

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT
(1946-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan BULUT

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALEMLİ

Nevşehir

Haziran 2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Serkan BULUT

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Samsun'da Siyasi Hayat (1946-1960)” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisans Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Serkan BULUT

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALEMLİ

Tarih Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALEMLİ danışmanlığında Serkan BULUT tarafından hazırlanan “Samsun’da Siyasi Hayat (1946-1960)” adlı çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

27/06/2019

JÜRİ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALEMLİ

Üye : Prof. Dr. Yasemin DOĞANER

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Murat KILIÇ

İMZA

(Handwritten signatures of the jury members)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 05/07/2019 tarih ve 201926560

Sayıli kararı ile onaylanmıştır.

05/07/2019

Doc. Dr. Vedat AKTEPE ✓
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

“Samsun'da Siyasi Hayat (1946-1960)” adlı tez çalışmamda maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan eşim Neslihan KOÇAK BULUT'a, oğullarım Göktuğ BULUT ile Alptuğ BULUT'a teşekkür ederim. Samsun'dan kaynak temin etmemde yardımcı olan Canik Belediyesi'ne, Canik Belediyesi'nin değerli çalışanı Cihad Lütfullah GÜRLER'e ve şu anda 19 Mayıs Üniversitesi'nde okuyan öğrencim Mehmet KATLI'ya teşekkürü borç bilirim.

Samsun merkez ve ilçelerindeki belediye başkanları ile ilgili çalışmalarında yardımlarını ve anlayışlarını esirgemeyen Vezirköprü Belediyesi Yazı İşleri Müdürü Naim DEĞERLİ'ye, Bafra Belediyesi Yazı İşleri Müdürü Ümit KURNAZ'a, Terme Belediyesi Yazı İşleri Müdürü Gökhan ARSLAN'a, Ladik Belediyesi Yazı İşleri Müdürü Ferda YANGINCI'ya, Ladik Kaymakamlığı Yazı İşleri Müdürü Şahin ÖRNEK'e, Havza Belediyesi'nden Özgür UYAROĞLU'na, Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden Bekir ÇAKIR'a ve Samsun Kent Müzesi Şube Müdürü Hilal ÖZDAL'a teşekkür ederim.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ile Milli Kütüphane'deki çalışmalarında ve tezimin düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Birkan DEMİRBİLEK ile Celaleddin ERDOĞAN'a teşekkür ederim.

Ders ve tez dönemlerinde samimiyetini ve güler yüzünü hiçbir zaman eksik etmeyen, karamsarlığa düştüğüm anlarda özgüven aşıl原因 ve yol gösterici olan sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALEMLİ'ye de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

**SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT
(1946-1960)**

Tez Yazarı: Serkan BULUT

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı, Haziran 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALEMLİ

ÖZET

Samsun, tarih boyunca Anadolu'nun önemli şehirlerinden birisi olmuştur. Bu duruma birçok gelişmeyi örnek gösterebiliriz. Şehir, Karadeniz'de bir liman kenti olmasının yanında Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluşuna giden süreçte önemli bir ilke tanıklık etmiştir. Samsun'un Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele yolunda ilk adımı attığı şehir olması daha sonraki dönemlerde anıtlştırılmış ve '19 Mayıs' tarihi Samsun'da olduğu gibi Türkiye'de de baş tacı edilmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulup ikinci kez çok partili hayata geçiş denemesinin yaşandığı yıllarda şehir, belediye seçimlerinde bu partiyi belediye başkanlığına taşımıştır. Yine Samsun çok partili hayata geçiş sürecinde kurulan ve Türk siyasetine damga vuran DP'nin ilk örgütlenmesini gerçekleştirdiği yer olmuştur.

Çok partili hayata geçiş sürecinde siyasi olarak hareketli bir dönem geçiren Samsun, siyasetin uğrak yeri olmuş ve Türkiye siyasetinin etkili bir parçası olmayı başarmıştır. 1950, 1954 ve 1957 Genel Seçimlerinde Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun özelinde de açık bir şekilde DP'nin üstünlüğü görülmüştür. 1950-1960 yılları arasında Samsun milletvekillerinin tamamı DP'li olarak TBMM'de yer almışlardır. DP'nin Samsun milletvekilleri ülke siyasetine yönelik önemli vazifeler üstlenirken özellikle Tevfik İleri'nin farklı bakanlık görevlerinde etkili bir siyasi kimlik olarak öne çıktığı göze çarpmaktadır. Samsun Limanı'nın temelini atılması ve parti içi mücadeleler 1946-1960 yılları arasında karşımıza çıkan diğer gelişmelerdir. Çok partili hayata geçilen 1946 yılından 1960 yılına kadar uzanan süreçte Türkiye siyasetine CHP-DP çatışması damga vurmuş, tırmanan gerilim bir çıkmaza sürüklenerek 1960 Darbesi'ne giden süreç yaşanmıştır. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun'da da kendisini hissettirmiştir.

1946-1960 yılları arasında Türkiye siyasetinde yaşanan gelişmelerin kuşkusuz Samsun'da da yansımaları görülmüştür. Adı geçen dönemle ilgili yapılan araştırmalar

Samsun tarihine ışık tutacağı gibi Türkiye'deki siyasi gelişmelerin daha iyi değerlendirilmesine de fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Samsun, CHP, DP, TBMM, Siyaset.

**POLITICAL LIFE IN SAMSUN
(1946-1960)**

Thesis Writer: Serkan BULUT

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Social Sciences Institute

The Department of History, June 2019

Supervisor: Assistant Prof. Dr. Hüseyin KALEMLİ

ABSTRACT

Samsun has been one of the important cities of Anatolia throughout history. We can show many improvements that give importance to Samsun. The city, besides being a part city in the Black Sea Region it constituted the first step in the process leading to the establishment of Turkish Republic. Mustafa Kemal Pasha's first step in the national struggle for Samsun was monumentalized in later periods and the date of 19th May was appreciated in Turkey, too as it was in Samsun. In the years when the Free Republican Party was established and the experience of multiparty life transfer was experienced for the second time, Samsun became a city that carries this party to mayoralty in the municipal elections. Samsun has also been the place where the Democrat Party established during the multi-party transitional process and marked the Turkish politics realized the first organization of the party.

During the transition to a multiparty political life as a haunt of Samsun, who became politically active period and it has managed to become an effective part of Turkish politics. In 1950, 1954 and 1957 parliamentary elections, Democratic Party's rule has been clearly seen in Samsun as it has been in Turkey, too. Between the years 1950 and 1960 all the deputies of Samsun took part as the Democratic Party members in the Turkish Grand National Assembly. While the Democratic Party's Samsun deputies undertook important duties towards the country's politics, especially Tevfik İleri stood out as an effective political identity in different ministerial duties. The foundation of Samsun port and the struggles within the party were other developments in Samsun between 1946 and 1960. Multiparty life passed from the Republican People's Party of Turkey in the process from politics until 1946 and 1960, the Democratic Party has been marked by conflict, escalating tensions, there has been a stalemate dragged process leading to the 1960's coup. 27th May 1960 coup made itself felt in Samsun as it was in Turkey.

Between the years 1946 and 1960 the developments that lived in Turkey's politics, reflections of it was seen in Samsun, too. The researches done about the period which was mentioned will allow a better evaluation of the benefits as shed light on political developments in Turkey.

Key Words: Samsun, Republican People's Party, Democratic Party, Turkish Grand National Assembly, Politics.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiv
TABLolar	xv
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1946-1950 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

1.1. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Samsun	9
1.1.1. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Samsun'da CHP Teşkilatı.....	11
1.1.2. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Samsun'da DP Teşkilatı	13
1.1.3. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Diğer Partilerin Samsun'daki Teşkilatları.....	16
1.2. 1946 Belediye Seçimleri ve Samsun	17
1.2.1. Samsun'da 1946 Belediye Seçimi Çalışmaları.....	19
1.2.2. 1946 Samsun Merkez Belediye Seçimleri Sonucu.....	23
1.2.3. 1946 Samsun İlçe Belediye Seçimleri Sonucu.....	30
1.3. 1946 Genel Seçimi ve Samsun	36
1.3.1. CHP'nin 1946 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri	37
1.3.2. DP'nin 1946 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri	41
1.3.3. 1946 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu.....	43
1.4. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1946 Sonrası Samsun Ziyaretleri	49

1.4.1. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 25 Eylül 1947 Tarihli Samsun Ziyareti... 49	49
1.4.2. DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın 24 Nisan 1948 Tarihli Samsun Ziyareti . 51	51
1.4.3. Başbakan Hasan Saka'nın 25 Eylül 1948 Tarihli Samsun Ziyareti 53	53
1.5. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri 55	55
1.5.1. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri 55	55
1.5.1.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri..... 55	55
1.5.1.2. CHP Samsun İl Kongresi 59	59
1.5.2. DP'nin Samsun İl ve İlçe Kongreleri 61	61
1.5.2.1. DP Samsun İl Kongresi..... 61	61
1.5.2.2. DP Samsun Merkez İlçe Kongresi..... 63	63
1.6. Samsun'a Dair Bazı Meselelerin TBMM'de Görüşülmesi 64	64
1.6.1. Samsun Limanı Hakkındaki Görüşmeler 64	64
1.6.2. Samsun'da Yaşanan Dolu ve Kuraklık Afeti Hakkındaki Görüşmeler 65	65

II. BÖLÜM

1950-1954 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

2.1. 1950 Genel Seçimi ve Samsun 69	69
2.1.1. CHP'nin 1950 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri 70	70
2.1.2. DP'nin 1950 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri 80	80
2.1.3. 1950 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu..... 88	88
2.2. 1950 Belediye Seçimleri ve Samsun 98	98
2.2.1. Samsun'da 1950 Belediye Seçimi Çalışmaları..... 100	100
2.2.2. 1950 Belediye Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu 105	105
2.3. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1950 Sonrası Samsun Ziyaretleri..... 113	113
2.3.1. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 13 Mayıs 1952 Tarihli Samsun Ziyareti 113	113
2.3.2. TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın 15 Kasım 1952 Tarihli Samsun Ziyareti 118	118
2.3.3. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in 4 Ağustos 1953 Tarihli Samsun Ziyareti 119	119
2.3.4. Başbakan Adnan Menderes'in 21 Kasım 1953 Tarihli Samsun Ziyareti.... 121	121

2.4. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri	125
2.4.1. DP Samsun İl ve İlçe Kongreleri.....	125
2.4.1.1. DP Samsun İlçe Kongreleri	125
2.4.1.2. DP Samsun İl Kongresi.....	127
2.4.2. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri	131
2.4.2.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri.....	131
2.4.2.2. CHP Samsun İl Kongresi.....	138
2.5. Samsun'a Dair Bazı Siyasi Meseleler	140
2.5.1. Halkevlerinin Kapatılması ve Samsun'daki Yankıları.....	140
2.5.2. Samsun'daki CHP Mallarının Hazineye Devri.....	141
2.5.3. Atatürk'ün Vasiyeti ve CHP'nin Samsun Parti Binası Tartışmaları	142

III. BÖLÜM

1954-1957 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

3.1. 1954 Genel Seçimi ve Samsun	145
3.1.1. CHP'nin 1954 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri	146
3.1.2. DP'nin 1954 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri	150
3.1.3. 1954 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu.....	158
3.2. 1955 Belediye Seçimleri ve Samsun	161
3.2.1. Samsun'da 1955 Belediye Seçimi Çalışmaları.....	162
3.2.2. 1955 Samsun Merkez Belediye Seçimleri Sonucu.....	166
3.2.3. 1955 Samsun İlçe Belediye Seçimleri Sonucu	168
3.3. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1954 Yılı ve Sonrası Samsun Ziyaretleri.....	172
3.3.1. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in 2 Eylül 1954 Tarihli Samsun Ziyareti	172
3.3.2. DP Temsilcilerinin 4 Eylül 1954 Tarihli Samsun Ziyareti.....	174
3.3.3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 3 Ekim 1954 Tarihli Samsun Ziyareti	174
3.3.4. Hürriyet Partisi (HP) Genel Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun 21 Mart 1956 Tarihli Samsun Ziyareti	178
3.4. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri	180

3.4.1. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri	180
3.4.1.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri.....	180
3.4.1.2. CHP Samsun İl Kongresi.....	182
3.4.2. DP Samsun İl ve İlçe Kongreleri.....	184
3.4.2.1. DP Samsun İlçe Kongreleri	184
3.4.2.2. DP Samsun İl Kongresi.....	185
3.4.3. CMP Samsun İl ve İlçe Kongreleri	186
3.4.3.1. CMP Samsun Merkez İlçe Kongresi	186
3.4.3.2. CMP Samsun İl Kongresi	188
3.5. Samsun'a Dair Bazı Siyasi Meseleler	188
3.5.1. Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy'un Avrupa Mahalli İdareler Kongresi'ne Katılımı ve Belediye İşleri İle İlgili Demeci.....	188

IV. BÖLÜM

1957-1960 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

4.1. 1957 Genel Seçimi ve Samsun	195
4.1.1. CHP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri	197
4.1.2. DP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri	203
4.1.3. CMP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri	210
4.1.4. HP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmalarına Başlaması.....	213
4.1.5. 1957 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu.....	216
4.2. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1957 Sonrası Samsun Ziyaretleri.....	221
4.2.1. CHP Genel Merkez Temsilcisi Dr. Şevket Köksal'ın 21 Nisan 1959 Tarihli Samsun Ziyareti.....	221
4.2.2. Nafia Bakanı Tevfik İleri'nin 18 Mayıs 1959 Tarihli Samsun Ziyareti	222
4.2.3. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in 9 Ağustos 1959 Tarihli Samsun Ziyareti	224
4.3. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri	225
4.3.1. HP Samsun İl ve İlçe Kongreleri.....	225
4.3.1.1. HP Samsun İlçe Kongreleri	225

4.3.1.2. HP Samsun İl Kongresi.....	227
4.3.2. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri	228
4.3.2.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri.....	228
4.3.2.2. CHP Samsun İl Kongresi	230
4.3.3. CMP Samsun İl ve İlçe Kongreleri	232
4.3.3.1. CMP Samsun Merkez İlçe Kongresi	232
4.3.3.2. CMP Samsun İl Kongresi	233
4.3.4. DP Samsun İl ve İlçe Kongreleri.....	234
4.3.4.1. DP Samsun İlçe Kongreleri	234
4.3.4.2. DP Samsun İl Kongresi.....	237
4.3.5. CKMP Samsun İl ve İlçe Kongreleri.....	239
4.3.5.1. CKMP Samsun Merkez İlçe Kongresi.....	239
4.3.5.2. CKMP Samsun İl Kongresi	240
4.4. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Samsun	241
4.4.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi	241
4.4.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin Samsun'da Yankıları	246
4.4.3. Darbe Yönetimindeki Samsun'da Siyasi Durum	250
SONUÇ.....	255
KAYNAKÇA	261
EKLER.....	271
ÖZGEÇMİŞ.....	303

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
HP	: Hürriyet Partisi
İP	: İşçi Partisi
KP	: Köylü Partisi
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
Org.	: Orgeneral
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
VP	: Vatan Partisi
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

TABLÖLAR

Tablo 3.1. 1950 ve 1954 Seçimlerine Katılım Oranları.....	158
Tablo 3.2. 1950 ve 1954 Seçimlerinde Oyların Dağılımı.....	159
Tablo 4.1. 1950, 1954 ve 1957 Seçimlerinin Karşılaştırılması.....	218

GİRİŞ

“Samsun'da Siyasi Hayat (1946-1960)” adlı bu çalışmayla Türk demokrasi tarihi için dönüm noktalarından biri olan çok partili hayata geçişin ve devamında gelen bir dizi olayın yerelde incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Samsun özelinde 1946-1960 yılları arasındaki gelişmelerin Türk siyasi tarihine etkisi aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yine Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna öncülük etme şerefine nail olan bir şehrin, demokrasi mücadelesi içinde üstlendiği roller de incelenmek istenmiştir.

Araştırmamızda eldeki veriler kullanılarak araştırılan dönem aydınlatılmak istenmiş, öncelikli olarak birinci elden kaynaklar kullanılmaya çalışılmıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden, TBMM Tutanak Dergisi'nden faydalanılmış ve ayrıca incelenen dönemle ilgili yerel ve ulusal basın taranmıştır.

Araştırılan dönemde siyasi partilerin kongreleri incelenirken bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Kongrelerin hepsine ulaşamazken yine ulaşılan kongrelerin bazılarında İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimleri hakkında bilgi sahibi olunamamıştır.

Çalışmamız akademik esaslara riayet edilerek kaleme alınmış ve dört bölümden oluşmuştur. Bölümlerin başlangıç ve bitiş zamanları belirlenirken milletvekilliği genel seçimleri esas alınmıştır.

Birinci bölümde; çok partili hayata geçiş sürecinde Samsun'un durumu, 1946 Belediye Seçimlerinin ve Genel Seçimi'nin Türkiye ve Samsun'daki yansımaları, siyasilerin Samsun ziyaretleri ve partilerin Samsun'da yaptıkları kongreler incelenmiştir.

İkinci bölümde; 1950 Genel Seçimi ve Belediye Seçimlerinin Türkiye ve Samsun'daki yansımaları, siyasilerin Samsun ziyaretleri ve partilerin Samsun'da yaptıkları kongreler incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; 1954 Genel Seçimi ve 1955 Belediye Seçimlerinin Türkiye ve Samsun'daki yansımaları, siyasilerin Samsun ziyaretleri ve partilerin Samsun'daki kongreleri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde; 1957 Genel Seçimi'nin Türkiye ve Samsun'daki yansımaları, siyasilerin Samsun ziyaretleri, partilerin Samsun'daki kongreleri ve 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin Türkiye ve Samsun'daki etkileri incelenmiştir.

Karadeniz'de Samsun'un da içinde yer aldığı bölgeye Canik denir. Canik adının belirttiği coğrafi alan zaman zaman daralıp genişlemekle beraber genellikle Samsun yöresini tanımlamıştır¹. 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı sonucunda Anadolu'nun kapıları Türklere açılınca Danişmentliler Canik kıyılarına akınlar yapmışlar² ve bölgeyi ele geçirmişlerdir³. Canik toprakları Sultan I. Bayezid döneminden Sultan II. Murat dönemine kadar geçen yaklaşık 30 yılı aşkın süre içerisinde parça parça Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Osmanlı Devleti Canik'i XVI. yüzyıl başlarında klasik sancak statüsüne alarak Rum (Sivas) Beylerbeyliği'ne bağlamıştır. Canik Sancağı'nın bu idari durumu Tanzimat'ın ilk yıllarına kadar devam etmiştir⁴. Bugünkü Samsun'un tarihi 19 Mayıs 1919'da başlar. Mustafa Kemal Paşa zor şartlar altında vatanı korumak ve Milli Mücadele'yi başlatmak için o günün sabahı Samsun'a ayak basmıştır⁵. Bandırma Vapuru ile Samsun'a çıkılırken Mustafa Kemal Paşa'nın yanında şu isimler yer almıştır: III. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Refet Bey (Bele), Kurmay Başkanı Albay Kazım Beyefendi (General Kazım Dirik), Sağlık Müfettişi Albay İbrahim Tali, Kurmay Binbaşı Arif Bey, Kurmay Binbaşı Hüsrev Bey (Gerede), Topçu Müfettişi Binbaşı Kemal Bey (Doğan), Sıhhiye Müfettişi

¹ Nurhan Aydın, "Sarıkamış Harekatında Şehit Olan Samsunlular Özet", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri II*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları, No: 7, Samsun 2015, s. 845.

² Baki Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi: Samsun, Samsun Araştırmaları*, Birinci Kitap, Samsun Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Samsun 2002, s. 22.

³ İlker Sever, "Tarihte İki Samsun", *Samsun (Güneşin Doğduğu Şehir)*, Samsun Valiliği Yayınları, Doğa Basım, 6. Baskı, Ekim 2015, s. 17-19.

⁴ Rıza Karagöz, "Samsun Osmanlı Hakimiyetine Ne Zaman Geçti?", *Bütün Şehir Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 6, Samsun 2015, s. 46-47.

⁵ Ali Sarcan, *Samsun Tarihi*, Kültür Matbaası, Ankara 1966, s. 79.

Muavini Binbaşı Refik Bey (Saydam), Yaver Piyade Yüzbaşı Cevad Efendi (Cevad Abbas Güner), Yaver Piyade Yüzbaşı Mustafa Efendi (Mustafa Vasfi Süsoy), Piyade Yüzbaşı Ali Şevket Efendi (Ali Şevket Öndersev), Piyade Yüzbaşı Mümtaz Efendi (Ali Mümtaz Tünay), Piyade Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi (Ede), Tabip Yüzbaşı Behçet Efendi, Piyade Asteğmen Hayati Efendi, Piyade Asteğmen Arif Hikmet Efendi (Gerçekçi), Yaver Topçu Üsteğmen Muzaffer Efendi (Kılıç), Asteğmen Abdullah Efendi, Adli Müşavir Ali Rıza Bey, Tabur Hesap Memuru Rahmi Efendi, Tabur Hesap Memuru Ahmed Nuri Efendi, Katip Faik Efendi (Aybars), Yedek Subay Tahir Efendi ve Katip Memduh Efendi (Atasev)⁶. Atatürk, Samsun'da temas etmesi gereken yerlerle görüştüktan sonra kendisi için hazırlanan bugünkü Gazi Kütüphanesi'nin üstündeki Gazi Müzesi'nin olduğu yerde (O dönemki adı Mıntika Palas) arkadaşları ile birlikte çalışıp istirahat etmiştir. Geceleri geç vakitlere kadar çalışmışlar sabahları da erken kalkıp dışarıda gezdikten sonra öğle yemeklerini yemişlerdir⁷.

Samsun'a çıkararak Milli Mücadele dönemini başlatan Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nezareti'ne 22 Mayıs 1919'da gönderdiği ilk raporunda; İngilizlerin desteğini alan Metropolit Germanos'un yönettiği Rum çetelerinin siyasi bir amaca hizmet ettiklerini ve sancak genelinde 58 çetenin var olduğunu bildirmiştir. Dolayısıyla Rum-Pontus çetelerinin varlıkları resmi olarak belgelenmiştir. Böylece bu çetelerle daha organize şekilde mücadele edebilmek için halk bilinçlendirilmiş, teşkilatlar kurularak yeni bir döneme geçilmiştir⁸. Samsun'daki Türkler de Rum saldırıları üzerine örgütlenmeye gitmiştir. Boşnakzade Süleyman Bey Canik temsilcisi olarak Sivas Kongresi'ne katılmış ve kongreden döndükten sonra Samsun'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Samsun şubesi açılmıştır. Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanlığa Boşnakzade Süleyman Bey'i seçmiştir. Cemiyetin İdare Heyeti ise Ticaret Odası Başkatibi Şükrü Bey, Tüccar Hacı Hayrullahzade Ömer Bey, Tüccar Hacı Ömerzade Hasan Umur Bey, Sultan-i Mektebi İkinci Müdürü Adil Bey, Nemlizade Şeref Bey,

⁶ Ulvi Keser, "16 Mayıs'tan 19 Mayıs 1919'a Kişiler ve Mekanlar Üzerine Kesitsel Bir Bakış", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri I*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları/No: 7, Samsun 2015, s. 59.

⁷ Sarcan, a.g.e., s. 79.

⁸ Selim Özcan, "Canbulatoğlu Ekrem Bey", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri II*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları/No: 7, Samsun 2015, s. 893.

İslam Beyzade Faruk Bey, Kitapçı Osman Tobruk Bey ve Sultan-i Mektebi Öğretmeni Hayrettin Bey'den oluşmuştur⁹.

TBMM'nin açılmasından sonra 11 Ekim 1920'de müstakil livalara vilayet unvanı verilmesi için meclise kanun teklif edilmiş ancak Kanun-i Esasi'ye uygun olmadığı gerekçesiyle bu teklif reddedilmiştir. 20 Ocak 1921'de kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre Türkiye vilayet, kaza ve nahiye şeklinde bölümlere ayrılmıştır. İdari taksimattaki bu değişikliğe uygun olarak 1923 yılında yapılan düzenlemeyle müstakil ve mülhak livaların isimleri vilayete dönüştürülmüştür. Canik de Cumhuriyet'in ilanından birkaç gün önce Canik adı ile vilayet haline getirilmiştir¹⁰. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile önceki dönemlere göre farklı bir Samsun ortaya çıkmıştır. Her şeyden önce Samsun artık bir vilayet merkezi olmuştur. Samsun ile ilgili birçok yazıda ilk valinin Fahrettin Kiper olduğu yazılsa da ilk vali 10 Nisan 1923'te Canik Mutasarrıfı olan ve Cumhuriyet'in ilanı ile de buraya vali olarak atanan Osman Bey'dir. Bu nedenle Osman Bey son Canik Mutasarrıfı ve ilk Samsun valisidir. Osman Bey 1923 yılı sonuna kadar Samsun Valiliği görevinde kalmıştır¹¹. 1925 yılı itibariyle Samsun; Samsun Merkez, Çarşamba, Terme ve Bafra olmak üzere dört ilçeden meydana gelmekteydi. 1926'da Havza ile Vezirköprü, 1928'de Ladik, 1934'te Kavak, 1944'te ise Alaçam ilçe yapılmıştır. Bu haliyle Samsun 1987'ye kadar adı geçen dokuz ilçeden oluşmuştur¹².

Mustafa Kemal siyasi bir parti kurmak için çalışmalarına başlamış, Halk Fırkası Ekim 1923'te resmen kurulmuş ve meclise seçilmiş bulunan mebuslar da bu şekilde parti üyesi olmuşlardır. Partinin ilk başkanı Gazi Mustafa Kemal, ilk genel sekreteri ise Recep Peker olmuştur. 1923'ten 1945'e kadar Türkiye'de bütün reformlara ve siyasi hareketlere Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ön ayak olmuştur¹³. Yapılan köklü ve hızlı değişimler kaçınılmaz olarak kırınglıklara ve tepkilere yol açmıştır. Mustafa Kemal'in Milli Mücadele'nin ilk dönemlerinde büyük desteklerini gördüğü ve yakın

⁹ Baki Sarısakal, *Samsun'da Unutulmayan Olaylar*, Samsun Araştırmaları: 9, Birinci Kitap, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınları: 9, Samsun 2008, s. 153.

¹⁰ Rıza Karagöz, "Canik'in İdari Yapısı ve İdarecileri", *İlkçağdan Cumhuriyete Canik*, Editör: Cevdet Yılmaz, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 3, Samsun 2015, s. 134.

¹¹ Osman Köse, *Gelenekten Moderniteye Samsun (1923-1950)*, Canik Beldiyesi Kültür Yayınları/No: 6, Samsun 2014, s. 5-6.

¹² Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimattı (1920-2013)*, XIII. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 65-66.

¹³ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 1996, s. 313.

işbirliği içinde olduğu arkadaşlarıyla arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar günden güne artmıştır. Anadolu'ya Mustafa Kemal ile ya da daha önce gitmiş olan Kazım Karabekir, Ali Fuat ve Refet Paşalar ile Eski Başbakan Rauf Bey ile Eski Bakan Dr. Adnan Bey Milli Mücadele'ye daha geç katılanlar tarafından git gide geriye itildikleri düşüncesine kapılmışlardır. Milli Mücadele'ye sonradan katılıp şimdi ön plana çıkan grupta ise İsmet İnönü, Kılıç Ali, Recep Peker, Ali Çetinkaya, Yunus Nadi gibi isimler yer almıştır. Birinciler, Ankara'da kendilerine karşı haksız yere cephe alındığı kanısındaydılar ve temel siyasi kararlarda kendi fikirlerinin alınmadığından şikayetçiydiler. Dahası bu grup, başta İsmet Paşa olmak üzere Mustafa Kemal'in etrafını çevreleyen genç, ateşli ve ihtiras sahibi yeni elemanların kendilerini bertaraf etmek istediklerini, Gazi'nin ise ilgisiz davrandığını, asıl şöhretleri kenara iterek diktatörlüğe yöneleceği düşüncesini paylaşıyorlardı¹⁴.

Ali Fuat (Cebesoy), Kazım Karabekir, Rauf (Orbay), Refet (Bele), Adnan (Adivar), İsmail (Canbulat) tarafından 17 Kasım 1924'te "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" kurulmuş ve fırkanın başına Kazım Karabekir geçmiştir¹⁵. Ancak Doğu illerinde çıkan Şeyh Said İsyanı'nın siyasal sonuçları tekrar tek parti dönemine geçilmesinde önemli bir etken olmuştur. İsyandan sonra ülkede yeni başlamış olan çok partili hayat daha doğum anında sona ermiş ve Takrir-i Sükun Kanunu ile hükümet tüm ülkede otoriter bir yönetim kurma yoluna gitmiştir. Bundan sonraki dönemde gerek mecliste ve gerekse meclis dışında muhalefet geçmişe oranla pek cılız kalmış, serbest tartışma ve eleştiri imkanı ortadan kalkmıştır. Örgütlü muhalefet son bulmakla birlikte yönetime muhalif gruplar örgütsüz olarak da olsa bir süre daha ayakta kalmayı sürdürmüşlerdir¹⁶.

Türk demokrasi tarihi açısından Samsun önemli bir yere sahiptir. Türkiye 1930 yılında ikinci defa çok partili hayata geçme teşebbüsünde bulunmuş ve 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Bu partinin Samsun şubesi Eylül

¹⁴ Saime Yüceer, "Cumhuriyet Dönemi Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İlk Girişim: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara 2002, s. 534-535.

¹⁵ Mustafa Ekincikli, "Türk Demokrasi Kültürünün Gelişiminde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, Kış 2012, s. 160.

¹⁶ Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)", *Türkiye Tarihi*, Yayın Yönetmeni: Sina AKŞİN, Cem Yayınevi, 6. Basım, İstanbul 2000, s.143.

1930'da açılmıştır¹⁷. Serbest Cumhuriyet Fırkası, Samsun teşkilatını kurma görevini Samsun'da Erkan-ı Harp Miralaylığı'ndan Mustafa Şefik Avni Bey'e vermiştir. Şefik Avni Bey tarafından vilayet makamına usulen beyanname verilerek fırkanın Samsun şubesinin teşkil edildiği bildirilmiştir. Fırka, merkez olarak Samsun Palas Oteli'ni kullanmıştır. Fırkanın Samsun Heyeti Reis Şefik Avni Bey, katip Avukat Bahri Bey, muhasebeci Kulaksızade Kenan Bey, üyeler Mirzazade Şefik Bey, Dr. Osman Senai Bey, Pir Mehmetzade Yunus Bey, Eczacı Reşit Can Bey, İslam Beyzade Faruk Bey ve Kefelizade Muhittin Bey isimlerinden oluşmuş ve fırka Samsun'da faaliyete geçmiştir¹⁸.

Serbest Cumhuriyet Fırkası 1930 yılında gerçekleştirilen belediye seçimlerine katılmıştır. Samsun'da seçim sürecince Vali Kazım (İnanç) Paşa'nın takınmış olduğu tavır oldukça dikkat çekmiştir. Zira Kazım Paşa belediye seçimlerinde oldukça demokratik bir tutum sergilemiş, seçimlerin seyrini CHP lehine çevirecek herhangi bir müdahalede bulunmamış aksine seçmen idaresinin sandığa yansımalarına yönelik idari ve inzibati her türlü tedbiri almaktan geri durmamıştır. Demokratik teamüller doğrultusunda gerçekleştirilen Samsun belediye seçimleri sonucunda ortaya çıkan tablo ülke geneline nazaran ciddi bir tezatlık arz etmiştir. Sandıklar açılıp oylar sayıldığında CHP'nin 416 oyuna karşılık Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 3.112 oy kazandığı görülmüştür. Serbest Cumhuriyet Fırkası Samsun'da iktidar partisinin neredeyse sekiz katı kadar oy almıştır. Tabi ki bu durum Serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarlarınca coşku ve neşeyle karşılanmış, sonuçların açıklanmasıyla birlikte "Yaşasın Gazi, yaşasın Fethi Bey, yaşasın yeni Fırka" sedaları yükselmeye başlamıştır. Samsun belediye seçiminin Serbest Cumhuriyet Fırkası tarafından kazanılması sonrasında oluşan belediye meclisi 20 Ekim 1930'da ilk toplantısını yapmış ve bu toplantıda Boşnakzade Ahmet Resai Bey'i belediye başkanlığına seçmiştir. Ahmet Resai Bey'in belediye başkanlığı sadece 139 gün sürmüş ve 8 Mart 1931'de görevi Dr. Faik Bey'e devretmek zorunda kalmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'na mensup bir belediye başkanının daha beş ayı dolmadan görevinden ayrılmak zorunda kalmasında kuşkusuz Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın sonunu

¹⁷ Nedim İpek, "Samsun'un Değerleri", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canık ve Değerleri I*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları/No: 7, Samsun 2015, s. 16.

¹⁸ Sarısakal, *Samsun'da Unutulmayan Olaylar*, s. 287.

getiren gelişmelerin etkisi olmuřtur¹⁹. Sonuç itibariyle Türkiye'de iki deneme de başarısız olmuş ve ülkede çok partili hayata geçiş II. Dünya Savaşı sonuna kadar gerçekleştirilememiştir.

¹⁹ nder Duman, *Meşrutiyet'ten "Beyaz Devrim"e Canik-Samsun'da Seçimler ve Siyaset (1877-1950)*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları/No: 8, Samsun 2015, s. 373-374.

I. BÖLÜM

1946-1950 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

1.1. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Samsun

Uzun yıllar hâkimiyeti tanrısal bir kaynağa dayandıran Türkler evrensel gelişmelerin de etkisiyle hâkimiyet dayanağını yeryüzüne indirmiştir. 1839'da Tanzimat Fermanı ile kanun üstünlüğü kabul edilirken 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanı ile ise ilk kez parlamento kavramı Türk demokrasi tarihine girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise çok partili hayata geçişin ilk iki denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Türkiye'de çok partili hayata geçiş konusu 1946 yılı öncesinde tekrar gündeme gelmiştir. Bu konuda ilk öne çıkan gelişme 1944 yılının Eylül ayında Varlık Vergisi'ni eleştiren yazılar yayımlamalarından dolayı kapatılan Vatan, Tan ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinin 22 Mart 1945'te yeniden yayımlanmalarına izin verilmesi olmuştur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 19 Mayıs 1945'teki nutkunda demokrasi ilkelerine daha geniş yer verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İnönü, 1 Kasım 1945'te meclis açılışında yaptığı konuşmada ise ülkede gerçek muhalefetin eksikliğini dile getirerek siyasi derneklere, basına ve emniyet güçlerinin salahiyetlerine dair antidemokratik yasaların kaldırılacağını, ayrıca tek dereceli seçimlere geçileceğini duyurmuştur²⁰.

Yeni kurulacak olan bir muhalefet partisinin meclis içerisinde özellikle CHP saflarından ayrılacak muhalifler tarafından oluşturulacağı düşünülürken, siyasi çevreleri şaşırtan sürpriz bir gelişme yaşanmıştır. Meclis dışından hükümete muhalif

²⁰ Özgün Erler Bayır, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Solda Partileşme", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 45, Ekim 2011, s. 50-51.

bir partinin kuruluşu için çalışmalar başlatılmıştır. 1945'lerin Türkiye'sinin önde gelen iş adamlarından biri olarak tanınan Nuri Demirağ, 7 Temmuz 1945'te Milli Kalkınma Partisi (MKP) adını verdiği siyasi oluşumun kuruluşu için başvurusunu yapmıştır²¹. Böylece Cumhurbaşkanı İnönü'nün 19 Mayıs 1945'teki konuşmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili hayata geçiş sürecinde ilk siyasi parti kurulmuştur. Yalnız Türk siyasi hayatında etkili olacak parti CHP içinden doğmuştur.

Yeni bir partinin kurulması adına atılan ilk adım 7 Haziran 1945'te CHP Meclis Grubu'na verilen ve Dörtlü Takrir olarak adlandırılan, demokrasinin daha geniş şekilde uygulanması yönünde talepler içeren bir metin olmuştur. Metnin altında Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'in imzaları yer almıştır. Grubun önderliğini Bayar üstlenmiştir. Dörtlü Takrir ve ardından basının da dahil edildiği muhalif hareketler CHP içerisinde büyük tepki toplamıştır. Çoğunluk, muhaliflerin partide bölünmeye neden olduğundan şikayetçi olmuş ve hizipçi olarak düşünülen kişilerin partiden uzaklaştırılması isteği ağır basmıştır. CHP Genel Sekreterliği de parti içinde oluşan gerilimin bir yansıması olarak Menderes ve Köprülü'nün tavırlarını olumsuz karşılamıştır. Her iki şahıs da parti içinde ayrılık cereyanları oluşturmak, partiyi zayıf düşürmek, partinin demokratik olmadığını söyleyerek muhalefete yaklaşmak ve esas olarak da partiyi yıkmakla suçlanmıştır. Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün CHP ile ilişkisinin kesilmesi hakkında verilen hüküm 22 Eylül 1945'te Genel Sekreterlik tarafından parti İl ve İlçe İdare Kurullarına gönderilen bir genelge ile ilan edilmiştir. Bu genelgede süreç özetlenerek bahsi geçen iki kişinin partiye zarar verme amacıyla ve art niyetli oldukları belirtilmiştir²².

Demokrat Parti (DP) 7 Ocak 1946'da birkaç ay öncesine kadar CHP'li olan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kurulmuştur. DP'nin beyannamesini ve programı ile nizamnamesini Refik Koraltan İçişleri Bakanlığı'na vermiştir. Beynamede yeni partinin dört kurucusunun imzası vardır. DP lideri Celal Bayar, parti için merkez kabul edilen Yenişehir'de Sümer

²¹ Ercan Haytoğlu, "1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara 2002, s. 783.

²² Sabit Dokuyan, "Çok Partili Hayata Geçişte Önemli Bir Adım: Demokrat Parti'nin Kuruluşu", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 2/1, 2014, s. 152-156.

Sokağı'ndaki Antalya milletvekili Cemal Tuncay'ın evinde basın temsilcilerini kabul etmiştir. Celal Bayar gazetecilerin sorularına cevap vererek yeni partinin programında yer alan esasları kısaca izah etmiş ve programın basına verildiğini, her sorunun cevabının bu programda bulunabileceğini belirtmiştir²³.

DP'nin kuruluşundan sonraki gelişmesi çok hızlı olmuştur. Kurulduğu tarihten on bir ay sonra Celal Bayar DP'nin bir milyondan fazla üyesi olduğunu ileri sürmüştür. Liderlerin üye kabulünde titiz davranmak istemelerine rağmen yoğun talep nedeniyle bu pek mümkün olmamıştır. 1908 tarihinde İttihat ve Terakki'nin genişlemesinde olduğu gibi, çoğu defa parti programı hakkında bilgisi bulunmayan birkaç kişi toplanıp bir parti şubesi kurmuş ve ancak bundan sonra DP merkez teşkilatını haberdar etmişlerdir. Sık sık CHP ilçe veya köy teşkilatlarının DP'ye katıldığı olmuştur²⁴. İktidar Partisi olan CHP karşısında MKP ve DP'nin kurulmasıyla "Çok Partili Hayat" başlamış ve zamanla yeni partiler de demokrasi mücadelesine katılmıştır. Ancak 1950 yılına kadar devam eden iktidar mücadelesi daha çok CHP ile DP arasında olmuştur²⁵. Türkiye'de çok partili hayata geçilmesi Samsun'da da siyasi gelişmelere yol açmış ve yeni kurulan partiler Samsun'da siyasi teşkilatlarını kurma yoluna gitmiştir.

1.1.1. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Samsun'da CHP Teşkilatı

Çok partili hayatın başlangıcını ifade eden 1945 yılı sonunda CHP Samsun'da ilçe merkezlerinden köylere kadar uzanan geniş bir örgütsel ağa sahipti. Partinin Samsun genelinde 830 kademedeki teşkilatı mevcut olup teşkilatlara 47.247 kişi kayıtlıydı. 1945 yılı sonunda Samsun İl İdare Heyeti'nde Başkan Mümtaz Arkayn/Arkayın, muhasip Zihni Zerin, katip Emin Yemenici, üyeler ise Muin Köprülü, Ali Sırrı Günday, Ömer Karataş, Kasım Kılıçcı, Ahmet Altaylıoğlu ve Rüstem Mesutoğlu yer almaktaydı. Samsun Merkez İlçe İdare Heyeti ise Başkan Etem Işıtan, muhasip ve katip Hilmi Contur, üyeler Faruk Tozanlı, Rıza Ergin, Mustafa Çakıroğlu, İsmail Yurtsever ve Mustafa Kuru'dan oluşmaktaydı²⁶.

²³ *Son Posta*, 8 Ocak 1946, Sene: 16, No: 5540.

²⁴ *Karpat*, a.g.e., s. 322-324.

²⁵ Yaşar Özüçetin, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara 2002, s. 769.

²⁶ *Duman*, a.g.e., s. 247.

Samsun İl ve Merkez İlçe İdare Kurulları dışında diğer ilçelerdeki idare kurulları ise şu şekildedir:

Alaçam İlçe İdare Heyeti:

Başkan Fevzi Geveci, muhasip Recai Akan, katip Ahmet Somçağ ve üye Mehmet Barıp.

Çarşamba İlçe İdare Heyeti:

Başkan Salih Zeki Aker, muhasip Mehmet Tümer, katip Haydar Akyel, üyeler Celal Balkar, Nurettin Semizoğlu, Mehmet Erkmen ve Abdullah Termeli.

Bafra İlçe İdare Heyeti:

Başkan Necati Bora, muhasip Saim Çelebi, katip Burhan Tokgöz, üyeler Mustafa Balkan, İsmail Sırım, Mehmet Barutçu ve Ahmet Çakın.

Havza İlçe İdare Heyeti:

Başkan Salim Çonoğlu, muhasip Vasfi Oktay, katip Veli Özgen, üyeler Rahmi Ergin, Memduh Sakallı, Remzi Yıldırım ve Kurtça Kocatepe.

Kavak İlçe İdare Heyeti:

Başkan Ahmet Akal, muhasip ve katip Mustafa Taşkın, üyeler Aziz Demirel, Sabri Akal, Ali Öztürk ve Ali Osman Köksal.

Ladik İlçe İdare Heyeti:

Başkan Mustafa Nalcıoğlu, muhasip ve katip Nazım Akpınar, üyeler Sait Hançer, Kaşif Boyer ve İsmail Eraslan.

Terme İlçe İdare Heyeti:

Başkan Hüseyin Berk, muhasip Ahmet Ertürk, katip Halis Tomrukçu, üyeler Nazif Kuter, Şükrü Tekinarslan, Ali Işıtan ve Arif Akalın.

Vezirköprü İlçe İdare Heyeti:

Başkan Abdullah Derici, muhasip Hamdi Eren, katip Mehmet Gürel, üyeler Hasan Beşer, Hikmet Çeltekli ve Mehmet Kayta²⁷.

Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi CHP'nin Samsun teşkilatından da yeni kurulmuş olan partilere geçişler yaşanmıştır. Samsun'da CHP üyelerinden bazıları partileri ile olan bağlarını koparmadan DP'de ve MKP'de görev yapmaya başlamışlardır. Bu durum CHP Samsun İl İdare Kurulu Başkanlığı tarafından CHP Genel İdare Kurulu'na bildirilmiştir. Genel İdare Kurulu'nun 26.03.1946 tarihli cevap yazısında Faik Özpınar, Fahrettin Ergin ve Mahir Erginsoy'un partiyle olan ilgilerini kesmeden MKP ve DP'de görev aldıkları hakkında gönderilen yazının okunduğu belirtilmiş ve tüzük hükümlerinin gerektirdiği işlem yapılmadan önce bu kişilerin savunmalarının alınmasında bir lüzum ve fayda görülmediği ifade edilmiştir. CHP Genel İdare Kurulu konuyu CHP Genel Başkanlık Divanı'na sunmuş ve sonuç itibariyle Faik Özpınar, Fahrettin Ergin ve Mahir Erginsoy CHP'den ihraç edilmişlerdir²⁸.

CHP Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Mümtaz Arkayın imzalı Genel Sekreterlik'e gönderilen yazıda İbrahim Çehreli, Fuad Gümbül, Avukat Hamit Erip Kenber, Hüseyin Danışman, Mahmut Kitaplı, Emin Aksu, Muharrem Hasan Başoğlu, Kerim Ali Çörtük, Mustafa Keleşoğlu, Şevki Akyol, Hasan Berk, Sami Demirtürk, İsmail Alver, Abdullah Soğancı ve Avni Musaoğlu adlı parti üyelerinin partiden istifa ettiği bildirilmiştir. Bu kişiler herhangi bir istifa sebebi göstermezken sadece Mustafa Keleşoğlu MKP'ye katılacağı için istifa ettiğini belirtmiştir²⁹. İstifa eden kişiler herhangi bir sebep göstermemiş olsalar da birçoğunun özellikle DP'nin Samsun teşkilatında etkili bir şekilde yer aldığı görülmüştür.

1.1.2. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Samsun'da DP Teşkilatı

DP'nin Samsun ili müteşebbis heyeti 1 Şubat 1946'da kurulmuştur³⁰. Heyet Emekli Kurmay Albay Şefik Avni Özüdoğru, tüccardan Süleyman Balkan, Avni Musaoğlu,

²⁷ Duman, a.g.e., s. 247-248.

²⁸ BCA, 490.01.28.129.2.

²⁹ BCA, 490.01.45.1856.8.

³⁰ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 147, 1-28 Şubat 1946, s. 1.

Fuad Gümbül, Kerim Ali Çörtük, Avukat Hamit Erip Kenber ve Cemal Bulak'tan oluşmuştur. Heyette yer alan kişiler aralarında Şefik Avni Özüdoğru'yu başkan seçmişler ve işe başlamışlardır³¹. DP 1946 yılının ilk altı ayı itibariyle Samsun'un neredeyse tüm ilçelerinde teşkilatlarını kurmuştur. DP'nin Samsun Merkez İlçe İdare Kurulu ise başkan olarak Asaf Varol, üye olarak Murat Sunar, Hüseyin Akşan, Hüseyin Danışman ve İbrahim Kunter'den oluşmuştur³². Türkiye'nin kuruluşunda önemli bir yere sahip olan asker kimliğinin çok partili hayata geçişte de rol oynadığı söylenebilir. DP'nin Samsun il müteşebbis heyeti başkanlığını bir Albay olan Şefik Avni Özüdoğru'nun yapması bu duruma örnek gösterilebilir.

DP'nin ilk şubesinin Samsun'da açılması ve teşkilatını burada kısa sürede genişletmesi sonrasında, parti genel merkezi tüm bu gelişmelerden duyduğu memnuniyetinin bir nişanesi olarak partinin kurucularından Refik Koraltan'ı Samsun'a göndermiştir. Trenle Samsun'a gelen Koraltan istasyonda 300 kadar partili tarafından karşılanmış, buradan parti binasına gelerek halka hitap etmiştir. Koraltan konuşmasında DP'nin niçin kurulduğu konusuna temas etmiş ardından kendilerinin de Mustafa Kemal ve İnönü'nün tuttuğu yoldan gidecekleri hususunda teminat vermiştir. Koraltan ertesi gün parti yöneticileri ve Vali Rüknettin Nasuhioğlu ile görüşmeler yapmıştır³³. Bafralıların daveti üzerine Bafra'ya geçen Koraltan burada halk ile görüşmeler yaptıktan sonra Ankara'ya dönmüştür. Koraltan daha sonra Samsun ziyaretiyle ilgili Samsun'da çalışan partililerin değerli insanlar olduğunu söylemiş ve parti merkez binasının şehrin en güzel binalarından biri olduğunu ifade etmiştir. Koraltan, Samsun valisi Nasuhioğlu için ise daha sonra hatıratında şunları söylemiştir: "Samsun'da Vali Ruknettin Nasuhioğlu adında eski bir arkadaş bulunuyordu. Bu zat emsalleri arasında mutedil, olgun bir insandı. Fakat memur olarak yetişmiş, memur zihniyetinde bir insandı. Kendisini makamında ziyaret ettim. Faaliyetlerimizi ve günün mevzularını kısaca bir hasbıhal mevzu yaptım. Bu samimi davranışımı soğuk karşılıyor, bunu seziyordum... Nitekim bu vali de şüphesiz Ankara'dan aldığı emirlere uyarak orada meydanda yapmak istediğimiz toplantıya izin vermedi. Buna rağmen millet iradesiyle 1950 yılında Demokrat Parti iş başına geldikten sonra partimize girmiş olan bu zatı, hatta dahiliye vekaletine çıkarmak gibi

³¹ *Samsun*, 8 Şubat 1946, Yıl: 22, Sayı: 964.

³² Duman, a.g.e., s. 259.

³³ Duman, a.g.e., s. 265.

tolerans göstermekten çekinmedik. Şahıslardan ziyade prensiplerle uğraşan insanlar olduğumuzu tarihin ebedi sahifelerine yazmaktan geri durmadık..."³⁴.

Samsun CHP Teşkilatı Refik Koraltan'a Samsun'da yapılan tezahüratın karşılığını Sağlık Bakanı Dr. Sadi Konuk'un Ankara'dan gelişi münasebetiyle düzenlediği bir karşılama alayı ile vermiştir. Bakan Konuk iki saat gecikmeli gelen trenden iner inmez bir konuşma yapmıştır. Bakan, konuşmasında menfaatleri için millete musallat olanların ihtiraslarının kırıldığını ve kendi davalarını kanları pahasına da olsa sürdüreceklerini ifade etmiştir³⁵. Sadi Konuk'un bu sert konuşması DP tarafından eleştirilmiş ve DP "Hükümetin seçim baskısına bundan iyi örnek olmaz, bakanların bu gibi tehditlerini işiten memurlar neler yapmaz." diyerek duruma tepki göstermiştir³⁶.

Refik Koraltan'ın ziyaretinin üç buçuk ay kadar sonrasında 7 Ekim 1946'da Samsun, DP Genel Başkanı Celal Bayar tarafından ziyaret edilmiştir. Havaalanı şehrin yakınında bulunduğundan Samsun Valiliği'nin emriyle zabıta aracılığıyla gerekli tertibat alınmıştır. Bir kısmı parti tarafından daha evvel haber gönderilmek suretiyle davet olunmuş kimselerden bir kısmı da şehirden esnaf, boyacı, kadın ve çocuklardan oluşan 3.000 ile 4.000 civarında bir topluluk havaalanında Bayar'ı karşılamak için toplanmıştır. Uçaktan inen Bayar bir kısım partili ile birlikte otomobille şehre gelmiştir. Samsun Valiliği'nin emriyle halkın Bayar'ın otomobilini takip edip kabile halinde şehre gelmesine müsaade edilmemiştir. Celal Bayar ve mahiyetindekileri taşıyan 3 otomobil hareket ettikten sonra diğer araçlar sıraya konulmuş ve küçük gruplar halinde şehre girişe izin verilmiştir. Nutuk söylenmesine veya yolda tezahürat yapılmasına müsaade edilmemiştir³⁷. Genel Sekreter Atıf Bey ve Vatan gazetesi yazarı Mümtaz Faik Fenik ile birlikte Samsun'a gelen Celal Bayar, parti il müteşebbis üyesi ve Ticaret Odası Başkanı Süleyman Balkan'ın evine gelmiş, akşama kadar burada istirahat ettikten sonra akşam saat 20.00'de parti binası önünde toplanan 2.000 kişiye hitap etmiştir³⁸. Bayar sözlerine kendi şahsında DP'ye ve demokrasiye karşı gösterdikleri ilgi ve bağlılık için Samsunlulara teşekkür ederek

³⁴ Refik Koraltan, *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar*, Yay. Haz.: Kamil Maman, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 121-123.

³⁵ *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1946, Yıl: 23, Sayı: 7868.

³⁶ *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1946, Yıl: 23, Sayı: 7869.

³⁷ BCA, 30.10.65.403.4.

³⁸ Duman, a.g.e., s. 265.

başlamış ve şimdiye kadar Samsunluların huzuruna çıkararak bu teşekkürlerini ifade için geciktirildiğinden dolayı teessürlerini belirtmiştir. DP Genel Başkanı Samsunluların demokrasiye karşı duydukları ilgiyi hatırlattıktan sonra demokrasi hayatında birçok partinin rolüne değinerek bu durumun memleket ve millet hayatında çok uğurlu işler başaracağına inandığını söylemiş, bu işler için milletin tam manasıyla olgun olduğunu dile getirmiştir. Bayar'ın bu sözleri üzerine halk arasında "doğrudur" sözleri yükselmiş ve Bayar halk tarafından alkışlanmıştır. "Arkadaşlar! Biz tarihte büyük imparatorluklar idare etmiş bir neslin çocuklarıyız." diyen Bayar, bu nedenle Türk milletinin mukadderatını nasıl idare edeceğini herkesten iyi bildiğini, bundan şüphe edenlerin daima aldandıklarını ifade ederek sözlerini sürdürmüştür. Celal Bayar bundan sonra DP'nin programını izah etmiş ve herkesin ihtiyaçlarını bu programda gördüğünü anlatmıştır. Bayar'ın DP'nin asla şahıs partisi olmadığına, onun daima bu milletin emrinde ve bu milletin hizmetinde bulunduğu dair sözleri uzun bir süre alkışlanmıştır. Bayar hitabesine şu sözlerle son vermiştir: "-İstikbal bu büyük Türk milletininindir. Türk milleti muhtaç olduğu refaha kavuşacaktır. Memleket uğrunda ve millet uğrunda hepinize başarılar dilerim."³⁹.

Samsun'daki ilk gününü tamamlayan Bayar geceyi Süleyman Balkan'ın evinde geçirmiş, ertesi gün Süleyman Balkan ile birlikte Şefik Avni Özüdoğru'nun Aksısada Matbaası'na gitmiştir. Burada öğleye kadar kalmış, öğleden sonra şehrin Fener ve Irmak istikametlerine doğru otomobille kısa bir gezinti yapmıştır. Akşam ise Gar Lokantası'nda parti İl ve İlçe Kurulları ile diğer bazı partililerden oluşan 1.000 kişilik bir grupta akşam yemeğinde buluşan Bayar geceyi yine Süleyman Balkan'ın evinde geçirmiş ve 9 Ekim 1946'da vapurla Samsun'dan ayrılmıştır⁴⁰.

1.1.3. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Diğer Partilerin Samsun'daki Teşkilatları

Türkiye'de çok partili hayata geçişin ilk siyasi partisi konumunda olan MKP'nin Samsun'daki örgütlenmesi Ahmet Faik Özpınar ve 8 arkadaşı tarafından Ocak 1946'da Vezirköprü ilçesinde olmuştur. MKP Vezirköprü teşkilatının kuruluşunda

³⁹ Özel Şahingiray, *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri (1946-1950) (Demokrat Parti'nin Kuruluşundan İktidara Kadar Politik Konuşmalar)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 1999, s. 64.

⁴⁰ Duman, a.g.e., s. 266.

başkan olarak Ahmet Faik Özpınar, üye olarak ise Nurettin Teker, Mahir Erginsoy, Fahrettin Ergin, Şahin Şahinkaya, Mustafa Güral, Zeki Güneş, Hurşit Cahit Taşkaya ve Hasan Güçlü yer almışlardır. Partinin bu ilk örgütünü 15 Mayıs 1946'da Samsun il, Samsun Merkez ilçe ve Terme ilçe örgütleri takip etmiştir. Terme'de MKP teşkilatı CHP'den istifa eden Hacı Kuzu'nun damadı Mustafa Keleşoğlu ve oğulları tarafından oluşturulurken, Samsun il örgütüne Eczacı Naci Gençer öncülük etmiştir. 1946 yılı ortaları itibariyle MKP'nin il idare müteşebbis heyetinde başkan olarak Naci Gençer, üye olarak ise Hüsnü Kansızoğlu, Nafi Kara, Bekir Keleşoğlu, Mehmet Aytar, Kemal Çehreli, Mehmet Ertürk ve Sabri Coşkun yer almışlardır⁴¹.

1948 yılında DP'den ayrılarak kurulan Millet Partisi'nin (MP) Samsun teşkilatı ise 10 Mayıs 1949'da kurulmuştur. MP'nin Samsun müteşebbis heyeti parti tüzüğüne uygun olarak genel yürütme kurulunca onaylanmış ve resmen kurulmuştur. MP'nin Samsun il müteşebbis heyetinde başkan olarak Rasim Ozantürk, başkan vekili olarak Nazım Sümer, sekreter olarak Lütfi Ender ve muhasip olarak ise Mehmet Aytar yer almışlardır⁴².

1.2. 1946 Belediye Seçimleri ve Samsun

Cumhuriyet Dönemi belediyecilik anlayışı, hukuki altyapı ve uygulamalar bakımından esas itibariyle 1930'dan sonraki dönemde şekillenmiştir. Dönemin en önemli gelişmesi 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun çıkarılması olmuştur. Kanun ile belediye başkanını belediye meclisinin seçmesi kuralı getirilmiştir. Belediye meclisi kendi içinden ya da seçilme şartlarını taşıyan dışarıdan birini de belediye başkanı olarak seçebilecektir. Seçilen belediye başkanı il merkezindeki belediyelerde İçişleri Bakanlığı, il merkezi dışındaki yerlerde o ilin valisi tarafından onaylanacaktır. Kanun ile yerel temsilin kapsamı da genişletilmiştir. Oy kullanma yaşı 18, seçilme yaşı da 25'e indirilmiş ve kadınlara seçme hakkı tanınmıştır. Seçimlerde oy kullanabilmek ve aday olabilmek için gerekli belli bir miktar emlak vergisi ödeme şartı da kaldırılmıştır⁴³.

⁴¹ Duman, a.g.e., s. 256.

⁴² *Ali Baba*, 14 Mayıs 1949, Yıl: 2, Sayı: 53.

⁴³ Tarkan Oktay, "Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi", *Türkiye'de Yerel Yönetimler*, Yay. Haz.: Recep Bozlağan ve Yüksel Demirkaya, Nobel Yayınları, 1. Basım, Ankara 2008, s. 148-149.

1961 Anayasası ile yerel yönetim birimlerinin seçim mevzuatı değişmiştir. Anayasanın çizdiği çerçeve uyarınca 1963 yılında belediye başkanlığı seçimlerinin tek dereceli ve çoğunluk sistemine göre yapılması sağlanmıştır. Ayrıca belediye meclisi seçimlerinde nispi sistem usulü uygulanmıştır⁴⁴.

Türkiye'nin yakın tarihine bakıldığında muhalefet partilerinin söylemlerinde iktidara ulaşmak için tarihi önceden belirlenmiş bir seçimden çok, erken seçim istekleri her zaman dikkat çekmiştir. Fakat çok partili yaşama geçiş döneminin ilk yerel seçimleri olan 1946 Belediye Seçimleri muhalefet tarafından çeşitli nedenlerle erken bulunarak istenmemiş ve bu durum sonraki seçimlerle karşılaştırıldığında seçime istisnai bir özellik kazandırmıştır. Eylül-Ekim 1946'da yapılması gereken belediye seçimlerinin erkene alınması aynı yılın nisan ayında gündeme gelmiştir. Seçimi gündeme taşıyan gelişme Tasvir gazetesi sahibi ve yazarı Ziyad Ebüzziya'nın DP Başkanı Celal Bayar ile yaptığı mülakatta Bayar'ın verdiği özel demeci olmuştur. Celal Bayar bu demecinde DP'nin bazı şartlarla erken bir genel seçime bile hazır olduğunu ifade etmiştir. Bayar'ın seçim için ileri sürdüğü şartlar tek dereceli seçim sisteminin oluşturulması, idare makamlarının seçimlere müdahale etmemesi ve dürüstlük dışı işin yapılmayacağına güvence altına alınması olmuştur⁴⁵. Bu gelişme üzerine CHP yönetimi kurultay çağrısı yapmış ve aynı gün Başbakan Şükrü Saraçoğlu Meclis Grubu'nda kurultay gündeminin önemli maddelerinden birinin belediye seçimlerinin öne alınması olduğunu açıklamıştır. CHP'nin erken seçim söylemi DP'de şok etkisi yaratmış ve Bayar Tasvir'deki mülakatı yapan Ziyad Ebüzziya'yı telefonla arayarak bir açıklama yapması konusunda kendisini uyarmıştır. Ebüzziya bir yazı ile gelişmelere açıklık getirmeye çalışmıştır. Mülakat sırasında Bayar'ın "Değil umumi seçim, hatta belediye intihaplarının bile ne kadar erken olsa yine üç aydan evvel yapılması gayri tabiidir." sözlerinin yayımlanmamış olmasının yanlış anlaşılmalara yol açtığını belirtmiş olsa da ülke seçim atmosferine girmiştir⁴⁶.

26 Nisan 1946'da CHP Melis Grubu belediye seçimlerini erkene alınmasını görüşmek için Saffet Arıkan'ın başkanlığında toplanmış ve görüşme sonucunda

⁴⁴ Murat Kaçer, "Türkiye'de Belediye Başkanlığı Seçimlerinde Yenilenme (1963-2014)", *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 4, Aralık 2017, s. 335-336.

⁴⁵ Süleyman İnan, "Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, Ocak 2004, s. 50.

⁴⁶ Yasin Kayış, "1946 Belediye Seçimleri ve Basın", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16-17, (2008 Bahar/Güz), s. 403.

seçimlerin eylül ayından mayıs ayına alınması kararı benimsenmiştir. Aynı amaçla hükümetin hazırladığı Belediye Yasası'nın bazı maddelerini değiştiren yasa tasarısı da Başbakanlık tarafından meclise sunulmuştur⁴⁷. Belediye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı TBMM'de görüşülerek oya konulmuş ve kanun kabul edilmiştir. Böylece belediye seçimlerinin mayıs ayına alınması sağlanmıştır⁴⁸.

Belediye seçimlerinin öne alınmasına muhalefetten ilk tepki MKP lideri Nuri Demirağ'dan gelmiştir. Demirağ muhalefetin henüz örgütlenmeden iktidar tarafından bir emrivakiyle karşı karşıya bırakıldığını söylemiştir. Ancak muhalefet partilerinden seçime katılımı ilgili açıklama hemen gelmemiştir. Partiler kendi içinde değerlendirmeleri yaptıktan sonra DP 8 Mayıs 1946, MKP ise 9 Mayıs 1946'da beklenen açıklamayı yapmıştır. DP'nin belediye seçimlerine iştirak etmeyeceği yönündeki kararına karşılık MKP yayımladığı tebliğde emrivakiden şikayetçi olsa da seçimlere katılacağını ilan etmiştir⁴⁹. Bu siyasi atmosfer altında belediye seçimleri 26 Mayıs 1946'da yapılmıştır. Olaylı geçen seçimlerde partiler birbirini suçlamıştır. CHP, DP ve MKP'yi işe fesat sokmakla suçlarken muhalefet CHP'yi hile ve baskı yapmakla suçlamıştır. Belediye seçimleri eskisi gibi iki dereceli olarak yapılmış, oylamanın başlamasıyla birlikte yolsuzluk şikayetleri başlamıştır. MKP seçimlerde yolsuzluk yapıldığı yolunda bir bildiri yayımlayarak seçimlerden çekildiğini açıklamıştır. Dolayısıyla CHP belediye seçimlerine tek başına girmiştir⁵⁰.

1.2.1. Samsun'da 1946 Belediye Seçimi Çalışmaları

26 Mayıs 1946'da Samsun ve ilçelerinde yapılacak olan belediye seçimleri dolayısıyla Samsun Valisi Rüknettin Nasuhioğlu yerel basına bir demeç vermiştir. Vali, üç yıldır Samsun'da yaşayan bir yurttaş olarak seçim hakkı ve görevini yerine getirirken rahatlık duyacağını bildirmiştir. Belediyelerin görevlerinin çok kapsamlı olduğunu dile getiren Nasuhioğlu vatandaşların dört yılda bir kendilerine uzanan ve vazifeye davet eden sandıklara giderek oylarını kullanmaları gerektiğini ifade etmiştir. Yurtseverliğin yurdun davet ettiği bu vazifeyi yerine getirmek olduğunu

⁴⁷ İnan, a.g.m., s. 50-51.

⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 7. Dönem, 4. Yasama Yılı, 22. Cilt Fihristi, 45. Birleşim, s. 237.

⁴⁹ Kayış, a.g.m., s. 403-405

⁵⁰ Ensar Yılmaz, "1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Yıl: 2010, s.178.

belirten Vali Nasuhioğlu, yurt vazifesinin en küçük bir mevzudan başlayarak cepheye canı pahasına varan vazifeye kadar yükselip uzandığına ve hepsinin bir bütün olduğuna değinmiştir. Belediye işlerinin gün geçtikçe yeni yeni istikametler aldığı dile getirmiş ve çalışmalarda en büyük yetki sahibinin belediye meclisi olması sebebiyle seçimin öneminin de o oranda arttığını söylemiştir⁵¹.

Nasuhioğlu seçim işlerinin çok özenli yürütüldüğünü ve hazırlıklarda çok dikkatli hareket edildiğini ifade etmiştir. Hangi görevliye iş verilmişse yerine getirildiğini belirtmiş, fahri bir görev sahibi olan mahalle muhtarlarına da teşekkürlerini bildirmiştir. Kaymakamların, belediye başkanlarının ve seçim kurullarının özverili bir şekilde çalıştığını, kanun hükümlerini yerine getirdiklerini söylemiştir. Nasuhioğlu, Samsun ve ilçelerindeki bütün seçmenleri 26 Mayıs Pazar günü yapılacak olan seçimlerde hak ve vazifelerini kullanmaya davet ederek basına verdiği demeci sonlandırmıştır⁵².

CHP Samsun İl İdare Kurulu, belediye meclisi üyeliği adaylarını yapılan yoklama sonucunda belirlemiştir. CHP Samsun İl Başkanı Mümtaz Arkayın'ın imzasıyla yayımlanan tebliğde belediye meclisi üyeliği için yapılan yoklamayla tespit edilen adaylar açıklanmıştır. Samsun'da CHP'den belediye meclisi üyeliğine aday gösterilen isimler şunlardır⁵³:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Ahmet Eymir	Belediye Başkanı
2. Ali Akcan	Tuhafiye mağazası sahibi
3. Ali Haydar Aydınol	Diş tabibi
4. Bahri Celayir	Doktor
5. Bekir Sıtkı Kurtulan	Tütün eksperisi
6. Cevat Özlü	Lüks Mağazası sahibi

⁵¹ Samsun, 24 Mayıs 1946, Yıl: 22, Sayı: 979.

⁵² Samsun, 24 Mayıs 1946, Yıl: 22, Sayı: 979.

⁵³ Samsun, 24 Mayıs 1946, Yıl: 22, Sayı: 979.

7. Emin Yemenici	Tütün tüccarı
8. Etem Işıtan	Çiftçi
9. Hasan Oral	Ahali Matbaası sahibi
10. Haydar K�sefoğlu	Müteahhit
11. Huriye �mre	Ev hanımı
12. �smail Hamami	Hırdavat tüccarı
13. �smail Yurtsever	Otel ve gazino sahibi
14. Kasım Kılıççı	İnşaat malzemesi tüccarı
15. Mahmut G�r	Celal Nemli Müessesesi Müdürü
16. Muhittin �zkefeli	Beden Terbiyesi Eski Müdürü
17. Muhterem Yasan	Deri ve zahire tüccarı
18. Nihat Balaçlı	Mithat Nemli Ticarethanesi Muhasibi
19. Rasim Sabuncu	Manifatura tüccarı
20. Recep �nl�	Çiftçi
21. Rıza Ergin	Mahrukat tüccarı
22. Rüstem Mesutoğlu	Tüccar
23. Selahattin Altaylıoğlu	Kumaş tüccarı
24. Vasfiye Erdelhun	Ev hanımı
25. Yusuf Cerit	Zahire tüccarı
26. Zihni Zerin	Manifatura tüccarı
27. Zübeyde T�rel	Diş doktoru

28. Ahmet Doluel	Gazoz imalathanesi sahibi
29. Ahmet Rauf Demirel	Zahire tüccarı
30. Ali Uçar	Zahire tüccarı
31. Aziz Akpınarlı	Avukat
32. Ekrem Ruacan	2. Noter
33. Faik Omurhan	Emekli Albay
34. Hakkı Tarhan	Tütün tüccarı
35. Hamdi Kansız	Bakkaliye tüccarı
36. Hamdi Karşlı	Manifatura tüccarı
37. Hamit Fırat	Umumi Mağazalar Müdürü
38. Hüseyin Uzman	Tüccar
39. İshak Taşan	Tütün tüccarı
40. İsmail Arsal	Emlak sahibi
41. Kamil Sirmen	Baro Başkanı
42. Maksut Dalkılıç	Fırıncılar Cemiyeti Başkanı
43. Mustafa Sağlam	Komisyoncu
44. Nazmi Kırıl	Sait Bey Mahalle Muhtarı
45. Remzi Şahin	Tütün tüccarı
46. Sadık Ceyhan	Avukat
47. Salih Karataş	Çiftçi
48. Selahattin Uzar	Şekerleme Fabrikası sahibi

49. Seymen Kefeli	Manifatura tüccarı
50. Suphi Çubukçu	Tuhafiye mağazası sahibi
51. Şakir Özkan	Motorcular Cemiyeti Başkanı
52. Şahap Sencer	Eksper
53. Vasfi Sözer	Zahire tüccarı
54. Ziya Göçmen	Kereste tüccarı ⁵⁴ .

CHP'nin belediye meclisi üyeliğine aday gösterilenlerin mesleklerine bakılacak olursa birçoğunun tüccar olduğu görülmektedir. Kadın adaylara da çok az yer verilmiş olması göze çarpan diğer bir durumdur.

1.2.2. 1946 Samsun Merkez Belediye Seçimleri Sonucu

Samsun'da belediye seçimine 9.121 kişi katılmış ve bunlardan 9.029'u CHP adaylarına oy verirken geriye kalan 92 seçmenin oyları da aday listesi dışında kalan CHP mensuplarına dağıtılmıştır. Samsun Belediye Meclisi üyeliği için aday gösterilen 54 kişiden ilk 27'si asil üyeliğe seçilirken geriye kalan 27 kişi ise yedek üyeliklere seçilmiştir⁵⁵.

Samsun il merkezinde 19.100 kayıtlı seçmenin 9.121'i seçimlere iştirak etmiş ve katılım oranı % 47,7 olmuştur. Türkiye genelinde ise belediye seçimlerine katılım oranı % 64,4'tür. Türkiye genelinde en düşük katılımın olduğu il % 23 ile Bursa olurken en yüksek katılımın görüldüğü il % 80 ile Zonguldak'tır. Samsun, il merkezleri bazında katılımın en düşük olduğu dokuzuncu şehirdir. Samsun ve ilçelerinin tamamı dikkate alındığında Samsun'da 41.526 seçmenin 20.664'ü seçime iştirak etmiş ve katılım % 49,7 olmuştur. Samsun ve ilçelerinin seçime katılım oranı Türkiye geneliyle kıyaslandığında Samsun katılımın en düşük olduğu sekizinci şehirdir⁵⁶.

⁵⁴ *Samsun*, 24 Mayıs 1946, Yıl: 22, Sayı: 979.

⁵⁵ *Samsun*, 31 Mayıs 1946, Yıl: 22, Sayı: 980.

⁵⁶ BCA, 030.10.82.540.1.

Seçimler sonucunda oluşan Samsun Belediye Meclisi Samsun Belediye Başkanlığı'na Ahmet Eymir'i seçmiştir. Ahmet Eymir'in Samsun Belediye Başkanlığı'na seçilmesi hakkında verilen karar Belediye Kanunu'nun 89. maddesine göre Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı'nın imzasını taşıyan 3 Temmuz 1946 tarihli belgeyle onaylanmıştır⁵⁷.

1 Eylül 1946'da Samsun merkez ve ilçelerinde genel meclis üyesi seçimi yapılmıştır. Samsun Merkez ilçesinde Şevki Mirzaoğlu, Nasuhi Erzurumlu, Ahmet Balaçlı ve Nazmi Kıral asil üyeliğe seçilirlerken Salih Karataş, Tahsin Mutioğlu, Fuat Gümbül ve Lütfi Deveci yedek üyeliğe seçilmişlerdir⁵⁸.

21 Temmuz 1946'da yapılan milletvekilliği seçiminde Amasya ilinden CHP adayı gösterilen Samsun Belediye Başkanı Ahmet Eymir Amasya milletvekili seçilmiş⁵⁹ ve Ahmet Eymir'in yerine Samsun Belediye Başkanlığı görevine vekaleten İl Mektupçusu Faik Polat getirilmiştir. 2 Eylül 1946'da Faik Polat başkanlığında toplanan Samsun Belediye Meclisi çoğunlukla başkanlığa Muhittin Özkefeli'yi seçmiştir. Oylamaya katılan üyeler başkan vekili dâhil olduğu halde 26 kişiden ibaretti. Gizli oyla yapılan seçimde Muhittin Özkefeli'nin 15, Rüstem Mesutoğlu'nun 10 oy aldığı ve bir üyenin de boş pusula attığı anlaşılmıştır. Oylamadan sonra Başkan Vekili Faik Polat bir konuşma yaparak başkanlık mevkiini Muhittin Özkefeli'ye vermiştir. Polat konuşmasında Samsun'un Türkiye'nin en güzel ve en mamur şehirlerinden biri olduğundan bahsetmiştir. Bu itibarla Samsun Belediye Başkanlığı'nın çok şerefli olduğu kadar çok mesai isteyen mühim bir mevki olduğunu ifade etmiştir. Polat, yeni Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli'ye başarılar dileyerek konuşmasına son vermiştir⁶⁰. Başkanlık kürsüsüne gelen yeni Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli de meclisin ve dinleyicilerin alkışlarıyla karşılanan bir konuşma yapmıştır. Samsun gibi uyanık, ileri ve hareketli bir vilayetin belediye başkanlığına kendisini seçtikleri için teşekkür eden Özkefeli, aldığı vazifenin ve mevkinin şerefiyle beraber ağırlığını ve mesuliyetini idrak ettiğini belirterek konuşmasını sürdürmüştür. Memleketin bir evladı sıfatıyla kendisine emanet edilen bu görevi üyelerin kıymetli yardımlarıyla yapacağını söylemiş, belediye meclisi

⁵⁷ BCA, 030.11.1.184.23.16.

⁵⁸ *Samsun*, 6 Eylül 1946, Yıl: 22, Sayı: 993.

⁵⁹ *Samsun*, 26 Temmuz 1946, Yıl: 22, Sayı: 988.

⁶⁰ *Samsun*, 6 Eylül 1946, Yıl: 22, Sayı: 993.

üyelerini selamlayarak konuşmasını sonlandırmıştır⁶¹. Samsun Belediye Başkanlığı'na Muhittin Özkefeli'nin seçilmesi hakkında Samsun Belediye Meclisi'nce verilen karar, Belediye Kanunu'nun 89. maddesine göre 2 Kasım 1946'da Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından imzalanarak onaylanmıştır⁶².

Samsun'da 1947 yılı itibariyle Merkez İlçe Belediye Meclisi üye sayısı 27'dir. Bu üyelere 26'sı CHP'li iken 1 üye bağımsızdır. Samsun Merkez ilçenin il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 4 olup, bu üyelerin 4'ü de CHP'lidir. Merkez ilçeye bağlı 84 köy mevcut olup, 84 köy muhtarından 72'si CHP'li iken 12'si DP'lidir. Ayrıca bu köylerde ihtiyar heyeti üyelerinin 288'i CHP'li, 48'i ise DP'lidir. Merkez ilçeye bağlı 10 mahallede ise, 10 mahalle muhtarı ve 40 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir⁶³.

1948 yılı itibariyle Samsun Belediye Başkanlığı ile ilgili sorun yaşanmış ve bu sorun giderek büyümüştür. Samsun Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli belediye meclisindeki muhalefetin kendisine karşı takındığı tutumu 3 Ekim 1948'de CHP Genel Sekreterliği'ne bir yazı ile bildirmiştir. 18 yıldır CHP'nin samimi bir mensubu olduğunu belirten Özkefeli bu süre içerisinde çeşitli şekillerde aldığı parti vazifelerini başardığını, namuslu bir insan ve partili olduğunu ifade etmiştir. Her cemiyette olduğu gibi kendi içlerinde de haksız ve şahsi menfaatleri uğruna parti menfaatlerini ve muhataplarının haysiyet ve şereflerini ihlalden çekinmeyen insanların var olduğunu dile getirmiştir⁶⁴.

Muhittin Özkefeli, belediye başkanlığı görevinde başarılı olabilmek için titizlikle çalıştığına değinmiştir. İl İdare Heyeti Başkanı Rüstem Mesutoğlu ve azalarının kendisini görevden almak için gizli gizli imza topladıklarını belirtmiş, bu kişilerin parti disiplinine aykırı davrandıklarını söylemiştir. Olayın partilerini diğer partiler karşısında zor duruma düşüreceğinden ilgili kişilerin davranışlarını yüksek parti makamına arz etmeyi daha doğru bulduğunu ifade etmiştir⁶⁵.

⁶¹ *Samsun*, 6 Eylül 1946, Yıl: 22, Sayı: 993.

⁶² BCA, 030.11.1.187.38.11.

⁶³ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁶⁴ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁶⁵ BCA, 490.01.260.1038.1.

Özkefeli, belediye başkanı olduğu süre içerisinde parti nizam ve talimatlarını ihlal etmediği gibi parti ve partilerin haysiyet ve şereflerini korumak için çalıştığını belirtmiştir. Bir hatası varsa parti idare heyeti tarafından uyarılması gerektiğini, muhalefet edenlerinse araştırma yapmaksızın gizli imza topladıklarını dile getirmiştir. Hizmetlerinin dikkate alınarak kendisine savunma imkanı verilmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak bunun yapılmadığını ifade eden Özkefeli, parti talimatnamesinin mertlik esaslarına dayandığına muhaliflerin ise aksi yönde çalıştıklarına değinmiştir. 4 Ekim 1948'de yapılacak belediye meclisi toplantısında bu kişilerin güvensizlik oyu vererek kendisini görevden alacaklarını bütün Samsun halkının bildiğini aktarmıştır⁶⁶.

Muhittin Özkefeli yazısında, parti mensuplarının bu çirkin hareketlerinin kendisini üzdüğü kadar CHP Genel Sekreterliği'ni de üzeceğine şüphesinin olmadığını dile getirmiştir. Partinin verdiği her hizmeti namusuyla yapmayı görev bildiği gibi partinin hizmetinden çekilmeyi de hizmet kabul ettiğinden vazifede kalıp kalmamanın mevzubahis olmadığına değinmiştir. Özkefeli "Parti haysiyet ve şerefi bakımından bu küçük ruhlu efendilerin parti menfaatlerine muvafık olabilecek hizmetlere davet edilmesini şikayet ve rica ile saygılarımı sunarım." diyerek sözlerine son vermiştir⁶⁷. Söz konusu yazının ön sayfasına yazının bir suretinin Genel Başkan Vekilliği'ne sunulduğu, dikkate şayan olduğu ancak ellerine geç ulaştığı ve konunun bölge müfettişi vasıtasıyla takip edildiği notu düşülmüştür⁶⁸.

Muhittin Özkefeli CHP Genel Sekreterliği'ne Samsun Belediyesi ile ilgili gelişen olayları 3 Ekim 1948'de bildirirse de belediye ile ilgili sorunların başlangıcı haziran ayına kadar gitmektedir. Samsun Belediyesi Hesap İşleri Müdürü Ali Naki Aysan 4 Haziran 1948'de görevinden alınmıştır. Aysan CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği yazıda Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli'nin kin ve öfkesi sebebiyle görevine son verildiğini bildirmiştir. Temmuz 1948 sonlarında CHP Genel Sekreterliği Samsun CHP İl İdare Kurulu'na bu konu hakkında kendilerinin aydınlatılmasını isteyen bir yazı göndermiştir. CHP İl İdare Kurulu Başkanı Rüstem Mesutoğlu'nun 10 Ağustos 1948'de Genel Sekreterlik'e gönderdiği yazıda ise Ali Naki Aysan ile Muhittin

⁶⁶ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁶⁷ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁶⁸ BCA, 490.01.260.1038.1.

Özkefeli arasındaki olayın kısa bir zaman içinde halledildiği ve Ali Naki Aysan'ın işine başladığı bildirilmiştir⁶⁹.

Haziran 1948'de ortaya çıkan Samsun Belediyesi'ndeki sorun Özkefeli'nin görevden alınmasına kadar gitmiştir. Samsun Belediye Meclisi 4 Ekim 1948 tarihli toplantıda belediyenin yıllık mesai raporu üzerinde uzun görüşmeler yapmış, ardından belediye başkanının açıklama ve savunmasını dinlemiştir. Yıllık mesai raporu oylamaya sunulmuş ve toplantıda bulunan 24 üyeden 19'u aleyhte oy kullanarak Muhittin Özkefeli hakkında yetersizlik kararı vermiştir. CHP Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Rüstem Mesutoğlu 5 Ekim 1948'de bir yazı göndererek CHP Genel Sekreterliği'ni durumdan haberdar etmiştir. Yazıda Muhittin Özkefeli'nin usulsüz sarfiyat, kanunsuz ve sert icraatlarıyla halkı partiden soğuttuğu, yapılan tavsiyeleri de dikkate almayarak meclis üyelerinin aleyhinde birleşmesine sebebiyet verdiği belirtilmiştir. Mesutoğlu kararın ani olarak verildiğini ve bu nedenle Genel Sekreterlik'e olaydan önce bilgi verilemediğini ifade etmiştir⁷⁰.

CHP Genel Sekreterliği bu sorunu incelemesi için Samsun Bölge Müfettişi olan Antalya milletvekili Niyazi Aksu'yu durumdan haberdar etmiş ve kendisine konuyu takip etmesini bildirmiştir. Niyazi Aksu, CHP Genel Sekreterliği'nin telgrafını Ordu'da iken aldığını ve ertesi akşam vapurla Samsun'a gelerek partili arkadaşlarla görüşüğünü söylemiştir. Samsun'dan Giresun'a geçerken bazı evlerdeki tahta ve çinko duvarları ihbarsız yıktırması ve belediye mühendisinin artan suistimali yüzünden belediye başkanına karşı derin bir öfkenin izlerini gördüğünü ancak seçim işlerinin yaklaşmasının bu durumu takibe imkan vermediğini dile getirmiştir⁷¹.

Niyazi Aksu; Özkefeli'nin hırçın, arkadaşlarını kırıcı, mahallelerden gelen parti isteklerini hakaretle karşılayıcı tavırlarının ve belediye mühendisinin suistimalinin elle tutulur hale gelmesinin partiye söz getirdiğini belirtmiş, bu olayların partililerin sabrını tükettiğini bildirmiştir. Bu sebeplerle belediye meclisi toplantısında güvensizlik kararı verilerek Muhittin Özkefeli'nin başkanlıktan düşürülmesinin partililerce karar altına alındığını, İl İdare Kurulu Başkanı'nın da bu kararı Vali İzzettin Çağpar'a arz ettiğini aktarmıştır. Aksu, belediye başkanının partiyi

⁶⁹ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁷⁰ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁷¹ BCA, 490.01.260.1038.1

ziyaretinde durumun kendisine izah edildiğini ve istifasının uygun olacağını anlatıldığını dile getirmiştir. Ancak Özkefeli'nin kendisini savunacağını ve istifa etmek niyetinde olmadığını ifade etmiştir. Bunun üzerine belediye meclisi toplantısında icraat raporu okunduktan sonra güvensizlik kararının verildiğini belirten Aksu, belediye başkanının 12 maddede toplanan sebepleri ağır cevaplarla karşıladığını bildirmiştir. Toplantıda CHP'li üyelerin kendi seçtikleri arkadaşlarını teşhir etmekten, itham sebeplerinin dayanaklarını açıklamaktan çekindiklerinin görüldüğünü dile getirmiştir⁷².

Samsun Belediyesi'nde yaşanan olayları bu şekilde izah eden Aksu son gelişmeleri 6 başlık altında CHP Genel Sekreterliği'ne bildirmiştir:

1. Olay tamiri kabil olmayan bir safhaya girmiştir. Bu nedenle Belediye başkanının görevde kalması doğru değildir. Aksi takdirde gerek şehir halkının gerekse partililerin haklı tepkilerini fiili hareket haline getirebileceği tahmin edilebilir.
2. Belediye başkanı ile iki defa görüşülmüş, kendisinin istifası halinde güvensizlik kararının kendiliğinden düşeceği ve böylece parti ahenginin devam edeceği açıklanmıştır. Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli bu teklifi kabul etmemiş, istifa etmemekte ısrar edeceğini söylemiştir.
3. Parti İl İdare Kurulu ve partili belediye üyeleriyle ayrıca bir toplantı yapılmıştır. Bir partimiz olan belediye başkanının şahsını koruyacağını düşündüğüm formülü kendilerine izah ettim. 10 Kasım'a kadar Muhittin Özkefeli'ye istifa etmek imkanı verilmesi hususunu kararlaştırdık.
4. Belediye başkanını valinin himaye ettiği izleniminin partili arkadaşlarda oluştuğunu gördüm.
5. Bu konuyu Vali İzzettin Çağpar'la Samsun milletvekili Hüsni Çakır ve Mehmet Ali Yörüker'in huzurlarında görüştim. Dışarıdaki temaslarımızdan edindiğimiz izlenimi ve partili arkadaşların bu husustaki hassasiyetini ifade ettim.
6. Vali ve milletvekili arkadaşlarımızla aldığımız karar; 10 Kasım'a kadar Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli'ye istifa imkanı vermek, aksi takdirde İçişleri Bakanlığı'na

⁷² BCA, 490.01.260.1038.1.

gönderilen güvensizlik kararının onayı ile Samsun halkının ve partililerin ıstıraplarını sona erdirmek yolu oldu⁷³.

Samsun Belediye Meclisi'nin Muhittin Özkefeli hakkında güvensizlik kararı vermesinden sonra Samsun'daki CHP ocaklarından bir çoğu Muhittin Özkefeli'ye destek verdiklerini CHP Genel Sekreterliği'ne bildirmişlerdir. CHP Genel Sekreterliği'ne 2 Kasım 1948'de CHP Samsun Sait Bey Ocağı İdare Kurulu'nun, Pazar Ocak İdare Kurulu Başkanı Mustafa Erim'in, Kılıçdede Ocağı Başkanı Gaffar Sirel'in, Kökçü Ocağı Başkanı Recep Alçam'ın, Salahiye Ocağı Başkanı Kibar Çebi'nin ve daha birçok CHP üyesinin imzasını taşıyan bir yazı gönderilmiştir⁷⁴. Gönderilen yazıda, siyasi hayatın hassas bir döneminde hiçbir kanuni dayanağı bulunmadan Muhittin Özkefeli hakkında görevden alınma kararı verilmesinin Samsun'da hiç beklenmedik kötü bir etki yarattığı ifade edilmiştir. Parti müfettişinin hiç tanımadığı bir bölgede gerekli incelemeleri yapmadan Ankara'ya gittiği belirtilmiştir. Ayrıca yazıda partililer arasında sıkı bir iş birliğinin gerektiği bu günlerde gelişmelerin kabul görececek bir hareket olmadığı dile getirilerek Samsun'daki CHP'lileri birbirine düşürecek durumun bertaraf edilmesi ve makul bir şekilde sokuşması istenmiştir⁷⁵.

Niyazi Aksu CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği ilk yazıda Özkefeli'ye istifası için 10 Kasım 1948'e kadar zaman tanıdığını bildirmişti. Genel Sekreterlik'e gönderdiği ikinci yazıda ise 10 Kasım tarihi geldiği halde Muhittin Özkefeli'nin henüz istifa etmediğini belirtmiştir. Meselenin İçişleri Bakanlığı tarafından incelenmesi ihtimalinden dolayı edindiği izlenimleri Genel Sekreterlik'e tekrar aktarmıştır⁷⁶.

Yaşanan ihtilafın yalnız bir belediye anlaşmazlığı değil partinin iç meselesi olduğunu vurgulayan Aksu, Samsun halkı ve partililerin borçlanmalarla 2 milyonu aşan belediye bütçesini belediye başkanının keyfi icraatına emanet etmek istemediğini ifade etmiştir. Samsundaki İdare Kurullarının, belediye başkanının parti heyetini şehirde kırmakta olduğuna inandığını dile getirerek üyelerin bunun mesuliyetini taşıyamayacaklarını söylediklerini aktarmıştır. Bu kavgadan bir belediye seçimi

⁷³ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁷⁴ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁷⁵ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁷⁶ BCA, 490.01.260.1038.1.

çıkmasından endişe edildiğine, Özkefeli'nin başkanlıktan ayrılmasının daha iyi olacağına işaret etmiştir. Aksu zaten tamiri güç bir duruma girmiş bulunan bu işin İçişleri Bakanlığı'nda geciktirilmesinin partiyi telafisi zor bir duruma düşürebileceğini söylemiştir⁷⁷.

Samsun Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli'ye belediye meclisi tarafından verilen güvensizlik kararı İçişleri Bakanlığı'na sunulmuş ve bakanlık tarafından bu karar onanmıştır. Samsun Belediye Başkanlığı'na yeni birini seçmek için girişimler başlamış ve başkan adaylığı için Samsun İl İdare Kurulu tarafından gizli oyla yoklama yapılmıştır. Samsun Belediye Meclisi haricinden ve CHP mensuplarından Yüksek Mühendis Sami Arım mevcut 20 üyenin ittifaka yakın bir çoğunluğunu kazanmış, belediyede yapılan seçim sonucunda belediye başkanlığına seçilerek görevine başlamıştır⁷⁸.

Samsun'un yeni Belediye Başkanı Sami Arım CHP Genel Sekreterliği'ne bir teşekkür telgrafı göndermiştir. Gönderdiği telgrafta Genel Sekreterlik'in yüksek iltifatına teşekkürlerini sunan Arım hemşerilerinin teveccühü sonucunda millet ve memlekete hizmet amacıyla bu önemli göreve getirildiğini ifade etmiştir. Sami Arım, görevinde partinin itimat ve yardımına güvendiğini belirterek telgrafını sonlandırmıştır⁷⁹. Samsun Belediye Başkanlığı'na seçilen Sami Arım'ın başkanlığı 1680 Sayılı Belediye Kanunu'nun 89. maddesine göre 7 Ocak 1949'da Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından imzalanarak onaylanmıştır⁸⁰.

1.2.3. 1946 Samsun İlçe Belediye Seçimleri Sonucu

Samsun ilçelerinde 1946 yılı belediye seçimi sonuçlarına bakılacak olursa:

Bafra:

11.299 nüfuslu Bafra'da seçmen sayısı 6.599'dur. Bafra'da seçmenlerin 2.736'sı seçime iştirak ederken katılım oranı % 41 olmuştur⁸¹. Bafra'da 1944'ten itibaren

⁷⁷ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁷⁸ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁷⁹ BCA, 490.01.260.1038.1.

⁸⁰ BCA, 030.11.1.203.1.18.

⁸¹ BCA, 030.10.82.540.1.

belediye başkanlığını yürüten Mustafa Ergin seçimlerden sonra da görevine devam etmiş ve 1950'ye kadar Bafra'da belediye başkanlığı yapmıştır⁸².

Çarşamba:

8.087 nüfuslu Çarşamba'da seçmen sayısı 3.724'tür. Çarşamba'da seçmenlerin 1.506'sı seçime iştirak ederken katılım oranı % 40 olmuştur⁸³. Çarşamba'da 1938'den itibaren belediye başkanlığını yürüten Salih Zeki Aker seçimlerden sonra da görevine devam etmiş ve 1950'ye kadar Çarşamba'da belediye başkanlığı yapmıştır⁸⁴.

Havza:

4.543 nüfuslu Havza'da seçmen sayısı 2.209'dur. Havza'da seçmenlerin 1.679'u seçime iştirak ederken katılım oranı % 76 olmuştur⁸⁵. Havza Belediye Başkanlığı görevine 1946'da Salim Çonoğlu getirilmiş ve Çonoğlu bu görevini 1952'ye kadar sürdürmüştür⁸⁶.

Ladik:

4.878 nüfuslu Ladik'te seçmen sayısı 2.445'tir. Ladik'te seçmenlerin 804'ü seçime iştirak ederken katılım oranı % 36 olmuştur⁸⁷. 1944'ten itibaren Ladik Belediye Başkanlığı görevini yürüten Nazım Akpınar seçimlerden sonra da görevine devam etmiştir. 1948'de Nazım Akpınar'ın yerine belediye başkanlığı görevine Mustafa Nalcıoğlu getirilmiştir. Nalcıoğlu belediye başkanlığı görevini 1955'e kadar sürdürmüştür⁸⁸.

⁸² *Bafra Efsane Şehir (Medeniyetler Beşiği ve Tarım Merkezi)*, Bafra Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Bafra Ofset, Bafra 2011, s. 89.

⁸³ BCA, 030.10.82.540.1.

⁸⁴ 13.03.2019 tarihinde Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden temin edilen fotoğraftan alınmıştır.

⁸⁵ BCA, 030.10.82.540.1.

⁸⁶ Samsun İli Havza İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

⁸⁷ BCA, 030.10.82.540.1. (Ladik'te seçimlere katılım oranı % 36 olarak verilmiş olsa da katılım oranı % 32,88'e tekabül etmektedir.).

⁸⁸ Yusuf Yücel, *Bütün Yönleriyle Ladik (Ladik Tarihi ve Coğrafyası)*, Aksiseda Matbaası, Samsun 1987, s. 42.

Kavak:

1.582 nüfuslu Kavak'ta seçmen sayısı 815'tir. Kavak'ta seçmenlerin 760'ı seçime iştirak ederken katılım oranı % 94 olmuştur⁸⁹. 1938'den itibaren Kavak Belediye Başkanlığı görevini yürüten H. Sabri Akal seçimlerden sonra da görevine devam etmiş ve 1949'a kadar bu görevde kalmıştır. 1949'da Kavak Belediye Başkanlığı görevine getirilen Ahmet Akal ise 1954'e kadar başkanlığını sürdürmüştür⁹⁰.

Terme:

2.295 nüfuslu Terme'de seçmen sayısı 1.226'dır. Terme'de seçmenlerin 970'i seçime iştirak ederken katılım oranı % 79 olmuştur⁹¹. 1945'ten itibaren Terme Belediye Başkanlığı görevini yürüten Hüseyin Berk'in yerine seçimlerden sonra Hulusi Akalın getirilmiş ve Akalın bu görevi 1950'ye kadar sürdürmüştür⁹².

Vezirköprü:

5.738 nüfuslu Vezirköprü'de seçmen sayısı 3.336'dır. Vezirköprü'de seçmenlerin 1.587'si seçime iştirak ederken katılım oranı % 47 olmuştur⁹³. Vezirköprü'de 1938'den itibaren belediye başkanlığını yürüten Mahmut Teker seçimlerden sonra da görevine devam etmiş ve 1950'ye kadar Vezirköprü'de belediye başkanlığı yapmıştır⁹⁴.

Alaçam:

4.630 nüfuslu Alaçam'da seçmen sayısı 2.072'dir. Alaçam'da seçmenlerin 1.501'i seçime iştirak ederken katılım oranı % 72 olmuştur⁹⁵. Alaçam'da 1945'ten itibaren belediye başkanlığını yürüten Şükrü Tolun seçimlerden sonra da görevine devam etmiş ve 1950'ye kadar Alaçam'da belediye başkanlığı yapmıştır⁹⁶.

⁸⁹ BCA, 030.10.82.540.1. (Kavak'ta seçimlere katılım oranı % 94 olarak verilmiş olsa da katılım oranı % 93, 25'e tekabül etmektedir.).

⁹⁰ <https://www.samsunkavak.bel.tr/sayfa/kavak-belediye-baskanlarimiz>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

⁹¹ BCA, 030.10.82.540.1.

⁹² Samsun İli Terme İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

⁹³ BCA, 030.10.82.540.1.

⁹⁴ Samsun İli Vezirköprü İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

⁹⁵ BCA, 030.10.82.540.1.

⁹⁶ <http://alacam.bel.tr/?icerik=60>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

1946 Belediye Seçimlerine muhalefet partilerinin katılmaması seçimlere katılım oranını hayli aşağılara çekmiştir. Türkiye genelinde seçimlere katılım oranı % 60 civarlarında seyretmiştir. Samsun'da ise Kavak ve Terme gibi seçmen sayısının az olduğu ilçelerde katılım oranı hayli yüksek olmuştur. Nüfusun az olduğu yerlerin sandığa gitme eğiliminin daha fazla olduğuna bakılacak olursa, toplumsal baskının bunda etkili olduğu söylenebilir.

1 Eylül 1946'da Samsun'un ilçelerinde genel meclis üyesi seçimi yapılmıştır. Bafra ilçesinde asil üyeliğe Necati Bora, İsmail Işın, Kaşif Başkaya ve İsmail İşman, yedek üyeliğe Mustafa Çakın, Saim Çelebi, Ahmet Kaya ve Ali Kale seçilmişlerdir. Alaçam ilçesinde asil üyeliğe Ahmet Sonçağ ve Recai Akan, yedek üyeliğe Reşat İçel ve Kemal Kitaplı seçilmişlerdir. Çarşamba ilçesinde asil üyeliğe Mehmet Erkmen, Nurettin Semizoğlu, Cafer Emirli ve Süleyman Bilge, yedek üyeliğe Mehmet Giritli, Mustafa Dilman, Haşim Alişan ve Hamit Taşdemir seçilmişlerdir. Terme ilçesinde asil üyeliğe Arif Akalın, Mustafa Keleş ve Nedim Katar, yedek üyeliğe Hüseyin Turan, Hasan Berk ve Ahmet Avanoğlu seçilmişlerdir⁹⁷. Kavak ilçesinde asil üyeliğe Ali Öztürk, İlyas Akal ve Sabri Öcalan, yedek üyeliğe Abdullah Eker, Hidayet Türker ve İhsan Yaman seçilmişlerdir. Ladik ilçesinde asil üyeliğe Mustafa Nalcıoğlu ve Nazım Akpınar, yedek üyeliğe Osman Özgen ve Ali Çetin seçilmişlerdir. Havza ilçesinde asil üyeliğe Halit Alten, İbrahim Cebecioğlu ve Rahim Ergin, yedek üyeliğe Mahmut Yazıcı, Ali Rıza Çon ve Nafiz Kaynar seçilmişlerdir. Vezirköprü ilçesinde ise asil üyeliğe Mehmet Gürel, Abdullah Derici, Baki Erdem ve İhsan Çınar, yedek üyeliğe Ahmet Zengin, Nazım Öncel, Mustafa Kırıl ve Ramiz Parlar seçilmişlerdir⁹⁸.

Samsun ilçelerinde 1947 yılı itibariyle belediye meclisi üyeliklerinin sayısı ve partilere dağılımı şu şekilde oluşmuştur:

⁹⁷ *Samsun*, 6 Eylül 1946, Yıl: 22, Sayı: 993.

⁹⁸ *Samsun*, 6 Eylül 1946, Yıl: 22, Sayı: 993.

Alaçam:

Alaçam İlçe Belediye Meclisi 15 üyeden oluşmakta olup bu üyelerin 15'i de CHP'lidir. Alaçam İlçe Belediye Meclisi'nin il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 2 olup, bu üyelerin 2'si de CHP'lidir. Alaçam'a bağlı 43 köy mevcut olup bu köylerdeki 43 muhtarın 40'ı CHP'li, 2'si DP'li, 1'i bağımsızdır. İhtiyar heyeti üyelerinin 155'i CHP'li, 16'sı DP'li, 1'i bağımsızdır. 3 mahallenin bulunduğu Alaçam'da 3 mahalle muhtarı ve 12 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir⁹⁹.

Bafra:

Bafra İlçe Belediye Meclisi 22 üyeli olup bu üyelerin 22'si de CHP'lidir. Bafra İlçe Belediye Meclisi'nin il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 4 olup, bu üyelerden 1'i CHP'li, 3'ü DP'lidir. Bafra'ya bağlı 73 köy mevcut olup bu köylerdeki 73 muhtarın 63'ü CHP'li, 10'u DP'lidir. Köylerdeki ihtiyar heyeti üyelerinin 260'ı CHP'li, 32'si DP'lidir. 8 mahallenin bulunduğu Bafra'da 8 mahalle muhtarı ve 32 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir¹⁰⁰.

Çarşamba:

Çarşamba İlçe Belediye Meclisi üyelerinin tamamı CHP'li olup Çarşamba'nın il genel meclisine gönderdiği üyesi sayısı 4'tür. Çarşamba'ya bağlı 131 köy mevcut olup bu köylerdeki 131 muhtarın 101'i CHP'li, 30'u DP'lidir. Köylerdeki ihtiyar heyeti üyelerinin 404'ü CHP'li, 120'si DP'lidir. 5 mahallenin bulunduğu Çarşamba'da mahalle muhtarlarının 4'ü CHP'li, 1'i DP'lidir. Mahallelerdeki ihtiyar heyeti üyelerinin 16'sı CHP'li, 4'ü DP'lidir.

Havza:

Havza İlçe Belediye Meclisi 16 üyeden oluşmakta olup bu üyelerin 16'sı da CHP'lidir. Havza'nın il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 3'tür. Havza'da 76 köy bulunmakta olup köylerdeki 76 muhtardan 67'si CHP'li, 9'u DP'lidir. Köylerdeki

⁹⁹ BCA, 490.01.260.1038.1.

¹⁰⁰ BCA, 490.01.260.1038.1.

ihtiyar heyeti üyelerinin 237'si CHP'li, 63'ü DP'lidir. 8 mahallenin bulunduğu Havza'da 8 mahalle muhtarı ve 32 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir¹⁰¹.

Ladik:

Ladik İlçe Belediye Meclisi 16 üyeden oluşmakta olup bu üyelerin 16'sı da CHP'lidir. Ladik'in il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 2'dir. Ladik'te 53 köy bulunmakta olup köylerdeki 53 muhtarın 45'i CHP'li, 3'ü DP'li, 5'i bağımsızdır. Köylerdeki ihtiyar heyeti üyelerinin 180'i CHP'li, 12'si DP'li, 20'si bağımsızdır. 8 mahallenin bulunduğu Ladik'te 8 mahalle muhtarı ve 32 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir.

Kavak:

Kavak İlçe Belediye Meclisi 12 üyeden oluşmakta olup bu üyelerin 12'si de CHP'lidir. Kavak'ın il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 3'tür. Kavak'ta 86 köy bulunmakta olup köylerdeki 86 muhtarın 76'sı CHP'li, 10'u DP'lidir. Köylerdeki ihtiyar heyeti üyelerinin 304'ü CHP'li, 40'ı DP'lidir. Kavak'ta 3 mahalle vardır ve bu 3 mahalle de tek muhtarlık tarafından idare edilmektedir. Kavak'ta mahalle muhtarı ve 4 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir¹⁰².

Terme:

Terme İlçe Belediye Meclisi 12 üyeden oluşmakta olup bu üyelerin 10'u CHP'li, 2'si DP'lidir. DP'li 2 belediye meclisi üyesi de seçimlerde CHP'den seçilmişler ancak seçimlerden sonra partilerinden istifa edip DP'ye geçmişlerdir. Terme'nin il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 3'tür ve bu 3 üye de CHP'lidir. Bu 3 üyeden biri olan Mustafa Keleşoğlu seçimden sonra partisine karşı muhalif bir tutum sergilemiş ve bu durum üzerine disiplin cezası tatbiki için yazışma yapılmıştır. Terme'de 60 köy bulunmakta olup köylerdeki 60 muhtarın 51'i CHP'li, 9'u DP'lidir. Köylerdeki ihtiyar heyeti üyelerinin 204'ü CHP'li, 36'sı DP'lidir. 2 Mahallenin bulunduğu Terme'de 2 mahalle muhtarı ve 8 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir.

¹⁰¹ BCA, 490.01.260.1038.1.

¹⁰² BCA, 490.01.260.1038.1.

Vezirköprü:

Vezirköprü İlçe Belediye Meclisi 18 üyeden oluşmakta olup bu üyelerin 18'i de CHP'lidir. Vezirköprü'nün il genel meclisine gönderdiği üye sayısı 4'tür. Vezirköprü'de 129 köy bulunmakta olup köylerdeki 129 muhtarın 95'i CHP'li, 34'ü DP'lidir. Köylerdeki ihtiyar heyeti üyelerinin 380'i CHP'li, 136'sı DP'lidir. 2 mahallenin bulunduğu Vezirköprü'de 2 mahalle muhtarı ve 44 ihtiyar heyeti üyesi de CHP'lidir¹⁰³.

1.3. 1946 Genel Seçimi ve Samsun

Kurulduğu andan itibaren kesintisiz bir şekilde ülkeyi yöneten, birçok alanda inkılap hareketlerine girişen ve bu hareketi sevk ve idare eden CHP ilk kez 1946 Genel Seçimi'nde rakip partilerle mücadele içinde olmuştur. CHP çok partili hayata geçilmesiyle birlikte stratejisini belirlemiş belediye seçimlerinde olduğu gibi genel seçimlerin de erkene alınması hamlesini yapmıştır. Bu hamlenin partinin hükmetme gücünü 4 yıl uzattığı söylenebilir. Uzun yıllardır ülkeyi yönetmenin avantajları olduğu gibi hiç kuşkusuz dezavantajlarının da olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Seçimlerin erkene alınması CHP iktidarının süresini uzatırken teşkilatlanma çabaları içerisinde olan muhalefetin ise tepkisine neden olmuştur. Çok partili hayatın bu ilk genel seçimi Samsun'da da siyasi hayatın hareketlenmesini sağlamıştır.

7 Ocak 1946'da DP'nin resmen kurulması gerek ülke içinde gerekse ülke dışında olumlu karşılanmıştır. Basın, yeni partiyi bağrına basmış iktidar ise kendisine karşı kurulan bu muhalefet partisine temkinli yaklaşmıştır. Daha önce muhalefet partisi olarak MKP kurulmuş olsa da bu parti geniş halk yığınlarını etkileyememiştir. Ancak DP'nin yarattığı etki farklı olmuştur. Parti kısa bir süre içinde büyük kitlelerini arkasında toplamayı başarmıştır. DP'nin hızlı gelişmesinden endişelenen CHP Ekim 1947'de yapılması gereken milletvekili seçimlerini öne almak istemiştir. Daha mayıs ayı bitmeden seçimlerin tek dereceli yapılacağı ve meclisin vaktinden evvel dağılacağı haberleri dolaşmaya ve bunu haklı gösterecek nedenler aranıp etrafa yayılmaya başlanmıştır¹⁰⁴.

¹⁰³ BCA, 490.01.260.1038.1.

¹⁰⁴ Filiz Çolak, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara 2002, s. 776-777.

CHP çok partili hayata uyum sağlayacak bazı değişiklikler yapmak amacıyla 10 Mayıs 1946'da II. Olağanüstü Kurultayı'nı toplamıştır. İnönü'nün önerisiyle "Değişmez Genel Başkan" ve "Milli Şef" sıfatları kaldırılmış, parti tüzüğünde gerekli değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca kurultayda çok partili hayata uyum sağlanması için bazı önemli değişikliklerin bir an önce yapılması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre sınıf esasına göre dernek ve siyasi parti kurma yasağı kaldırılacak ve tek dereceli seçim sistemi kabul edilecekti¹⁰⁵. CHP Kurultayı'nın aldığı karar sonucunda seçim kanununu değiştiren teklif meclis genel kuruluna sunulmuş ve TBMM'de oya konularak kabul edilmiştir¹⁰⁶.

DP, yeni seçim kanununu oyların gizliliği ve emniyetini sağlama açısından yeterli bulmamıştır. Muhalefet, seçimlerin mahkemeler tarafından denetlenmesini istediği halde denetleme görevi yine hükümete bırakılmıştır. CHP, hürriyeti kısıtlayan engelleri birkaç ay içinde ya ortadan kaldırmış ya da yumuşatmıştır. Ardından CHP genel seçimi 21 Temmuz 1946'da yapmaya karar vermiştir¹⁰⁷. Seçimlerin yenilenmesi hakkında Kırklareli milletvekili Nafi Kansu ve iki arkadaşı TBMM'ye bir önerge sunmuş ve seçimlerin yenilenmesi TBMM'deki oylama sonucunda kabul edilmiştir¹⁰⁸.

1.3.1. CHP'nin 1946 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

TBMM'de uzun tartışmalardan sonra kabul edilen ve Türkiye'de ilk defa tek dereceli milletvekili seçimini sağlayacak olan kanun resmi gazetede yayımlanmış ve ilgili valiliklere iletilmiştir¹⁰⁹. Seçim çalışmalarına başlayan CHP, İl İdare Kurullarına bir yazı göndermiştir. Gönderilen yazıda milletvekili seçimi hakkında yurttaşların, özellikle de köylerde oturan halkın aydınlatılması için halkevleri köycülük kollarından verimli bir çalışma programı hazırlayıp uygulamaya başlamalarının istendiği ve bu durumun halkevi ve halkodaları başkanlıklarına bildirildiği

¹⁰⁵ Koçak, a.g.m., s. 181-182.

¹⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 7. Dönem, 4. Yasama Yılı, 24. Cilt Fihristi, 59. Birleşim, s. 48.

¹⁰⁷ Karpat, a.g.e., s. 140-141.

¹⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 7. Dönem, 4. Yasama Yılı, 24. Cilt Fihristi, 61. Birleşim, s. 125.

¹⁰⁹ Samsun, 7 Haziran 1946, Yıl: 22, Sayı: 981.

belirtmiştir. İl İdare Kurullarından kendileriyle iş birliği yapılarak gerekli direktiflerin verilmesi ve yardımlarda bulunulması istenmiştir¹¹⁰.

CHP Genel Sekreterliği'nin halkevi başkanlıklarına gönderdiği genelgede milletin yarısını kadınların oluşturduğu belirtilerek CHP'nin Türk kadınına siyasi haklarına kavuşturduğu, ona toplumda layık olduğu şerefli yeri verdiği ifade edilmiştir. Genelgede tek dereceli milletvekili seçiminde kadınların ilk defa önemli bir vazife ile karşılaşacakları dile getirilmiş ve bu konuda iyi aydınlatılmalarının önemine değinilmiştir. Ayrıca halkevlerine kayıtlı kadın üyelerden büyük hizmet beklendiğinden söz edilerek gönüllü olarak bu hizmete katılacaklar için iyi hazırlanmış bir çalışma programı düzenlenmesi istenmiştir. Yine genelgede parti teşkilatlarıyla sıkı bir iş birliğine gidilmesi tavsiye edilmiştir¹¹¹.

CHP Genel Sekreterliği'nin halkodası başkanlıklarına gönderdiği genelgede ise seçim hakkını kullanmanın yurttaşın memlekete borçlu olduğu değerli ödevlerden biri olduğu belirtilmiştir. Seçme hakkı olanların köylerde muhtar seçiminden başlayarak milletvekili seçimine kadar bütün seçimlere kayıtsız kalmamalarının gereğinden bahsedilmiştir. Ayrıca genelgede CHP'nin tek dereceli seçim usulünü kabul ederek büyük bir devrim daha yaptığı hatırlatılmıştır. Yurttaşın ve bilhassa köylerde oturan halkın seçime katılmasının önemini halka anlatmakta halkodalarının yapacağı hizmetin büyüklüğü dile getirilerek halkodası başkanlıklarından bu genelge ellerine ulaştığında parti teşkilatıyla sıkı bir iş birliği yapmaları istenmiştir¹¹².

CHP seçim çalışmaları kapsamında bakanları ve milletvekillerini seçim bölgelerine göndermiştir. CHP'nin seçim stratejisi DP'nin eleştirilerine cevap vermek olmuş ve parti daha çok savunma pozisyonunda kalmıştır. Ekonomi konusunda kendisine yöneltilen suçlamalara II. Dünya Savaşı'nın olağanüstü şartlarını gerekçe göstermiştir. Ayrıca DP'nin eleştirdiği Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu da savunularak CHP'nin çiftçinin partisi olduğu vurgusu yapılmıştır¹¹³.

¹¹⁰ BCA, 490.01.6.30.7.

¹¹¹ BCA, 490.01.6.30.7.

¹¹² BCA, 490.01.6.30.7.

¹¹³ Murat Burgaç, "1946 Genel Seçimlerinde Propaganda", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/26, 2013-Bahar, s. 169-170.

Seçim çalışmaları kapsamında CHP milletvekili adayları köylere dağılmışlardır. Milletvekili ve adaylarını görmeye alışık olmayan halk, şaşkınlık içinde "Sizi Demokrat Parti ayağımıza getirdi." demiştir. Sonra buna alışmaya ve konuşulanlara cevap vermeye başlamışlardır. Başbakan Şükrü Saraçoğlu 8 Temmuz 1946'da radyoda ilk seçim konuşmasını yapmış ve memurların seçimlere karışmalarının kanunla yasaklanmış olduğunu belirterek toplumu CHP ile birlik olmaya çağırmıştır¹¹⁴.

1942-1961 yılları arası dönemde partilerin milletvekili adayı gösterme yetkileri kanunlarda yer almış ancak kanunlarda bu adayların nasıl tesbit edileceğine ilişkin herhangi bir hüküm yer almamıştır. Bu dönemde aday tespit işlemi partiler tarafından belirlenen esaslar içerisinde yapılmış ve genellikle önceki dönemlerde olduğu gibi partiler aday tesbitinde mutlak hürriyete sahip olmuşlardır¹¹⁵.

CHP 1946 Genel Seçimi'nde milletvekili adaylarını 6. Tüzük'üne göre belirlemiştir. 29 Mayıs 1939'da Ankara'da toplanan CHP'nin 5. Büyük Kurultayı'nda kabul edilen 6. Tüzük'ün 32. maddesinde "Partinin mebus adaylarını saptama yetkisi Genel Başkan, Vekili ve Genel Sekreterden oluşan Genel Başkanlık Divanı'na aittir." ifadesi yer almıştır¹¹⁶.

1946 Genel Seçimi için CHP Samsun milletvekili adaylarını belirlemiştir. Cemil Bilsel (Samsun Eski Milletvekili), Hüsnü Çakır (Samsun Eski Milletvekili), Naşit Fırat (Samsun Eski Milletvekili), Mehmet Ali Yörüker (Samsun Eski Milletvekili), Dr. Sadi Konuk (Bursa Eski Milletvekili), Hüseyin Berk (CHP İlçe Başkanı), Rıza Işıtan (Başbakanlık Umum Murakabe Kurulu Mütahassıslarından), Yakup Kalgay (Yüksek Mühendis), Ömer Karataş (CHP İl İdare Kurulu Üyesi) ve Muin Köprülü (CHP İl İdare Kurulu Üyesi) CHP Samsun milletvekili adayları olarak belirlenmiştir¹¹⁷.

¹¹⁴ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I. Basım, İstanbul 2013, s. 68.

¹¹⁵ Oya Araslı, *Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 311, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, s. 120.

¹¹⁶ Aydın Erdoğan, *CHP Tüzükleri Dünü Bugünü (1923-2000)*, V Kitap Yayınları, Ankara 2000, s. 37-40.

¹¹⁷ *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1946, Yıl: 23, Sayı: 7875.

Adaylar konusunda bazı tartışmalar yaşanmıştır. Bunlardan biri CHP'den milletvekili adayı olarak gösterilen Muin Köprülü hakkında Başbakanlık'a gönderilen şikayet dilekçesidir. Vezirköprü'nün Çayırbaşı Mahallesi'nden Mustafa oğlu Tevfik Dok tarafından gönderilen dilekçede Muin Köprülü'nün Milli Mücadele'de tahrirat katibi olup durumu ve yaşı itibariyle faal hizmetlere layık iken bu davadan kaçtığı ve hiçbir suretle ordu hizmetine girmediği belirtilmiştir. Köprülü'nün maaşlı memuriyetinin içinde kalarak kara günlerde keyif sürdüğüne ve şimdi de evvelce seyirci kaldığı davanın en büyük mevkii olan milletvekili olmak sevdasına düştüğüne işaret edilmiştir. Bu durumun millet nazarında tasvip edilemez bir hareket olacağına değinilerek ayrıca Muin Köprülü'nün tahrirat katipliği zamanında Vezirköprü'nün 123 köyünden bekçi ve koruculara resmi elbise bedeli olarak toplanıp kendisine emanet edilen ve binleri aşan parayı yediği ifade edilmiştir. Zimmetine geçirdiği paralar nedeniyle aleyhinde yapılan tahkikatın sabit olduğu, suçla takibat arasındaki zamanın uzunluğundan dolayı Köprülü'nün sabit olan suçunun hesabını vermediği fakat bütün evrakının halen Vezirköprü Cumhuriyet Savcılığı'nda mevcut bulunduğu dile getirilmiştir¹¹⁸.

Seçim çalışmaları kapsamında Vatan gazetesi çalışanı Sinan Koreli Samsun CHP milletvekili adayları hakkındaki izlenimlerini aktarmıştır. Samsun'da birçok kişiyle temas ettiğini ifade eden Koreli, genel kanının adayların zayıflığı yönünde olduğunu belirtmiştir. Bu durumun bizzat CHP Samsun İl İdare Kurulu üyesi olan iki kişi tarafından da teyit edildiğini söylemiş, aday listelerinde yer alan Ömer Karataş ve Muin Köprülü'nün seçim tecrübeleri olmadığını dile getirmiştir. Dr. Sadi Konuk, Cemil Bilsel ve Mehmet Ali Yörüker'in de yalnızca seçim zamanlarında Samsun'a gelmeleri ve halkın dertleriyle ilgilenmemeleri nedeniyle tutulmadıkları Koreli'nin aktardığı diğer bilgiler arasındadır¹¹⁹.

Partilerin milletvekili adaylarını belirlemesiyle birlikte seçim faaliyetleri hız kazanmıştır. Samsun'daki seçim havası canlı olmakla birlikte ortamın pek gergin olmadığı söylenebilir. CHP ve DP seçim afişlerinin duvarlarda yan yana asıldığı görülmüştür. CHP Teke Köyü'nde bir toplantı yapmıştır. Önce davullar, zurnalar çalınmış ve sonra Samsun milletvekili Naşit Fırat hazırlanan kürsüye çıkararak

¹¹⁸ BCA, 490.01.347.1456.1.

¹¹⁹ *Vatan*, 19 Temmuz 1946, Yıl: 6, Sayı: 1848.

Cumhuriyet'in ilanındaki hükümetin ve CHP'nin yaptığı olumlu işlerden bahsetmiştir. Naşit Fırat, DP'nin vergileri kaldırmayı ve orduyu terhis etmeyi vaat ettiğini söylemiş ve bu işlerin memlekete hıyanet olduğunu ifade etmiştir¹²⁰.

20 Temmuz 1946'da Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda CHP bir miting düzenlemiştir¹²¹. CHP mitinginden önce meydana DP mitingi yapılmıştır. Bu mitingin ardından CHP'liler meydana toplanmaya başlamış ve miting alanına gelen bütün işçisi kadınlar ve çocuklar ellerinde bayraklar sallamıştır. Yapılan konuşmalarda CHP'nin başarılarına ve İsmet İnönü'nün konuşmalarına değinilmiştir. Miting, parti müfettişlerinden Cemal Kazancı'nın konuşması ile son bulmuştur¹²².

1.3.2. DP'nin 1946 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

CHP'nin genel seçim kararı kuşkusuz siyasi bir hamleydi. Çünkü 7 ay önce kurulan DP henüz örgütlenmesini tamamlayamamıştı¹²³. DP idarecileri seçimi boykot edip etmemek konusunda bir tereddüt yaşamışlardır. Konuyu parti örgütlerine danışma kararı alınmış ve bütün DP İl İdare Kurulu Başkanlarına acele çekilen telgrafla 16 Haziran 1946'da Ankara'da bulunmaları tebliğ edilmiştir. Ankara'da toplanan DP il başkanları gizli oy ile yapılan anket sonucunda oy birliğiyle seçimlere girme kararı almışlardır¹²⁴. DP Genel Başkanı Celal Bayar seçime katılma kararını 18 Haziran 1946'da kamuoyuna duyurmuştur. Bayar yaptığı açıklamada belediye seçimlerindeki baskıları dile getirmiş, bunların tekrarlanmamasını ve Cumhurbaşkanı İnönü'nün CHP Genel Başkanlığı'ndan ayrılmasını istemiştir. İnönü'nün CHP Genel Başkanlığı'nı sürdürmesinin muhalif partileri zor duruma düşüreceğini ifade etmiştir¹²⁵.

Örgütlenmesini tamamlayamayan DP 16 ilde seçime katılamamış, ancak 273 aday gösterebilmiştir. DP yöneticileri iktidara gelmekten, iktidara gelince neler

¹²⁰ *Vatan*, 16 Temmuz 1946, Yıl: 6, Sayı: 1845.

¹²¹ *Vatan*, 21 Temmuz 1946, Yıl: 6, Sayı: 1850.

¹²² Dilşen İnce Erdoğan, "1946 Genel Seçimlerinin Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti Açısından Değerlendirilmesi: Samsun Örneği", *Geçmişten Geleceğe Samsun*, Yay. Haz: Cevdet Yılmaz, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim İşleri Daire Başkanlığı, Birinci Basım, Samsun 2006, s. 708-709.

¹²³ Engin Alçora, *Türkiye'de Siyasal Parti Propagandası (1946-960)*, Sosyal Araştırmalar Vakfı, Birinci Basım, İstanbul 2015, s. 333.

¹²⁴ Serap Tabak, "1946 Belediye-Milletvekili Seçimleri ve Afyon'da Uygulanması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XIX, Sayı: 2, Aralık 2004, s. 94.

¹²⁵ Goloğlu, a.g.e., s. 66.

yapacaklarından söz etmemişlerdir. DP Genel Başkanı Celal Bayar 29 Haziran 1946'da Adana parti il merkezinde yaptığı konuşmada iktidara gelmek için acele etmeyeceklerini belirtmiştir¹²⁶. DP'nin propaganda sürecinde "Cumhurbaşkanı'nın tarafsızlığı, baskılar, pahalılık, hürriyet, milli irade, demokrasi, liberalizm, partizanlık ve siyasal haklar" üzerinde durduğu konular arasındadır. Seçim kampanyasını daha çok Celal Bayar yürütmüştür. Diğer kurucular ve yerel yöneticiler de toplantılarda konuşmuşlardır¹²⁷.

DP örgütlenmesini tamamlamamış olmasına rağmen seçimleri ciddiye almış ve etkin bir kampanya yürütmüştür. DP "Yeter, söz milletin." Sloganını kullanmıştır. Bu slogan DP'nin afişlerine "dur" işareti veren bir el olarak yansımıştır. Bu afiş günün koşulları içerisinde çok anlamlı ve yığınlar üzerinde etkili bir propaganda aracı olmuştur. Kampanya süresince hemen her yerde DP lideri Celal Bayar büyük bir coşkuyla karşılanmıştır¹²⁸.

DP 1946 Genel Seçimi'nde milletvekili adaylarını ilk tüzüğüne göre belirlemiştir. Partinin kuruluş tarihi olan 7 Ocak 1946'da İçişleri Bakanlığı'na verilen tüzükte adayları tesbit etme hakkının on kişiden oluşan Genel İdare Kurulu'na ait olduğu belirtilmiştir¹²⁹.

1946 Genel Seçimi'nde DP'nin Samsun milletvekili adayları Şefik Avni Özüdoğru, Vasfi Raşid Sevig, General İlyas Aydemir, Cemalettin Bulak, H. Şükrü Uluçay, İbrahim Çehrelî, Raif Hasan, Mustafa Alişan, Cemaleddin Danışman ve Kemal Kitaplı'dan oluşmuştur¹³⁰.

DP, Teke Köyü'nde açılan yeni ocak münasebetiyle bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda Samsun DP İl Başkanı Şefik Avni Özüdoğru köylülere bir saate yakın süren ve sık sık alkışlarla kesilen bir konuşma yapmıştır. Şefik Avni Özüdoğru konuşmasında İnönü'nün parti mücadelelerinin üstünde ve bütün milletin malı

¹²⁶ Alçora, a.g.e., s. 333-334.

¹²⁷ Alçora, a.g.e., s. 353.

¹²⁸ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi, 5. Baskı, Ankara 2013, s. 458.

¹²⁹ Beril Yaşar Teksoy, *Demokrat Parti'de Parti İçi Demokrasi (1946-1960)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010, s. 23.

¹³⁰ İnce Erdoğan, a.g.m., s. 707.

olduğunu belirtmiş ve CHP'lilerin İnönü'nün etrafını kuşattığını, eğer böyle olmasaydı İnönü'nün millete çok faydalı olabileceğini ifade etmiştir¹³¹.

DP, seçim propagandası amacıyla 20 Temmuz 1946'da Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda saat 15.00'te bir miting düzenlemiştir. DP mitingi dağıldıktan sonra CHP'liler de aynı yerde bir miting tertip etmişlerdir¹³². Bu karşılıklı gösteri halk tarafından sükun içinde karşılanmıştır. DP'liler mitingi heyecanla karşılamışlar ve büyük kalabalıklar halinde Cumhuriyet Meydanı'nı doldurmuşlardır. DP mitingi il idare heyetinden ve partinin milletvekili adaylarından Cemalettin Bulak'ın konuşması ile başlamış ve DP Samsun İl Başkanı Şefik Avni Özüdoğru'nun konuşması ile bitmiştir. Şefik Avni Bey konuşmasında DP ile CHP'nin programları arasındaki farklılıklar üzerinde durmuştur. DP'nin programlarının halka uygun olduğunu söylemiş "... Biz ferde önem veririz, onlar yığına..." diyerek sözlerini bitirmiştir. Miting Atatürk heykeline çelenk konulması ve ardından parti merkezine geçilmesi ile sona ermiştir¹³³.

1.3.3. 1946 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu

1946 Genel Seçimi 21 Temmuz günü yapılmış ve seçime CHP, DP ve MKP ile diğer bazı yeni kurulmuş küçük partiler katılmıştır. Seçimler sonucunda 465 sandalyeden 395'ini CHP, 66'sını DP ve 4'ünü bağımsız adaylar kazanmıştır. Seçim sonuçlarının ilanı ile birlikte DP, CHP'yi seçimlere hile karıştırmakla suçlamıştır¹³⁴. Muhalefet cephesinden; yöneticilerin halka oy konusunda baskı yaptığı, DP oylarının sayılmadığı, sahte seçim tutanaklarının hazırlandığı ve bazı sandıkların kaçırıldığı gibi yakınmalar yükselmiştir. İçişleri Bakanı Hilmi Uran ise seçimin dürüstlüğünden emin olduğunu ve seçimin belki bazı ihtirasları tatmin etmemiş olabileceğini fakat kendilerinde beklenenin üstünde bir intizamla çok dürüst ve kanuni yapıldığını ifade etmiştir¹³⁵.

Samsun'daki seçim sonuçlarına bakılacak olursa merkez civarındaki 13 köyde DP'ye 2.354 oy, CHP'ye 1.036 oy çıkmıştır. Merkezde bulunan 24 sandıktan 14'ü açılmış

¹³¹ *Vatan*, 16 Temmuz 1946, Yıl: 6, Sayı: 1845.

¹³² *Vatan*, 21 Temmuz 1946, Yıl: 6, Sayı: 1850.

¹³³ İnce Erdoğan, a.g.m., s. 708-709.

¹³⁴ Koçak, a.g.m., s. 183.

¹³⁵ Fehmi Akın, *Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri(1946-1947)*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara 2004, s.124.

ve 3.611 oy DP'ye, 3.033 oy da CHP'ye çıkmıştır. Öğleye kadar yapılan sayımlarda DP'nin ve CHP'nin oylarının eşit olarak dağıldığı bildirilmiştir. Samsun merkezde ve kazalarda DP'nin, köylerde ise CHP'nin önde olduğu yönünde duyurular alınmıştır. 22 Temmuz'da yayınlanan Cumhuriyet gazetesi Samsun merkezde DP'nin kazandığını ilan etmekte, Samsun merkez ve köylerdeki sandıkların tasnifinde DP'nin üstünlüğünün anlaşıldığını, tasnife belediyede devam edildiğini ve il merkezindeki seçimin DP lehindeki bu neticesinin DP merkezinde demokrasi nidaları ile kutlandığını bildirmekteydi. Öğleden sonra açılan sandıklarda ise oyların dörtte üçünü DP'nin aldığı ortaya çıkmıştır. Fakat Samsun'da seçimleri ne pahasına olursa olsun CHP'nin kazanacağı konusunda söylentiler yayılmıştır. Bafra'da alınacak olan sonuç DP için büyük önem taşımaktaydı. Bafra haricindeki diğer ilçelerde her iki parti eşit durumdaydı. Bafra'da alınan sonuç partilerin kaderini etkileyecekti. DP cephesi Bafra'da kendileri lehine alınacak sonuçtan emindiler. Fakat akşama doğru gelen haberler DP'lilerin hayal kırıklığına uğramasına neden olmuştur. Bafra'da oyların %75'ini CHP'nin adayları almıştır. Aynı zamanda Kavak'tan gelen sonuçlar da DP aleyhine olmuştur. Merkezde ve ilçelerde CHP listelerinden 2-3 isim silinerek yerine DP Başkanı Şefik Avni Özudoğru'nun ismi yazılmış fakat Şefik Avni Bey'in kazandığı 3.000 kadar oy parti listeleri arasındaki 15.000 kadar farkı kapayamadığı için Samsunluların güvenini kazanmış olan DP Samsun İl Başkanı dahi milletvekilliğine seçilememiştir. Samsun'da milletvekili seçiminin sonucu 23 Temmuz'da belli olmuştur. Merkezde 69.869 oyun 54.300'ünü DP almış, köylerde ve kazalarda ise kazanan CHP olmuştur. Seçim kanunu uyarınca bütün il seçim sonucu CHP lehine olmuştur¹³⁶.

CHP'den milletvekili adayı gösterilen Hüseyin Berk, Cemil Bilsel, Hüsnü Çakır, Naşit Fırat, Rıza Işıtan, Yakup Kalgay, Ömer Karataş, Dr. Sadi Konuk, Muin Köprülü ve Mehmet Ali Yörüker Samsun milletvekilliğine seçilerek VIII. Dönem TBMM'de yerlerini almışlardır¹³⁷.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 1946 Genel Seçimi'nin sona ermesiyle bir beyanname yayımlamıştır. Seçimin sona erdiğini, milletin kadın ve erkek seçmenlerin büyük

¹³⁶ İnce Erdoğan, a.g.m., s. 711-712.

¹³⁷ Erol TUNCER, *1950 Seçimleri, TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı)*, 1. Baskı, Ankara 2010, s. 197.

oranda katılımı ile milletvekillerini seçtiğini söyleyen İnönü, yeni meclisin farklı partilerden ve bağımsızlardan oluşmasının ülke için büyük başarı olduğunu belirtmiştir. Milleti yürekten tebrik ederek ülkenin yeni bir devre girdiğini ifade etmiştir. Her şeyden önce seçim döneminin gergin söylemlerini bir tarafa bırakıp vatanda huzur ve çalışma devrinin açılmasının ilk vazife olduğunu söylemiştir. Büyük Meclis'teki çalışmalarda ise karşılıklı saygı içinde fikir ayrılıklarını vatan için yapıcı bir şekle sokmanın vazifeleri olacağını dile getirmiştir. İktidar ve karşı partilerin Büyük Meclis'te, belediyelerde ve basın alanında bir arada verimli olarak çalışabilmelerinin imtihanını vereceklerine, bu imtihanın başarıyla verilmesinin gelecek nesiller için çok verimli olacağına değinmiştir. Vatandaşlar arasında dostluğun bozulmaması için büyük çaba göstereceklerini aktaran İnönü, yeni meclisin memleket ve millet için büyük işler başarmasını dileyerek sözlerine son vermiştir¹³⁸.

Genel seçimden sonra VIII. Dönem TBMM 5 Ağustos 1946'da faaliyetlerine başlamış, Meclis Başkanlığı için yapılan seçimde Kazım Karabekir 379, Yusuf Kemal Tengirşenk 58 oy almış ve Kazım Karabekir başkanlığa seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde ise İsmet İnönü'nün yanında Fevzi Çakmak ve Yusuf Kemal Tengirşenk de aday olmuş ve kullanılan 451 oydan 388'ini alan İnönü Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir¹³⁹. Hükümeti kurma görevi Recep Peker'e verilmiş ve Recep Peker'in oluşturduğu Bakanlar Kurulu listesi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından onaylanmıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin 15. Hükümeti görevine başlamıştır¹⁴⁰.

1946 Genel Seçimi sonucunda Samsun'daki 10 milletvekilliğini de CHP kazanmıştır. Samsun'dan milletvekili seçilen Hüseyin Berk, Hüsnü Çakır, Naşit Fırat, Rıza Işıtan, Yakup Kalgay, Ömer Karataş, Dr. Sadi Konuk, Muin Köprülü ve Mehmet Ali

¹³⁸ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 152, 1-31 Temmuz 1946, s. 17.

¹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 2-4.

¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 12. (Türkiye Cumhuriyeti'nin 15. Hükümeti'nde şu isimler yer almıştır: Adalet Bakanı Mümtaz Ökmen, Milli Savunma Bakanı Org. Cemil C. Toydemir, İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, Dışişleri Bakanı Hasan Saka, Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir, Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı, Ekonomi Bakanı Tahsin Bekir Balta, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Behçet Uz, Gümrük ve Tekel Bakanı Tahsin Çoşkan, Tarım Bakanı Faik Kurdoğlu, Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak, Çalışma Bakanı Dr. Sadi Irmak.).

Yörüker 5 Ağustos 1946'da TBMM Genel Kurulu'nda ant içerek göreve başlarken¹⁴¹ Cemil Bilsel 16 Ağustos 1946'da ant içerek görevine başlamıştır¹⁴². TBMM'de seçim tutanaklarının incelenmesi için bir komisyon kurulmuş ve seçim tutanakları onanmıştır. Seçim sonuçları onanmayan iller ve şahıslar ise bu komisyona havale edilmiştir. Samsun seçim tutanakları hakkında TBMM Başkanı "Kamilen şikayetlidir ayrıca Muin Köprülü hakkında şikayet ve itiraz vardır." diyerek Samsun sonuçlarını Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu'na havale etmiştir¹⁴³.

Samsun milletvekilliğine seçilen Muin Köprülü hakkındaki itiraz Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu tarafından tetkik edilmiş ve konu hakkında bir rapor hazırlanmıştır. Celal Tükenmez imzasıyla verilen itiraznamede Muin Köprülü'nün Milli Mücadele'de Vezirköprü'de tahrirat katibi bulunduğu ve vazifesi itibariyle askerlikten müeccel olmadığı halde askere gitmediği, kendisinin Nakşibendi tarikatına girdiği ve tahrirat katipliği zamanında bekçi ve korucu parası namıyla 123 köyden toplanan paraları zimmetine geçirmiş iken zaman aşımından dolayı tahkikat yapılamadığı iddia edilmiştir. Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu bu iddiaların hiçbirinin anayasa ve seçim kanunu hükümlerine göre milletvekili seçilmeye mani hallerden olmadığı cihetle Muin Köprülü'ye ait seçim tutanağının onanmasını oy birliğiyle kararlaştırmıştır¹⁴⁴.

Samsun milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun raporu TBMM'de okunmuş ve mecliste Samsun seçimlerine yönelik itirazlar devam etmiştir. DP Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer rapor hakkında söz alarak komisyonun Samsun seçimlerine yapılan itirazları sudan sebepler olarak gördüğünü ancak komisyon kararının isabetli olmadığını ifade etmiştir. Samsun dosyasında 80 civarında vesika mevcut olduğuna işaret eden Dinçer bu vesikalardan örnekler vermiştir. Seçimden önce bazı muhtarların, gezici memurların ve karakol komutanlarının köylerde dolaştırıldığını ve bu kişilerin "CHP seçimi içimizdeki kötülerini temizlemek için icat etti. DP'ye rey verirseniz mimleneceksiniz. Sonu fenadır." gibi sözlerle halkı yıldırmaya çalıştıklarını dile getirmiştir. Bir yerde karşı partinin faal adamlarının seçimden önce karakola

¹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 6.

¹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 4. Birleşim, s. 76.

¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 12-18.

¹⁴⁴ BCA, 490.1.358.1500.1.

toplandığına, başka bir yerde vatandaşlara iktidar partisinden başka bir partiye oy verdikleri takdirde hapsedileceklerinin söylendiğine değinen Dinçer, böyle bir neticeye milli iradenin tecellisi olarak bakılamayacağını aktarmıştır. Samsun Belediye Başkanı iken CHP'den Amasya milletvekili olarak seçilen Ahmet Eymir ise Hasan Dinçer'in bu eleştirilerine cevap vermiştir. Samsun'un ileri, medeni ve kültürlü bir memleket olduğunu söyleyen Eymir Samsun gibi ileri, medeni bir ilde seçim günlerinde cebir yapıldığını iddia etmenin Samsunlulara haksızlık olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca milletvekilliği seçimine ait olan 4919 sayılı kanun hükümlerinin Samsun'da ve Samsun çevresinde hassasiyetle tatbik edildiğini belirtmiştir¹⁴⁵.

Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu'nun Samsun seçim sonuçları hakkındaki raporu TBMM Genel Kurulu'nda tartışılmış ve ardından Samsun milletvekili seçilen 10 kişinin milletvekilliği tek tek oylanarak onanmıştır¹⁴⁶.

VIII. Dönem TBMM'nin I. yasama yılında Samsun milletvekilleri Hüsnü Çakır ve Dr. Sadi Konuk 343'er oyla Anayasa Komisyonu'na, Mehmet Ali Yörüker 345 oyla Bütçe Komisyonu'na, Cemil Bilsel 343 oyla Dışişleri Komisyonu'na, Rıza Işıtan 345 oyla Ekonomi Komisyonu'na, Hüseyin Berk ve Muin Köprülü 341'er oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Ömer Karataş 351 oyla Maliye Komisyonu'na ve Yakup Kalgay 340 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir¹⁴⁷.

2. yasama yılında Samsun milletvekili Naşit Fırat 306 oyla Divan Katipliği'ne seçilmiştir¹⁴⁸. Yine 2. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Hüsnü Çakır 297 oyla Anayasa Komisyonu'na, Mehmet Ali Yörüker 298 oyla Bütçe Komisyonu'na, Cemil Bilsel 299 oyla Dışişleri Komisyonu'na, Hüseyin Berk ve Muin Köprülü 296'şar oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Rıza Işıtan ve Ömer Karataş 298'er oyla Maliye Komisyonu'na ve Yakup Kalgay 294 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir¹⁴⁹.

¹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 8. Birleşim, s. 169-170.

¹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 8. Birleşim, s. 170.

¹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 20-23.

¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 2. Yasama Yılı, 2. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 6.

¹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 2. Yasama Yılı, 2. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 9-16.

3. yasama yılında Samsun milletvekili Naşit Fırat 314 oyla Divan Katipliği'ne seçilmiştir¹⁵⁰. Yine 3. yasama yılında Samsun milletvekilleri Hüsnü Çakır ve Dr. Sadi Konuk 309'ar oyla Anayasa Komisyonu'na, Yakup Kalgay 307 oyla Bayındırlık Komisyonu'na, Mehmet Ali Yörüker 308 oyla Bütçe Komisyonu'na, Cemil Bilsel 308 oyla Dışişleri Komisyonu'na, Hüseyin Berk ve Muin Köprülü 307'şer oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Rıza Işıtan ve Ömer Karataş ise 307'şer oyla Maliye Komisyonu'na seçilmişlerdir¹⁵¹.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 17. Hükümeti 11 Haziran 1948'de Hasan Saka tarafından kurulmuş ve 17. Hükümet'in Milli Savunma Bakanlığı görevini Samsun milletvekili Hüsnü Çakır üstlenmiştir¹⁵². Başbakan Hasan Saka'nın istifası üzerine 17 Ocak 1949'da Şemsettin Günaltay tarafından kurulan 18. Hükümet'in Milli Savunma Bakanlığı görevini yine Samsun milletvekili Hüsnü Çakır yürütmüştür¹⁵³. Samsun milletvekili Naşit Fırat 6 Temmuz 1948'de TBMM Başkanlığı Divan Katipliği görevinden çekilmiştir¹⁵⁴.

VIII. Dönem TBMM'nin 4. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Dr. Sadi Konuk 273 oyla Anayasa Komisyonu'na, Yakup Kalgay 272 oyla Bayındırlık Komisyonu'na, Mehmet Ali Yörüker 269 oyla Bütçe Komisyonu'na, Naşit Fırat 270 oyla Dilekçe Komisyonu'na, Hüseyin Berk ve Muin Köprülü 270'er oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Rıza Işıtan ve Ömer Karataş 273'er oyla Maliye Komisyonu'na, Yakup Kalgay ise 275 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir¹⁵⁵.

VIII. Dönem TBMM'nin 5. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Dr. Sadi Konuk 234 oyla Anaya Komisyonu'na, Yakup Kalgay 236 oyla Bayındırlık Komisyonu'na, Mehmet Ali Yörüker 237 oyla Bütçe Komisyonu'na, Rıza Işıtan ve Ömer Karataş 238'er oyla Maliye Komisyonu'na, Yakup Kalgay İse 230 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir¹⁵⁶.

¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, 7. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 6.

¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, 7. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 11-14.

¹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, 12. Cilt Fihristi, 70. Birleşim, s. 153.

¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 15. Cilt Fihristi, 33. Birleşim, s. 141-142.

¹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, 7. Cilt Fihristi, 83. Birleşim, s. 783.

¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 4. Yasama Yılı, 13. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 20-25.

¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 5. Yasama Yılı, 21. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 20-26.

VIII. Dönem TBMM'de Samsun milletvekili olarak görev yapan Cemil Bilsel 2 Eylül 1949'da vefat etmiştir. İçişleri Bakanlığı'ndan Başbakanlık'a gönderilen resmi yazıda Samsun milletvekili Cemil Bilsel'in 2 Eylül 1949 günü akşamı evinde vefat ettiği bildirilmiştir. Başbakanlık ise bu durumu TBMM Başkanlığı'na bildirmiştir¹⁵⁷.

Cemil Bilsel'in öldüğüne dair Başbakanlık tezkeresi 7 Kasım 1949'da TBMM'de okunmuş ve Bilsel'in aziz hatırasına hürmeten ayakta iki dakika saygı duruşunda bulunulmuştur¹⁵⁸. TBMM Başkanlığı Başbakanlık'a gönderdiği yazıda öldüğü bildirilen Samsun milletvekili Cemil Bilsel'in yerine milletvekilleri seçim kanununa göre bir başkasının milletvekili seçilmesini istemiş¹⁵⁹ ancak Cemil Bilsel'in yerine milletvekili seçmek için ara seçim yapılmamıştır¹⁶⁰.

1.4. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1946 Sonrası Samsun Ziyaretleri

Samsun 1946-1950 yılları arasında önemli siyasi temsilcilere ev sahipliği yapmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, DP Genel Başkanı Celal Bayar ve Başbakan Hasan Saka bu dönemde Samsun'u ziyaret eden siyasi simalar arasında yer almıştır.

1.4.1. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 25 Eylül 1947 Tarihli Samsun Ziyareti

1947 yılının Eylül ayında yurt gezisine çıkan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Ankara'dan başlayan Kayseri, Sivas, Erzincan ve Kars'a kadar uzanan yurt gezileri Erzurum, Aşkale, Bayburt, Gümüşhane yoluyla Trabzon'a kadar devam etmiştir¹⁶¹. Cumhurbaşkanı İnönü Trabzon'a geldiği andan itibaren Samsun'da beklenmeye başlanmış ve 25 Eylül 1947'de Samsun'a geleceği haberi yayılınca köylerden ve ilçelerden Samsun'a karşılamak için vatandaşlar gelmiştir. 25 Eylül Perşembe günü halk iskeleleri, caddeleri, meydanları doldurmuştur. Saat 12.00'de harp uçağı şehir üstünde Çaltı Burnu istikametinde uçuşlar yapmıştır. Saat 12.30'da Savarona görünmüş ve saat 13.00'de limanın demir atma mevkiine girmiştir. İskeleden kalkan motorlarla vali, komutan, milletvekilleri, belediye başkanı, CHP ve DP İl İdare Kurulu başkanlarıyla bayanlardan müteşekkil bir grup Cumhurbaşkanı'nı Savarona

¹⁵⁷ BCA, 030.10.77.509.7.

¹⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 5. Yasama Yılı, 21. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 16.

¹⁵⁹ BCA, 030.10.77.509.7.

¹⁶⁰ Tuncer, a.g.e., s. 197.

¹⁶¹ *Samsun*, 22 Eylül 1947, Yıl: 2, Sayı: 80-13.

yatında karşılaşmışlardır. İnönü kendisini karşılayanlara hatırlarını sormuş ve yolcu iskelesine gelinmiştir. İskeleden karaya çıkışında Ladik Köy Enstitüsü'nden bir grup, izciler ve diğer okullar, halk ve atlı köylüler tarafından coşkun sevgi gösterilerinde bulunulmuştur. İskeleden hükümet konağına kadar yolun iki tarafını dolduran halkın sevgi ve saygı gösterileri arasından geçen İsmet İnönü hükümet konağına geldiğinde memurlar ve halk tarafından alkışlarla karşılanmıştır. Konakta kısa bir süre kaldıktan sonra Samsun Belediyesi'ni ve Tütün Fabrikası'nı, Sanat Okulu'nu, CHP ve DP'yi ziyaret etmiş ardından vali konağında kısa bir süre istirahat ettikten sonra saat 17.00'de halkevine gelmiştir¹⁶².

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü halkevine gelerek salonda toplanan dinleyiciler önünde devletin iç ve dış politikasıyla ilgili bir konuşma yapmıştır. Bu toplantıyı kendisine gösterilen ilgiye karşılık vermek amacıyla gerçekleştirdiğini dile getirmiş ve dinleyicilere seyahati hakkında bilgiler vermiştir. Memleketin içinde bulunduğu durumda kendisini iki görevle sorumlu hissettiğini söyleyen Cumhurbaşkanı İnönü, bunların ülkenin iç ve dış emniyeti olduğunu aktarmıştır. Ülkenin iç ve dış emniyeti hakkında yaptığı açıklama esnasında konuşması dinleyicilerin alkışlarıyla sık sık kesilmiştir. Konuşmasında söz parti çalışmalarına gelince temel uyuşma şartı üzerinde hükümetle partiler arasında bir anlaşmazlık olması halinde bunun halledilmesi gerektiğini söylemiştir. Seyahati esnasında vilayet merkezlerinin hepsinde partileri idare eden kişilerle konuştuğunu, onlardan partilere karşı eşit mesafede durmalarını istediğini ve vatandaşlarla temaslarından ümit verici izlenimlerle ayrıldığını belirtmiştir¹⁶³. Hususi anlaşmazlıkların partilere bulaşmaması gerektiğinden, partilerin içine hüviyeti meçhul, maksadı şüpheli unsurların karışabileceğinden bahsetmiştir. Geçirdikleri bir buçuk sene zarfında siyasi hayata girişlerinin en güç meselelerini geride bıraktıklarını, bundan sonra daha iyi bir hava içinde yaşayacaklarını ifade etmiştir. Demokrasinin bir aile işi olduğuna, her zaman zorlukları yenmekten bahsettiğine ve partilerin başında bulunan kişilerin yardımıyla zorlukların üstesinden gelebileceklerine değinmiştir. Konuşmayan toplumlarda her türlü olumsuzluğun görülebileceğine, zorluklarla karşılaşıldığında bunlara karşı ne kadar dayanılacağına şüpheli olduğuna işaret ederek böyle vatandaşın ziyade söyleyen ve birlik halinde olan vatandaş istediğini dile getirmiştir. Memleket içinde

¹⁶² *Samsun*, 29 Eylül 1947, Yıl: 2, Sayı: 80-14.

¹⁶³ *Samsun*, 29 Eylül 1947, Yıl: 2, Sayı: 80-14.

havayı bu şekle sokmaya çalıştığını ve zehirli havayı bertaraf etmek gerektiğini söylemiştir. Vatandaşlarla ve siyasi partilerle konuştuktan sonra giderken hükümet adamlarına "Siz yine bildiğiniz gibi yapın." dediği hakkında propaganda yapılacağını, başkalarının tesiriyle konuştuğunun söyleneceğini belirterek bunların hiçbirine inanılmaması konusunda dinleyicileri uyarmış ve konuşmasına son vermiştir¹⁶⁴. Samsun Halkevi'ndeki konuşmasından sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Ankara'ya gitmek üzere şehirden ayrılmıştır¹⁶⁵.

1.4.2. DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın 24 Nisan 1948 Tarihli Samsun Ziyareti

DP Genel Başkanı Celal Bayar Nisan 1948 sonlarında on gün kadar süren Karadeniz seyahatine çıkmıştır. Celal Bayar beraberinde Adnan Menderes ve İhsan Şerif olduğu halde 24 Nisan 1948'de trenle Ankara'dan Samsun'a gelmiş ve burada coşkuyla karşılanmıştır. DP'nin il merkezine gitmiş ve burada DP ilçe başkanları ve diğer partililerle görüşmüştür¹⁶⁶. 25 Nisan'da Samsun'da partililere bir konuşma yapmıştır. Bayar konuşmasında partinin kuruluşundan bugüne kadar geçen hadiselerden bahsetmiş, partinin içinde ve dışında karşılaşılan zorluklara nasıl karşı konulduğunu anlatmıştır. Yaptığı görüşmeler sonucunda DP'deki son hadiseler üzerine Samsun'a yönelik söylentilerin pek çoğunun yanlış ve abartılı olduğuna inandığını dile getirmiştir. Samsun DP teşkilatında herhangi bir sarsıntı olmadığını belirten Bayar, parti mensuplarının hepsinin DP davasının etrafında kaya gibi dimdik duran insanlar olduğunu ifade ederek sözlerine son vermiştir¹⁶⁷.

Samsun'dan Giresun'a giden DP Genel Başkanı Bayar 27 Nisan 1948'de Giresun'da bir konuşma yapmış ve ardından aynı gün Samsun'a gelmiştir. Samsun'da kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanan DP lideri Karadeniz gezisini sürdürmüştür¹⁶⁸. 29 Nisan 1948'de DP Ordu İl Kongresi'ne katılmıştır¹⁶⁹. 30 Nisan 1948'de Ankara vapuruyla tekrar Samsun'a gelmiş ve DP Samsun binasında partililere hitaben uzun bir konuşma yapmıştır¹⁷⁰. Bayar konuşmasına Türkiye'de işçi hayatının sosyal bir mesele olarak ele alınmasının üzerinden uzun zaman geçtiğini söyleyerek

¹⁶⁴ *Samsun*, 29 Eylül 1947, Yıl: 2, Sayı: 80-14.

¹⁶⁵ *Samsun*, 29 Eylül 1947, Yıl: 2, Sayı: 80-14.

¹⁶⁶ *Yeni Sabah*, 25 Nisan 1948, Yıl: 10, No: 3298.

¹⁶⁷ Şahingiray, a.g.e., s. 249.

¹⁶⁸ *Yeni Sabah*, 28 Nisan 1948, Yıl: 10, No: 3301.

¹⁶⁹ *Akşam*, 30 Nisan 1948, Sene: 30, No: 10611.

¹⁷⁰ *Akşam*, 1 Mayıs 1948, Sene: 30, No: 10612.

başlamıştır. İş Kanunu'nun kendisi zamanında hazırlandığını belirtmiş, o günün şartlarında hazırlanan kanunun bugünün ihtiyaçlarını karşılayamayacağını ifade etmiştir. İşçi sendikaları ve sigortalarının işçinin haklarını savunmadığından, hayatın giderek pahalandığından ve bu meseleden istifade edenlerin kazancı artarken işçinin aynı ücreti aldığından söz etmiştir. Yapılacak ilk işin işçiye asgari ücreti vermek olduğunu ve DP milletvekillerinin bu meseleyi birkaç defa meclise getirerek hükümetten bu konuda talepte bulduklarını dile getirmiştir¹⁷¹.

Celal Bayar bundan sonra konuşmasını iç ve dış ticarete getirerek ticari hayatta istikrar ve emniyet bulunmadığını, bugün verilen bir kararın yarın yürütülmediği için bozulduğunu ve bu yüzden tüccarın büyük zarara uğradığını söylemiştir. 7 Eylül Kararları'nı uluslararası ticarete karşılaşılan güçlüklerin ve bir türlü sağlanamayan istikrarın sebebi olarak göstermiştir. Bu kararlar alınırken serbest döviz rejimine geçilebileceğinin ve uluslararası piyasada ülkenin yükseleceğinin iddia edildiğine ancak sonucun bu yönde olmadığına değinmiştir. Kendilerine paranın değerini düşürmekle ihracatın artacağı ve çok mal satıp döviz temin edileceğinin söylendiğini, bu iddia ve vaatlerin kıymetinin milletçe bilindiğini ifade etmiştir. Gümrük vergilerinin artırılmış olmasının pahalılığın sebeplerinden biri olduğunu belirtmiş, bunlar karşısında hayatı ucuzlatacağız iddialarının karşılık bulamayacağını dile getirmiştir¹⁷².

Celal Bayar Samsun'daki konuşmasında seçim meselesine de değinmiş ve DP'nin konu hakkındaki görüşlerinden bahsetmiştir. Bütün vatandaşların arzusunun milli iradelerini selamet ve emniyetle kullanmak olduğunu belirtmiştir. Ülkede seçim emniyetinin bulunup bulunmadığını konuşmaya gerek olmadığını, 21 Temmuz 1946 seçimlerinin ortada olduğunu ve bu konudaki hükmü milletin dilediği gibi vereceğini ifade etmiştir. Seçimlerin tarafsız ve hakkaniyetli hakimlerin mesuliyeti ve nezareti altında yapılmasını istediklerine işaret eden Bayar, milli iradenin tecellisine tek vasıta olan şeyin seçim emniyeti olduğunu sözlerine eklemiştir. DP'nin geçen seçimde oy alabilmesinin bile memlekete bir emniyet getirdiğini söylemiş, Seçim Kanunu'nun bu şekilde kalması halinde seçimlere girmeyeceklerini dile getirmiştir. Memleketin ıstırabının dinmesi için milletin emniyetle seçim yapabilmesinin şart

¹⁷¹ Şahingiray, a.g.e., s. 256-257.

¹⁷² Şahingiray, a.g.e., s. 256-257.

olduğuna temas etmiş, meclise seçim kanunu tasarısı verdiklerini ve bunun kabul edilmemesi halinde kısmi seçimlere girmeyeceklerini açıklamıştır¹⁷³.

Samsun'daki konuşmasının ardından Karadeniz seyahatini sürdüren Bayar Samsun'dan Tokat'a hareket etmiştir. Celal Bayar Samsun'dan Tokat'a gelirken Taşova'nın Şeyhler Köyü'nden gelenler Bayar'a günlerdir aç olduklarını, çocuklarının açlıktan hastalandıklarını hatta ölenler olduğunu söylemişlerdir. Celal Bayar bu durumu telgrafla Başbakan Hasan Saka'ya bildirmiştir¹⁷⁴. Celal Bayar ve Adnan Menderes 4 Mayıs 1948'de Samsun treniyle Ankara'ya dönmüşler ve istasyonda DP milletvekilleri ve DP Genel İdare Kurulu üyeleri tarafından karşılanmışlardır¹⁷⁵.

1.4.3. Başbakan Hasan Saka'nın 25 Eylül 1948 Tarihli Samsun Ziyareti

Karadeniz seyahatine çıkmış olan Başbakan Hasan Saka 25 Eylül 1948'de beraberinde Amasya Valisi B. Akif İşcan, Bayındırlık ve Sıhhat Bakanlığı mütehasısları olduğu halde sabah saat 09.10'da Samsun'a gelmişlerdir. İstasyonda Vali Vekili B. Hilmi Yurdakul, Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli, şehirde bulunan Samsun milletvekillerinden B. Ömer Karataş, Yakup Kalgay ve Hüseyin Berk, askeri erkan, emniyet müdürü, CHP Samsun İl Başkanı Rüstem Mesutoğlu, halkevi başkanı, CHP idare heyeti, partililer ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanmışlardır¹⁷⁶.

Başbakan Saka istasyondan vilayete giderek bir süre istirahat etmiş ve vilayette takdim merasimi yapmıştır. Ardından Samsun Halkevi'ne gelen Başbakan burada gençler tarafından karşılanmış, halkevindeki çalışmalarla alakadar olmuş ve burada kısa bir konuşma yapmıştır. Halkevlerinin birer kültür yeri olduğunu ve siyasi bir karakteri olmadığını belirten Başbakan Saka, halkevi bünyesindeki çalışmaların hedefinin bilinmesi ve bu çalışmalara inanılması durumunda istenilen sonucun alınacağını ifade etmiştir. Halkevinden sonra CHP İl Başkanlığı'nı ziyaret eden Başbakan burada çeşitli konular üzerinde görüşmelerde bulunmuştur. Seçimlerden bahsederek endişe edecek bir taraflarının olmadığına, ne yaptılarsa muhakeme ederek iyi niyetle ve bu memlekete faydalı olduğu için yaptıklarına değinmiştir.

¹⁷³ *Akşam*, 1 Mayıs 1948, Sene: 30, No: 10612.

¹⁷⁴ *Akşam*, 2 Mayıs 1948, Sene: 30, No: 10613.

¹⁷⁵ *Yeni Sabah*, 5 Mayıs 1948, Yıl: 10, No: 3308.

¹⁷⁶ *Samsun*, 28 Eylül 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-90.

Seçimlerde milli iradenin ortaya çıkmasını istediklerini, siyasi bir teşekkül olarak ümitli olduklarını söylemiştir¹⁷⁷. Ticari konulara temas ederek bu sene tütünlerin satılmasının kuvvetle muhtemel olduğundan söz etmiş, orman davası üzerinde önemle durarak orman davasının kanunlarla değil zihniyet değişikliğiyle halledileceğini dile getirmiştir. Orman Kanunu'nda yeni yapılacak değişikliklerden bahsederek her vatandaşın kendi yetiştirdiği ağaçtan istifade edebileceğine işaret etmiştir. Samsun Havaalanı'nı 1950 yılında yapacaklarını söyleyen Başbakan¹⁷⁸ - Samsun Havalimanı Kasım 1958'de hizmete açılmıştır-¹⁷⁹ Samsunluların liman davası diye bir davalarının olmadığını çünkü bu iş için etütlerin başladığını ifade etmiştir. Başbakan Saka partililerle yaptığı konuşmadan sonra belediyeyi ziyaret etmiş, akşam Şehir Kulübü'nde adına verilen ziyafete katıldıktan sonra saat 21.00'de Cumhuriyet vapuruyla Ordu'ya hareket etmiştir¹⁸⁰.

Başbakan Hasan Saka Karadeniz seyahatinden dönerken de Samsun'a uğramıştır. 5 Ekim 1948'de saat 14.30'da Karadeniz vapuru ile beraberinde Samsun milletvekillerinden B. Ömer Karataş, Hüseyin Berk, Muin Köprülü ve Yakup Kalgay olduğu halde Samsun'a gelmiştir. Saka; Vali İzzettin Çağpar, belediye başkanı, askeri erkan, CHP il başkanı ve CHP idare heyeti, halkevi başkanı ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır¹⁸¹.

Otomobille vilayet konağına gelen Saka burada bir süre istirahat etmiş, istirahatının ardından CHP merkezini ziyaret etmiştir. Burada partililerle görüşmüş ve ardından ticaret odasına giderek tüccarlarla bir konuşma yapmıştır. Deniz ve kara nakliyecileri Başbakan'a Samsun Limanı'ndaki yükleme ve boşaltma işlerinin serbest bırakılarak motorcular cemiyeti tarafından yapılması için isteklerini bildirmişlerdir. Başbakan Saka yükleme ve boşaltma işlerinin dünyanın her tarafında bir amme hizmeti olarak görüldüğünü, bu bakımdan durumun devletin müdahalesi ve kontrolü altına alındığını izah etmiştir. Hem bu kontrolü sağlayacak hem de tüccarı memnun edecek

¹⁷⁷ *Samsun*, 28 Eylül 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-90.

¹⁷⁸ *Samsun*, 28 Eylül 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-90

¹⁷⁹ <https://carsamba.dhmi.gov.tr>. (Erişim tarihi: 24.05.2019).

¹⁸⁰ *Samsun*, 28 Eylül 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-90.

¹⁸¹ *Samsun*, 8 Ekim 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-93.

bir formülün bulunması için ticaret odasından konuyu inceleyerek bir rapor halinde hükümete bildirmesini istemiştir¹⁸².

Başbakan Samsun'daki konuşmasında tütün konusuna da temas ederek halen sadece geçen seneki ürünün satılmış olduğuna, önceki senelerin ürünlerinden kalanların da satılması için çalışıldığına değinmiştir. Kesin bir vaat olmamakla birlikte eski ürünleri de bir sorun olmaksızın satmanın mümkün olacağını ümit ettiğini ifade etmiştir¹⁸³. Samsun'daki faaliyetlerini tamamlayan Başbakan Saka Ankara'ya dönmüştür.

1.5. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri

Araştırılan dönemde siyasi parti kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı görülmüştür. Ulaşılan kaynaklarda İdare Kurulu'na seçilenlerin ismine ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Bazı kongrelerde bu isimlere ulaşılırken bazılarında seçimlerle ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.5.1. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

1.5.1.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri

CHP il ve ilçe kongrelerinin ne zaman toplanacağı parti tüzüğünde belirtilmiştir. Partinin 1947'de kabul edilen 7. Tüzük'ünde ocak ve bucak kongrelerinin her yıl, il ve ilçe kongrelerinin ise iki yılda bir toplanacağı kararı alınmıştır. Ayrıca kongrelerin eylül başından aralık sonuna kadar yapılması planlanmıştır¹⁸⁴. Alınan bu karara rağmen kongrelerin düzenli bir şekilde toplanmadığı görülmüştür.

CHP'nin Samsun'da düzenlemiş olduğu ilçe kongreleri incelenirken kimi zorluklarla karşılaşmıştır. Bazı ilçe kongrelerinde Üst Kurul için delege seçimi sonuçlarına ulaşılırken bazılarında bu sonuçlara rastlanmamıştır. Yine incelenen kaynaklarda bazı ilçe kongrelerinde İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimleri yer almamış ve yine bütün ilçe kongrelerine ulaşılamamıştır.

¹⁸² *Samsun*, 8 Ekim 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-93.

¹⁸³ *Samsun*, 8 Ekim 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-93.

¹⁸⁴ Erdoğan, a.g.e., s. 57.

CHP Samsun ilçe kongreleri 1948 yılı ocak ayı içerisinde yapılmıştır. CHP'nin Samsun'daki ilk ilçe kongresi Çarşamba'da yapılmıştır. 8 Ocak 1948'de CHP bucak kongreleri tarafından seçilmiş olan delegeler gelmiş ve halkevi salonundaki yerlerini almışlardır. Samsun milletvekillerinden B. Ömer Karataş ve Hüseyin Berk, CHP Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Rüstem Mesutoğlu ve üyelerden Zihni Zerin ile CHP müşahidi olarak üyelerden B. Kamil Sirmen de kongreye katılmışlardır. İlçe başkanı kongreyi açmış ve 47 delegeden 41'inin geldiği anlaşılmıştır. Atatürk'ün hatırası için saygı duruşunda bulunulmuş ve ardından gizli oylama sonucunda kongre başkanlığına Dr. B. Kazım Özcan, ikinci başkanlığa B. Şevki Menteş ve katipliklere de Faruk Çubukcu ile Mustafa Dilbaz seçilmişlerdir. İlçe İdare Kurulu'nun bir yıllık raporu okunarak kabul edilmiştir. Hazırlanan bütçeyi, hesapları, dilek ve önerileri incelemek üzere Hesap ve Dilek Komisyonları seçilmiş, komisyonların gerekli incelemeleri yapabilmesi için öğle sonuna kadar oturuma ara verilmiştir¹⁸⁵.

CHP Çarşamba İlçe Kongresi'nin ikinci oturumu Kongre Başkanı Dr. B. Kazım Özcan tarafından açılmış, Hesap Komisyonu'nun hazırladığı rapor ve bütçe projesi okunarak kabul edilmiştir. Dilek encümeni raporu üzerinde tartışmalar olmuş ve dilekler milletvekillerinden B. Ömer Karataş tarafından not edilmiştir. Dileklerden sonra yönetim kurulu seçimine geçilmiştir. Gizli oyla yapılan seçim sonucunda Muharrem Özdemir, Mehmet Tümer, Mehmet Erkmen, Salih Zeki Aker, Haydar Akyel, Yakup Kefeli, Yusuf Edis, Kamil Ayrancı ve Nurettin Semizoğlu CHP Çarşamba İlçe İdare Kurulu'na seçilmişlerdir. Ardından Üst Kurul'a gidecek delege seçimine geçilmiş ve gizli oylama sonucunda Salih Zeki Aker, Mehmet Tümer, Mehmet Erkmen, Şevki Menteş, Salih Topçu, Muharrem Özdemir, Yakup Kefeli, Mustafa Dilbaz, Nurettin Semizoğlu, Haydar Akyel, Yaşar Dündar, Celal Balkar ve Kamil Uğur Üst Kurul için delege seçilmişlerdir. Kongre saat 17.30'da sona ermiştir¹⁸⁶.

CHP Havza İlçe Kongresi 10 Ocak 1948'de yapılmıştır. Kongre Samsun milletvekillerinden B. Ömer Karataş ve Hüseyin Berk ile Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Rüstem Mesutoğlu'nun katılımıyla iyi bir hava içerisinde geçmiş, rapor ve dilekler sonunda İdare Kurulu ve delege seçimine geçilmiştir. Yapılan seçim

¹⁸⁵ *Samsun*, 12 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-30.

¹⁸⁶ *Samsun*, 12 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-30.

sonucunda B. Memduh Sakallı, B. Mahmut Çonoğlu, Ahmet Saatoğlu, Rahim Ergin, Salim Çonoğlu, Emin Tomak, Asım Bilen, Alibaba Üstündağ ve Kemal Ünal idare kurulu üyeliğine ve delegeliğe seçilmişlerdir¹⁸⁷.

CHP Vezirköprü İlçe Kongresi 13 Ocak 1948'de 36 delegeden 33'ünün katılımıyla toplanmıştır. Samsun milletvekillerinden B. Ömer Karataş ve Hüseyin Berk ile CHP Samsun İl Başkanı Rüstem Mesutoğlu kongrede hazır bulunmuşlardır. Dilekler üzerinde tartışmalardan sonra sırasıyla İdare Kurulu ve Üst Kurul'a delege seçimine geçilmiştir. Oylama sonucuna Mehmet İğdırlı, Mahmut Teker, İrfan Ünal, Baki Erdem, İzzet İlham, Şakir Gürpınar, Hamdi Eren, Hasan Beşer ve Hikmet Çelik İdare Kurulu'na seçilmişlerdir. Delegeliğe ise Mahmut Teker, Abdullah Derici, Mehmet İğdırlı, İhsan Çınar, Hamdi Eren, Mustafa Meral, Mehmet Gürpınar, Kemal Uçar ve Hüseyin Çankaya seçilmişlerdir¹⁸⁸.

CHP Terme İlçe Kongresi 13 Ocak 1948'de yapılmıştır. Kongre, Eski İdare Kurulu Başkanı B. Arif Akalın tarafından açılmış ve yapılan yoklama sonucunda 43 delegeden 37'sinin kongreye katıldığı anlaşılmıştır. Kongre başkanı, ikinci başkan ve katiplerin seçimi yapılmış, İdare Kurulu'nun bir yıllık çalışma raporu okunarak kabul edilmiştir. Verilen dilekler üzerine tartışmalar olmuş ve idare kurulu üyelerinin seçimi yapılmıştır¹⁸⁹.

CHP Alaçam İlçe Kongresi 14 Ocak 1948'de yapılmış ve oylama sonucunda İdare Kurulu Başkanlığı'na Fevzi Geveci, muhasipliğe Recai Akan, katipliğe Murat Civelek ve üyeliklere de Mustafa Anarat ile Mehmet Barıp seçilmişlerdir¹⁹⁰.

CHP Kavak İlçe Kongresi 16 Ocak 1948'de Samsun milletvekillerinden B. Ömer Karataş ve Hüseyin Berk ile İl İdare Kurulu Başkanı Rüstem Mesutoğlu'nun da katılımıyla yapılmıştır. Kongrede yoklama alınmış ve çoğunluğun olduğu anlaşılınca kongre başkanı seçimi yapılmıştır. Çalışma raporu okunarak Hesap ve Dilek Komisyonları seçilmiştir. Komisyon raporları oya konularak kabul edilmiş, dilekler üzerinde söz alan delegeler dinlenmiş ve tartışmalardan sonra dileklerin Üst

¹⁸⁷ *Samsun*, 19 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-31.

¹⁸⁸ *Samsun*, 19 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-31.

¹⁸⁹ *Samsun*, 26 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-32. (İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.)

¹⁹⁰ *Samsun*, 26 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-32.

Kurul'a gönderilmesine karar verilmiştir. Ardından İlçe İdare Kurulu seçimi yapılmış ve Ahmet Akal, Ali Öztürk, Hasan Altındal, Mustafa Taşkın, Mahmut Günaydın, Abdullah Gürel, Abdullah Sezgin, Osman Yücel ve Ali Osman Köksal İlçe İdare Kurulu'na seçilmişlerdir. Delege olarak ise Ahmet Akal, İlyas Akal, Sabri Öcalan, Mustafa Taşkın, Ali Osman Yücel, Ali Öztürk, Hasan Altundağ, Nuri Arlı, Osman Güneşdoğdu, Abdullah Gürel ve Osman Yücel seçilmişlerdir¹⁹¹.

CHP Samsun Merkez İlçe Kongresi de Kavak İlçe Kongresi gibi 16 Ocak 1948'de yapılmış ve gece yarısına kadar sürmüştür. Samsun milletvekillerinden B. Ömer Karataş ile Hüseyin Berk, İl İdare Kurulu Başkanı Rüstem Mesutoğlu ve İl İdare Kurulu üyelerinden Kamil Sirmen, Zihni Zerin, İsmail Hamami, Kasım Kılıçcı ve Etem Işıtan da kongreye katılmışlardır. Yoklamanın ardından kongre başkanlığı seçimine geçilmiş, Muhittin Özkefeli başkanlığa seçilmiştir. Başkan Muhittin Özkefeli yıllık çalışma raporunu okumuş, Hesap ve Dilek Komisyonları çalışmalarına başlayınca ise kongreye ara verilmiştir. Saat 15.00'te yapılan ikinci oturumda ise raporlar okunarak kabul edilmiş, dilekler üzerinde başlayan tartışmalar oldukça uzun ve canlı olmuştur. İlçe İdare Kurulu ve delege seçimleri yapılarak asil üyeliklere Ahmet Ediz, Ali Akcan, Cevat Özlü, Hilmi Turgut, Mehmet Kefeli, Mustafa Sezer, Recep Ünlü ve Vasfi Sözer seçilmişlerdir¹⁹².

CHP Bafra İlçe Kongresi 20 Ocak 1948'de saat 10.00'da bucaklardan gelen delegeler ve birçok partinin katılımıyla toplanmıştır. Samsun milletvekilleri Ömer Karataş ile Hüseyin Berk, İl İdare Kurulu Başkanı Rüstem Mesutoğlu ve üyelerden parti müşahidi Ali Günday ile Zihni Zerin, Belediye Başkanı Muhittin Özkefeli, Merkez İlçe İdare Kurulu üyelerinden Ziya Uğurlar ve belediye meclisi üyelerinden Muhterem Yasan da kongreye katılmışlardır. İlçe İdare Kurulu Başkanı Necati Bora yoklamayı yapmış, 54 delegeden 45'inin kongreye katıldığı anlaşılmıştır. Başkan delegeleri ve misafirleri selamlayarak kongreyi açmış, kongre başkanlığına Belediye Başkanı Mustafa Ergin, ikinci başkanlığa Ganim Kutlu, katipliklere de Naci Akıncı ve Nazım Baş seçilmişlerdir. Kongre Başkanı Mustafa Ergin tarafında yıllık çalışma raporu okutulmuş ve rapor kabul edilmiştir. Bütçe, Hesap ve Dilek Komisyonları seçimi yapılmış, komisyonların çalışmaları için kongreye ara verilmiştir. Öğleden

¹⁹¹ *Samsun*, 26 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-32.

¹⁹² *Samsun*, 26 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-32.

sonra saat 14.00'te Hesap ve Bütçe Komisyonu raporları okunmuş, tartışılıp kabul edildikten sonra dileklere geçilmiştir. Dilekler üzerinde tartışmalar yapılmış, memleketin özellikle zirai ve iktisadi konuları üzerinde durularak dilekler kabul edilmiş ve Üst Kurul'a gönderilmesine karar verilmiştir. Yapılan seçim sonucunda İlçe İdare Kurulu asil üyeliklerine Necati Bora, Mustafa Balkan, İsmail Sırrım, Mustafa Çağın, Mahmut Barutcu, Osman Tütüncü, Naci Akıncı, Zühtü Özkök ve Himmet Karaçocuk seçilmişlerdir. Kongre, yedek üyelerin ve delegelerin seçimi bitirildikten sonra geç vakit dağılmıştır¹⁹³.

1.5.1.2. CHP Samsun İl Kongresi

CHP Samsun İl Kongresi 6 Nisan 1948'de sabah saat 10.00'da parti binasında Rüstem Mesutoğlu'nun başkanlığında toplanmıştır. Kongrede Samsun milletvekilleri Dr. Sadi Konuk, Mehmet Ali Yörüker, Naşit Fırat, Rıza Işıtan, Hüseyin Berk ve Muin Köprülü ile Trabzon'dan Ankara'ya dönmek üzere Samsun'a gelen Trabzon milletvekillerinden Raif Karadeniz ile Reşit Tarakçı, gazeteciler ve kalabalık bir dinleyici kitlesi hazır bulunmuştur¹⁹⁴. Yapılan yoklamada 107 delegeden 101'inin geldiği ve çoğunluğun olduğu görülmüş, Başkan Rüstem Mesutoğlu üyeleri Atatürk'ün anısına saygı duruşuna davet etmiştir. Ardından seçimlere geçilerek gizli oyla yapılan seçimde kongre başkanlığına Samsun milletvekili Dr. Sadi Konuk, ikinci başkanlığa Necati Bora (Bafra), katipliklere Hilmi Contur ve Sabri Öcal seçilmişlerdir¹⁹⁵.

Kongre başkanlığına seçilen Dr. Sadi Konuk kendisine gösterilen itimat ve sevgiyi şükranla karşıladığını ifade etmiş, CHP'nin mana ve teşkilatını, partililerin vazifelerini belirten bir konuşma yapmıştır. Kongre Başkanı Konuk'un konuşması alkışlarla sona erdikten sonra İl İdare Kurulu'nun 1947-1948 yılı çalışma raporu okunmuş ve divan başkanı rapor hakkında konuşmak isteyenlere söz vermiştir. Rapor hakkında söz alan Rıfat Serter, raporu tatmin edici bulduğunu söylemiş ancak halkevlerinin bugünkü durumunun iyi olmadığını ve istenilen derecede çalışılmadığını, bilhassa köylerde parti çalışmalarını gösterir defter olmadığını belirtmiştir. Samsun İl Başkanı Rüstem Mesutoğlu parti çalışmalarını hakkında gerekli

¹⁹³ *Samsun*, 26 Ocak 1948, Yıl: 2, Sayı: 80-32.

¹⁹⁴ *Samsun*, 13 Nisan 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-43.

¹⁹⁵ *Samsun*, 13 Nisan 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-43.

açıklamalarda bulunmuş, Halkevi Başkanı Ali Sırrı Günday da halkevleri konusunda imkan nispetinde çalışıldığını ve istenilen faaliyetin arttırılmasının paraya bağlı olduğunu dile getirmiştir. Delegelerden Mustafa Çakıroğlu çalışma raporunun bir komisyona verilmesini teklif etse de başka bir delege İl İdare Kurulu'nun takati üstünde bir kuvvetle çalıştığından söz etmiş ve çalışma raporu tartışmalardan sonra kabul edilmiştir. Ardından yedişer kişilik Dilek ve Hesap Komisyonları seçimi yapılmış ve öğleden sonra devam edilmek üzere oturuma ara verilmiştir¹⁹⁶.

CHP Samsun İl Kongresi'ne ara verilince kongre heyeti toplu olarak parti binasından çıkmış ve Atatürk anıtına çelenk koyulmuştur. Öğleden sonra kongre ikinci oturumunu yapmış, Hesap ve Dilek Komisyonlarının okunan raporları dinlenmiştir. Hesap komisyonu raporu kabul edildikten sonra dilekler konusu üzerinde tartışmalar yapılmıştır. Dilekler kısmında, kooperatif ortaklarına para verilirken ödeme kabiliyeti olanların göz önünde tutularak para verilmesinin doğru olacağı, Sümerbank mallarının ucuzlatılması, suçlara ait hazırlık tahkikatının jandarma tarafından yapılmaması, kuraklık sebebiyle köylünün zor durumda olduğu ve bu nedenle yiyecek alınması için kooperatiflerden kredi sağlanması gibi konular üzerinde durulmuştur¹⁹⁷.

Kongrede dilekler üzerindeki tartışmalar sona erdikten sonra İl İdare Kurulu asil üye seçimine geçilmiş ve 99 delegenin iştirak ettiği gizli oylama yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda asil üyeliklere Rüstem Mesutoğlu, İsmail Hamami, Kasım Kılıçcı, Zihni Zerin, Ali Sırrı Günday, Kamil Sirmen, Yusuf Cerit, Etem Işıtan, Emin Yemenici, Kerim Köktener ve Nasuhi Erzurumlu seçilmiştir. Büyük Kurultay için ise asil delegeliklere Necati Bora (Bafra), Salim Çonoğlu (Havza), Ahmet Akal (Kavak), Nurettin Semizoğlu (Çarşamba), Mahmut Barutçu (Bafra), Etem Işıtan (Samsun), Arif Akalın (Terme), Fevzi Geveci (Alaçam), Mehmet İğdırlı (Vezirköprü) ve Mustafa Nalcıoğlu (Ladik) seçilmişlerdir. Seçimlerin ardından kongre sona ermiş ve akşam saat 20.00'de kongre şerefine Şehir Kulübü'nde bir akşam yemeği verilmiştir¹⁹⁸.

¹⁹⁶ *Samsun*, 13 Nisan 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-43.

¹⁹⁷ *Samsun*, 13 Nisan 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-43.

¹⁹⁸ *Samsun*, 13 Nisan 1948, Yıl: 3, Sayı: 80-43.

1.5.2. DP'nin Samsun İl ve İlçe Kongreleri

1.5.2.1. DP Samsun İl Kongresi

1949 yılında kabul edilen DP'nin 2. Tüzüğü'nde parti kongrelerinin her yıl toplanacağı belirtilmiştir. Ayrıca kongrelerin ağustos başından ocak sonuna kadar tamamlanacağı vurgulanmıştır¹⁹⁹. Ancak DP kongrelerinin her yıl düzenli toplanmadığı gözlenmiştir. Örneğin 13 Haziran 1955'te il başkanlığına Orhan Köprülü'nün getirildiği İstanbul İl Kongresi iki yılı aşkın bir süreyle toplanamamıştır. Yine 1955'te yapılan Manisa İl Kongresi dört yılı aşkın bir süreyle yapılamamıştır²⁰⁰.

17 Mayıs 1949'da yapılacak olan DP Samsun İl Kongresi'ne katılmak üzere DP Genel Başkanı Celal Bayar ve partinin ileri gelen isimlerinden Refik Koraltan 16 Mayıs 1949'da Samsun'a gelmiştir²⁰¹. DP Samsun İl Kongresi 17 Mayıs 1949'da sabah saat 09.00'da Zafer Sineması'nda toplanmış ve mesaisini akşam geç vakit bitirmiştir. Avukat Sadık Ceylan konuşurken Celal Bayar ile arkadaşları salona girmişler ve büyük bir coşkuyla alkışlanmışlardır. Yıllık faaliyet raporu bazı ufak tefek eleştirilerden sonra oya konularak kabul edilmiş, öğleden sonraki celsede de dilekler söylenmiş, çiftçinin ve tütün işiyle uğraşanların sıkıntıları önemle belirtilmiştir. Köy okullarının din eğitiminden şikayet edilmiş, Arazi Tevzii Komisyonlarında çalışanların bilgisizlikleri sebebiyle birçok aksaklığa yol açtığı ifade edilmiştir. Öğleden sonra Refik Koraltan sık sık alkışlarla kesilen bir konuşma yapmıştır²⁰². Koraltan konuşmasında halkevine yapılan yardımları, anayasa kanununu, seçim işlerini ve DP'nin amaçlarını uzun uzun anlatmıştır²⁰³.

Refik Koraltan'dan sonra delegelerin coşkun tezahüratları arasında Celal Bayar da bir konuşma yapmıştır²⁰⁴. Bir saatten fazla süren konuşmasına Kayserililerin selamlarını getirdiğinden bahsederek başlamış, memleketin umumi meseleleri üzerinde durmuş ve hayat şartlarının günden güne ağırlaştığına değinerek konuyu seçim emniyetine getirmiştir. İktidarın 21 Temmuz Seçimi'ndeki haksızlıklarını burada tekrar etmeyeceğini söyleyen Bayar, bu seçimlerin acısının partililerin ve milletin kalbinde

¹⁹⁹ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, Doğu Matbaası, Ankara 1949, s. 22.

²⁰⁰ Teksoy, a.g.e., s. 97-98.

²⁰¹ *Samsun*, 17 Mayıs 1949, Yıl: 4, Sayı: 183.

²⁰² *Yeni Sabah*, 18 Mayıs 1949, Yıl: 12, No: 3646.

²⁰³ *Ali Baba*, 21 Mayıs 1949, Yıl: 2, Sayı: 54.

²⁰⁴ *Yeni Sabah*, 18 Mayıs 1949, Yıl: 12, No: 3646.

müşterek olarak yaşamakta olduğunu ifade etmiştir. Olayların milletin gözü önünde bilinen şekilde cereyan etmesinden sonra hassasiyetlerinin daha da arttığını belirtmiştir. Bu memlekette halkın oyuna ciddi şekilde kıymet veremezlerse ve halk iradesinin ortaya çıkmasına engel olanları bertaraf edemezlerse "Hakimiyet milletindir." sözünün ne önemi olduğunu sormuştur²⁰⁵. 21 Temmuz Seçimi'ni yapan hükümete ne isim vereceğini bilemediğini sözlerine ekleyerek Recep Peker Hükümeti'nin ise elinde sopasıyla köy seçimi yaptırmak, sıkıyönetime dayanarak İstanbul basınına seçim hakkında tek kelime söyletmemek suretiyle tehdit ve tedhiş hükümeti olduğunu dile getirmiştir. Hasan Saka Hükümeti'nin zikzak hareket eden mütereddit bir hükümet olduğunu, yeni kurulan Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin Hasan Saka'nın aksine Seçim Kanunu'nda değişiklik istediğini hatırlatmıştır. Günaltay'ın iktidara ilk geldiği zaman balayı zevki içinde yaptığı vaatlerden gün geçtikçe geri adım attığını belirten Bayar kendilerine 1950'den önce seçim yapmanın doğru olmayacağını söylediğine değinmiştir. Recep Peker zamanında da aynı şeyin kendilerine söylendiğini, 1950'ye kadar çok zamanları olduğunu ve o zamana kadar kanunu inceleyeceklerini söylediklerini hatırlatmıştır. Şimdi ise iktidarın 1950'den önce seçim yapılırsa seçimi kaybeden her partinin kendisine göre bir takım yolsuzluklar iddia edeceğini, mitingler düzenleyeceğini, bunu kongrelerinde ele alarak hükümeti zaafa düşüreceğini ifade ettiğini söylemiştir. Bayar onların bu görüşlerini kendilerinin de kabul edebileceklerini ancak arkalarında 21 Temmuz Seçimi gibi kötü bir örneğin mevcut olduğunu hatırlatmıştır. Kısmi seçimlerin meclis hayatında hiçbir kıymetinin olmadığını söylemiş, Balkan memleketlerinde mevcudun % 10'u, hatta % 20'si eksilmedikçe kısmi seçimlerin yapılmadığına işaret etmiştir²⁰⁶.

Celal Bayar konuşmasında "Eğer kendilerine güveniyorlarsa ne duruyorlar, kendileri için tam fırsattır. Umumi seçimlere gidelim." diyerek hükümeti eleştirmiştir. Şemsettin Günaltay'ın 30-35 yıllık dostu olduğunu, aralarında hiçbir şahsi meselenin geçmediğini belirtmiş, parti ve memleket meselesi çerçevesinde ihtilaf başlayınca bütün dostlukların duracağını ifade etmiştir. Şemsettin Günaltay'ın İstanbul'da "Ben burada Başbakan sıfatıyla değil eski bir hoca sıfatıyla konuşuyorum." sözlerini hatırlatarak kendisinin hocalığını takdir ettiğini ancak üniversitelerde daha yüksek alim ve hocalar olduğunu söylemiştir. Şemsettin Günaltay'ın profesör ve alim olarak

²⁰⁵ Zafer, 18 Mayıs 1949, Yıl: 1, No: 19.

²⁰⁶ Zafer, 18 Mayıs 1949, Yıl: 1, No: 19.

fikirlerini değil Türkiye Başbakanı'nın fikirlerini öğrenmek istediğini, bu konuda ne düşündüklerini açıkça söylemeleri gerektiğini dile getirmiştir. Seçim kanunu müzakerelerinde geçen münakaşalardan bahseden Bayar seçim namına verecek tavizleri olmadığını çünkü Türk milletinin haklarını müdafaa ettiklerini, onların da kendileri kadar samimi iseler bunu vermeye mecbur olduklarını ifade ederek sözlerine son vermiştir. Celal Bayar'ın Samsun DP İl Kongresi'nde yapmış olduğu konuşma "Yaşa, varol" sesleri arasında son bulmuştur²⁰⁷.

Kongre sonunda yapılan seçimlerde Süleyman Balkan, Cemalettin Bulak, Hüseyin Balcı, Sadık Ceyhan, İsmail Işın, Nusret Hamzaoğlu, Cemal Çapraşık, Naci Berkman ve Avni Musaoğlu İl İdare Kurulu'na seçilmiştir²⁰⁸. DP Genel Başkanı Celal Bayar ve beraberindekiler 18 Mayıs 1949'da trenle Samsun'dan ayrılarak Amasya'ya gitmişlerdir²⁰⁹.

1.5.2.2. DP Samsun Merkez İlçe Kongresi

Araştırmalarımızda CHP İlçe Kongrelerinde yaşanan sıkıntılar DP İlçe kongrelerinde de kendisini göstermiştir. İlçe kongrelerinin tamamına ulaşamazken ulaşılan kongrelerde de eksiklikler olduğu gözlenmiştir.

DP Merkez İlçe Kongresi 26 Mart 1950'de yapılmıştır. Kongrede Başkan Sadık Ceyhan'ın kısa bir konuşmasından sonra bir senelik hesap ve mesai raporları okunmuştur. Okunan raporlar çoğunluk tarafından kabul edilmiş ve ardından Naci Berkman, Hakkı Tarhan, İsmail Aroma, Muhittin Özkefeli ve delegelerden birkaç kişi konuşma yapmıştır. Hakkı Tarhan ve Muhittin Özkefeli konuşmalarında iktidarı şiddetle eleştirmişlerdir²¹⁰.

Kongrede konuşmalardan sonra asil ve yedek üyelikler için seçimlere geçilmiştir. Asil üyeliklere 146 oyla Muhittin Özkefeli, 141 oyla Hüseyin Koyuncu, 129 oyla Naci Berkman, 82 oyla Hakkı Tarhan, 70 oyla Ahmet Yüce, 68 oyla Lütfü Ender ve 61 oyla Rahmi Dıraman seçilirken yedek üyeliklere 50 oyla Nuri Ceritoğlu, 41 oyla

²⁰⁷ Zafer, 18 Mayıs 1949, Yıl: 1, No: 19.

²⁰⁸ Ali Baba, 21 Mayıs 1949, Yıl: 2, Sayı: 54.

²⁰⁹ Yeni Sabah, 19 Mayıs 1949, Yıl: 12, No: 3647.

²¹⁰ Ali Baba, 31 Mart 1950, Yıl: 3, Sayı: 93.

Mehmet Eroğlu, 38 oyla Hüseyin Lay, 35 oyla Şaban Tokgöz, 33 oyla Salih Morçöl, 33 oyla Ziya Zeren ve 28 oyla Sadık Ceyhan seçilmiştir²¹¹.

1.6. Samsun'a Dair Bazı Meselelerin TBMM'de Görüşülmesi

1946'da TBMM'de bütçe görüşmeleri esnasında Samsun Limanı gündeme gelmiştir. Yine bu dönemde Samsun'da 1947'de meydana gelen dolu ve kuraklık afeti de TBMM'de görüşülen konular arasında yer almıştır.

1.6.1. Samsun Limanı Hakkındaki Görüşmeler

25 Aralık 1946'da TBMM Genel Kurulu'nda Bayındırlık Bakanlığı bütçesi görüşülürken Samsun milletvekili Yakup Kalgay söz istemiş ve Samsun Limanı ile ilgili bir konuşma yapmıştır. Samsun Limanı'nın eski bir geçmişi olduğunu belirten Kalgay Osmanlı Devleti'nden bu yana bulunulan teşebbüslere rağmen ne yazık ki bugüne kadar liman için denize bir taş atılmasına imkan oluşmadığını ifade etmiştir. Konuyu önemle ele alanın Cumhuriyet hükümeti olduğuna, 1926 ve 1929 yıllarında limanın inşası için kanunlar çıkarıldığına işaret etmiştir. Geçen yılın bayındırlık bütçesinde "15-20 milyon liraya mal olacağı tahmin edilen Samsun Limanı'nın derhal ele alınması zaruridir." denildiğini dile getiren Kalgay, 1946 yılında derhal denildiğini ama şimdi 1947 yılının bütçesinin görüşüldüğünü hatırlatmıştır. Bütçe Komisyonu'nda dinledikleri Bayındırlık Bakanı'nın "Liman projelerinin bir an önce gerçekleştirilmesi" temennisinde bulunduğunu söylemiştir. Günlerin geçtiğine, zamanın azaldığına, bu durumun yalnız Samsun için değil bütün yurt ekonomisi için büyük bir kayıp olduğuna değinmiş, Bayındırlık Bakanı'nın bu seneki proje ve tesisler arasında Samsun Limanı için de denize birkaç taş atmasını dileyerek sözlerine son vermiştir²¹².

Bayındırlık bütçesi görüşmelerinde söz alan Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı Mersin Limanı projesinin hazır olduğunu ancak Samsun Limanı projesinin hazır olmadığını, bu sene koydukları 200.000 liranın üzerinde bir ödenekle projeyi bitireceklerini ifade etmiştir. Samsun Limanı projesinin bir senelik zamana ihtiyacı olduğunu belirten İncedayı, milletvekili arkadaşlarının limanın önemi üzerinde

²¹¹ *Ali Baba*, 31 Mart 1950, Yıl: 3, Sayı: 93.

²¹² TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 2. Yasama Yılı, 3. Cilt Fihristi, 23. Birleşim, s. 476-478.

durduklarını ve gerçekten de bu limanın önemli olduğunu dile getirmiştir. Bu sene gerekli olan ödeneği koysalar bile bir senede bitirilecek proje hazırlanmadıkça işe başlayamayacaklarını söylemiştir²¹³.

3 Eylül 1947'de TBMM Genel Kurulu'nda "Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununa Ek Kanun"un görüşülmesi sırasında çıkarılacak kanunu savunmak için söz alan Bayındırlık Bakanı İncedayı konuşmasında Samsun Limanı konusuna da değinmiştir. Samsun Limanı meselesini de görüştiklerini, henüz bu limanın bir projesinin olmadığını ifade eden İncedayı bunu hazırlamanın bir senelik zaman alacağını, ancak ödenek sağlanabilirse 1948 yılında ihale edebileceklerini belirtmiştir. Liman için geçen sene sadece proje hazırlama yetkisi aldıklarını fakat Samsun Limanı projesini uluslararası ehil bir müesseseye yaptırmak için mevcut mevzuatın uygun olmadığını dile getirmiştir. Çünkü ihale edildiği zaman ihaleye girecek firmaların gelip bu limanın etüdünü yapacaklarını, bu etüt neticesinde proje ve keşfini meydana getirmek için 100.000-150.000 lira masraf edeceklerini ancak bu masrafı yaptıktan sonra ihaleyi kazanıp kazanamayacaklarının belli olmadığını söylemiştir. Bu takdirde bu firmaların harcadıkları paraların ne olacağını sormuş ve bu yüzden uluslararası müesseselerin gelmediğine işaret etmiştir. İncedayı TBMM'ye sunulan kanun tasarısının bu gibi etütleri uluslararası ve ehliyeti tespit edilmiş müesseselere pazarlıkla verip vatanda iş görme imkanını temin edeceğini savunmuştur²¹⁴.

1.6.2. Samsun'da Yaşanan Dolu ve Kuraklık Afeti Hakkındaki Görüşmeler

Samsun milletvekili Naşit Fırat, Karadeniz sahil şeridiyle Samsun ilçelerinde 1947'de meydana gelen dolu ve kuraklık afeti karşısında bu bölgedeki yurttaşlar için ne gibi tedbirler alındığının bildirilmesi için Başbakanlık'a sözlü soru vermiştir. Naşit Fırat'ın sözlü sorusunu Başbakan Yardımcısı Trabzon milletvekili Faik Ahmet Barutçu cevaplamıştır. Sahil bölgelerimizde çoğu yıl bu ayarda bir darlık ve fiyat yükselmesiyle karşılaşıldığını belirten Barutçu bu durumun bölgenin doğal yapısından ileri geldiğini söylemiştir. Aynı gelişmenin bu yılda meydana gelebileceğini dikkate alarak Ekim 1947 ile Ocak 1948 tarihleri arasında Karadeniz bölgesinin mısır ihtiyacının Toprak Mahsulleri Ofisi'nce mahallelerden sorulduğunu

²¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 2. Yasama Yılı, 3. Cilt Fihristi, 23. Birleşim, s. 513.

²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 2. Yasama Yılı, 6. Cilt Fihristi, 80. Birleşim, s. 590.

ifade etmiştir. Şubat 1948 sonlarına doğru Samsun'da yiyecek sıkıntısı olduğunun bildirilmesi üzerine 159 ton mısır ve 100 ton arpanın derhal bu ilin emrine verildiğini, 16 Nisan 1948'de 50 ton ve 25 Nisan 1948'de yine 50 ton mısırın Samsun'a çıkarıldığını dile getirmiştir. Sonuç itibarıyla 250 tonu Samsun'a olmak üzere toplam 1.909 ton mısırın Karadeniz bölgesine tahsis edildiğini belirtmiştir. Bölge halkından mısır ile gönderilecek buğdayı peşin para ile alacak durumda olmayanlara Ziraat Bankası veya Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından ödeme güçleri dâhilinde kredi açılmasının kararlaştırıldığını ve Samsun'a daha önce açılmış olan 100.000 liralık krediye ilaveten 130.000 liralık bir kredi daha açıldığını sözlerine eklemiştir. Samsun bölgesine Ziraat Bankası'nın yapacağı kredi yardımının bu mevsim için 360.000 lira olacağını kararlaştırıldığına işaret etmiştir. Yiyecek tedarikinden aciz, kredilerden faydalanması mümkün olmayan, çiftçi dışındaki hakiki ihtiyaç sahibi vatandaşlara hükümetin Kızılay eliyle parasız yiyecek yardımında bulunmayı kararlaştırdığını söyleyen Barutçu bu kişilerin mahallelerine tebligatın yapıldığını ve bütün bu tedbirlerle o bölgedeki darlığın önlendiğini ifade etmiştir²¹⁵.

Başbakan yardımcısı Faik Ahmet Barutçu'dan sonra söz alan Samsun milletvekili Naşit Fırat, Samsun ve Ilgaz vapurlarıyla gönderilen 2.000 ton mısır, yemlik arpa, Ziraat Bankası'nca açılan krediden başka Kızılay eliyle yapılmaya devam eden yardımlardan ferahlık duyduklarını ve vatandaşlardan aldığı mektupların bunu doğruladığını belirtmiştir. Bir ziraat memleketi olan Türkiye'de kıtlık ve açlık tehlikesiyle karşılaşılmasının elem verici olduğuna değinen Fırat, yaşanan kıtlığın tabiat ve iklim şartlarının olumsuzluğundan kaynaklandığını dile getirmiştir. Karadeniz bölgesi'nde meydana gelen kıtlığın başka sebepleri de olduğunu söylemiş, bu sebepleri şöyle açıklamıştır²¹⁶:

- Terme ve Çarşamba ovalarında bataklıkları kurutmak için derin ve geniş kanallar açılmış ve arazi kurutulmuştur. Bu nedenle yer altı suları daha derin seviyeye inmiştir. Mevsim kurak olunca tarlalara atılan tohumlar yeşermeden kaybolup gitmiştir.

²¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, 11. Cilt Fihristi, 53. Birleşim, s. 208-209.

²¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, 11. Cilt Fihristi, 53. Birleşim, s. 209-211.

- Güney komşu memleketlerdeki kıtlık bizdekiyle kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Bu nedenle hububata yüksek fiyat vermişler ve bu durum kaçakçılığa yol açmıştır.

- Bölge halkı gıda maddesi değil tütün ekmektedir. Bunların alım gücünün yüksek olacağı düşünülebilir ama öyle değildir. Halk tütün için bankaya, kooperatife, şahıslara borçlanmış ve yeni üretime kadar elinde ailesini geçindirmek için beş para kalmamıştır.

Bir gün bile geçirmeden köylüyü varlıklı, kuvvetli kılacak ziraat planı yapılması gerektiğini belirten Fırat, bu planın yapılıp gerekleri sağlanmadıkça ve bu düğüm her ne pahasına olursa olsun çözülmeyince hiçbir şeyin kendilerini amaçlarına ulaştıramayacağını ifade ederek sözlerine son vermiştir²¹⁷.

1946-1950 yılları arasındaki gelişmelere bakılacak olursa Türkiye’de çok partili hayata geçilmesi siyasi alandaki hareketliliği arttırmıştır. Uzun yıllar seçimlere tek parti olarak giren CHP erken seçim hamlesi ile milletten dört yıl daha yetki almıştır. DP ise hızlı bir şekilde teşkilatlanmış ve ilk il örgütünü Samsun’da kurmuştur. 1950’ye kadar olan süreçte CHP bu zamana kadar yapmış olduğu hizmetlerden bahsederken DP ise seçim emniyeti ve hürriyet konuları üzerinde durmuştur. DP’li Refik Koraltan ve Celal Bayar ile CHP’li İsmet İnönü ve Hasan Saka Samsun’u ziyaret eden önemli isimler arasında yer almıştır.

²¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, 11. Cilt Fihristi, 53. Birleşim, s. 208-209.

II. BÖLÜM

1950-1954 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

2.1. 1950 Genel Seçimi ve Samsun

Türkiye'de çok partili hayata geçilmesiyle birlikte kurulan partiler içerisinde özellikle DP bir iktidar alternatifi olarak ön plana çıkmıştır. Örgütlenmesini tamamlayamadan karşı karşıya kaldığı 1946 seçimlerinin aksine 1950 seçimlerini daha iddialı, teşkilatlı ve dinamik bir şekilde karşılamıştır. CHP ise seçimlere 27 yıllık iktidarının getirdiği yıpranmışlık, ekonomik sıkıntılar ve inkılaplara karşı halkın büyük bir kısmının olumsuz tutumuyla gitmekteydi.

1950 Genel Seçimi'ne giden süreçte en önemli konulardan biri seçim kanunu tartışmalarıydı. Muhalefet partisi DP, kanunda istediği değişiklikler yapılmadığı için 1949'daki ara seçimlere katılmamıştır. Genel seçimlere gelindiğinde ise CHP ile DP bu konu üzerinde büyük oranda anlaşmış ve 7 Şubat 1950'de tasarı mecliste görüşülmeye başlanmıştır. Görüşmeler sonunda 16 Şubat 1950'de yeni seçim kanunu mecliste kabul edilmiştir²¹⁸. Bu kanunla gizli oy ve açık tasnif ilkesi getirilmiş, partilere radyodan propaganda amacıyla eşit ölçüde yararlanma imkanı sağlanmıştır. Ancak DP'nin tüm çabalarına rağmen nisbi seçim ilkesi kabul edilmemiştir²¹⁹. TBMM 24 Mart 1950'deki toplantısında milletvekili seçiminin yapılmasına karar vermiş ve yeni seçimin 14 Mayıs 1950'de yapılması kararlaştırılmıştır. Yapılacak milletvekili seçiminde her ilin kaç milletvekili çıkaracağı 1945 yılı nüfus sayımı sonucuna göre belirlenmiştir. Toplam 487 milletvekilliği içerisinde Samsun'un çıkaracağı milletvekili sayısı 10 olmuştur²²⁰.

²¹⁸ Cem Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, Birinci Basım, İstanbul 2014, s. 67-69.

²¹⁹ Çavdar, a.g.e., s. 463.

²²⁰ BCA, 30.18.1.2.122.27.2.

TBMM tarafından seçimin 14 Mayıs 1950'de yapılmasına karar verildikten sonra Samsun'da il seçim kurulu üyelerinin seçimi yapılmıştır. Seçim 9 Mart 1950'de perşembe günü saat 10.30'da Samsun adalet dairesinin baro salonunda İl Seçim Kurulu Başkanı Yargıç Sakıp Esen'in başkanlığında aleni olarak yapılmıştır. Yapılan kura sonucunda seçim kurulu asil üyeliklerine Samsun Belediyesi'nden Hamit Fırat, Dr. Bahri Celayir, il genel meclisinden Rahmi Ergin (Havza) ve Mustafa Nalcıoğlu (Ladik) seçilirken, yedek üyeliklere dış tabibi Ali Haydar Aydınol ve Mustafa Keleşoğlu (Terme) seçilmişlerdir. Samsun'da teşkilatı bulunan siyasi partiler seçim kurulunda yer alacak üyelerini daha önceden Seçim Kurulu Başkanlığı'na bildirmişlerdir. Buna göre İl Seçim Kurulu'nda CHP'den Ali Sırrı Günday ve Niyazi Mergen, DP'den Lütfü Ender ve Kemal Numanoğlu, MP'den Nazım Sümer ve fotoğrafçı M. Aydar'ın asil üye olarak yer almalarına karar verilmiştir²²¹.

Samsun İlçe Seçim Kurulu'nun oluşturulması için CHP, DP ve MP adayları, belediye meclisi ve il genel meclis üyeleri 10 Mart 1950'de saat 10.30'da adalet dairesinde İlçe Seçim Kurulu Başkanı İsmail Hakkı Ertekin'in başkanlığında toplanmışlardır. Kura neticesinde ilçe seçim kurulu üyeliklerine CHP'den asil üyeliğe Haydar Küsefoğlu yedek üyeliğe Adnan Serter, DP'den asil üyeliğe Azmi Varol yedek üyeliğe Niyazi Hamuloğlu, MP'den asil üyeliğe Nedim Saatçi seçilmişlerdir. İl genel meclisi üyeleri arasında yapılan kurada asil üyeliğe Şevki Mirzaoğlu, yedek üyeliğe Ahmet Balaç, belediye meclisinden asil üyeliğe Aziz Akpınarlı, yedek üyeliğe Ali Akçan seçilmişlerdir. Seçim kanununa göre İlçe Seçim Kurulu'nun 6 asil, 4 yedek üyeden oluşması gerektiği için altıncı asil üye partiler arasından kura ile belirlenmiş ve bu üyeliğe MP'den Fazıl Törüm seçilmiştir²²².

2.1.1. CHP'nin 1950 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

CHP 1950 yılındaki seçim propagandasında 1946 seçimlerinden farklı bir yöntem izlemiştir. 1946'nın aksine partinin geçmişte yaptıklarından çok gelecekte yapmayı düşündüklerine yer verilmiştir²²³. CHP'nin seçim beyannamesinde ekonomik alanda

²²¹ *Samsun*, 11 Mart 1950, Yıl: 4, Sayı: 267.

²²² *Samsun*, 11 Mart 1950, Yıl: 4, Sayı: 267.

²²³ Alçora, a.g.e., s. 362.

devletin rolünün kısıtlanması, özel teşebbüse daha çok fırsat tanınması ve yabancı sermayenin ülkeye girişini kolaylaştıracak koşulların sağlanması üzerinde durulmuştur. Yine beyannamede vergi reformu, Türk lirasının değerini koruyucu tedbirler, ikinci bir meclis ya da senatonun kurulması, Cumhurbaşkanı'nın görevlerinin tekrar tanımlanması, altı okun anayasadan çıkarılması, köylü ile şehirlinin hayat şartlarının iyileştirilmesi ve bölge yöneticilerinin özerkliğinin arttırılması gibi konulara yer verilmiştir²²⁴.

CHP propagandasının uygulayıcısı 1946 seçimlerinde olduğu gibi bu seçimde de Genel Başkan İsmet İnönü olmuştur. DP ve MP'lilerin Cumhurbaşkanı'nın parti propagandası yapmasını sakıncalı hatta yasalara aykırı görmelerine karşın İnönü 1950 Seçimi'nde pek çok yer dolaşmış ve konuşmalar yapmıştır²²⁵. İnönü seçim çalışmalarına 23 Mart'ta Polatlı'da başlamıştır. Buradaki konuşmasında mevcut anayasanın demokratik hayatın icaplarına göre değiştirilmesinden ve ikinci bir meclisin gerekli olduğundan bahsetmiştir. İktidar ile muhalefet arasındaki anlaşmazlıklara değinen İnönü iktidar olarak kendilerine düşen vazifeyi yerine getirdiklerini ancak muhalefetin sertlik yanlısı tavırlarına maruz kaldıklarını dile getirmiştir. Polatlı'daki konuşmasından sonra seçim faaliyetlerine devam ederek 25 Mart'ta Kırıkkale'de, 27 Mart'ta Beypazarı'nda, 30 Mart'ta Malatya'da, 31 Mart'ta Diyarbakır ve Elazığ'da, 1 Nisan'da Gaziantep ve Maraş'ta, 2 Nisan'da Adana ve Mersin'de, 4 Nisan'da Konya'da mitingler düzenlemiştir²²⁶.

CHP 24 Nisan 1950'de milletvekili adaylarını açıklamış ve eski milletvekillerinden 169'unun adı listede yer almamıştır²²⁷. Bu adaylar partinin 1947 yılında kabul ettiği 7. Tüzük'üne göre belirlenmiştir. Önceki tüzüklerde adayların tespiti Genel Başkanlık Divanı'nın yetkisindeydi. 7. Tüzük'te milletvekili adaylarının % 70'inin il örgütleri tarafından belirlenmesi esası kabul edilmiştir. Geriye kalan % 30'luk kontenjan ise parti divanı tarafından gizli oyla tespit edilmiştir²²⁸.

²²⁴ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi, Birici Basım, İstanbul 1976, s. 65.

²²⁵ Alçora, a.g.e., s. 363.

²²⁶ Birkan Demirbilek, *TBMM'nin IX. Dönem (1950-1954) Ankara Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2017, s. 16.

²²⁷ Goloğlu, a.g.e., s. 398.

²²⁸ Erdoğan, a.g.e., s. 70.

CHP milletvekili adaylarının 54'ü avukat, 51'i idareci, 46'sı maliyeci ve iktisatçı, 44'ü doktor, 41'i tüccar, 40'ı profesör, 39'u çiftçi, 36'sı yargıç, 25'i gazeteci, 18'i belediyesi, 16'sı mühendis, 14'ü general, 14'ü ziraat uzmanı, 13'ü subay, 13'ü eczacı, 6'sı fabrikatör, 4'ü dış doktoru, 4'ü ilahiyatçı, 3'ü hariciyeci, 3'ü işçidir. Adayların sadece 5'i kadındır²²⁹.

CHP 1950 Genel Seçimi'ne 1949 yılından itibaren hazırlanmaya başlamıştır. CHP Genel Sekreterliği 25 Mayıs 1949'da İl İdare Kurulu Başkanlıklarına ve bölge müfettişliklerine seçimlerle ilgili bir yazı göndermiştir. Gönderilen yazıda içinde bulunulan 1949 yılının yaz ve sonbahar aylarının gelecek yıl yapılacak genel seçimler için hazırlık evresi olacağı dile getirilmiştir. Parti ocaklarından parti il yönetimine kadar bütün parti kuruluşlarının kongrelerini yapacağı aylara rastladığı için bu dönemin parti için her yıldan daha önemli bir çalışma zamanı olacağı belirtilmiş ve bu zamanın gerektiği gibi değerlendirilmesi için bütün teşkilatlardan işbirliği yaparak sistemli bir çalışmaya girişmeleri istenmiştir. Ayrıca TBMM'nin yaz tatilinde olması dolayısıyla CHP'li milletvekillerinin de seçim bölgelerinde olacağı söylenerek milletvekillerinden bu faaliyetlere katılmalarının da rica edildiği söylenmiştir²³⁰.

Seçimler yaklaştığında İl İdare Kurulu Başkanlıklarına yeni bir yazı gönderilerek 1950 Genel Seçimi'nde çoğunluğu kazanmanın memleketin istikbali ve partinin şerefi açısından önemli olduğu hatırlatılmış, ayrıca parti teşkilatlarının yapması gerekenlere değinilmiştir. CHP Genel Sekreterliği oy verme günü mahalle ve köylerde oturan partili ve tarafsız vatandaşları vazife başına sevk, CHP lehine oy kullanmaya teşvik etmek üzere en az dört erkek ile iki kadından oluşan teşvik ekipleri kurulmasını istemiştir. Ayrıca seçim günü sandık başlarıyla parti merkezi arasındaki haberleşmeyi sağlamak için sandık kurulu üyesi ve müşahitten ayrı olarak birer veya ikişer haberci arkadaşın memur edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Yine sekreterlik oy verme gününden 2-3 gün evvel mahallelerde oturan vatandaşlara CHP adaylarını içeren oy pusulalarının mahalle ekipleriyle dağıtılması ve köylere gönderilmesi gerektiğini belirtmiştir²³¹. CHP Genel Sekreterliği bazı yerlerde karşı

²²⁹ Yeşim Karadeniz, "Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 8, Cilt: 8, Sayı: 16, Güz 2018, s. 644.

²³⁰ BCA, 490.01.9.47.22.

²³¹ BCA, 490.01.10.53.9.

partilerin CHP'liler arasına nifak sokmak için propagandaya giriştiğini söyleyerek seçimler nedeniyle bu olumsuz propagandalara karşı uyanık bulunulması konusunda teşkilatları uyarmıştır²³².

1950 Genel Seçimi için Samsun Bölge Müfettişi olarak görevlendirilen Hamdi Şarlan 28 Mart 1950'de CHP Genel Sekreterliği'ne bir rapor göndermiştir. Samsun'daki seçim faaliyetlerinin giderek hızlandığını ve kendilerine güven vermekte olduğunu belirten Şarlan, Samsun'un tütün konusunun iyiye doğru gittiğini, hükümetin Bafra'daki şikayetlere karşı biraz daha etkili tedbirler alması gerektiğini ifade etmiştir. Samsun bölgesinde muhalefetin faaliyetlerinin sırasıyla Merkez, Bafra, Çarşamba, Vezirköprü ve kısmen de Havza'da göze çarpmakta olduğunu, 1946 Seçimi'nden sonra bu ilçelerde biraz daha teşkilatlanmış olan DP'nin faaliyetlerine karşı gereken tedbirleri aldıklarını söylemiştir. Gerek bizzat, gerekse merkezden gönderdikleri arkadaşları vasıtasıyla ilçelerle sıkı bir temas halinde olduklarına işaret eden Şarlan, buralardaki teşkilatların da merkezde olduğu gibi yoğun olarak çalıştıklarına değinmiştir. Milletvekili aday yoklamasına kadar teşkilat içinde devam eden seçim faaliyetlerinin yoklamadan sonra bütün köy ve kentlerdeki halkı parti lehine sandık başına götürmek için çok sıkı bir şekilde devam edeceğini belirtmiştir²³³.

Hamdi Şarlan raporunda seçim masraflarından bahisle bütün İlçe İdare Kurulları ile temas ettiğini ve gerekli olan seçim masraflarının bu temaslar sonucunda belirlendiğini dile getirmiştir. Raporda Genel Sekreterlik'e sunulan seçim masraflarının mahalli anlayışlara göre ve aynı zamanda eski seçimlerde belirlenen masraflara göre tertip edildiğini söylemiştir. İdare Kurulu arkadaşlarının tütünün malum durumu yüzünden bu yıl mahallen yardım yapılmasını ihtimal dahilinde görmediklerini ifade etmiştir. Seçim masraflarının geçen seçime göre bir miktar düşürülmesi yönünde merkezden direktif aldığını İdare Kurulu'na ilettiğini belirten Şarlan, partililerin masrafları azaltamadıklarını ancak daha fazla bir miktarın oluşmasını engelleyebildiklerini sözlerine eklemiştir. Ayrıca seçim faaliyetlerinin

²³² BCA, 490.01.10.54.12.

²³³ BCA, 490.01.377.1594.1.

şekil ve niteliğine bağlı olarak masraf mevzuu konusunda İdare Kurulu üyelerinin buldukları miktar üzerinde tahlil yapmayı faydasız bulduğunu dile getirmiştir²³⁴.

CHP Tüzüğü'nün 148. maddesine göre milletvekili adaylığına seçilecek kişilerin %70'i için yoklama yapılması kararlaştırılmıştır. CHP Genel Sekreterliği yoklama günü olarak 9 Nisan 1950 tarihini belirlemiş ve yoklama kurulunu teşkil eden 259 üyeye yoklama gün ve saati ile toplantı yerini bildirir davetiye göndermiştir. 9 Nisan 1950'de saat 13.00'te Samsun Konağı'nın büyük salonunda parti müfettişi Hamdi Şarlan tarafından yoklama kurulu açılmış ve üyelerin yoklamasına geçilmiştir. Yoklama kurulunu teşkil eden 259 üyeden 256 üyenin toplantıya geldiği anlaşılmıştır. Adaylıklarını koydukları için kurula dahil olamayan 8 üye çıktıktan sonra geriye kalan 248 üye ile kurul çalışmasına başlamıştır²³⁵.

Yoklama Kurulu Başkanı Hamdi Şarlan yoklama kuruluna CHP Genel Sekreteri Fikret Silay'ın mesajını okumuştur. Mesajın okunmasının ardından yapılacak aday yoklamasının parti için şeref ve önemi, üyelere düşen yüksek şuur ve vicdan hareketleriyle idealin değeri belirtilmiştir. Ardından yoklama kurulu gösterme oyu ile bir başkanvekili ve iki katibin seçilmesine karar verdiği için ikinci başkanlığa İl Parti Başkanı Rüstem Mesutoğlu, katipliklere İsmail Yurtsever ve Fevzi Geveci seçilmişlerdir. Hal tercümelerinin okunmasına başlandığı sırada adaylıklarını koyan partili üyeler toplantı salonununun dışından çıkmışlardır. Başkanlık divanının yanında hazırlanan hücre içine ve salonun duvarlarına adaylıklarını koyanların isimlerini ve mesleklerini gösteren listeler asılmıştır. Milletvekilliğine aday olmak için başvuru yapanların sayısı 30 olup yoklama kurulunun seçeceği % 70'e tekabül eden 7 aday için gizli oyla seçime geçilmiştir. Hücrede oyunu yazıp mühürlü zarfa koyan üyeler birer birer zarfları başkanın önündeki sandığa atmışlar ve kurul başkanı saat 15.20'de oy toplama işleminin bittiğini bildirmiştir²³⁶.

Yoklama kurulu tasnif heyetine Vezirköprü'den Belediye Başkanı Mahmut Teker, Kavak'tan İlyas Akal, Samsun'dan Ali Sırrı Günday, Çarşamba'dan Mehmet Tümer ve Havza'dan Hakkı Saatoğlu seçilmişlerdir. Sandıktan çıkan ve tasnif heyeti tarafından alenen sayılan zarfların adedinin 248 olduğu ve bu adedin oylamaya

²³⁴ BCA, 490.01.377.1594.1.

²³⁵ BCA, 490.01.377.1594.1.

²³⁶ BCA, 490.01.377.1594.1.

katılanların adedine tamamen mutabık bulunduğu anlaşılmış ve tasnif işlemine başlanmıştır. Saat 18.00'de biten tasnif sonucunda başkanlığa verilen ve kurula aynen okunan rapora göre Hüsnü Çakır'ın 220, Rıza Işıtan'ın 206, Sadi Konuk'un 203, Hüseyin Berk'in 158, Necati Bora'nın 140 ve Cevdet Atasagun'un 139 oy aldığı tespit edilmiştir. 248 üyenin tasnif edilen oyları neticesinde salt çoğunluğu sağlayan Hüsnü Çakır, Rıza Işıtan, Sadi Konuk, Hüseyin Berk, Necati Bora ve Cevdet Atasagun'un adaylıkları kabul edilmiştir²³⁷.

Yoklama kurulu 6 milletvekili adayını belirlemiş ancak 7. isim olan Salih Zeki Aker 108 oy alarak salt çoğunluğun desteğini sağlayamamıştır. 7. milletvekili adayı için yeniden yoklama yapılmasına karar verilmiş ve oy toplama işlemine geçilmiştir. Yoklamaya katılan 241 üyenin verdiği 241 oyun tasnifi sonucunda Salih Zeki Aker'in 107, Salim Çonoğlu'nun 63, Zihni Zerin'in 42, Atıf Olgaç'ın 27, Nezihe Türegün'ün 1, Bedri Edis'in 1 oy aldığı anlaşılmıştır. Bu oylama sonucunda da salt çoğunluk sağlanamamış ve üçüncü yoklamaya geçilmiştir. Üçüncü yoklamaya 232 üye katılmış, bunlardan toplanan 232 oydan 128 oyu Salih Zeki Aker'in aldığı ve bu suretle salt çoğunluktan fazla oy aldığı için 7. milletvekili adaylığına seçildiği kabul edilmiştir²³⁸.

Üç yoklama raporu ve oylar ayrı ayrı zarflara konularak mühürlenmiştir. Sonuç itibariyle Hüsnü Çakır'ın 220, Rıza Işıtan'ın 206, Sadi Konuk'un 203, Hüseyin Berk'in 158, Necati Bora'nın 140, Cevdet Atasagun'un 139, Salih Zeki Aker'in 128 oyla salt çoğunluğun üstünde oy aldıkları görülmüş ve adaylıkları tespit edilmiştir. İki nüshadan ibaret bulunan tutanakla birlikte diğer evrak bir torbaya konulmuştur. Saat 21.00'de çalışmasını bitiren kurul Başkan Hamdi Şarlan'ın kısa bir konuşma yapmasının ardından dağılmıştır²³⁹.

Samsun'da milletvekili adaylarını belirlemek için yapılan yoklamanın intizam ve sükun içinde yapıldığı Hamdi Şarlan tarafından CHP Genel Sekreterliği'ne bildirilmiştir. Hamdi Şarlan kazanamayanların küskünlüklerinin giderilmesine çalışıldığını ve memnunluk verecek sonuçlar elde edildiğini ifade etmiştir. Şimdi asıl seçim faaliyetlerine başladığını, mahalli şartlara uygun programların uygulamaya

²³⁷ BCA, 490.01.377.1594.1.

²³⁸ BCA, 490.01.377.1594.1.

²³⁹ BCA, 490.01.377.1594.1.

konulduğunu belirtmiştir. Alınacak yeni tedbirlerle mümkün olan en sıkı ve tesirli seçim faaliyetinin başarılacağını, muhalefetin durumunu da dikkatle takip ettiklerini dile getirmiştir. Muhalefetin Samsun'daki kanun dışı propagandalarına karşı çıkmakla beraber hükümetin de dikkatini çektiklerini söyleyen Şarlan, onların zararlı tesirlerinden endişe etmekte olduklarına, propagandalarının solculuk hareketine benzediğine değinmiştir. Şarlan kulübelerde yaşayanları apartmanlarda yaşayanlar üzerine tahrik etmeyi ve köylerde tezek yakan vatandaşları refah halinde bulunanlarla karşılaştırmayı muhalefetin propagandalarına örnek olarak göstermiştir²⁴⁰.

CHP Genel İdare Kurulu Samsun'da yapılan milletvekili yoklamasını dikkate alarak kendisi de 3 aday belirlemiştir. Org. Cemil Cahit Toydemir, Vehbi Aldıkaçtı ve Atıf Olgaç CHP Genel İdare Kurulu'nun Samsun için gösterdiği milletvekili adayları olmuştur. Samsun'da CHP'nin 10 milletvekili adayı kesinleşmiş olup bu adaylar şu isimlerden oluşmuştur:

Hüseyin Berk (8. Dönem Samsun Milletvekili)

Hüsnü Çakır (8. Dönem Samsun Milletvekili)

Rıza Işıtan (8. Dönem Samsun Milletvekili)

Dr. Sadi Konuk (8. Dönem Samsun Milletvekili)

Org. Cemil Cahit Toydemir (8. Dönem Samsun Milletvekili)

Salih Zeki Aker (Çarşamba Belediye Başkanı)

Vehbi Aldıkaçtı (Tüccar)

Dr. Cevdet Atasagun (İskan İşleri Genel Müdürü)

Necati Bora (CHP Bafra İlçe İdare Kurulu Başkanı)

Atıf Olgaç (İzmir Yerli Ürünler Türk Anonim Şirketi Müdürü)²⁴¹.

²⁴⁰ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁴¹ *Samsun*, 27 Nisan 1950, Yıl: 4, Sayı: 283.

Hamdi Şarlan CHP'nin Samsun'daki aday listesinin seçim kudreti bakımından mümkün olan kuvvete sahip olduğunu ifade etmiştir. Muhalefetin listesinde yer alan Ali Fuat Başgil ve Mühendis Tefik İleri'nin halk arasında beğenildiğini, muhalefetin şahısların maddi fedakarlığı ile Merkez, Bafra ve Çarşamba'da enerjik bir manzara arz ettiğini söylemiştir. Muhalefetin elinde motorlu vasıtanın fazla olduğuna değinen Şarlan kendi durumalarının gerekli tedbirleri almaya imkan vermediğini dile getirmiştir²⁴².

Şarlan seçim masrafları için merkezden ödeneğin henüz gelmediğini ve bunun bir an önce karşılanması gerektiğini ifade etmiştir. 25 günlük faaliyet programını uygulama sahasına koyduklarını, bölgenin önemi karşısında merkezle beraber dokuz ilçeye tahsisat gönderilmeden ellerindeki 2.000 küsur lira ile seçim işlerini göremeyeceklerini söylemiştir. Tütün piyasasının muhiti güldürmemiş olduğundan mahalli yardımlardan 2.000 ila 4.000 liradan fazla bir şey sağlanamayacağını belirten Şarlan, geçen seçimde olduğu gibi bu seçimde de bol para sarf etmek imkanı olmadığını bütün teşkilatlara anlattığına ancak seçime 10 gün kala ellerinde 15.000-20.000 lira bulunmasının şart olduğuna değinmiştir. 15-20 gün evveline kadar Vali İzzettin Çağpar'dan çok yardım gördüklerinden, Çağpar'ın hastalandığını ve iyi olacağını umarken bugüne kadar hastalığının devam ettiğinden bahsetmiştir. Şarlan her güçlüğe önem verdiklerini dile getirerek sözlerine son vermiştir²⁴³.

Hamdi Şarlan 10 Mayıs 1950'de CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği yazıda Samsun'da seçim faaliyeti esnasında partilerin karşılıklı propagandalarını ciddi ve samimi bir şekilde takip edemediğini dile getirmiştir. Kimin ne zaman ne söylediğini ve ne yazdığını sırasıyla takip edemediklerini belirten Şarlan bunun bir teşkilat işi olduğunu, kurulan propaganda komitelerinin umulduğu gibi iş göremediğini ancak ferdi görüş ve gayretlerden istifade edildiğini söylemiştir²⁴⁴.

Şarlan, Samsun'da DP adına seçim faaliyeti yürütenlerin bazı ifadelerine örnekler vermiştir. Samsun'da propagandanın usulüne uygun yapılmayarak halkın, hükümetin

²⁴² BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁴³ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁴⁴ BCA, 490.01.377.1594.1.

ve partililerin bir acemilik devresi geçirdiklerini ifade etmiştir. Hoparlörde propaganda konuşması yapan bir DP'linin kulübelerde yaşayan mazlum vatandaşları apartmanlarda oturanlara karşı tahrik ettiğini belirten Şarlan, bu kişinin bir solculuk propagandası yaptığını ancak bu sözleri ne hükümetin ne de partililerin takip etmediğini söylemiştir. Bu gibi konuşmaların halk tabakalarına yayıldığına ve hiç şüphesiz çok zararlı izler bıraktığına değinmiştir. Bu sözleri söyleyenin bir komünist olduğunun iddia edilemeyeceğini ancak rakibi olan partiyi kötülemek için akla ne gelirse konuşmanın mümkün olduğunu görünce ve hükümet takibine de maruz kalmayınca cesaretinin arttığını dile getirmiştir²⁴⁵.

Şarlan, yol mühendisi ve bölge müdürü olan DP'li Tevfik İleri'nin şehir ve köylerde akla gelmeyecek aleyhtar sözler sarf ettiğini ve hatta söylenildiğine göre solcu lafları bile söylemekten çekinmediğini belirtmiştir. Hükümet memurlarının bu cüret ve cesaretinin halkı çok şaşırttığını, huzura alışkın olan bazı tarafsız vatandaşların bu seçimde gördükleri taşkınlık ve karşılıklı husumet hislerinden endişe duyduklarını ifade etmiştir. Seçim mücadelesinin en çetin devrelerini yaşadıklarına, her iki tarafın da elindeki bütün imkanları sarf ederek mücadelesini sürdürdüğüne değinmiştir²⁴⁶.

CHP Samsun'da seçim çalışmalarına hız vererek birçok ilçede ve il merkezinde mitingler düzenlemiştir. 27 Nisan 1950'de saat 14.00'te Ladik düzenlenen mitingde milletvekili adaylarından Org. Cemil Cahit Toydemir ve Dr. Sadi Konuk halka hitap etmişler, CHP'nin şimdiye kadar yaptığı ve bundan sonra yapacağı işlerden bahsetmişlerdir. Ardından İrfan Yankutan ve Rıfat Serter de mitingde birer konuşma yapmışlardır²⁴⁷. Aynı gün yani 27 Nisan'da Bafra CHP teşkilatı da bir toplantı düzenlemiştir. Parti müfettişi Feyzullah Uslu başkanlığındaki bir heyetin Sinop'tan Bafra'ya gelerek tertip ettiği bu toplantıda milletvekili adaylarından Dr. Cevdet Atasagun ve Necati Bora da hazır bulunmuşlardır. Bir konuşma yapan Necati Bora CHP'lilerin cevabının 14 Mayıs'ta Türk milleti tarafından DP'lilere verileceğini söylemiştir. Ardından müfettiş Feyzullah Uslu da CHP'nin kuruluşundan itibaren yaptığı hizmetlerden bahsetmiştir²⁴⁸.

²⁴⁵ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁴⁶ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁴⁷ *Samsun*, 29 Nisan 1950, Yıl: 4, Sayı: 284.

²⁴⁸ *Samsun*, 29 Nisan 1950, Yıl: 4, Sayı: 284.

29 Nisan'da CHP'nin Havza mitinginde milletvekili adaylarından Org. Cemil Cahit Toydemir, Dr. Sadi Konuk ve Rıza Işıtan birer konuşma yapmışlardır. Toydemir yaptığı konuşmada özellikle Milli Mücadele yıllarında Havzalıların yaptığı kahramanlıklardan bahsetmiş ve Milli Mücadele'de nasıl karanlık günlerden geçildiğini anlatmıştır. Toydemir'in ardından konuşan Konuk ve Işıtan'ın sözleri dinleyiciler tarafından alkışlarla desteklenmiştir²⁴⁹. CHP'nin 3 Mayıs'taki Alaçam mitinginde konuşan milletvekili adayları Rıza Işıtan ise CHP'nin bugüne kadar olan çalışmalarını rakamlar vererek anlatmış, fikir ve prensiplerini belirtmiştir. Işıtan'dan sonra kürsüye gelen Org. Cemil Cahit Toydemir ise devletin ve milletin dış itibarından, kudretinden ve CHP'nin başarılarından bahsetmiştir²⁵⁰.

CHP 4 Mayıs 1950'de saat 15.00'te Bafra'da bir miting düzenlemiştir. Miting milletvekili adayları Necati Bora tarafından açılmış ve ardından Samsun propaganda komitesinden Kemal Sezen CHP'nin 30 yıl içerisinde memleketi refaha götüren inkılapçı hareketler içerisinde bulunduğunu ifade eden bir konuşma yapmıştır. İrfan Yankutan ise 14 Mayıs'ta Türk milletinin yapacağı şerefli seçimi CHP'nin kazanacağını belirtmiştir. Bafra mitinginde milletvekili adaylarından Org. Cemil Cahit Toydemir ve Dr. Sadi Irmak da birer konuşma yapmışlardır²⁵¹.

CHP'nin 5 Mayıs'taki Çarşamba mitingine ise Bölge Müfettişi Hamdi Şarlan, CHP Samsun İl Başkanı Rüstem Mesutoğlu ve milletvekili adayları katılmıştır. Milletvekili adaylarından Rıza Işıtan CHP'nin memleketi kalkındırmak için yaptığı işlerden söz etmiş, Dr. Sadi Konuk ise seçimlerde partilere düşen önemli vazifeleri izah ederek parti programından bahsetmiştir²⁵².

CHP 6 Mayıs 1950'de Samsun'da Cumhuriyet Meydanı'nda büyük bir miting düzenlemiştir. Mitingi Bölge Müfettişi Hamdi Şarlan açarak enkaz halinde devralınan ülkenin makus talihinin 31 yıl önce ilk bu topraklarda değiştiğini ifade etmiştir. Verilecek oyların devletin yükselmesini sağlayacağını belirten Şarlan, 30 yıldır milletin vekaletini yapan CHP'nin bugünkü toplantıya gösterilen tezahüratla imtihanı kazandığını dile getirmiştir. Bu konuşmadan sonra söz alan milletvekili

²⁴⁹ *Samsun*, 2 Mayıs 1950, Yıl: 4, Sayı: 285.

²⁵⁰ *Samsun*, 4 Mayıs 1950, Yıl: 4, Sayı: 286.

²⁵¹ *Samsun*, 9 Mayıs 1950, Yıl: 4, Sayı: 287.

²⁵² *Samsun*, 9 Mayıs 1950, Yıl: 4, Sayı: 287.

adaylarından Necati Bora da CHP'nin yaptığı işlerden bahsetmiştir. Ardından sırasıyla Nazım Özyurt, İrfan Yankutan, Rıza Işıtan, Dr. Sadi Konuk ve Cevdet Kerim İncedayı da birer konuşma yapmışlardır. İncedayı'nın konuşmasından sonra miting sona ermiş ve Atatürk anıtına çelenk konulmuştur²⁵³.

2.1.2. DP'nin 1950 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

DP 1950 Genel Seçimi öncesinde birtakım problemler yaşamıştır. Bu problemlere DP İstanbul İl Yönetimi'nin istifası ve MP'nin DP için kullandığı "muvazaa" partisi iddiası örnek olarak gösterilebilir. DP bunlarla uğraşırken bir taraftan da partiyi güçlendiren katılımlar olmuştur. Milli Mücadele'nin tanınmış isimlerinden Ali Fuat Cebesoy CHP'den istifa etmiş ve DP'ye katılmıştır. Ali Fuat Paşa dışında Korgeneral Fahri Belen, Yargıtay Başkanı Halil Özyürek, Amiral Rıfat Özdeş, Sinan Tekelioğlu ve Suat Hayri Ürgüplü DP'ye katılan ünlü simalardır. Ayrıca Halide Edip Adıvar, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Nadir Nadi de DP listelerinden bağımsız olarak seçime girmişlerdir²⁵⁴.

DP milletvekili adaylarını 1949'da yaptığı ikinci büyük kongresinde kabul ettiği tüzüğe göre belirlemiştir. DP tüzüğünde milletvekili adaylarının 4/5'ini il örgütlerinin, 1/5'ini ise Genel İdare Kurulu'nun tespit edeceği hükmü bulunmaktaydı. Aynı zamanda tüzükte, partiye kayıt tarihinden itibaren 6 ay geçmeden hiçbir partinin milletvekilliğine aday gösterilemeyeceği ibaresi yer almıştır²⁵⁵.

10 Nisan 1950'de Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatı ve cenaze töreninin şariatçı gösterilere sahne olması seçim atmosferini germiştir. DP Genel Başkanı Celal Bayar konuyla ilgili verdiği demeçte milli birliği bozacak girişimlere cephe alınacağını bildirmiş ve seçimlerin kanun çerçevesinde yürümesi için hükümete yardımcı olunmasını istemiştir²⁵⁶.

DP 8 Mayıs 1950'de yayımladığı seçim beyannamesinde "daha çok demokrasi" vurgusu yaparak çok partili siyasi hayatın demokrasi ile işleyeceğine dikkat

²⁵³ *Samsun*, 9 Mayıs 1950, Yıl: 4, Sayı: 287.

²⁵⁴ Çağatay Benhür, "14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP'nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Yıl: 2007, Sayı: 17, s. 63-64.

²⁵⁵ *Demokrat Parti Tüzük ve Program (İkinci Büyük Kongrede kabul edilmiştir)*, Doğu Matbaası, Ankara 1949, s. 15.

²⁵⁶ Eroğlu, a.g.e., s. 70.

çekmiştir. DP'nin ortaya attığı sorunlar ekonomi, hayat pahalılığı, ifade özgürlüğü, demokrasiyle bağdaşmayan yasalar ve uygulamalar olmuştur. DP'nin sistemli bir seçim programı olmamış, savaş yıllarından itibaren yaşanan olumsuzluklar belirtilerek seçim propagandası oluşturulmak istenmiştir. Seçim beyannamesinde "Söz milletindir!" sloganı ön plana çıkmış ve millet egemenliğine dayalı bir devlet düzeninin anayasa ile güvence altına alınmasının üzerinde durulmuştur. Ayrıca bütçe sorununun çözüleceği, vergilerin azaltılacağı, Batı örnek alınarak işçi ve köylü ile ilgili sorunların giderileceği ifade edilmiştir²⁵⁷.

1950 Genel Seçimi'ne giden süreçte DP Samsun teşkilatında birtakım sıkıntılar yaşanmıştır. İki yıldır süren ihtilaflar istifaları da beraberinde getirmiştir. Birbirlerini tanımak istemeyen İl ve İlçe İdare Kurullarının DP Genel İdare Kurulu tarafından feshi ve Samsun İl İdare Kurulu üyelerinin bir sene müddetle İl İdare Kurulu'na seçilememesi hakkında bir ceza verilmesi, DP Samsun teşkilatında istifalara yol açmıştır. İstifa edenler arasında DP Samsun teşkilatının müteşebbis heyeti üyelerinden Avni Musaoğlu, Avukat Cemalettin, Avukat Sadık Ceyhan ve İl İdare Kurulu üyelerinden Nusret Hamzaoğlu yer almıştır. DP'nin Samsun eski İl Başkanlarından Şefik Avni Özudoğru da DP'den ayrılmış ve DP'de salahiyyetli bir mercii görememesinden dolayı istifa ettiği iddia edilmiştir²⁵⁸.

DP, Samsun milletvekili adaylarını 25 Nisan 1950'de ilan etmiştir. Tefvik İleri, Firuz Kesim, Muhittin Özkefeli, Ferit Tüzel, Naci Berkman, Şükrü Uluçay, İsmail Işın, Haşım Alişan, Fehmi Ustaoglu ve Hadi Uzer DP'nin Samsun milletvekili adayları olarak gösterilmişlerdir. DP'den milletvekilliğine aday gösterilmeyen üyeler bu duruma rağmen ilçelerde, bucaklarda ve köylerde canla başla çalışmışlardır. DP hatiplerinin etraflarında daha çok vatandaş topladığı ve bu kalabalığı partilerinin gelecekteki icraatlarını anlatmak adına iyi değerlendirdiği görülmüştür²⁵⁹. DP, milletvekili adaylarını belirledikten sonra 29 Nisan 1950'de saat 13.30'da Samsun

²⁵⁷ Karadeniz, a.g.m., s. 643-644.

²⁵⁸ *Samsun*, 11 Şubat 1950, Yıl: 4, Sayı: 259.

²⁵⁹ Dilşen İnce Erdoğan, "1950-1954 Seçimleri ve Seçim Propagandalarının Samsun Yerinde Değerlendirilmesi", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canık ve Değerleri I*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları/No: 7, Samsun 2015, s. 246.

Cumhuriyet Meydanı'nda bir miting düzenlemiş ve 7 Mayıs 1950'de öğle vaktinde Samsun'da hoparlör yayını yapmıştır²⁶⁰.

29 Nisan'daki mitingde DP'nin Samsun milletvekili adaylarından Hadi Uzer, Muhittin Özkefeli, Tevfik İleri ve Naci Berkman birer konuşma yapmıştır. Hadi Uzer sözlerine "Aziz Samsunlular, Demokratlar cümlenizi saygı ile selamlarım!" diyerek başlamış, kendisini tanıtarak eski Tekel Başmüdürü ve DP'nin Samsun milletvekili adayı olduğunu dile getirmiştir. Balıkesir'in Kepsut nahiyesinden bir koyuncunun oğlu olarak dünyaya geldiğini, hısım akrabasının da çiftçi olduğunu belirten Uzer bununla ölüncüye kadar iftihar edeceğini ifade etmiştir. Tekirdağ Şarap Fabrikası'nda müdürlük yaptıktan sonra Kastamonu ve Erzincan'a gittiğini, Samsun'da Tekel Başmüdürlüğü yaptığını, 1946 yılı başında muhalefete kaç göz ettiği gerekçesiyle Konya'ya gönderildiğini söylemiştir²⁶¹.

İktidarın maksadının millette uyanan hissi bastırmak olduğunu, kendisi gibi memur olanları işlerine alet etmek istediğini söyleyerek konuşmasını sürdüren Uzer bu durumdan korkmadığını ve korkmayacağını dile getirmiştir. Geçen yıl kendisini emekliye ayırdıklarını belirten Uzer, Bafra'nın vefakar evlatlarının onu vazifeye çağırdığını ve bu şerefli vazifeye koştuğunu ifade etmiştir. Dört sene evvel vatanın her köşesinde başlayan DP hayatının ilk ve kuvvetli tezahürünün Samsun'da ortaya çıktığına, Samsun'daki bu hareketin azameti karşısında iktidar partisinin kökünden titremeye başladığına değinmiştir. 1946 seçimlerinde iktidar partisinin usulsüzlükler yaptığından bahsetmiş, aynı seçim kanunuyla yeni bir seçime girmemek için başta Bayar olmak üzere DP'nin bir avuç mücahidinin mecliste yeni bir seçim kanununu kabul ettirdiğini söylemiştir²⁶².

İktidarın orman koruma vazifesini bir tarafa bıraktığına ve bu nedenle ormanların kül olduğuna temas ederek miting konuşmasını sürdüren Uzer mülkiyet hakkının da çignenerek toprakların Ali'den alınıp Veli'ye verildiğini sözlerine eklemiştir. İktidar partisinin ikide bir İstiklal Mücadelesi'ni kendisinin başarıya ulaştırdığını söylemesini eleştirmiş, İstiklal Mücadelesi için övünmesi gerekenin önünde konuştuğu muhteşem kalabalık olduğunu ifade etmiştir. DP'nin iktidara gelmesi

²⁶⁰ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁶¹ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁶² BCA, 490.01.377.1594.1.

halinde milletin arasına bozgunculuk gireceğinin söylendiğini ve milletin tereddüde düşürülmeye çalışıldığını belirtmiş, DP'nin askerliği kaldıracağı söylentilerini hatırlatarak milletin bunu diyenlerin yüzüne tüküreceğini söylemiştir. Seçimlerin 14 Mayıs Pazar günü yapılacağını hatırlatan Uzer kanunun sağlam yapıldığını ve bu nedenle seçime hile karışamayacağını, kanunlara karşı boyunlarının kıldan ince olduğunu dile getirmiştir. Çiğ yemeden karnın ağrımayacağını, milletin 1946 seçimlerinde çok şey gördüğü için her şeyden kuşkulandığını, bazı yerlerde seçmen tanıtma kartlarının bir oyun olur diye alınmadığını ve bu kartların muhakkak alınması gerektiğini belirtmiştir²⁶³.

DP'nin Samsun mitinginde Hadi Uzer'in konuşmasının ardından milletvekili adaylarından Muhittin Özkefeli de bir konuşma yapmıştır. Muhittin Özkefeli konuşmasına büyük bir dava yolunda ilerleyen DP'nin giriştiği siyasi mücadelenin en hararetli safhasında bulduklarını ifade ederek başlamıştır. Toplantıya katılanlara candan teşekkürü vazife bildiğini belirten Özkefeli, iktidarın seçim propagandası yaparken vatandaşın kulağına çok şey fısıldadığını dile getirmiştir. İktidarın vatandaşlara "Kimin peşinden gidiyorsunuz? Kimlere rey veriyorsunuz?" dediğini, DP'nin şahıs peşinde koşan zavallılar olmadığını ve millet çapında bir davanın takibi yolunda hız aldığını sözlerine eklemiştir. DP'nin şimdiye kadar yapılmayanları ve yapılması lazım olanları yaptığını söylemiştir²⁶⁴.

Muhittin Özkefeli, CHP'nin Samsun milletvekili adayı Org. Cemil Cahit Toydemir'in Samsun'un Kavak ilçesinde dile getirdiği "Bunlara verilecek reyle bunlar iktidarı ele alırsa biliniz ki Moskof içerdedir." sözlerini eleştirerek konuşmasını sürdürmüştür. Özkefeli, seçmenlerin kulağına haksız isnatları söyleyeceklerine otuz yıldır ne yaptıklarını söylemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Vefa bilmeyen iktidarın millet önünde övünmeye hakkı olmadığına, yapılmış birkaç köprünün büyük bir iş sayılmadığına ve yüz milyonları aşan gelirin nereye gittiğinin hesabının sorulacağına değinmiştir. Milletin övünmekten ziyade iş istediğini, DP'nin sözde değil işte milletin huzuruna açık alınla çıktığını sözlerine eklemiştir. Davasına inananların yemini ile milletin 14 Mayıs'ı güvenle beklediğini belirtmiş, bu imanın kaybolmaması halinde zaferin 14 Mayıs'ta DP'nin olacağını söylemiştir. Özkefeli, "Bugünden inandığımız

²⁶³ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁶⁴ BCA, 490.01.377.1594.1.

bu zaferi şimdiden kutlarken Allah'ın bize yardımcı olmasını diliyorum." diyerek konuşmasına son vermiştir²⁶⁵.

Muhittin Özkefeli'nin konuşmasının ardından DP'nin Samsun milletvekili adaylarından Tefvik İleri de bir konuşma yapmıştır. Tefvik İleri konuşmasına "Başta Atatürk olmak üzere bu muazzez vatan için canını vermiş, kanını vermiş, toprağa gömülmüş bütün Türklere rahmet." sözleriyle başlamıştır. İleri; onların huzuruna millet için düşündüklerini aktarmak, Samsunluların sevgi ve itimadını kazanmak, davalarının müdafaası için vekalet almak amacıyla çıktığını dile getirmiştir. CHP'nin kendisini tanıdığını belirten İleri, CHP'nin dar bir kadro ile doğru ve iyi söze tahammül edemediğini ifade etmiştir. Çok büyük bir milletin, tarihin bahşettiği değil tarihi yapan ve yazan bir milletin evlatları olduklarına, milletin düşkün insanların elinde üç yüz senedir adım adım gerilediğine değinmiştir. Düşmanın vatani dört taraftan sardığında milletin el ele vererek düşmanı denize döktüğünü, milletin bu başarısına rağmen bazılarının bu kahramanlık patentini almak istediğini söylemiştir. CHP'nin iyi çalışmadığına ve milleti unuttuğuna işaret eden İleri 1950 yılında olduklarını ve eskiden üç beş senede büyük değişiklikler olmazken bugün üç beş gün içinde büyük hadiseler olduğunu sözlerine eklemiştir²⁶⁶.

İleri, ülkede tek bir köy yolunun olmadığını, pek az köyde ebenin olduğunu ve anaların çocuklarının göbeğini kendisinin kestiğini belirterek konuşmasını sürdürmüştür. Hala kara sabanla toprak sürüldüğüne, yağmurun fazla yağması halinde sel olduğuna ve Araplardan bile buğday satın alındığına değinmiştir. Bir partinin ne kadar iyi olursa olsun karşısında kontrol olmazsa memlekete layık olduğu hizmetleri yapamayacağını, davalarının yalnız millet davası olduğunu dile getirmiştir. Beş on kişinin emri ve kumandası ile seçilenlerin Türk milletinin semtine uğramadığını, ülkenin bu nedenle geri kaldığını sözlerine eklemiştir. Valilerin şehirlerde yaptıkları ile takdir edildiğini, bir bina, bir havuz yaptığında terfi ettirildiğini ve valilerin de bu nedenle köylere gidip bir çeşme bile yapmadığını söylemiştir. Elli liralık bir alacak davası için avukatın en iyisinin arandığına işaret eden İleri millet davasında da avukatın yani vekilin de en iyisini seçmek gerektiğini ve aksinin davaya ihanet olacağını ifade etmiştir. Askerlik yapanların tezkere

²⁶⁵ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁶⁶ BCA, 490.01.377.1594.1.

aldığında sevindiğini ve bu sevincin vatana ihanet değil vazifede sıra değiştirmek olduğunu belirtmiş, milletvekilliğinin çok kolay bir vazife olmadığını ve buna rağmen neden milletvekilliğinden tezkere istenmediğini sorarak konuşmasına devam etmiştir²⁶⁷.

CHP'nin DP'ye yönelttiği eleştirilere cevap veren İleri bu milletin rahatı için onların rahatını kaçıracaklarını ifade etmiştir. CHP'nin DP'nin asker almayacağı yönündeki suçlamalarına cevap veren İleri bu memleketin Patagonya olmadığını, asker bir milletin vatani olduğunu vurgulayarak milletin her zaman toprağını, bayrağını, namusunu ve ezanını korumak için asker vereceğini dile getirmiştir. Namuslu bir insanın oyunu satın alabilecek dünyada hiçbir şey olmadığını, bu milletin ufak bir menfaat için istikbalini satmayacağını söyleyerek konuşmasına son vermiştir²⁶⁸.

DP'nin Samsun mitinginde Tevfik İleri'den sonra söz alan Naci Berkman "Aziz Samsunlular, Sayın Demokrat Arkadaşlarım!" diyerek konuşmasına başlamış, buraya ne kesenin hatırı ne de şunun bunun zoru ile toplanmadıklarını ve milleti toplamak için belediyenin otobüslerini de kullanmadıklarını ifade etmiştir. Dostlar alışverişte görsün diye hareket etmediklerini, amme hizmetindeki vazife ve yetkilerini kötüye kullanarak kimsenin uşaklığını yapmadıklarını, lokum ve şeker dağıtacakları yönünde bir vaatte bulunmadıklarını dile getirmiştir. Berkman mitinge katılanların temininde ne bir idari baskının rolü, ne bir yalan vadin cazibesi ve ne de uşaklık yapmaya alışmış bir muhtarın manevi baskısının olmadığını belirtmiştir²⁶⁹.

Berkman DP için hareket noktasının köy davası ve nüfusun % 85'ini oluşturan köylü olduğuna işaret etmiştir. Köy ve köylünün derdine deva bulununca şehirlinin memnun olacağını, işçinin nefes alacağını, tüccar ve sanatkarın kazanacağını, böylece devletin de zenginleşeceğini ifade etmiştir. Köylü ve köy davasının bütün demokrasilerde olduğu gibi DP'nin de amentüsü olduğuna değinmiştir. 27 senedir devam eden halk iradesine rağmen köylerin hala sokaksız, ışiksiz, çeşmesiz, kaldırımsız, evsiz ve harap olduğunu dile getirmiştir. Köylünün toprağından verim almayı ve kuraklık afetinden korunmayı bilmediğini söyleyen Berkman gübre diye hayvanın tezeğinden başka bir şey tanımadığını, bir senelik alın terinin borcunu

²⁶⁷ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁶⁸ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁶⁹ BCA, 490.01.377.1594.1.

karşılamaadığını sözlerine eklemiştir. Köylünün mısır ve tarhana çorbasını şükrederek içtiğini ve doyduğuna inandığını, gıdasızlıktan vücuduna sıtma vurduğunu zannettiğini belirtmiştir²⁷⁰. Vatandaşların bütün bu yokluk içinde vergisini verip angarya yaptığını, yine de vatanı ve sancağı için seve seve kanını döküp nöbet beklediğini söylemiştir. İnönü'yü, Sakarya'yı, Dumlupınar'ı onların kazandığını hatırlatarak bu kahramanların sulh devresinin silik ve sönük fertleri olduğunu, bunun sorumlusunun İstiklal Harbi'ni biz kazandık diye nutuk atan CHP zihniyeti olduğunu iddia etmiştir. İktidar partisinin bugüne kadar milletin içine girmediğini, onun dert ve ihtiyaçlarını yakından tanımadığını belirten Berkman iktidarın masa başında aldığı kararların ıstırabını çektiklerini aktararak konuşmasına devam etmiştir²⁷¹.

Berkman vatandaşlardan kırmızı seçim karnelerini mutlaka almalarını, almamış olanların da hüviyetlerini ispat edip seçme hakkını kullanmalarını istemiştir. Oy kullanırken hiç kimseden korkulmaması gerektiğini, herhangi bir baskıyla karşılaşılması halinde ise sandık başındaki görevliye haber verilmesinin önemli olduğunu hatırlatmıştır. Kanuna saygı göstermeyenlerin hain ve korkak olduğunu, onların hakkından DP'nin geleceğini ifade etmiştir. DP'nin en az 7 milyon Türk'ü sinesinde barındırdığını ve 9,5 milyon seçmeni olan ülkede iktidarı daha şimdiden kazanmış olduklarını belirten Berkman, Allah'ın millete hizmet yolunda kendilerini başarılı kılması dileklerinde bulunmuştur. DP'nin iktidara geçtiği andan itibaren partili partisiz bütün vatandaşları kanun karşısında aynı haklara sahip göreceğini, partilerinin vatandaşlar arasında sevgi ve muhabbetin kökleşmesine gayret edeceğini sözlerine eklemiştir. DP'nin asla milletin arzusuna aykırı hareket etmeyeceğini söyleyen Berkman dört sene sonra emaneti millete teslim etmeyi bir vatan ve kanun borcu bileceğini dile getirmiştir. Partilerinin tekrar iktidara gelmek için oy dilenmeyeceğine, vatandaşı tehdit etmeyeceğine, milletin değerbilirliğine ve olgunluğuna inanarak bugün nefret edilen bir takım adi usullerin hortlamasına asla izin vermeyeceğine değinmiştir. Berkman, "Büyük millet davasında zafer ne bizim, ne onun ne de ötekinin değil, kalbinde Allah korkusu yatan ve millet sevgisini taşıyanların olsun." diyerek konuşmasına son vermiştir²⁷².

²⁷⁰ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁷¹ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁷² BCA, 490.01.377.1594.1.

DP, milletvekili seçimleri münasebetiyle Samsun'da 7 Mayıs 1950'de hoparlör yayını yapmıştır. Hoparlör yayınında karma listelerden bahsedilmiştir. DP'nin 4 senedir Türk milletinin siyasi ve toplumsal hayatında büyük bir inkılabın müjdecisi olarak ortaya atıldığı, milli dert ve ıstırapların giderilmesi yolunda ümit kaynağı olduğu söylenmiştir. Partinin 14 Mayıs'ta memleketin kader ve istikbali üzerine titiz bir mesuliyet hissiyle duruma el koyacak bir güç olduğu belirtilmiştir. Yayında, alıştıkları sandalyeyi kaçırmamak için bin bir hileye başvuran iktidar partisinin, ona paralel olarak aynı amaç için çalışan ve DP'yi içten yıkmayı başaramayan zavallıların karma bir liste meydana getirdiğine değinilmiştir. Karma listeler sayesinde listedeki CHP adaylarının seçtirilmesine çalışıldığı, bu listenin kullanılması halinde DP'lilerin CHP'ye hizmet etmiş olacağı ifade edilmiştir. Üstünde DP işareti olmayan bu listeleri verenlerin yüzüne tükürmek gerektiği dile getirilerek cenabı hakkın sütü bozuk soytarıların şerrinden mukaddes davalarını koruması dileğinde bulunulmuştur²⁷³.

Hoparlör yayınında karma listelerden bahsedildikten sonra CHP'nin seçim destanına karşılık DP'nin seçim destanı okunmuştur. Destanın ilk iki kıtası şöyledir:

“ Müjdeler götürün vatandaşlara

İndi gökyüzünden tanrı fermanı

Dökülen terlere akan yaşlara

Mükafat almanın geldi zamanı

Evvelden..

İpi elindeydi birkaç ipsizin

Saltanat sürdüler düşürmeksizin

Sanki halk davardı onlar çobanı”²⁷⁴.

²⁷³ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁷⁴ BCA, 490.01.377.1594.1. (DP'nin seçim destanının tamamı ekte sunulmuştur.).

DP'nin seçim destanının okunmasının ardından "Vatandaş! İşçinin, köylünün, bütün halkın, hakkın, hürriyetin, istiklalin partisi Demokrat Parti'dir, ona rey ver." denilmiş ve 18.00'de Ankara Radyosu'ndan seçim propaganda konuşmasının naklen yayımlanacağı bildirilerek hoparlör yayımına son verilmiştir²⁷⁵.

2.1.3. 1950 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu

14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilen Genel Seçim CHP ve DP'nin kıyasıya mücadelesine sahne olmuştur. Oyların tasnifi henüz bitmeden gelen ilk haberlere göre DP'nin büyük bir olasılıkla kazandığı anlaşılmıştır. CHP'li Nihat Erim sonuçları soğukkanlılıkla karşıladıklarını belirterek sonucun kendileri için bu derece aleyhte çıkacağını beklemediklerini ifade etmiştir. CHP Genel Sekreter Yardımcısı Cevat Dursunoğlu ise şerefle dövuştükleri ve demokrasiye hizmet ettiklerini söyleyerek iktidardaki vazifelerinin bittiğini ve muhalefette de aynı şerefli vazifeyi yerine getireceklerini dile getirmiştir²⁷⁶.

Seçmen sayısının 8.905.743 olduğu 1950 Genel Seçimi'nde 7.953.055 oy kullanılmış ve seçime katılım oranı % 89.3 olmuştur. DP 4.248.831 kişinin oyunu alarak oyların % 53.59'una sahip olmuştur. CHP 3.165.096 oy ile % 39.98, MKP 210.800 oy ile % 3.03, bağımsızlar ise 257.955 oy ile % 3.40 oranında bir yüzdeye sahip olmuşlardır²⁷⁷. Seçim sonucunda DP 419, CHP ise 67 milletvekilliği kazanmıştır. 8 ilde tam liste halinde 42 milletvekilliği kazanan CHP 9 ilde de karışık listeler halinde 25 milletvekilliği kazanmıştır²⁷⁸.

1950 Genel Seçimi'nde Samsun'daki milletvekili adaylarının aldıkları oy miktarları şu şekildedir²⁷⁹:

²⁷⁵ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁷⁶ *Yeni İstanbul*, 16 Mayıs 1950, Sayı: 167.

²⁷⁷ BCA, 030.01.44.265.13. (1950 Genel Seçimi'nde partilerin aldıkları oy miktarları BCA'da ve Ayın Tarihi'nde farklılık göstermektedir. Ayın Tarihi'ne göre oy miktarları 507. dipnotta yer almaktadır.).

²⁷⁸ *Samsun*, 20 Mayıs 1950, Yıl: 4, Sayı: 290.

²⁷⁹ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, 1-31 Mayıs 1950, Sayı: 198, s. 25.

DP Adayları:

Tevfik İleri 99.307, Firuz Kesim 98.196, Muhittin Özkefeli 98.204, Ferit Tüzel 98.013, Naci Berkman 98.904, Şükrü Uluçay 98.436, İsmail Işın 98.284, Haşım Alişan 97.614, Hasan Fehmi Ustaoglu 98.028, Hadi Uzer 98.377 oy almışlardır.

CHP Adayları:

Salih Zeki Aker 71.216, Vehbi Aldıkaçtı 71.803, Dr. Cevdet Atasagun 71.775, Hüseyin Berk 71.721, Necati Bora 71.105, Hüsnü Çakır 72.347, Rıza Işıtan 71.031, Dr. Sadi Konuk 72.083, Atif Olgaç 71.615, Org. Cemil Cahit Toydemir 72.083 oy almışlardır.

MP Adayları:

Mustafa Con 905, Nazım Sümer 664, Hasan Oral 688, Ahmet Korkmaz 658, Hakkı Yıldırım 677, Ahmet Aytar 639, Hafız Durmuş Kanca 609, Harun İlmen 1.356, Süleyman Külçö 1.977, Lütü Evren 666 oy almışlardır²⁸⁰.

1950 Genel Seçimi'nde Samsun'daki bütün milletvekilliklerini DP kazanmıştır. Samsun'dan milletvekili seçilen DP'li Haşım Alişan, Naci Berkman, İsmail Işın, Tevfik İleri, Firuz Kesim, Muhittin Özkefeli, Ferid Tüzel, Şükrü Uluçay, Hasan Fehmi Ustaoglu ve Hadi Uzer TBMM'deki yerlerini almışlardır²⁸¹.

CHP 14 Mayıs 1950 Genel Seçimi sonucunda iktidarı kaybederek muhalefet görevini yürütmeye başlamıştır. CHP Genel Sekreteri Tevfik Fikret Sılay seçimler üzerine bir değerlendirmeyi içeren yazıyı CHP teşkilatlarına göndermiştir. CHP'nin iktidardaki hizmet günlerinin bu seçim devresi için bittiğini, milletin partilerine % 40 oranında oy verdiğini ifade etmiştir. 27 yıl iktidarda kalarak birçok inkılap yapmış bir parti için % 40 oy oranının önemli bir yekun olduğuna, bu başarıda bütün parti teşkilatlarının gösterdiği gayret ve hizmetin büyük rol oynadığına değinmiştir. Parti teşkilatlarının hizmetlerine şükranlarını sunan Sılay CHP'nin taze bir enerji, iman ve kuvvetli bir dayanışmayla yeni duruma göre işleri ayarladığını, vazifesine şevkle

²⁸⁰ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, 1-31 Mayıs 1950, Sayı: 198, s. 25.

²⁸¹ BCA, 030.10.77.511.6.

devam ettiğini belirtmiştir²⁸². CHP teşkilatlarına düşen görevin eşsiz inkılap ve devlet adamı İnönü'nün etrafında sıkı bir şekilde toplanmak olduğunu, teşkilatların tam bir anlayış ve disiplin içinde canla başla çalışarak CHP'yi yeni memleket hizmetlerine hazırlaması gerektiğini dile getirmiştir. Son seçimde görev alarak çalışmış olan partililere şükranlarını sunan Sılay yeni başarılarla ulaşma temennisinde bulunmuştur²⁸³.

CHP'nin 27 yıllık iktidar döneminin sona ermesinin ardından CHP Samsun İl İdare Kurulu da Samsun'da seçmenlerine yönelik bir tebliğ yayımlamıştır. Tebliğde CHP'nin 14 Mayıs 1950'de yapılan milletvekili seçimlerini büyük bir nezaket ve olgunlukla karşıladığı belirtilerek, inananak oylarını kullanan seçmen ve partililere gösterdikleri bağlılık ve faaliyetlerden dolayı teşekkür edilmiştir. Ayrıca tebliğde iktidarın el değiştirmesinden doğan boşluğu bundan sonra muhalefet safında inanmış bir kitle halinde doldurarak memleket ve millet hizmetine devam edileceğine değinilmiştir²⁸⁴.

14 Mayıs 1950 Genel Seçimi için seçim faaliyetlerini yürütmesi ve takip etmesi amacıyla CHP Samsun'a bölge müfettişi olarak Ordu milletvekili Hamdi Şarlan'ı göndermişti. Samsun'da seçimlerin kaybedilmesi üzerine Şarlan CHP'nin Samsun'da seçimleri kaybetmesinin sebeplerini belirten bir rapor hazırlamış ve bu raporu CHP Genel Sekreterliği'ne sunmuştur. Hamdi Şarlan kozmopolit bir bölge olan Samsun'da 1946 Seçimi'nin de heyecanlı geçtiğini hatırlatmış, o seçimlerin bazı ferdi ve hususi teşebbüs ve hareketler neticesinde kazanıldığını söylemiştir²⁸⁵. 1946 Seçimi'nden bugüne DP'nin enerjik hamlelerle teşkilatlandığını, bütün bucak ve köylere yayıldığını, dar zamanda görevlendirilip bölgeye gittiğinde gördüğü manzaranın DP'nin CHP karşısında çoktan faaliyete geçmiş bulunduğu yönünde olduğunu dile getirmiştir. Köylerde kendi teşkilatlarını hissettiren bir alametin olmadığını fakat büyük bir alanda DP levhalarının dikkati çektiğini, tüccar ve esnafın DP'ye binalar tedarik ettiğini ve seçim masraflarını ceplerinden temin ettiklerini ifade etmiştir. Bafra'da 1-2 araba hizmete tahsis ettiklerinde DP'nin 10'dan fazla arabasının faaliyette bulunduğunu dikkat çeken Şarlan teşkilatlarının uzun senelerin görenek ve

²⁸² BCA, 490.01.10.55.21.

²⁸³ BCA, 490.01.10.55.21.

²⁸⁴ *Samsun*, 20 Mayıs 1950, Yıl: 4, Sayı: 290.

²⁸⁵ BCA, 490.01.377.1594.1.

itimadıyla seçimi karşıladığını aktarmıştır. CHP teşkilatlarının bir muhalif parti ile karşı karşıya bulunmanın icap ettirdiği hazırlık ve enerjiye sahip olmadığına, ocak, bucak ve hatta ilçelerin durumunun elim ve teessür verici olduğuna değinmiştir²⁸⁶.

Hamdi Şarlan Samsun'da 16 Şubat 1950'de seçim çalışmaları için faaliyete başladığını belirterek partili arkadaşlarıyla yaptığı ilk temaslarında tütün satışlarında halkın heyecanlı şikayetlerinin öne çıktığını ifade etmiştir. Nereye gittiyse seçime ait tek kelime konuşmadan tütün fiyatları, banka borçları ve bir yıllık geçim endişesine rastladığını aktarmıştır. Mecbur kalıp bütün alakadar resmi ve hususi müesseselerle temasa geçtiğini, şikayetlerin hakiki niteliğini tespit edip Ankara'ya döndüğünü ve Tekel Bakanı ile temasta bulunduğunu dile getirmiştir. Ankara'dan ümit verici vaatlerle Samsun'a döndüğünü ve ferahlık verici bazı emarelere mazhar olduklarını sözlerine ekleyen Şarlan sonuç olarak seçim zamanında tütün satışları ve fiyatlarının parti propagandalarını tesirsiz bıraktığını söylemiştir²⁸⁷.

Şarlan Samsun'da seçimlerin kaybedilme sebeplerinden tütün konusuna değindikten sonra Samsun'daki parti teşkilatlarından söz ederek açıklamalarına devam etmiştir. Bölgede kırık dökük teşkilat adı altında elde ne varsa bunları hareket geçirmeye çalıştıklarını ancak yeniden bir düzen kurmaya vaktin olmadığını ve tüzüğün de buna müsait bulunmadığını ifade etmiştir. Hükümet ile ihtilafta bulunan bazı teşkilatları uzlaştırmaya ve böylece düzeni sağlamaya çalıştıklarını belirten Şarlan ilk önce müfettiş olarak şahsına tam bir itimadın sağlanmasına muvaffak olduğunu söylemiştir. Teşkilat içinde kendisine karşı kötü niyet besleyenlerle uğraşmak için vaktin yetersiz olduğunu ve bunun dar zamanda fayda sağlamayacağını, eldeki mevcut teşkilatla seçimi makul şartlar altında bitirmekten başka çare olmadığını dile getirmiştir. Şarlan, teşkilatla ve şahıslarla çok sıkı temasları muhafaza ederek cesaret verici program ve çalışma faaliyetlerini birlikte ve ittifakla karar altına aldıklarını sözlerine eklemiştir²⁸⁸.

Hamdi Şarlan, Samsun'da milletvekili adaylarını belirlemek için çok vakur ve intizamlı bir yoklama yaptıklarını ve 248 kişilik yoklama heyetinin kendilerine tanınan serbest yoklama hakkını zevkle kullandığını ifade etmiştir. Yoklama

²⁸⁶ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁸⁷ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁸⁸ BCA, 490.01.377.1594.1.

sonucunda milletvekilliği için adaylık kazanamayanların doğal olarak küstüklerini söyleyen Şarlan yoklama işleminin çok dürüst yapıldığını, bu nedenle adaylık alamayanların kendilerinden ve teşkilattan şikayetlerine rastlanmadığını belirtmiştir. Milletvekilliğine adaylık hakkı kazanamayanların üzüntülerinin kendisinin samimi temasları sonucunda 5-10 gün içinde bir tanesi müstesna giderildiğini dile getirmiştir. Seçimde en fazla rol oynayan arkadaşlar arasında adaylığı kazanamayanların bulunduğuna zevkle ve hürmetle şahit olduklarına değinmiştir. Şarlan, Samsun'da değerli partililerin çok olduğunu fakat teşkilatın noksan olduğunu aktarmıştır²⁸⁹.

Samsun'da CHP'nin seçimleri kaybetmesinin temel sebebi olarak teşkilat noksanlığını gören Samsun Bölge Müfettişi Hamdi Şarlan seçimin kaybedilmesinin genel sebeplerini 8 maddede toplamıştır. Şarlan'a göre Samsun'da seçimin kaybedilmesinin genel sebepleri şunlardır²⁹⁰:

1. 27 senelik siyasi, toplumsal ve iktisadi inkılabın ülkeye sağladığı ilerlemenin yanında millet için önem arz eden din konusundaki ilgisizlik milletin vicdanında üzüntüye yol açmıştır. Bu durum CHP'ye karşı halkta sevgisizlik ve itimatsızlık meydana getirmiştir. Halk arasında CHP'nin dinsizlik taraftarı olduğu ve dinde değişiklik yapacağı kanaatinin oluştuğuna üzüntüyle şahit olmaktayız.

2. İnkılabtan sonra çeşitli zirai ve sosyal yardımlar ile kredilere alıştırılan halk umduğunu bulamadığında, emsalleri arasında adaletsizliğe uğradığında kırılmıştır. Devlet kapısından metotlu ve devamlı yardım bekleyen halk buna ulaşamayınca küsmektedir.

3. Halk yetiştirdiği mahsullerin hayat şartlarına göre iyi fiyatla satılmasında veya devlet tarafından satın alınmasında rastlanan aksaklıkların mesuliyetini CHP hükümetlerine atfetmektedir. Rumlar zamanında 500.000 kilo nefis tütün yetiştiren Samsun bölgesi bugün sadece merkezde 5.000.000 kiloyu bulan düşük kalitedeki mahsulünü yüksek fiyatla tekelin satın almasını bir hak olarak beklemekte ve aksi halde hükümete kırılmaktadır.

²⁸⁹ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁹⁰ BCA, 490.01.377.1594.1.

4. Orman konusu fazla izahata gerek olmadan başlı başına bir kırgınlık sebebidir²⁹¹.
5. Halkın ipçi dediği Arazi Tevzi-i Komisyonlarının yaptıkları suistimal, hükümetin kusuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Arazi Takdir-i Kıymet Komisyonları da bunun bir bütünleyenidir.
6. Küçük memurların suistimalleri ve sert uygulamaları pek de açığa vurulmayan fakat her yerde gizlice ve samimi olarak ilgililere aktarılan şikayet konularıdır.
7. Köy mektepleri ve bu mekteplere ait arazi istimlak işleri henüz düzelmemiş ve bir iç yarası olarak anılmaktadır.
8. Halk, Cumhuriyet dönemindeki maddi refah ve yükselmeyi unutarak günün şartlarının etkisiyle ülkeyi idare eden CHP'ye karşı kırgındır. Bu kırgınlığı körükleyen belki de başta yabancı unsurlardır. Fakat yabancılardan sonra köylü üzerinde en etkili unsur şehir ve kasabaların yarı aydın diye ifade edilen esnaf, tüccar ve memur sınıfıdır. Son olarak da okumaya alışan halkın eline geçen ve baştan aşağı aleyhte yazı yazan yayınlar seçimlerin kaybedilmesinde etkili olmuştur²⁹².

Hamdi Şarlan Samsun'da seçimlerin kaybedilmesinin Samsun özelindeki sebeplerini belirtmiş ve bu durumun bir diğer sebebi olarak CHP'deki genel politikaları göstermiştir. 1945 yılına kadar karşılarında rakip parti olmadığından iktidarın ellerinden gitmesini gerektirecek bir sebep bulunmadığını söylemiş, teşkilatlarının bu haleti ruhiye içinde yetiştiğini ve buna göre terbiye ve tertip aldığını ifade etmiştir. Köy ağalığı ve şehir çorbacılığının ortadan kalkmasıyla karakter itibariyle mevki sahibi ve üst olmak arzusunun birçok kimseyi parti saflarında yer almaya sevk ettiğini dile getirmiştir. Bunların içinde sosyal hizmetlerden zevk alanların ve faydalı olanların yanında şahsi şeref ve menfaatlerinin tesiri altında kalmış bulunanların da olduğunu sözlerine eklemiştir. Parti teşkilatında yer alanların uzun müddet önemli mevkileri muhafazaya gayret ettiklerine ve bir gün bu mevkiden düştüklerinde muhalefete meylettiklerine ve bu kişilerin partilerini takviye değil mevkilerini tahkim için uğraştıklarına değinmiştir. Bu durumun partide hoşnutsuzluk yarattığından bahsederek sözlerini sürdüren Şarlan, partiye rastgele adam kaydettirmek ne kadar

²⁹¹ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁹² BCA, 490.01.377.1594.1.

yanlış ise kayıt olduktan sonra o camiada bulunmaları caiz olmayanlara müsamahalı muamele etmenin ve onları kapı dışarı etmemenin de partilerine zarar verdiğini söylemiştir²⁹³.

Hamdi Şarlan CHP parti ocağının bulunduğu bir yerde seçim sandığından partilerine sadece 1 oy çıktığını, durumu esef ve hüznle karşıladıklarını belirtmiştir. Kendisini milletvekili seçtirmek için partinin bütün amaçlarını sadece şahsi idealine tahsis eden ve bu maksatla elinden gelen her türlü kötülüğü yapan bir şahsa partili diye nasıl kucak açabileceklerini ifade etmiştir. 1945'ten beri demokrasi alanında kurulan partilerin bir fikir iddiası içinde olmadıklarına işaret eden Şarlan, partiler arasındaki mücadelenin fikir ayrılığından ziyade kin ve husumet esasları üzerine ve en alt tabakadaki vatandaşlar arasında sevgisizlik hislerine dayandığını dile getirmiştir. Şarlan muhalefetin seçim mücadelesinde halkın düşmanlığını çekecek şekilde CHP'yi hırsız, dinsiz ve her türlü kötülüğün başı olarak itham etmekte tereddüt etmediğine değinmiştir²⁹⁴.

Şarlan, iktidarı kötüleyen hatiplerin solculuk ve sağcılık mevzularından bahsetmekten çekinmediklerini dile getirerek bunlardan bir tanesinin dahi yanlış hareketinden dolayı ceza almadığını sözlerine eklemiştir. CHP'ye karşı yapılan olumsuz propagandayı işiten köylü halkın, hükümete karşı bu kadar cüretli konuşmanın bir kudrete sahip olduğunu düşündüğünü söyleyen Şarlan, bilhassa DP ve MP sözcülerinin radyodaki konuşmalarının halkı büsbütün çileden çıkardığını ifade etmiştir. Muhalefetin kötü propagandaları karşısında kendilerini savunma mecburiyetinde kaldıklarını, devletin ekseri memurlarının ve öğretmenlerinin aleyhlerinde olduğunu belirtmiştir²⁹⁵.

Şarlan, seçmenlerin çoğunluğunun daha 1946'da iktidarı CHP'den almaya karar verdiğini, bunu o zaman başaramadığını ancak 1950'de kendisine verilen hak ve serbesti ile CHP'yi iktidardan indirdiğini dile getirmiştir. CHP'nin 1950 Seçimi'nde 3.000.000 oy kazanmasını İnönü'nün şahsi sempatisine ve samimi partililerin gayret ve faaliyetlerine bağlamıştır. İktidarın değişmesinin kuvvetli bir DP varlığından olmadığını belirten Şarlan, seçmenlerin ilk serbest oy haklarında mevcutlardan bir

²⁹³ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁹⁴ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁹⁵ BCA, 490.01.377.1594.1.

fayda görmedik bir de yenilerini tecrübe edelim diye hareket ettiklerini ifade etmiştir. Durumdan ibret alarak çok açık ve esaslı bir parti programı, ciddi bir parti teşkilatı meydana getirmek gerektiğine değinmiş, son seçimde kendilerine taraftar halkın galeyana gelen partizanlık his ve gayretlerini ihmal etmeyerek harekete geçmek gerektiğini söylemiştir²⁹⁶.

1950 Genel Seçimi sonrasında IX. Dönem TBMM 22 Mayıs 1950'de faaliyetlerine başlamıştır. DP'nin İçel milletvekili Refik Koraltan 385 oyla Meclis Başkanlığı'na seçilmiştir. TBMM'deki Cumhurbaşkanlığı seçiminde 453 oy kullanılmış ve oylama sonucunda Celal Bayar 387, İsmet İnönü 64, Halil Özyürek 1 oy alırken 1 oy da çekimser olarak kullanılmıştır. 387 oy alan Celal Bayar Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü Cumhurbaşkanı olmuştur²⁹⁷.

CHP'nin iktidar dönemindeki son hükümeti olan Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin istifası üzerine Başbakanlık'a Adnan Menderes atanmıştır. Adnan Menderes'in oluşturduğu Bakanlar Kurulu listesi Cumhurbaşkanı Bayar tarafından onanmış ve böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin 19. Hükümeti görevine başlamıştır²⁹⁸.

1950 Genel Seçimi'nde Samsun'dan milletvekili seçilen DP'li Haşim Alişan, Naci Berkman, Tefvik İleri, İsmail Işın, Firuz Kesim, Muhittin Özkefeli, Ferit Tüzel, Şükrü Uluçay, Hasan Fehmi Ustaoglu ve Hadi Uzer 22 Mayıs 1950'de TBMM Genel Kurulu'nda ant içerek göreve başlamışlardır²⁹⁹. TBMM Genel Kurulu'nda seçim tutanaklarının onanması esnasında Samsun milletvekilliğine seçilen 10 kişinin isimleri okunmuş ve herhangi bir itirazla karşılaşılmayarak bu kişilerin milletvekilliği onanmıştır³⁰⁰.

IX. Dönem TBMM'nin 1. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Muhittin Özkefeli 363 oyla Bayındırlık Komisyonu'na, Firuz Kesim 369 oyla Dışişleri

²⁹⁶ BCA, 490.01.377.1594.1.

²⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 5-7.

²⁹⁸ BCA, 030.01.128.829.4. (Türkiye Cumhuriyeti'nin 19. Hükümeti'nde şu isimler yer almıştır: Adalet Bakanı Halil Özyürek, Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce, İçişleri Bakanı Rüknettin Nasuhioğlu, Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Fuat Köprülü, Maliye Bakanı Halil Ayan, Milli Eğitim Bakanı Avni Başman, Bayındırlık Bakanı Korgeneral Fahri Belen, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zühtü Velibeşe, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakan Prof Dr. Nihat R. Belger, Gümrük ve Tekel Bakanı Nuri Özsan, Tarım Bakanı Nihat Eğriboz, Ulaştırma Bakanı Tefvik İleri, Çalışma Bakanı Hasan Polatkan ve İşletmeler Bakanı Muhlis Ete.).

²⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 1.

³⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 6. Birleşim, s. 161.

Komisyonu'na, Ferit Tüzel 365 oyla Dilekçe Komisyonu'na, Hasan Fehmi Ustaoglu ve Hadi Uzer 362'şer oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Şükrü Uluçay 366 oyla Maliye Komisyonu'na, Naci Berkman 374 oyla Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'na, Haşim Alişan 361 oyla Sayıştay Komisyonu'na ve İsmail Işın 365 oyla Ticaret Komisyonu'na seçilmişlerdir³⁰¹.

2. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Ferit Tüzel 303 oyla Adalet Komisyonu'na, Naci Berkman ve Muhittin Özkefeli 303 oyla Bayındırlık Komisyonu'na, Firuz Kesim 303 oyla Dışişleri Komisyonu'na, İsmail Işın, Hasan Fehmi Ustaoglu ve Hadi Uzer 301'er oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Şükrü Uluçay 299 oyla Maliye Komisyonu'na, Haşim Alişan 298 oyla Sayıştay Komisyonu'na ve Naci Berkman 298 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir³⁰².

3. yasama yılında Bayındırlık Komisyonu üyelikleri için yapılan seçimde 290 kişi oy kullanmış ve Samsun milletvekili Muhittin Özkefeli 4 oy alarak bu komisyona seçilememiştir. Samsun milletvekillerinden Firuz Kesim 290 oyla Dışişleri Komisyonu'na, İsmail Işın, Hasan Fehmi Ustaoglu ve Hadi Uzer 292'şer oyla İçişleri Komisyonu'na, Şükrü Uluçay 289 oyla Maliye Komisyonu'na, Ferit Tüzel 293 oyla Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu'na, Haşim Alişan 287 oyla Sayıştay Komisyonu'na ve Naci Berkman 290 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir³⁰³.

4. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Firuz Kesim 322 oyla Dışişleri Komisyonu'na, İsmail Işın 320 oyla Hasan Fehmi Ustaoglu 296 oyla Hadi Uzer 320 oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Muhittin Özkefeli 327 oyla İçişleri Komisyonu'na, Ferit Tüzel 320 oyla Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu'na, Şükrü Uluçay 326 oyla Maliye Komisyonu'na, Haşim Alişan 322 oyla Sayıştay Komisyonu'na ve Naci Berkman 324 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir³⁰⁴. Samsun milletvekili Tefvik İleri de Milli Eğitim Bakanlığı'ndan istifa ettikten sonra 245 oyla Bütçe Komisyonu'na seçilmiştir³⁰⁵.

³⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 3. Birleşim, s. 35-40.

³⁰² TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 2. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 24-30.

³⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 3. Yasama Yılı, 10. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 30-36.

³⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 4. Yasama Yılı, 17. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 37-42.

³⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 4. Yasama Yılı, 21. Cilt Fihristi, 73. Birleşim, s. 544.

5. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Naci Berkman 246 oyla Bayındırlık Komisyonu'na, Firuz Kesim 246 oyla Dışişleri Komisyonu'na, İsmail Işın, Hasan Fehmi Ustaoglu ile Hadi Uzer 246'şar oyla Gümrük ve Tekel Komisyonu'na, Muhittin Özkefeli 247 oyla İçişleri Komisyonu'na, Şükrü Uluçay 254 oyla Maliye Komisyonu'na, Ferit Tüzel 246 oyla Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu'na, Haşim Alişan 245 oyla Sayıştay Komisyonu'na ve Naci Berkman 245 oyla Ulaştırma Komisyonu'na seçilmişlerdir³⁰⁶.

Adnan Menderes'in kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin 19. Hükümeti'nde Samsun milletvekili Tevfik İleri Ulaştırma Bakanı olarak görev yapmıştır³⁰⁷. IX. Dönem TBMM'nin 2. yasama yılında 6 Kasım 1950'de boş bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na Ulaştırma Bakanı olan Samsun milletvekili Tevfik İleri atanmış, Tevfik İleri'den boşalan Ulaştırma Bakanlığı'na da Ankara milletvekili olan Seyfi Kurtbek tayin edilmiştir³⁰⁸. Tevfik İleri, Adnan Menderes'in 26 Mart 1951'de kurmuş olduğu Türkiye'nin Cumhuriyeti'nin 20. Hükümeti'nde yine Milli Eğitim Bakanı olarak görev almıştır³⁰⁹. Samsun milletvekili Tevfik İleri Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 9 Nisan 1953'te istifa etmiş ve yerine Erzurum milletvekili olan Rıfkı Salim Burçak getirilmiştir³¹⁰. Tevfik İleri 1 Kasım 1953'te 333 oyla TBMM Başkan Vekilliği'ne seçilmiştir³¹¹.

Samsun milletvekili İsmail Işın'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi hazırlanmış ve tezkere Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan karma komisyona havale edilmiştir³¹². İsmail Işın'ın milletvekili dokunulmazlığının kaldırılmasını isteyen tezkerenin sebebi 1951 yılına ait radyo ücretini ödememek olarak belirtilmiştir. Komisyon tarafından yapılan incelemede İsmail Işın'a isnat edilen suçun Anayasa'nın 12. ve 17. maddelerinde yazılı suçların dışında kaldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle yapılmak istenilen kovuşturma ve yargılamanın içtüzüğün 180. maddesi gereğince dönem sonuna

³⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 5. Yasama Yılı, 25. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 34-40.

³⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 9.

³⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 2. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 22.

³⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 6. Cilt Fihristi, 56. Birleşim, s. 28-29.

³¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 4. Yasama Yılı, 21. Cilt Fihristi, 65. Birleşim, s. 283-284.

³¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 5. Yasama Yılı, 25. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 19.

³¹² TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 3. Yasama Yılı, 13. Cilt Fihristi, 44. Birleşim, s. 476.

bırakılmasına çoğunlukla karar verilmiştir³¹³. İsmail Işın hakkındaki Başbakanlık tezkeresi ve karma komisyon raporu TBMM'ye sunularak okunmuştur. Rapor hakkında söz isteyen olmayınca rapor oya konularak kabul edilmiştir³¹⁴.

Samsun milletvekili Muhittin Özkefeli'nin milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması hakkında da Başbakanlık tezkeresi hazırlanmış ve bu tezkere de Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan karma komisyona havale edilmiştir³¹⁵. Muhittin Özkefeli'nin milletvekili dokunulmazlığının kaldırılmasını isteyen tezkerenin sebebinin görevi kötüye kullanmak olduğu görülmüştür. Komisyon tarafından yapılan incelemede Muhittin Özkefeli'ye isnat edilen suçun Anayasa'nın 12. ve 17. maddelerinde yazılı suçların dışında kaldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle yapılmak istenilen kovuşturma ve yargılamanın içtüzüğün 180. maddesi gereğince dönem sonuna bırakılmasına oy birliğiyle karar verilmiştir³¹⁶. Özkefeli'nin dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki Başbakanlık tezkeresi ve karma komisyon raporu TBMM'de okunmuş ve rapor üzerine Muhittin Özkefeli söz istemiştir. Dosyasında iki fezleke olduğunu ve iki fezlekenin de kovuşturamama kararında olduğunu dile getirerek fezlekenin neticesini okumuştur. Özellikle muhalif gazetelerde yazılan haberler için söz almış olduğunu belirten Özkefeli, sosyal bir mahiyet taşıyan gazetelerin tüm halka hitap ettiğini ve daima hakikatlere dayanarak yazı yazması gerektiğini ifade etmiştir. Ulus gazetesinin bir yalan makinesi haline geldiğini, DP milletvekillerini gerek seçim mntıklarında seçmenlerin ve gerekse tüm millet nazarında çürütmeye yönelik suçlamalarda bulunduğunu söylemiştir. Şeref ve namusun kimsenin tekelinde olmadığını vurgulayan Özkefeli, Ulus gazetesini bu konuda uyarmıştır. Özkefeli hakkındaki karma komisyon raporu TBMM'de oya konulmuş ve rapor kabul edilmiştir³¹⁷.

2.2. 1950 Belediye Seçimleri ve Samsun

1950 Genel Seçimi ile iktidarın el değiştirmesinin ardından yapılan ilk seçim aynı yıl gerçekleştirilen belediye seçimleri olmuştur. Daha önce belediye seçimleri

³¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 3. Yasama Yılı, 14. Cilt Fihristi, 61. Birleşim, s. 400.

³¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 3. Yasama Yılı, 14. Cilt Fihristi, 61. Birleşim, s. 381.

³¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 3. Yasama Yılı, 14. Cilt Fihristi, 53. Birleşim, s. 37.

³¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 3. Yasama Yılı, 14. Cilt Fihristi, 53. Birleşim, s. 402.

³¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 3. Yasama Yılı, 14. Cilt Fihristi, 61. Birleşim, s. 381-382.

konusunda Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimini yaşayan ülke 30 yıl sonra tekrar bir belediye seçimine birden fazla partiyle katılım sağlamıştır.

14 Mayıs 1950'de başlayan DP iktidarı dönemindeki ilk belediye seçimi olan 1950 Belediye Seçimi, ilgili kanunda 7 Temmuz 1950'de yapılan bir değişiklik kapsamında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kanunda belediye seçimlerinin artık her dört senede bir, eylül ayının ilk pazarına rastlayan günde yapılması esası mevcuttur³¹⁸. Bu esasa göre 3 Eylül 1950'de yapılacak belediye seçimleri için Samsun'da İlçe Seçim Kurulu oluşturulmuştur. İlçe Seçim Kurulu için parti ve meclis adayları 15 Ağustos'ta saat 16.00'da İlçe Seçim Kurulu Başkanı Selahattin Demirelli'nin başkanlığında toplanmıştır. Yapılan seçim sonucunda CHP adına Kemal Sezen, DP adına Nilüfer Üstel, MP adına Fazıl Törün, il genel meclisi adına Nasuhi Erzurumlu ve belediye meclisi adına Hamit Fırat İlçe Seçim Kurulu üyesi olmuşlardır³¹⁹.

Belediye seçimleri için Samsun İl Seçim Kurulu 20 Ağustos 1950'de oluşturulmuştur. İl Seçim Kurulu üyeleri 15.00'te adalet dairesinde kura ile seçilmiştir. İl Seçim Kurulu'na; belediye meclisinden asil üyeliğe İsmail Arsal, Rıza Ergin, yedek üyeliğe Ekrem Ruacan, il genel meclisinden asil üyeliğe Nazmi Kırıl, İlyas Akal, CHP'den asil üyeliğe Nasuhi Erzurumlu, Etem Işıtan, yedek üyeliğe İsmail Hamami, DP'den asil üyeliğe Kani Çatalsakal, Necdet Kitaplı, MP'den asil üyeliğe Nazım Sümer ve M. Aytar seçilmişlerdir³²⁰. Samsun İl Seçim Kurulu'na kura ile seçilen bazı üyelerin belediye seçimlerinde partiler tarafından aday gösterilmelerinden dolayı bu kişilerin yerine yenileri seçilmiştir. İl Seçim Kurulu yeni üyeleri seçmek için Hakim Sakıp Esen'in başkanlığında 24 Ağustos'ta toplanmış ve eksik üyelikler için tekrar seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda İl Seçim Kurulu'na CHP'den asil üyeliğe Rıza Işıtan, Ahmet Doluel, yedek üyeliğe İrfan Yankutan, MP'den asil üyeliğe Avukat Nazım Sümer, M. Aytar, yedek üyeliğe Numan Şenman, DP'den asil üyeliğe Kani Çatalsakal, Necdet Kitaplı, yedek üyeliğe Selahattin Güzelarda, belediye meclisinden asil üyeliğe Mahmut Gür, Ali Akcan, il

³¹⁸ Duman, a.g.e., s. 397.

³¹⁹ *Samsun*, 16 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 314.

³²⁰ *Samsun*, 23 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 316.

genel meclisinden asil üyeliğe Ahmet Balaçlı, İlyas Akal, yedek üyeliğe Osman Özgen seçilmişlerdir³²¹.

2.2.1. Samsun'da 1950 Belediye Seçimi Çalışmaları

3 Eylül 1950'de yapılacak olan belediye meclisi seçimleri için partiler Samsun'da adaylarını belirlemiştir. CHP ve DP'nin Samsun Belediye Meclisi üyeliği için asil aday listesi şu kişilerden oluşmuştur³²²:

CHP'nin Samsun Belediye Meclisi Üyeliği için Asil Aday Listesi:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Hasan Fehmi Aktay	Doktor
2. Necdet Cancengiz	Avukat
3. Zihni Zerin	Tüccar
4. Ziya Uğurlular	Fabrikatör
5. Cevat Özlü	Tüccar
6. İsmail Yurtsever	Belediye Başkanı
7. Ekrem Ruacan	Avukat
8. Mümtaz Arkayın	Diş doktoru
9. Ali Sırrı Günday	Tüccar
10. Kerim Köktener	Tütün eksperisi
11. Rıfat Serter	Dişçi
12. Ahmet Altaylı	Tüccar
13. Rasim Sabuncu	Tüccar

³²¹ *Samsun*, 26 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 317.

³²² *Samsun*, 16 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 314.

14. Recep Ünlü	Çiftçi
15. Safiyettin Yüce	Birinci Noter
16. Nazmi Kıral	Genel meclis üyesi
17. Nazım Tıkıroğlu	Hazır elbiseci
18. Ahmet Rauf Demirer	Zahireci
19. Hilmi Contur	Eski sorgu hakimi
20. Seymen Kefeli	Manifaturacı
21. Şaban Varol	Tüccar
22. Hamdi Karşlı	Tüccar
23. Nihat Balaçlı	Nemli Ticarethanesi muhasibi
24. Şevket Akar	Mektepliler Pazarı sahibi
25. Rıza Ergin	Belediye encümen azası
26. Şevki Demircioğlu	Tüccar
27. Şahap Ercan	Karasöri Atölyesi sahibi ³²³ .

DP'nin Samsun Belediye Meclisi Üyeliği için Asil Aday Listesi:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Azmi Varol	Manifatura tüccarı
2. Asaf Varol	Diş doktoru
3. Abdullah Keleşoğlu	Avukat
4. Hüseyin Koyuncuoğlu	Tüccar

³²³ Samsun, 16 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 314.

5. Hami Taşan	Tüccar
6. Cemil Akyürek	Tüccar
7. Nüzhet Ulusoy	Hukukçu, Tüccar
8. Nurettin Cerit	Fabrikatör
9. Rami Ozan	Avukat
10. Hakkı Tarhan	Tütün tüccarı
11. Necip Özgür	Avukat
12. Lütfü Ender	Avukat
13. Ziya Zeren	Muakkip
14. Hamit Erip Kenber	Avukat
15. Esat Kitaplı	Kereste tüccarı
16. Ali Aksoy	Tüccar
17. İlyas Akdemir	Tüccar
18. Alber Albala	Aldıkaçtı Müessesesi Müdürü
19. Rauf Hamami	Tüccar
20. Sedat Kaptan	Nakliyeci
21. Mustafa Alişan	Tütün tüccarı
22. Kerim Ali Çortuk	Tütün tüccarı
23. Mustafa Sağlam	Sebze komisyoncusu
24. Ali Aydın	Antalya Anbar T. A. Ş. Müdürü
25. Tahsin Mutioğlu	Zahire tüccarı

26. Şahap Tuğral Tüccar muhasibi

27. Osman Yeniçeri Nakliyeci³²⁴.

DP ve CHP'nin Samsun Belediye Meclisi üyeliği için göstermiş olduğu adayların meslek dağılımına bakılacak olursa her iki parti adaylarının da birbirine paralellik gösterdiği görülmektedir. DP adayları içerisinde tüccar sınıfının biraz daha fazla olduğu dikkat çekmekle birlikte yeni siyasi hareketin gelir seviyesi yüksek kişiler arasında da rağbet gördüğü sonucuna ulaşılabilir.

CHP ve DP'nin Samsun Belediye Meclisi üyeliği için asil adayları bu kişilerden oluşmuştur. Samsun İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı seçimler nedeniyle oluşturulan sandık alanlarının yerlerini, numaralarını ve mahallelerini gösteren listeyi yayımlamıştır. Seçimlerde toplam 46 seçim sandığından 12'si 19 Mayıs Mahallesi'nde, 8'i Ulugazi Mahallesi'nde, 5'er tanesi Pazar, Sait Bey ve Kılıçdede Mahallelerinde, 3'er tanesi Selahiye ve Hançerli Mahallelerinde, 2'şer tanesi Kökçüoğlu ve Cedit Mahallelerinde, 1 tanesi ise Kale Mahallesi'nde kurulmuştur³²⁵.

Samsun İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı 15 Ekim 1950'de yapılacak olan il genel meclisi üyelerinin seçimi nedeniyle partiler tarafından gösterilen adaylarla bağımsız adayların isimlerini yayımlamıştır³²⁶.

CHP'nin Samsun İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimi için Aday Listesi:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Ahmet Balacı	İl genel meclisi üyesi
2. Hasan Yılmaz	Çiftçi
3. Kerim Köktener	Eksper
4. Mustafa Sezer	Çiftçi
5. Nasuhi Erzurumlu	İl genel meclisi üyesi

³²⁴ *Samsun*, 16 Ağustos 1950, Yıl:4, Sayı: 314.

³²⁵ *Samsun*, 19 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 315.

³²⁶ *Samsun*, 27 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 326.

6. Nazmi Kıral İl genel meclisi üyesi
7. İlyas Özfalcı Çiftçi
8. Şevki Mirzaoğlu³²⁷.

DP'nin Samsun İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimi için Aday Listesi:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Ali Kerim Çortuk	Çiftçi
2. Ahmet Yücel	Çiftçi
3. Faruk Tozanlı	Çiftçi ve emlak sahibi
4. Niyazi Hamuloğlu	Kolonyacı
5. Rahmi Draman	Muhasip
6. Salih Karataş	Çiftçi
7. Salih Marçöl	Tüccar
8. Ziya Zeren	Muakkip ³²⁸ .

Samsun İl Genel Meclisi Üyeliği Seçimi için Bağımsız Aday Listesi:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Ahmet Eryıldırım	Emekli subay ³²⁹ .

1950 Belediye Seçimlerine giden süreçte iktidar partisi olan DP Samsun'un Bafra ilçesinde seçimlere katılamamıştır. DP Bafra İlçe Teşkilatı Seçim Kanunu'nun 37. maddesine aykırı olarak kanunun belirlediği süreden üç gün sonra aday listelerini İlçe Seçim Kurulu'na vermiştir. Bu gelişme üzerine CHP İlçe Seçim Kurulu'na itirazda bulunmuş ve toplanan Bafra İlçe Seçim Kurulu DP aday listesini kanuni

³²⁷ Samsun, 27 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 326.

³²⁸ Samsun, 27 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 326.

³²⁹ Samsun, 27 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 326.

süreyi geçirdikleri için çoğunlukla reddetmiştir. DP Bafra İlçe Teşkilatı İl Seçim Kurulu'na itirazda bulunmuştur. Bafra'daki DP'liler bu gelişme üzerine İlçe İdare Kurulu'nun istifasını istemişlerdir³³⁰. İl Seçim Kurulu DP'nin itirazını görüşmüş ve İlçe Seçim Kurulu'nun verdiği kararı 4 muhalife karşı 7 ekseriyetle onaylamıştır. Böylece Bafra'da DP belediye seçimlerine katılamamıştır³³¹.

2.2.2. 1950 Belediye Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu

Türkiye'de 1950 Belediye Seçimleri 13 Ağustos-15 Ekim 1950 tarihleri arasında üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu seçimlerde seçmen adedi 2.859.579'dur. Seçmenlerin 1.521.778'i sandık başına giderken seçime katılım oranı % 53,2 olmuştur. Seçim sonucunda oyların 875.355 oy ile % 57,6'sını DP, 570.606 oy ile % 37,5'ini CHP, 58.131 oy ile % 3,8'ini MP ve 50.071 oy ile % 3,3'ünü bağımsızlar almıştır³³².

DP, belediyelerin toplamda % 55,4'ünü kazanmıştır. 45 merkez ilçe, 222 bağlı ilçe ve 89 bucak olmak üzere toplamda 356 belediye DP tarafından kazanılmıştır. CHP belediyelerin % 38,6'sını kazanırken bunlardan 12'si merkez ilçe, 188'i bağlı ilçe ve 48'i bucaktan oluşmuştur. MP 4 merkez ilçe, 3 bağlı ilçe ve 1 bucak olmak üzere toplamda 8 belediye kazanmış ve kazandığı belediyelerin oranı % 1,2 olmuştur. Karma listeler ise Siirt merkez ilçeyi, 12 bağlı ilçeyi ve 2 bucak belediyesini kazanmıştır. Çorum merkez ilçede seçimi bağımsız adaylar kazanırken bunun dışında 9 bağlı ilçeyi de bağımsız adaylar kazanmıştır³³³.

Kazanılan belediye üyelikleri sayısında da DP'nin üstünlüğü göze çarpmaktadır. Türkiye genelinde belediye üyeliklerinin 5.900'ünü (% 60,5) DP, 3.448'ini (% 35,4) CHP, 147'sini (% 1,5) MP ve 250'sini (% 2,6) bağımsızlar kazanmıştır³³⁴. 1950 yılında Türkiye genelinde yapılan muhtar seçimlerinde ise 643 muhtarlığı DP, 262 muhtarlığı CHP, 12 muhtarlığı MP ve 39 muhtarlığı da bağımsızlar kazanmıştır³³⁵.

³³⁰ *Samsun*, 23 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 316.

³³¹ *Samsun*, 26 Ağustos 1950, Yıl: 4, Sayı: 317.

³³² BCA, 030.01.51.309.4.

³³³ BCA, 030.01.51.309.4.

³³⁴ BCA, 030.01.51.309.4.

³³⁵ BCA, 030.01.51.309.6.

Samsun'da 1950 Belediye Seçimlerinde kayıtlı seçmen sayısı 50.955 olup bu seçmenlerden 29.996'sı seçime iştirak etmiştir. Samsun'da kullanılan oyların 15.905'ini DP, 13.688'ini CHP ve 428'ini MP almıştır³³⁶. Samsun belediye seçimlerinde DP 4, CHP ise 5 merkezde seçimi kazanan taraf olmuştur. DP Samsun merkez, Alaçam, Çarşamba ve Vezirköprü'de seçimleri kazanırken; Bafra, Havza, Kavak, Ladik ve Terme'de seçimleri kazanan taraf CHP olmuştur³³⁷. Samsun'da 168 belediye üyeliğinin 81'ini DP, 87'sini ise CHP kazanmıştır³³⁸. Samsun İl Genel Meclisi'ndeki 9 üyeliğin 7'sini DP, diğer iki üyeliğin ise 1'ini CHP 1'ini de bağımsız aday kazanmıştır. 1950 yılında Samsun merkezde seçimi yapılan 14 muhtarlığın 9'unu DP kazanırken 5'ini CHP kazanmıştır³³⁹.

Samsun merkezdeki belediye seçimlerine itiraz edilmiştir. DP'nin Seçim Kanunu'nun 88. maddesine aykırı olarak işaretli oy pusulaları kullandığı yönünde yapılan itirazı İlçe Seçim Kurulu kabul etmiş ve DP'nin bu oylarının geçersiz olduğuna karar vermiştir. Bu defa da karara DP itiraz etmiş ve İl Seçim Kurulu bu konuyu görüşmüştür³⁴⁰. İl Seçim Kurulu da İlçe Seçim Kurulu'nun verdiği kararı onaylamıştır. İhtilafli duruma rağmen İlçe Seçim Kurulu başkanı ve iki üye DP adaylarına mazbatalarının verilmesini önermiş, diğer üyeler oyların iptali hakkında bir karar verilmiş olduğunu belirterek mazbataları imza etmekten kaçınmışlar ve mazbatalara muhalefet sebeplerini yazmışlardır. DP'liler 2 imzalı mazbata ile belediyeye gitmişlerdir. Samsun İl Seçim Kurulu üyeleri verdikleri kararın neden tatbik edilmediğini sorduklarında kurul başkanı tarafından tutuklanmakla tehdit edildiklerini bir tutanakla Adalet Bakanlığı'na bildirmişlerdir³⁴¹. Ayrıca seçim mazbatalarının DP adaylarına verilmesine de itiraz edilmiş ve İl Seçim Kurulu başkanı itirazlar üzerine seçim evraklarını Yüksek Seçim Kurulu'na göndermiştir³⁴². Yüksek Seçim Kurulu Samsun İl Seçim Kurulu'nun kullanılan oylar hakkındaki hükümsüzlük kararını bozmasa da Samsun merkezdeki seçimlerin sonucu değişmemiş ve kazanan taraf DP olmuştur³⁴³.

³³⁶ BCA, 030.01.51.309.4.

³³⁷ BCA, 030.01.51.309.3.

³³⁸ BCA, 030.01.51.309.4.

³³⁹ BCA, 030.01.51.309.6.

³⁴⁰ *Samsun*, 6 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 320.

³⁴¹ *Samsun*, 9 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 321.

³⁴² *Samsun*, 13 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 322.

³⁴³ *Samsun*, 20 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 324.

3 Eylül 1950'de yapılan Samsun Belediye Meclisi seçiminde asil ve yedek üyeliğe seçilenlerin isimleri ve aldıkları oy miktarları şu şekildedir³⁴⁴:

Belediye Meclisi Asil Üyeliğine Seçilenlerin İsimleri ve Aldıkları Oylar:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Aldığı Oy</u>
1. Nurettin Cerit	8.545
2. Kerim Ali Çörtük	8.542
3. Ali Aksoy	8.530
4. Nüzhet Ulusoy	8.524
5. Hami Taşan	8.513
6. İbrahim Kunter	8.512
7. Esat Kitaphoğlu	8.511
8. Abdullah Keleşoğlu	8.500
9. Nurettin Ayasun	8.493
10. Sedat Kaptan	8.492
11. Murat Sunar	8.491
12. Azmi Varol	8.486
13. Osman Yeniçeri	8.476
14. Ali Aydın	8.476
15. Hamit Erip Kenber	8.462
16. Hakkı Tarhan	8.460

³⁴⁴ *Samsun*, 13 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 322.

17. Alber Albala	8.460
18. Ahmet Artuç	8.460
19. Rami Ozan	8.459
20. Sadık Ceyhan	8.452
21. Mustafa Oral	8.446
22. Rauf Hamami	8.445
23. Ziya Göçmen	8.443
24. Şahap Tuğral	8.442
25. Hüseyin Koyuncuoğlu	8.435
26. Ali Tarhan	8.434
27. Hamit Türkkkan	8.434 ³⁴⁵ .

Belediye Meclisi Yedek yeliğine Seçilenlerin İsimleri ve Aldıkları Oylar:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Aldığı Oy</u>
1. Ali Rıza zaltun	8.429
2. Remzi Şahin	8.417
3. Nihat rem	8.414
4. Arslan Kaptan	8.415
5. Asaf Varol	8.413
6. Necip zgr	8.411
7. İbrahim Köksal	8.402

³⁴⁵ Samsun, 13 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 322.

8. Senih Üstel	8.401
9. Mustafa Alişan	8.389
10. Faruk Tozanlı	8.384
11. Tahsin Bora	8.375
12. Tahsin Mutioğlu	8.373
13. Nuri Nemutlu	8.360
14. Abdullah Üstenci	8.359
15. Zekeriya Perçin	8.357
16. Mustafa Sağlam	8.331
17. Cemil Akyürek	8.326
18. Salih Morçöl	8.320
19. Hasan Bedri Ergül	8.310
20. Lütfü Ender	8.294
21. Hami Ökmen	8.284
22. Şükrü Çakıroğlu	8.276
23. Ziya Zeren	8.261
24. Beşir Tanyeri	8.257
25. Hasan Cengiz	8.228
26. İlyas Akdemir	8.214
27. Niyazi Hamuloğlu	8.200 ³⁴⁶ .

³⁴⁶ *Samsun*, 13 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 322.

1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun çıkarılmasıyla belediye başkanını belediye meclisinin seçmesi kuralı getirilmiştir. Bu kanuna göre belediye meclisi kendi içinden ya da seçilme şartlarını taşıyan dışarıdan birini de belediye başkanı olarak seçebilmiştir³⁴⁷. Samsun'da 1950 Belediye Seçimleri sonucunda oluşan Samsun Belediye Meclisi, belediye başkanlığına Nurettin Cerit'i seçmiştir. Cerit'in Samsun Belediye Başkanlığı 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 68. maddesine göre Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından imzalanarak onaylanmıştır³⁴⁸. Belediye meclisi ilk toplantısında Nurettin Cerit'i belediye başkanı seçtikten sonra belediye meydanında toplanmış olan halka sırasıyla milletvekili Muhittin Özkefeli, Belediye Başkanı Nurettin Cerit ve milletvekili Naci Berkman kısa bir hitabede bulunmuşlardır³⁴⁹.

Samsun Belediye Meclisi ilk oturumunu tam çoğunlukla ve Samsun milletvekili Muhittin Özkefeli'nin de katılımıyla gerçekleştirmiştir. Oturumda encümen üyeliklerine Hami Taşan, Abdullah Keleşoğlu ve Alber Albala seçilmişlerdir. Ardından Belediye Başkanı Nurettin Cerit kısa bir hitabede bulunarak üyelere teşekkürlerini bildirmiştir. Belediye başkanından sonra söz alan Samsun milletvekili Muhittin Özkefeli ise eski belediye meclisi üyelerinin üyeliği bir rozet ve etiket gibi taşıdıklarını, eski belediye meclislerinin toplanabilmesi için otomobille evlerden üye toplatıldığını ifade etmiştir. Şimdiki belediye meclisi üyelerinin ise toplantı çağrısına gönül hoşluğu ve vatan aşkı ile geldiğini belirten Özkefeli üyeleri tebrik ederek konuşmasına son vermiştir³⁵⁰.

Samsun Belediye Başkanı Nurettin Cerit'in başkanlığı 1951 yılına kadar sürmüştür. 3 Temmuz 1951'de Samsun Belediye Meclisi başkanlık tarafından toplantıya çağrılmış ve toplantı sonunda Belediye Başkanı Nurettin Cerit sağlık sebepleri ileri sürerek başkanlıktan istifa etmiştir. Cerit'in istifası belediye meclisi tarafından kabul edilmiştir. İstifanın İçişleri Bakanlığı tarafından onaylanmasına kadar Samsun Belediye Başkanlığı'na Avukat Hamit Erip Kenber'in vekalet etmesi

³⁴⁷ Oktay, a.g.m., s. 148-149.

³⁴⁸ BCA, 030.11.1.218.39.4.

³⁴⁹ *Ali Baba*, 15 Eylül 1950, Yıl: 3, Sayı: 118.

³⁵⁰ *Ali Baba*, 15 Eylül 1950, Yıl: 3, Sayı: 119.

kararlaştırılmıştır³⁵¹. 1951 yılında Samsun belediye başkanlığına getirilen Kenber'in başkanlığı da 1953 yılı başına kadar sürmüştür. Samsun Belediye Meclisi 8 Ocak 1953'te yaptığı olağanüstü toplantı sonunda Belediye Başkanı Hamit Erip Kenber'in istifa ettiğini açıklamıştır³⁵². Meclis 16 Ocak 1953'te en yaşlı üye olan Mustafa Oran'ın başkanlığında toplanmış ve hazır bulunan 19 üyenin ittifakıyla belediye başkanlığına Avukat Nüzhet Ulusoy'u seçmiştir³⁵³.

1950 seçimlerinden sonra Samsun Merkez'in dışında kalan Samsun'un sekiz ilçesindeki belediye başkanlarına bakılacak olursa:

Bafra:

Bafra Belediye Meclisi Belediye Başkanlığı'na Necati Bora'yı, Encümen üyeliklerine de Diş Doktoru Kemal Özalp ve Ahmet Eriş'i seçmiştir³⁵⁴. Bafra Belediye Başkanı Necati Bora başkanlık görevini 1954'e kadar sürdürmüştür. 1954'te Necati Bora'nın yerine belediye başkanı olan Mahmut Barutçu ise 1955'e kadar bu görevde kalmıştır³⁵⁵.

Çarşamba:

Çarşamba Belediye Başkanlığı'na 1950'de Hamdi Tekay getirilmiştir. Tekay bu görevini 1952'ye kadar sürdürmüş ve 1952-1953 yıllarında Cafer Togay belediye başkanı olmuştur. Hamdi Tekay 1953'te tekrar Çarşamba Belediye Başkanlığı görevine gelmiş ve bu görevi 1954'e kadar sürdürmüştür. 1954-1955 yıllarında ise başkanlık görevini İsmail Anıt yerine getirmiştir³⁵⁶.

Havza:

1946'da Havza Belediye Başkanlığı görevine getirilen Salim Çonoğlu 1950 Belediye Seçimlerinden sonra da başkanlık görevini sürdürmüştür. 1952'de Çonoğlu'nun yerine Ahmet Saatoğlu Havza Belediye Başkanlığı'na getirilmiş ve bu görevde

³⁵¹ *Samsun*, 14 Temmuz 1951, Yıl: 6, Sayı: 487.

³⁵² *Demokrat Canik*, 9 Ocak 1953, Yıl: 1, Sayı: 228.

³⁵³ *Demokrat Canik*, 17 Ocak 1953, Yıl: 1, Sayı: 236.

³⁵⁴ *Samsun*, 20 Eylül 1950, Yıl: 4, Sayı: 3244.

³⁵⁵ *Bafra Efsane Şehir (Medeniyetler Beşiği ve Tarım Merkezi)*, Bafra Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Bafra Ofset, Bafra 2011, s. 89.

³⁵⁶ 13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden temin edilen fotoğraftan alınmıştır.

1954'e kadar kalmıştır. 1954'te başkanlığa getirilen Kazım Anar ise 1958'e kadar başkanlık yapmıştır³⁵⁷.

Ladik:

1948'de Ladik Belediye Başkanlığı'na getirilen Mustafa Nalcıoğlu 1950 Belediye Seçimlerinden sonra da görevine devam etmiş ve bu görevi 1955'e kadar sürdürmüştür³⁵⁸.

Kavak:

1949'da Kavak Belediye Başkanlığı görevine getirilen Ahmet Akal seçimlerden sonra da bu görevini sürdürerek 1954'e kadar görevde kalmıştır. 1954'te belediye başkanlığına getirilen Mehmet Akal ise 1957'ye kadar başkanlık görevini yürütmüştür³⁵⁹.

Terme:

1950'de Terme Belediye Başkanlığı görevine getirilen Hüseyin Turan 1952'ye kadar bu görevde kalmıştır. 1952'de başkanlık görevine getirilen Ekrel Arsal'ın başkanlığı ise 1956'ya kadar sürmüştür³⁶⁰.

Vezirköprü:

1950'de Vezirköprü Belediye Başkanlığı'na getirilen Mustafa Güral'ın başkanlığı 1956'ya kadar devam etmiştir³⁶¹.

³⁵⁷ Samsun İli Havza İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

³⁵⁸ Yusuf Yücel, *Bütün Yönleriyle Ladik (Ladik Tarihi ve Coğrafyası)*, Aksiseda Matbaası, Samsun 1987, s. 42.

³⁵⁹ <https://www.samsunkavak.bel.tr/sayfa/kavak-belediye-baskanlarimiz>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

³⁶⁰ Samsun İli Terme İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

³⁶¹ Samsun İli Vezirköprü İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

Alaçam:

1950'de Alaçam Belediye Başkanlığı'na getirilen Fikri Şen'in başkanlığı 1952'ye kadar sürmüştür. 1952'de Nihat İçel belediye başkanı olmuş ve İçel'in başkanlığı da 1956'ya kadar devam etmiştir³⁶².

Samsun'da 15 Ekim 1950'de yapılan il genel meclisi üyeliği seçimini ezici çoğunlukla DP kazanmıştır. İl genel meclisi 7 Aralık 1950'de saat 14.30'da Vali Haşim İşcan başkanlığında ilk toplantısını yapmıştır. Atatürk anısına saygı duruşunda bulunulmuş, ardından seçimlere geçilmiştir. İkinci başkanlığa Ali Kadayıfçı, katipliklere de Ahmet Ulaş ve Rahmi Draman seçilmişlerdir. Encümen seçimlerinin ardından 1949 yılı faaliyet raporu okunmuştur. Rapor hakkındaki konuşmaların daha sonraki toplantılara bırakılması uygun görülmüştür. Faruk Tozanlı'nın Memleket Hastanesi'ne ait emlak ile Ahmet Teker'in Samsun Matbaası'nın satışı hakkındaki tekliflerini incelemek üzere Faruk Tozanlı, Kani Çatalsakal ve Ahmet Ulaş'tan oluşan bir komisyon seçilmiş ve meclis oturumuna 15 Aralık 1950'de toplanmak üzere başkan tarafından son verilmiştir³⁶³.

2.3. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1950 Sonrası Samsun Ziyaretleri

Samsun 1950-1954 yılları arasında birçok önemli siyasiyi ağırlamıştır. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, TBMM Başkanı Refik Koraltan, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ve Başbakan Adnan Menderes Samsuna gelen önemli siyasi isimlerdir.

2.3.1. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 13 Mayıs 1952 Tarihli Samsun Ziyareti

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 10 Mayıs 1952'de beraberinde CHP Genel İdare Kurulu üyelerinden Sivas milletvekili Reşat Şemsettin Sirer, Ordu milletvekili Atıf Topaloğlu, Dr. Kemali Bayizit ve Trabzon milletvekili Naci Altuğ olduğu halde Karadeniz bölgesi gezisine çıkmıştır. CHP Genel Başkanı ilk uğradığı yer olan Zonguldak'ta hararetli bir kalabalığa hitap etmiştir³⁶⁴. Karadeniz seyahatini

³⁶² <http://alacam.bel.tr/?icerik=60>. (Erişim Tarihi: 15.03.2019).

³⁶³ *Ali Baba*, 8 Aralık 1950, Yıl: 3, Sayı: 141.

³⁶⁴ BCA, 490.01.11.59.23.

sürdürerek 13 Mayıs 1952'de Samsun'a gelmiştir. Samsun'da coşkulu bir şekilde karşılanan İnönü, Cumhuriyet Meydanı'nda tertip edilen toplantıya katılmış, kendisini bekleyen büyük bir kalabalık önünde konuşma yapmıştır³⁶⁵.

Samsun'daki konuşmasında milletin iç bünyesinde vatandaşları birbirinden ayıran esaslı ve toplumsal ihtilafların olmadığını belirtmiştir. Herkesin millet işlerinin görülmesinde farklı usuller düşünebileceğini ancak vatanın yükselmesi hedefinde ve Cumhuriyetle kurulan yeni hayatın feyizli olduğunda birleşmesi gerektiğini ifade ederek bu durumun Türkiye'ye büyük güç vereceğini dile getirmiştir. Demokrasinin aralarında sert münakaşalara neden olduğunu ancak bu rejimin milletin ihtiyacına ve anlayışına uygun bir hayat tarzı getirdiğini sözlerine ekleyen İnönü her yeni yaşayış gibi bunun da yeni tecrübeler devrine girdiğine değinmiştir³⁶⁶.

İnönü Samsun'daki konuşmasında bir huzursuzluk dönemi geçirdiklerini ve sebebinin partizan idare olduğunu söylemiştir. Cumhuriyet hükümetinin bütün vatandaşlara karşı eşit muamele ile sığınılacak yer olması gerektiğine, bunun yerine partizan bir zihniyetle vazife görmesi halinde herkese büyük bir ıstırap getireceğine temas etmiştir. İnönü partizan idarenin kendine göre bir anlayışı olduğunu, hükümetin elinde olan bütün işlerde vatandaşların siyasi düşünceleriyle ilgileneceği ve bu düşüncelere göre farklı muamele yoluna gireceğini ifade etmiştir. İktidarda bulunan bir partinin amme hizmeti gören bütün müesseselerle kolayca temas edebildiğini ve bu nedenle her müessese üzerinde her gün tesirlerini tecrübe etmeye kalktığını belirtmiştir. Hiçbir şeyden mesul olmayan partizan unsurların büyük küçük memurlar üzerinde her gün daha çok tahribat yaptığını sözlerine ekleyen İnönü, memurların her türlü mukavemetinin tahammül edilemez bir vatan suçu olduğunu dile getirmiştir. Demokratik rejimin bünyesine bu hastalığın yerleşmesi ve daha başında tedavi edilmemesi halinde rejimi düzeltilemez hale getireceğine, partizan idareden aynı partiye mensup olan geniş vatandaş kitlesinin de mağdur olacağına işaret etmiştir. Bu uygulamayı yapan yetkililer dışındaki bütün partililerin yavaş yavaş bu idare şeklinin olumsuzluklarını kavrayacağına, derdin tedavisinin gecikmesinin parti ileri gelenlerinin mukavemetini artıracığına değinmiştir. Balkan memleketlerinin partizan idare sistemine çok defa kapıldıklarından ve dünyanın diğer

³⁶⁵ *Akşam*, 14 Mayıs 1952, Sene: 34, No: 12073.

³⁶⁶ BCA, 490.01.11.59.24.

köşelerinde de demokratik rejimi bu şekilde anlayanların görüldüğünden bahseden İnönü, bu hastalıklardan kendisini kurtaramayan memleketlerde demokrasinin yaşayamadığını söylemiştir. Partizan idareye düşmemek meselesinin iktidarda ve muhalefette bulunan her parti için ortak amaç olması gerektiğini ve iktidar partilerinde görülen bu hastalığın milli bir şuurla tedavisinde vatandaşların birbirine yardım etmesi gerektiğini ifade etmiştir³⁶⁷. Memlekette böyle bir idarenin bütün işaretlerinin iki yıldan beri bol bol görüldüğünü, Malatya'da geçen hadiselerin herkesin malumu olduğunu aktarmıştır. Malatya'da iktidar partisi kongrelerinde partizan idarenin yine iktidar partisine mensup vatandaşlar tarafından tepkiyle karşılandığını, durumun gelecek için bir ümit olduğunu ve her partiye mensup vatandaşın bunu kavradığını belirtmiştir. Yeni iktidarın ilk gününden beri işlerin partizan bir istikamete doğru gittiğini, kaygılarını TBMM'de ve halk önünde tekrar tekrar söylediklerini hatırlatmıştır. Olumlu bir sonuç alınca kadar bu konuyu bir millet meselesi olarak takip edeceklerini açıklamıştır³⁶⁸.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü partizan idareden söz etikten sonra konuyu basın hürriyetine getirmiş, demokratik rejimin her şeyden evvel bununla belli olduğunu belirtmiştir. Basın hürriyetinin bugün yüz senelik mücadele içinde emsali görülmemiş olan bir baskı altında olduğunu ifade etmiştir. Demokrasiye alışmamış ülkelerde basın üzerinde büyük baskıların olduğundan bahseden İnönü, bunun en etkilisinin onun maddi bakımdan yaşaması imkanının elinden alınması olduğunu söylemiştir. Basının resmi ilanlar yüzünden eşit olmayan şartlar içinde hayat mücadelesi verdiğini, bu şartlar altında demokratik rejimin temeli olan fikir sahibi gazetelerin uğradıkları zorluğun insan takatinin üzerinde olduğunu dile getirmiştir. Hakikat yolunda çırpınan bazı gazetelerin mali güçlüklerle dayanamayarak kanaatlerinden fedakarlık yapmak zorunda kaldığına, onları eleştirmenin hiç kimsenin hakkı olmadığına değinmiştir. Bu gazeteleri buldukları baskıdan kurtarmaya çalışmanın her vatandaşın borcu olduğunu, bir idarenin elinde olan resmi ilan yetkisini basın hürriyeti aleyhine kullanmaya başladığında o idarenin elinde bulunan diğer vasıtaları da bu aleyhte kullanabileceğini aktarmıştır³⁶⁹.

³⁶⁷ BCA, 490.01.11.59.24.

³⁶⁸ BCA, 490.01.11.59.24.

³⁶⁹ BCA, 490.01.11.59.24.

İsmet İnönü dünyanın bugünkü iktisadi şartlarında zaman zaman kağıt buhranı ve ihtiyaca göre dışarıdan dövizle malzeme sağlama mecburiyetinin basını çeşitli vesilelerle hükümete mecbur bıraktığını belirtmiştir. İnönü hür basının sesini kısma mecbur olması vatanın kaderi için ne kadar zararlı ise, hür olmayan bir gazete ailesinin vücut bulmasının da milletin kültürü için o derece tahrip edici olduğunu söyleyerek sözlerine devam etmiştir. Basın üzerindeki diğer bir baskının da gerek adli gerek askeri mahkemeler önünde ceza müeyyidelerinin ağırlştırılması olduğunu, bu tertiplerin basını görevlerini yerine getiremeyecek bir hale düşüreceğini ifade etmiştir. Gazete suçlarının kanun içinde muhakeme olunabileceğinden bahseden İnönü, adalet huzurunda beraat eden masum yazıların iktidarın ileri gelenleri tarafından TBMM'de muhakeme edildiğine değinmiştir. İktidarın sorumlu şahsiyetlerinin beğenmedikleri gazete yazılarını meclis kürsüsünde suçladıklarına, gazete yazarlarının manen tecavüze uğramakta olduğuna temas etmiştir. Tüm bu gerçek dışı suçlamaların bütün memlekette haksız olarak Devlet Radyosu ile neşredildiğini dile getirmiş, bu şartlar içinde her gazetenin adaletten başka siyasilerin ithamlarına ve ceza tehditlerine göğüs germek mecburiyetinde kaldığını hatırlatmıştır³⁷⁰.

İnönü anlattığı şartlar altında basın hürriyetinin memleketin başlıca meselesi haline geldiğini ifade etmiştir. Halkın ilgisinin şimdiye kadar birçok yanlış teşebbüsü önlediğini ve kötü gidişatı düzelttiğini hatırlatmıştır. Medeni bir milletin başlıca hakkı olarak basın hürriyetinin bütün partilerin kaygısı olacak önemde olduğunu dile getirmiştir. Bu hürriyetin bütün vatandaşların müşterek malı sayıldığını, iktidardan basın hürriyetine hürmet göstermesini istemenin hakları olduğunu söylemiştir. İnönü, çıktığı bu yurt gezisinde vatanda siyasi huzuru sağlamak için lazım olan şartları vatandaşlarla paylaşacağından söz etmiştir. Basın hürriyetinden başka diğer mevzuları gelecek nutuklarda arz etmeye çalışacağını, bir hafta sonra 19 Mayıs'ta büyük Atatürk'ün Samsun'a çıkışını selamlamayı bir minnet ve hürmet vazifesi saydığını belirtmiştir³⁷¹.

³⁷⁰ BCA, 490.01.11.59.24.

³⁷¹ BCA, 490.01.11.59.24.

İnönü 13 Mayıs 1952'deki Samsun konuşmasının ardından 14 Mayıs'ta Çarşamba ve Terme'de de birer konuşma yapmıştır³⁷². İnönü Çarşamba'daki hitabında her vatandaşın kendi anlayışına göre siyasi hayatını tayin ettiğini ancak önemli olanın bu siyasi görüş ayrılığının vatandaşlar arasındaki kardeşlik duygularını bozmaması olduğunu ifade etmiştir³⁷³. Demokrasi hayatındaki hastalıkları önlemek için el birliğiyle çalışmaları gerektiğine, eskiden söylediği gibi vatani ve insani münasebetleri bozmamalarının önemine değinmiştir. Kanun hükümlerinin anlayış ve inanç ile uygulandığında iktidarın gelip geçmesinin bir seçim sporu haline geleceğini söylemiştir. Baştakilerin muhalefete haksız suçlamalar yaptığını ve bunun memleketin içinde bulunduğu bir sıkıntı olduğunu dile getirmiştir. Kendilerinin görevdeyken büyük bir sabır gösterdiklerini, yarın iktidara geldiklerinde bütün eksiklikleri tamamlayacaklarını, geçmiş hataları bir günde unutarak imar hareketlerini ilerleteceklerini ve halk idaresinin bütün icaplarını yerine getireceklerini sözlerine eklemiştir³⁷⁴.

Çarşamba ilçesinde konuşan İnönü Terme'ye geçmiş ve burada da bir konuşma yapmıştır. İnönü konuşmasında iktidarların kendilerine verilen emanetin bir gün millet tarafından bir başkasına verilebileceğini unutmaması halinde birçok hatadan kurtulabileceğini belirtmiştir. Vatandaşlara adaletsiz muamele yapmaya imkan olmadığını ve Türk milletinin haksızlığı kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Demokrasi rejiminde bir partinin iktidara geldiğinde artık oradan inmemesinin formülünün bulunmadığını, bunun basit bir şey olduğunu fakat bilinmesinin büyük önem arz ettiğini söylemiştir. Memleket ve millet işlerinin bir partinin iktidar devresine sığmayacak kadar geniş olduğunu ve bu işin yeni iktidarlar tarafından ileriye götürüleceğini dile getirmiştir³⁷⁵.

İsmet İnönü Terme'deki konuşmasından sonra Ordu'nun Fatsa ilçesine geçmiş ve burada da bir konuşma yapmıştır³⁷⁶. İnönü konuşmasında vatandaşların siyasi kanaatleri ne olursa olsun birbirleriyle iyi geçinmelerini tavsiye etmek için seyahate çıktığını ifade etmiştir. Ayrıca farklı partiye mensup ya da farklı siyasi kanaatte olan

³⁷² *Akşam*, 15 Mayıs 1952, Sene: 34, No: 12074.

³⁷³ BCA, 490.01.11.59.24.

³⁷⁴ *Akşam*, 15 Mayıs 1952, Sene: 34, No: 12074.

³⁷⁵ BCA, 490.01.11.59.24.

³⁷⁶ *Akşam*, 15 Mayıs 1952, Sene: 34, No: 12074.

vatandaşların birbirleriyle iyi geçinerek kanun önünde eşit muamele görmeyi bir dava haline getirmeleri halinde hiçbir iktidarın haksızlık yoluna gidemeyeceğini belirtmiştir³⁷⁷. Geceyi Fatsa'da geçiren CHP Genel Başkanı 15 Mayıs 1952'de Ordu'ya geçerek Karadeniz seyahatini sürdürmüştür³⁷⁸. İnönü Ordu'da yaptığı konuşmada demokratik rejimin önemi üzerinde dururken Giresun'daki konuşmasında matbuat hürriyetine temas etmiş, radyonun tecavüz ve iftira vasıtası yapılmaması gerektiğine değinmiştir³⁷⁹.

2.3.2. TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın 15 Kasım 1952 Tarihli Samsun Ziyareti

TBMM Başkanı Refik Koraltan, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Samsun milletvekillerinden Muhittin Özkefeli, Haşim Alişan ve Hadi Uzer 15 Kasım 1952'de Samsun'a gelmişlerdir. Samsun Valisi Dr. Turgut Babaoğlu beraberindeki Tugay Komutanı Tuğgeneral Cemal Akbulut, DP İl ve İlçe Kurulları ile il sınırına Koraltan'ı karşılamaya gitmiştir. Vali ve tugay komutanı Merzifon'a kadar giderek Refik Koraltan'ı ve Kemal Zeytinoğlu'nu karşılamışlardır³⁸⁰. Koraltan, Merzifon belediye binasında bir konuşma yapmış ve buradan orduvine giderek öğle yemeği yemiştir. Ardından Samsun'a doğru yola çıkan heyet Havza'da alkışlarla karşılanmış, Havzalılarla yapılan sohbetten sonra kendilerine katılan DP İl ve İlçe Kurullarıyla yola devam etmiştir. Koraltan Kavak'a gelince orada bir müddet kalmış, Kavaklıların çektiği sıkıntıları bildiğini ve mevcut durumdan memnun olup olmadıklarını sormuştur. Kavaklıları temsilen konuşan bir kişi hükümetten ve validen duydukları memnuniyeti ifade etmiş, orada bulunanlar tarafından alkışlanmıştır. Bu sözler üzerine Koraltan vali ile iktidarın genç olduğunu ve bu nedenle çok iyi çalışabileceğini dile getirmiştir. İktidarın ve halkın görevinin kötülerle mücadele etmek, iyilik için çalışmak olduğunu söylemiştir. Bu konuşmanın ardından Koraltan 40 civarında bir otomobil kfilesi ile yola çıkarak Samsun'a gelmiştir³⁸¹.

Refik Koraltan vilayet önünde toplanan halka hitaben gelirken yollarda halk ile konuştuğunu, bu nedenle biraz geciktiğini söylemiş ve dinleyicileri beklettiği için

³⁷⁷ BCA, 490.01.11.59.24.

³⁷⁸ *Akşam*, 15 Mayıs 1952, Sene: 34, No: 12074.

³⁷⁹ BCA, 490.01.11.59.24.

³⁸⁰ *Demokrat Canik*, 17 Kasım 1952, Yıl: 1, Sayı: 174.

³⁸¹ *Demokrat Canik*, 17 Kasım 1952, Yıl: 1, Sayı: 174.

onlardan özür dilemiştir. Samsun'a büyük bir müjde ile geldiğini ifade etmiş, asırlardan beri şehrin en büyük derdi olan liman meselesinin artık çözüldüğünü belirtmiştir. İhaleinin mart ayından önce mutlaka yapılacağını dile getiren Koraltan bu konuda sözü Bayındırlık Bakanı'na vermiştir. Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoglu ise kısa bir konuşma yaparak liman işinin hazırlık safhasının tamamlandığını açıklamıştır³⁸².

TBMM Başkanı Refik Koraltan ve beraberindeki heyet şerefine saat 21.00'de Samsun Şehir Kulübü'nde bir akşam yemeği verilmiştir. Koraltan ve beraberindekiler 16 Kasım 1952'de yollarına devam ederek Çarşamba ve Terme ilçelerine uğramış, ardından Ordu'ya gitmiştir³⁸³.

2.3.3. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in 4 Ağustos 1953 Tarihli Samsun Ziyareti

Karadeniz bölgesine ve Kuzeydoğu Anadolu'ya bir seyahate çıkan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek 4 Ağustos 1953'te beraberinde Bolu milletvekili İhsan Yalçın ve Ulus gazetesi yazarlarından Kemal Zeki Gençosman olduğu halde uçakla Samsun'a gelmiştir. Partililer tarafından büyük bir tezahüratla karşılanan Gülek CHP İl Başkanlığı'na geçmiştir. Parti binasında toplananlarla görüşmüş, saat 16.30'da Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Rıza Işıtan'la birlikte Samsun Valisi Cemal Dinç'i makamlarında ziyaret etmiştir. Bundan sonra DP Samsun İl Başkanlığı'na gitmiş ancak binada kimse bulunmadığı için yalnız kart bırakmakla yetinmiştir³⁸⁴.

Kasım Gülek saat 17.00'de Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda CHP'nin düzenlediği mitinge katılmıştır. Gülek ve beraberindekiler Atatürk anıtına çelenk koymuş ve ardından Gülek kürsüye gelerek bir konuşma yapmıştır. Sözlerine parti farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlara selam ve teşekkürle başlamış, günün siyasi meselelerine kısaca temas edeceğini belirtmiştir. MP'nin kapatılması hadisesine değinmiş, mahkemelere hürmet eden bir partinin mensubu olduğu için üzerinde fazla durmayacağını ifade etmiştir. Bu konuda CHP'nin tutumuna DP'nin sinirlendiğini ve aceleyle kanunlar çıkardığını söylemiştir. İktidarın korkmasına gerek olmadığını

³⁸² *Demokrat Canik*, 17 Kasım 1952, Yıl: 1, Sayı: 174.

³⁸³ *Demokrat Canik*, 17 Kasım 1952, Yıl: 1, Sayı: 174.

³⁸⁴ *Samsun*, 6 Ağustos 1953, Yıl: 7, Sayı: 1230.

belirten Gülek, dinin siyasete alet edilmesini engelleme ve inkılapları koruma yolunda alınan tedbirlerde iktidarla birlikte olduklarını dile getirmiştir³⁸⁵. Başbakan Adnan Menderes 2 Ağustos'ta Denizli'deki konuşmasında CHP'yi eleştirerek millete hesap vermekten kaçan insanların iktidara gelip hesap sorma planları yapmalarını hayretle karşıladığını ifade etmiştir³⁸⁶. Gülek, Başbakan Adnan Menderes'in Denizli'de yapmış olduğu konuşmaya cevap vermiştir. Hükümetin ekonomi politikasını eleştirerek pahalılık olduğuna işaret etmiş, "Ne bana ne onlara inanın. Pazara gidin pazara!" diyerek eleştirilerini sürdürmüştür. Su, yol ve sanayileşme programlarını CHP iktidarının çizdiğinden ve DP'nin bu çizilen yolda çalıştığını ancak işleri geciktirdiğinden söz etmiştir. CHP'nin iktidara geldiği takdirde 3 ay içinde memleketi cennete çevireceği vaadinde bulunamayacağını çünkü DP'nin işleri karıştırdığını söylemiştir. Mitingde Kasım Gülek'ten sonra Bolu Milletvekili İhsan Yalçın da söz alarak iktidarı eleştirmiştir³⁸⁷.

CHP Samsun İl İdare Kurulu mitingden sonra Kasım Gülek şerefine Gar Lokantası'nda bir ziyafet vermiştir³⁸⁸. Geceyi Samsun'da geçiren Gülek 5 Ağustos sabahı saat 08.00'de beraberinde Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Rıza Işıtan ve İl İdare Kurulu üyeleri, Merkez İlçe Başkanı Rıfat Serter ve partililer olduğu halde Çarşamba'ya hareket etmiştir. Yol üzerindeki köylülerle sık sık sohbet eden heyet saat 10.00'a doğru Çarşamba'ya gelmiş ve burada tezahüratlarla karşılanmıştır. İlçede düzenlenen mitingde CHP'nin Çarşamba İlçe Başkanı Cemil Şensoy açmış ve ardından alkışlar arasında Genel Sekreter Gülek kürsüye gelmiştir. Çarşambalıları Genel Başkan İsmet İnönü ve arkadaşlarının selamlarını getirdiğini belirtmiş, vaat ile vatandaşları kandıranların ipliklerinin pazara çıktığını, ülkede ekonomik durumun çok kötü olduğunu ifade etmiştir. Başbakan Menderes'in Denizli'deki konuşmasında CHP'nin kendilerine devrettiği 140.000 kilo altını tamamen harcadıklarını itiraf ettiğini söylemiş, paranın karşılığı olan altınların tamamen eritildiğini dile getirmiştir. CHP zamanında başlanan işleri sanki DP'nin kendisi yapmış gibi sahiplendiğine ancak gerçeğin hiç de öyle olmadığına işaret etmiştir. Seyhan Barajı'nın, Samsun Limanı'nın ve birçok yol işinin kendi ulaştırma bakanlığı

³⁸⁵ *Samsun Postası*, 6 Ağustos 1953, Yıl: 3, Sayı: 856.

³⁸⁶ *Milliyet*, 3 Ağustos 1953.

³⁸⁷ *Samsun Postası*, 6 Ağustos 1953, Yıl: 3, Sayı: 856.

³⁸⁸ *Samsun*, 6 Ağustos 1953, Yıl: 7, Sayı: 1230.

zamanında başladığını hatırlatmıştır³⁸⁹. Gülek konuşmasında bir gün önce DP Çarşamba İlçe Kongresi'nde konuşan Samsun milletvekili Tevfik İleri'ye de cevap vermiştir. Tevfik İleri'nin iktidarın işlerine hayran olduğu ve Kasım Gülek'in dahi bu işler karşısında oyunu DP'ye vermesi gerektiği yolundaki sözlerini eleştirmiştir³⁹⁰.

Çarşamba'dan Terme'ye geçen Kasım Gülek Terme'de de coşkulu bir şekilde karşılanmış ve burada düzenlenen mitingde bir konuşma yapmıştır. CHP'nin iktidara gelmek için yapamayacağı vaatlerde bulunmaktan daima kaçındığını, yapabilecekleri işleri vaat ederek iktidara geleceklerini söylemiştir. Terme'deki konuşmasında radyodan da bahsetmiş ve radyonun bütün işleri yolunda gösterdiğini ancak durumun hiç de öyle olmadığını belirterek sözlerine şöyle son vermiştir³⁹¹: "Radyonun dediği gibi eğer herşey yolunda ise iktidardakiler şu üç sorunun cevabını versinler:

1. Neden paramızın kıymeti yarıya düşmüştür?
2. Neden Türkiye'nin karanlık günlerinde biriktirilmiş olan altınlar eritilmiştir? İktidara devrettiğimiz 140.000 kilo altın ne olmuştur?
3. Niçin Türkiye'nin dünyadaki itibarı sifira inmiştir?"³⁹².

Kasım Gülek'in konuşmasının ardından Terme mitinginde Atıf Topaloğlu, Naşit Fırat ve İhsan Yalçın da birer konuşma yapmış ve ardından Ünye'ye hareket edilmiştir³⁹³.

2.3.4. Başbakan Adnan Menderes'in 21 Kasım 1953 Tarihli Samsun Ziyareti

Başbakan Adnan Menderes beraberinde Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoglu, Gümrük ve Tekel Bakanı Emin Kalafat, Tarım Bakanı Nedim Ökmen ile bazı milletvekilleri, Ziraat Bankası Umum Müdürü ve basın temsilcileri olduğu halde 21 Kasım 1953'te saat 13.30'da Samsun'a gelmiştir. Merzifon'dan itibaren yol güzergahında, Havza ilçesinde, diğer bucak ve köylerde tezahüratlarla karşılanıp uğurlanan Başbakan Menderes vatandaşlarla sohbet ederek onların dilek ve şikayetlerini dinlemiş, ihtiyaçlarını tespit etmiştir. Başbakan Menderes'in konvoyunu

³⁸⁹ *Samsun*, 7 Ağustos 1953, Yıl: 7, Sayı: 1231.

³⁹⁰ *Samsun*, 7 Ağustos 1953, Yıl: 7, Sayı: 1231.

³⁹¹ *Samsun*, 8 Ağustos 1953, Yıl: 7, Sayı: 1232.

³⁹² *Samsun*, 8 Ağustos 1953, Yıl: 7, Sayı: 1232.

³⁹³ *Samsun*, 8 Ağustos 1953, Yıl: 7, Sayı: 1232.

Merzifon'dan itibaren yüzlerce otomobille takip eden kabile kışla önü mevkiinde vatandaşları getiren diğer araçların da katılmasıyla büyümüştür. Menderes Samsun'da kışla önünde askeri merasimle karşılanmıştır. Samsunluların sevgi gösterileri arasında güçlkle ilerleyen Başbakan Cumhuriyet Meydanı'nı dolduran binlerce vatandaşın tezahüratları arasında bir konuşma yapmıştır³⁹⁴.

Konuşmasına "Aziz ve Sevgili Samsunlular!" diyerek başlayan Başbakan Menderes, kendisini karşılarken gösterilen büyük alaka ve muhabbete şükran duygularını belirtmiştir. Uzun zamandan beri Samsun'a gelmek istediğini fakat bunun mümkün olmadığını, Atatürk'ün Milli Mücadele'yi başlattığı bu mübarek topraklarda onun aziz hatırasını yad etmekle söze başlamayı bir vatan vazifesi saydığını ifade etmiştir. Samsun'dan Karadeniz'in diğer illerine de gitmek istediğini ancak üç dört gün sonra Türkiye'ye gelecek olan Pakistan Devlet Başkanı'nı karşılayacağını söyleyerek diğer Karadeniz vilayetlerinin halkından özür dilemiştir. DP'nin kurulduğu ilk vilayetin Samsun olduğunu hatırlatan Menderes bu güzel hatırayı unutmadıklarını dile getirmiştir. Partinin ilk adımlarına Samsun'un rehberlik ettiğine ve o günün şartları içinde tereddütte bulunanlara yol gösterdiğine temas ederek o gün bu cesareti gösteren ve partilerine itimadı esirgemeyen arkadaşlarına şükranlarını sunmuştur³⁹⁵.

DP'nin mücadelesini muhalefette ve iktidarda olduğu zamana göre iki safhada incelemenin doğru olacağını belirten Menderes, vaziyeti iyice kavramak için partilerinin kurulmasından önceki şartları da hatırlamak gerektiğini ifade etmiştir. Kendilerinden önce memleketin tek partinin baskısı altında olduğunu, muhalefetin vatana ihanetle eş değer görüldüğünü, hakiki manada demokrasiden, vatandaş hak ve hürriyetlerinden bahsetmenin mümkün olmadığını dile getirmiştir. DP'nin kurulmasından sonra muhalefetin makbul bir meslek olmadığını söyleyen iktidarın bu suretle gelişmelerini engellemeye çalıştığına temas ederek nerede ocak açmaya teşebbüs ettilerse bunların çoğunun defalarca kapatıldığını söylemiştir. CHP iktidarının 1946 seçimlerinde yaptıklarının asla unutulmayacağına, DP hareketinin baskılarla önleneyecek bir hareket olmadığını onlar tarafından da anlaşıldığına değinmiştir. 12 Temmuz Beyannamesi ve diğer bazı girişimlerle iktidarın bükemediği eli sıkarak gibi görüldüğünü ve böylece milletin infialini bir dereceye

³⁹⁴ BCA, 030.01.13.79.12.

³⁹⁵ BCA, 030.01.13.79.12.

kadar azaltma yoluna gittiğini, 1950 senesine yaklaşıldığı zaman ise vaziyetin tahammül edilebilecek hale ancak geldiğini aktarmıştır³⁹⁶.

DP'nin muhalefet döneminin baskılar ve hatta yer yer işkencelerle ciddi mücadeleler içinde geçtiğini belirten Menderes, 1950'de Türk milletinin kendilerini büyük bir çoğunlukla iş başına getirdiğini ifade etmiştir. İktidara geldiklerinden bugüne kadar üç buçuk sene geçtiğini, başardıklarını milletin önüne alınlarının akı ile serebilecek vaziyette olduklarını dile getirmiştir. Gerek muhalefette gerekse iktidarda başarılı olup olmadığını anlamak için partilerinin kuruluşundaki amaçlara göre hareket edip etmediğini incelemek gerektiğine temas etmiştir. Menderes, dayandıkları zihniyetin siyasi sahada hürriyetçi ve demokratik bir idare kurmak, iktisadi sahada ise milletin çalışkanlığına inanarak özel teşebbüse en geniş imkânları vermek olduğuna değinmiştir. Muhalefetteyken hürriyet davasını gerçekleştirmek görevini yerine getirdiklerini ve 1950'de serbest seçimle millet iradesinin ortaya çıkmasını sağladıklarını söylemiştir. Üç buçuk senelik iktidar dönemlerinde de hürriyet ve demokrasi rejimini gerçekleştirmek görevini başardıklarına işaret etmiştir. O zamanki baskının yerine demokratik hürriyetlerin şimdi gereği gibi sağlandığından bahseden Menderes, hangi partiye mensup olursa olsun vatandaşlar arasında devlet ve idare karşısında en küçük bir farkın bulunmadığını, bütün vatandaşların demokratik hürriyetlerin nimetlerinden faydalandıklarını açıklamıştır³⁹⁷.

Başbakan iktidarları döneminde iktisadi alandaki gelişmeyi inkâr etmenin imkânı olmadığına değinmiştir. Ülkedeki kalkınmanın ve bunun neticesinde her sahadaki iş ve üretim hacminin artışının yalnız memlekette değil dünyanın başka yerlerinde de misli görülmemiş bir hızla devam ettiğini ifade etmiştir. Ziraatte, ticarete, sanayide, bayındırlık işlerinde, nakliyecilikte ve bankacılıkta görülen gelişmelerin vatandaşların rahatça nefes almalarını ve nispi bir refaha kavuşmalarını sağladığını dile getirmiştir. Ele aldıklarında 1,3 milyar lira civarında olan devlet bütçesinin önemli vergi indirimlerine rağmen bu yıl için 2,5 milyar liraya yakın olduğunu belirten Menderes, bunun denk bütçe olarak düzenlendiğine temas etmiştir. Eski iktidarın son üç senesi içinde ülke gelirlerinin 81 milyon liralık bir artış gösterdiğini, bir sene öncesine göre bu seneki ekim ayının gelir artışının 39 milyon lira olduğunu

³⁹⁶ BCA, 030.01.13.79.12.

³⁹⁷ BCA, 030.01.13.79.12.

açıklamıştır. DP'nin siyasi sahada olduğu kadar iktisadi sahada da kuruluşuna esas olan zihniyete göre başarılı olduğunu söylemiştir³⁹⁸.

Başbakan asayiş konusundan söz ederek ülkenin eskiye nazaran çok iyi bir halde olduğunu ve medeni memleketlerce bile gıpta edilebilecek düzeye geldiğini belirtmiştir. Asayiş konusunda bütün tedbirlerin demokratik hürriyetlerin esasına dayanacağını söyleyerek dış siyaset ve dış emniyet konusuna da değinmiştir. Türkiye'nin dünya siyasetinin ortasında olduğunu, dünya emniyetinin kurulmasını gaye edinen en büyük teşekkülün içinde önemli bir uzuv olarak vazife gördüklerini ifade etmiştir. Diğer memleketlerin maruz kaldığı tehlikelerden daha fazla bir tehlike ile karşı karşıya bulduklarına temas eden Menderes, dostluklara ve taahhütlere bağlı olmalarının memleketin dış politikasına bugünkü müstesna manzarayı verdiğini dile getirmiştir. Milli savunma konusunda ise ordunun her an kuvvetlenmekte olduğuna işaret etmiştir. İktisadi kalkınmaya önem vermelerinin iki gayesinden birinin halkı layık olduğu refah düzeyine ulaştırmak, diğerinin ise orduyu memleket sınırlarını koruyacak şekilde ayakta tutarak her gün biraz daha kuvvetlendirmek olduğundan bahsetmiştir. Menderes, dış itibarın bir temelini dürüst politika diğer temelini ise kuvvetli ordu olduğunu sözlerine eklemiştir³⁹⁹.

Samsunluların oylarını DP'ye vermekle milletin huzurunda başlarının dik olduğunu söyleyen Menderes, partiyi ilk kuran vilayetin halkı olarak ülkede yaşanan başarılarından dolayı övünmesi gerektiğini dile getirmiştir. Kavgaları bir tarafa bırakmak gerektiğine, DP'nin yaptığı müspet eserleri iktidarları zamanında yapamayanların bütün söylediklerini unutarak iktidar ve muhalefetin vatan hizmetinde birleşmelerinin önemine değinmiştir⁴⁰⁰.

Başbakan Adnan Menderes Samsun'daki konuşmasından sonra meydanı dolduran halkın sevgi gösterileri arasında vali konağına gitmiştir. Başbakan saat 17.30'da burada kendisini ziyarete gelen CHP İl İdare Kurulu Başkanı ve üyelerini kabul etmiştir⁴⁰¹. Akşam ise Samsun Kültür ve Güzel Sanatlar Derneği tarafından ordu

³⁹⁸ BCA, 030.01.13.79.12.

³⁹⁹ BCA, 030.01.13.79.12.

⁴⁰⁰ BCA, 030.01.13.79.12.

⁴⁰¹ BCA, 030.01.13.79.12.

evinde şerefine düzenlenen baloya katılarak⁴⁰² geceyi Samsun'da geçirmiştir. Ertesi gün 22 Kasım 1953 tarihli DP Samsun İl Kongresi'ne katılmış, burada bir buçuk saat süren bir konuşma yapmıştır. Kongreden sonra Başbakan ve beraberindeki Bayındırlık, Tekel ve Tarım Bakanları vapurla Samsun'dan ayrılıp Trabzon'a hareket etmişlerdir⁴⁰³. Başbakan'ın DP Samsun İl Kongresi'nde yaptığı konuşmaya "Parti Kongreleri" başlığında yer verilmiştir.

2.4. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri

1946-1950 yılları arasında olduğu gibi bu dönemde de siyasi parti kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı görülmüştür. Kaynaklarda İdare Kurulu'na seçilenlerin ismine ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Bazı kongrelerde bu isimlerin kimler olduğu tespit edilebilirken bazılarında seçimlerle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

2.4.1. DP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

2.4.1.1. DP Samsun İlçe Kongreleri

DP ilçe kongreleri düzenli bir şekilde toplanmamıştır. Bunun yanında araştırmalarımızda bütün ilçe kongrelerine ulaşamamıştır. Aynı zamanda ulaşılan ilçe kongrelerinin bazılarında ise İlçe İdare Kurullarına kimlerin seçildiği ile ilgili eksik bilgiler yer almıştır.

Samsun DP Merkez İlçe Kongresi 24 Mayıs 1952'de toplanmıştır⁴⁰⁴. Kongre, parti merkez binası salonunda Nurettin Cerit'in birinci başkanlığı ve Abdullah Keleşoğlu'nun ikinci başkanlığında yapılmıştır. Kongrede Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Samsun milletvekilleri Naci Berkman ve Muhittin Özkefeli, Vali Dr. Turgut Babaoğlu, DP il başkanı, Belediye Başkanı Hamit Erip Kenber, DP İl İkinci Başkanı Yusuf İzzettin Kefeli, DP İl İdare Kurulu üyeleri Nuh Akgün, Asaf Varol, Nurettin Cerit ve Abdullah Keleşoğlu ile gazete mensupları hazır bulunmuştur⁴⁰⁵.

⁴⁰² *Yeni Selamet*, 23 Kasım 1953, Yıl: 43, Sayı: 1487-104.

⁴⁰³ *Yeni Selamet*, 24 Kasım 1953, Yıl: 43, Sayı: 1487-105.

⁴⁰⁴ *Samsun*, 26 Mayıs 1952, Yıl: 6, Sayı: 801.

⁴⁰⁵ *Demokrat Canik*, 25 Mayıs 1952, Yıl: 1, Sayı: 12.

Kongrede çeşitli konular tartışılmış ve İlçe İdare Kurulu raporunun okunmasından sonra milletvekillerinden Muhittin Özkefli ve Naci Berkman ile Mili Eğitim Bakanı Tevfik İleri birer konuşma yapmışlardır⁴⁰⁶. Tevfik İleri konuşmasına "Yarın başlayacak ramazan bayramınızı şimdiden tebrik ederim." sözleriyle başlamış ve yapılacak olan Samsun İl Kongresi'ne Başbakan Adnan Menderes'in de geleceği müjdesini vermiştir. Delegelerden birinin din hürriyetinin sağlanması yönündeki sözlerine cevaben din ve iman hürriyetinin sınırsız olduğunu söyleyerek bunu engelleyecek bir kuvvetin olmadığını belirtmiştir. Mekteplerde okutulan din derslerine temas etmiş, hükümet olarak bu meseleyi ciddiyle ele aldıklarını, yol ve köprü nasıl vatana hizmet amacıyla yapılıyorsa din derslerinin de mekteplerde okutulmasının hizmet amacıyla gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. DP iktidarının hizmetlerini rakamlarla açıklayan İleri Samsun'daki sulama, yol, köylüyü kalkındırma ve içme suyuna verilen önemden bahsetmiş, liman işine değinerek Samsun Limanı'nın kendi iktidarları döneminde yapılacağını dile getirmiştir⁴⁰⁷.

DP Merkez İlçe Kongresi'nde İdare Kurulu'na Ziya Zeren, Ali Kerim Çörtük, Ahmet Yücel, Rahmi Draman, Hüseyin Lay, Lütfü Sünter ve Şahap Tuğral seçilmişlerdir. Kongrede il delegeliğine ise Hami Taşan, Ziya Zeren, Esat Kitaplıoğlu, Alber Albala, Ali Kerim Çörtük, Hüseyin Lay, Şahap Tuğral, Arslan Kaptan, İbrahim Kendir, Mehmet Şeref, Rıfat Akbulut, Mehmet Ali Gürler, Kamran Deliorman, Tahsin Mutioğlu, Nusret Ulusoy, Hüseyin Koyuncuoğlu, Nimet Yılmaz, Hasan Akbulut, İsmail Kurt, Lütfü Sünter ve Mümtaz Ergun seçilmişlerdir⁴⁰⁸.

DP Vezirköprü teşkilatı 6 Temmuz 1953'te ilçe kongresini düzenlemiştir. Saat 10.00'da milletvekili H. Şükrü Uluçay ve İl Başkanı Rami Ozan Gümüsoğlu'nun katılımlarıyla yapılan kongrede birçok eleştiri ve temenniden sonra seçimlere geçilmiştir. Listelerde Necmi Uluçay'ın ismini göremeyen bir delege ayağa kalkarak parti için canla başla çalışan Uluçay'ın listede olmama sebebini sormuştur. Başka bir delege ise bir gazete haberini teyit ederek Necmi Uluçay'ın partilerinden istifa ettiğini ve bu nedenle listeye alınmadığını söylemiştir. İl başkanı gergin ortamı yatıştırmak amacıyla bir konuşma yapmış, Uluçay'ın partiden istifa ettiği haberlerinin

⁴⁰⁶ *Demokrat Canik*, 25 Mayıs 1952, Yıl: 1, Sayı: 12.

⁴⁰⁷ *Demokrat Canik*, 27 Mayıs 1952, Yıl: 1, Sayı: 14.

⁴⁰⁸ *Demokrat Canik*, 26 Mayıs 1952, Yıl: 1, Sayı: 13.

doğru olmadığını, böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını belirtmiştir. DP Vezirköprü İlçe Kongresi'nde seçimler sonucunda İlçe İdare Kurulu üyeliklerine Necmi Uluçay, Hamit Kiper, Mecit Uluçay, Mustafa Güral, Celal Koşar, Sait Ağca ve Remzi Uran seçilmişlerdir. Yine il kongresi üyeliklerine de Necmi Uluçay ve arkadaşları getirilmişlerdir⁴⁰⁹.

DP Çarşamba teşkilatı 4 Ağustos 1953'te ilçe kongresini düzenlemiştir. Kongreye Samsun milletvekilleri Tevfik İleri, Muhittin Özkefeli, H. Şükrü Uluçay ve Tokat milletvekili Ahmet Gürkan, DP İl Başkanı Rami Ozan Gümüšoğlu, İl İdare Heyeti üyeleriyle diğer İlçe, Bucak ve Ocak İdare Heyetlerinin üyeleri katılmıştır. Milletvekili Muhittin Özkefeli'nin başkanlığında divan heyeti seçilmiş, Atatürk anısına saygı duruşunda bulunulmuş, çalışma ve bütçe raporları okunmuştur. Milletvekillerinden Tevfik İleri rakamlara dayanan bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında muhalefetin eleştirilerine cevap vererek iktidarın icraatlarından bahsetmiştir⁴¹⁰.

2.4.1.2. DP Samsun İl Kongresi

DP Samsun İl Kongresi 22 Kasım 1953'te Zafer Sineması'nda yapılmış⁴¹¹, kongreye Genel Başkanı Adnan Menderes de katılmıştır⁴¹². Saat 09.00'da başlayan kongrede yapılan yoklamanın ardından çoğunluğun mevcut olduğu anlaşılmış, kongre divanı seçimi gerçekleştirilmiştir. Birinci başkanlığa milletvekili Tevfik İleri, ikinci başkanlığa Hamdi Tekay, kâtipliklere Ahmet Tok ve Fahri Ortaç seçilmişlerdir⁴¹³. Kongre divanı seçiminden sonra kürsüye gelen Tevfik İleri kendisine ve arkadaşlarına karşı gösterilen teveccüh ve itimada teşekkür ederek kongreyi açmıştır⁴¹⁴.

Kongrede Atatürk anısına saygı duruşunda bulunulmuş ve ardından İl İdare Kurulu üyelerinden Abdullah Keleşoğlu tarafından yıllık çalışma raporu okunarak üzerinde müzakerelere başlanmıştır. Rapor üzerine söz alan Ali Kerim Çörtük ve Ahmet

⁴⁰⁹ *Demokrat Canik*, 8 Temmuz 1953, Yıl: 2, Sayı: 403.

⁴¹⁰ *Samsun Postası*, 5 Ağustos 1953, Yıl: 3, Sayı: 855. (Çarşamba İlçe Kongresi'nde İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşılamamıştır.)

⁴¹¹ *Samsun Postası*, 24 Kasım 1953, Yıl: 3, Sayı: 962.

⁴¹² *Demokrat Canik*, 23 Kasım 1953, Yıl: 2, Sayı: 536.

⁴¹³ *Samsun Postası*, 24 Kasım 1953, Yıl: 3, Sayı: 962.

⁴¹⁴ *Yeni Selamet*, 23 Kasım 1953, Yıl: 43, Sayı: 1487-104.

Yücel raporu şiddetli bir şekilde eleştirmişlerdir. Ardından kürsüye gelen Bahaettin Uzun, Ahmet Soyuak, Zekai Öğüt, İlyas Taşan, Abdullah Ertan ve Rahmi Draman ise çalışma raporunun olumlu olduğu yönünde konuşmalar yapmışlardır. Kürsüye gelen DP İl Başkanı Rami Ozan Gümüšoğlu da eleştirilere cevap vermiş ve ardından rapor oya konularak ittifakla kabul edilmiştir. Bütçe konusunda müzakerelerden sonra bütçe de aynı şekilde kabul edilmiş ve kongreye saat 14.00'te devam etmek üzere ara verilmiştir⁴¹⁵.

DP Samsun İl Kongresi öğleden sonra 14.00'te tekrar toplanmış ve dilekler mevzuu konuşulurken kongreye Samsun'da bulunan Başbakan Adnan Menderes ve yanındaki bakan ve milletvekilleri iştirak etmişlerdir. Adnan Menderes delegelerin tezahüratları arasında kongreyi takip etmiştir. Kongrede konuşan delegeler genel itibariyle DP hizmetlerinden bahsetmişler ve ardından Tarım Bakanı Nedim Ökmen, Tekel Bakanı Emin Kalafat ve Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu hükümetin icraatlarını rakamlarla belirten konuşmalar yapmışlardır⁴¹⁶.

Kongrede yapılan seçimler sonucunda Samsun DP İl İdare Kurulu asil üyeliğine Nurettin Ceritoğlu, Rami Ozan Gümüšoğlu, Nuh Akgün, Esat Kitaplıoğlu, Abdullah Keleşoğlu, Hüseyin Sabuncu, Hamit Erip Kenber, Azmi Varol ve Yusuf İzzettin Kefeli seçilmişlerdir. İl İdare Kurulu yedek üyeliğine ise Zekai Öğüt, Tahsin Mutioğlu, Cemil Akyürek, Nusret Ulusoy, Hami Taşan, Asaf Varol, Hüseyin Balcı ve Necmi Onursal seçilmişlerdir⁴¹⁷. Daha sonra İl İdare Kurulu görev dağılımı yapmış ve birinci başkanlığa Nurettin Ceritoğlu, ikinci başkanlığa Nuh Akgün, yazmanlığa Abdullah Keleşoğlu, saymanlığa Esat Kitaplıoğlu ve asil azalığa Azmi Varol, Yusuf İzzettin Kefeli, Hamit Erip Kenber, Hüseyin Sabuncu ve Rami Ozan Gümüšoğlu seçilmişlerdir⁴¹⁸.

DP Samsun İl Kongresi'nde DP Büyük Kongresi için de delege seçimi yapılmıştır. Samsun merkezden Rami Ozan Gümüšoğlu, Nurettin Ceritoğlu, Nüzhet Ulusoy, Esat Kitaplıoğlu, Abdullah Keleşoğlu, Osman Gümüšoğlu, Azmi Varol; Alaçam'dan Nejat Kitaplı, Fikri Şen, Yakup İslam; Vezirköprü'den Şükrü Uluçay, Mustafa Güral,

⁴¹⁵ *Demokrat Canik*, 23 Kasım 1953, Yıl: 2, Sayı: 536.

⁴¹⁶ *Demokrat Canik*, 23 Kasım 1953, Yıl: 2, Sayı: 536.

⁴¹⁷ *Demokrat Canik*, 23 Kasım 1953, Yıl: 2, Sayı: 536.

⁴¹⁸ *Demokrat Canik*, 26 Kasım 1953, Yıl: 2, Sayı: 539.

Hamit Kiper, Mecit Uluçay; Bafra'dan Ali Kale, Ömer Güriş, İsmail İşman, Mahmut Kitaplı, İsmail Tarım, Hakkı Yıldız, Mehmet Anarat; Havza'dan Salim Çonoğlu, Vahit Ertekin, Zeki Seyhan, İlyas Taşan; Ladik'ten Necmettin Doğuyıldız, Osman Özge, Vehbi Ergül, Haşim Özay; Çarşamba'dan Cemalettin Danışman, Hamdi Tekay, İsmail Anıt, Bahaettin Uzunoğlu, Hüseyin Zekeriyaoğlu, Mehmet Güven, Mahmut Aşar; Kavak'tan ise Abdullah Eker, Ali Öztürk ve Abdullah Sezgin DP Büyük Kongresi'ne delege olarak seçilmişlerdir⁴¹⁹.

DP Samsun İl Kongresi'nde seçim sonuçları divan başkanı tarafından kongreye arz edilmiş ve ardından Başbakan Adnan Menderes alkışlar arasında kürsüye gelerek uzun bir konuşma yapmıştır⁴²⁰. Başbakan konuşmasına DP iktidarının uzun yıllar ihmale uğramış olan memleketin bin bir derdine deva bulmak üzere Türk milletinin büyük itimadı ile işbaşına geldiğini söyleyerek başlamıştır. İktidara geldikten sonra üç buçuk senelik icraatları ile milletin itimadını sağlam bir şekilde muhafaza ettiklerini belirten Menderes, eğer kendilerinden bekleneni yerine getirmemiş olsalardı bunun millette hayal kırıklığına yol açmış olacağını ifade etmiştir. Samsun'da sıcak ve heyecanlı hüsnü kabulünün milletin itimadını kazandıklarının yeni bir delili olduğunu, öte yandan emsaline az rastlanır bir iftira makinesinin memleketi koyu bir sis perdesi altına almaya çalıştığını dile getirmiştir. 1946 seçimlerinde milletin oylarını çalanların ve tek parti tahakkümünün imkanlarını son haddine kadar kullananların bugün kendilerine iftira attıklarını, bu hareketlerden şahsen veya DP adına üzüntü duymadığını, tesellisinin kongre üyelerinin tasvipleri olduğunu söylemiştir. Kongrede delege arkadaşlarından dinlediği sözlerin sadece partinin her açıdan kuvvetli hale gelmiş olduğunu göstermekle kalmadığına, aynı zamanda Türk milletine yapılan en küçük hizmetin dahi onun vicdanında yer bulacağını ve millete yalan söyleyenlerin hüsrana uğrayacağını da ispat ettiğine değinmiştir. Menderes, bir partinin başında akıllarını ihtiraslarına kaptırmış bir avuç insanın iftiralarından duydukları üzüntünün millet ve memleket adına olduğunu sözlerine eklemiştir⁴²¹.

⁴¹⁹ *Demokrat Canik*, 24 Kasım 1953, Yıl: 2, Sayı: 537.

⁴²⁰ *Demokrat Canik*, 23 Kasım 1953, Yıl: 2, Sayı: 536.

⁴²¹ BCA, 030.01.13.79.12.

İftiracı insanların sadece yapılan işleri inkarla kalmadığını söyleyen Başbakan Menderes, Kore kararında tahakküm, partizanlık hatta oy hırsızlığı yapacakları suçlamalarıyla karşılaştıklarını hatırlatmıştır. İşin bu derecesinin artık vicdanlara dokunduğundan, bu durumun yalnız DP'lileri değil tarafsız vatandaşları da rencide ettiğinden bahsetmiştir. CHP'lilerin doğruya doğru demesini bilmeleri, partilerinin başına geçmiş olan muhterislere tuttukları yolun yanlış olduğunu söylemeleri gerektiğine işaret eden Menderes iyi insan ve iyi vatandaş olmanın icaplarının onlara böyle bir vazife verdiğini dile getirmiştir. Politikada sağlam silahların kullanılması ve yalan tedbirlerin dışarıda tutulmasının zorunluluğunu, eğer politika mücadelesini böyle dürüst bir yola getirirlerse partiler arası sulhun, manevi huzur ve sükunun tesis edeceğini ifade etmiştir. Bugünkü iftira kampanyasının CHP'nin başında bulunanlardan geldiğini ve CHP'li vatandaşların ihtiras ile akıllarını kaybedenlerin akıllarını başlarına getirmeleri gerektiğini belirtmiş, böyle yapmakla DP'ye değil memlekete yardım edeceklerini söylemiştir⁴²².

Yalnız iktidarda değil muhalefette de vatana karşı suç işlenebileceğine işaret eden Menderes, CHP'nin 1946 seçimleri gibi iktidar devri haksızlıklarından sonra bugün muhalefette de memlekete karşı suçlar işlediğini, bu suçların en büyüğünün demokratik nizamı bir cehennem haline getirmeleri olduğunu ifade etmiştir. CHP'nin demokratik nizamı bozmasına Kore'ye asker gönderilmesini örnek veren Menderes, meclisin asker gönderme kararı vermesine rağmen CHP'nin bu kararı hiçe saydığını dile getirmiştir. Af Kanunu'nu da örnek olarak gösteren Menderes CHP'nin bu kanunu DP'nin Demokratlar için çıkardığını söylediğine halbuki bunun DP'nin en geniş civanmertliğinin açık delili olduğuna değinmiştir⁴²³.

Başbakan Adnan Menderes CHP ileri gelenlerinin DP'den hesap sorulacağı yönündeki propagandaları üzerinde durmuş, koca bir partiyi ellerine almış olan 3-5 kişinin bu gibi iddialarının vatandaşın aklıyla alay etmek olduğunu söylemiştir. Hiçbir suretle ve hiçbir zaman hesap vermemiş olan insanların “DP'den hesap soracağız!” diye ortaya atılmasının izansızlığın en büyüğü olduğunu belirten Menderes, onların yalnız parti hesapları değil bir de devlet hesapları olduğunu ifade etmiştir. CHP'nin milleti ve devleti vesayeti altında tuttuğu dönemde zimmetine

⁴²² BCA, 030.01.13.79.12.

⁴²³ BCA, 030.01.13.79.12.

geçirdiği malların ve siyasi icraatlarının da ortada olduğunu dile getirmiştir. DP hesaplarının TBMM ve serbest basın tarafından her gün sorulmakta olduğuna, buna rağmen “DP'den hesap soracağız!” demenin ve koskoca bir maziyi unutmamanın sapkınlığın en büyüğünü oluşturduğuna değinmiştir. Meselenin artık asayiş meselesi haline aldığına temas eden Menderes, siyasi mücadelenin bu şekilde uzun süre devam edemeyeceğinden, böyle giderse mevzuata bakmanın ve bunları düzeltmenin gerektiğinden bahsetmiştir. Menderes, memleketin manevi huzurunu ve maddi asayişini muhafaza etmenin kendileri için bir hükümet vazifesi ve bir vatan borcu olduğunu söylemiştir. Muhalefetin memlekete zararlı bu kötü yoldan dönmemesi halinde DP iktidarının üç gün içinde gerekli tedbirleri almasını bileceğini, CHP'nin hareketlerinin bu durumun sebeplerini hazırladığını sözlerine eklemiştir⁴²⁴.

Başbakan Adnan Menderes konuşmasında son olarak bazı gazetelerin yayınları üzerinde durmuş, hakaret edebiyatının alıp yürüdüğünü, bu yazılar için açılan davaların çoğunun beraatla neticelendiğini belirtmiştir. Bütün bu hakaretlerin karşısında asıl mağdurun hakarete uğrayan şahsın değil amme vicdanının olduğunu ifade etmiştir. Matbuat hürriyetinin fikir, vicdan ve söz hürriyetinin bir sonucu olduğuna değinmiştir. Cemiyetin bunu bir emanet olarak kendi içinden bazı kişilere teslim ettiğini söylemiş, gazetecilerin bu emaneti kötüye kullanmalarının vatandaşların hürriyetini tehlikeye sokacağını dile getirmiştir. Menderes DP Samsun İl Kongresi'ndeki alkışlarla sürekli kesilen konuşmasını memleket kalkınması konusunda elde edilen büyük başarıları sayarak ve bunlar hakkında rakamlar vererek bitirmiştir⁴²⁵.

2.4.2. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

2.4.2.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri

CHP'nin Samsun'da düzenlemiş olduğu ilçe kongreleri incelenirken kimi zorluklarla karşılaşmıştır. Bazı ilçe kongrelerinde Üst Kurul için delege seçimi sonuçlarına ulaşılırken bazılarında bu sonuçlara rastlanmamıştır. Yine incelenen kaynaklarda bazı ilçe kongrelerinde İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimleri yer almamış ve bütün ilçe kongrelerine ulaşamamıştır.

⁴²⁴ BCA, 030.01.13.79.12.

⁴²⁵ BCA, 030.01.13.79.12.

CHP Samsun ilçe kongreleri 1952 yılının Ekim ayında başlamış ve sene sonuna kadar tamamlanmıştır. İlk olarak 10 Ekim 1952'de CHP Alaçam İlçe Kongresi yapılmıştır. Kongre, İl İdare Kurulu üyelerinden Zihni Zerin, Şahap Ercan ve İsmail Yurtsever ile partililerden Rıfat Serter, Ahmet Altaylı, Recep Ünlü, Ziya Uğurlular'ın, yüzlerce delege ve partinin katılımıyla Alaçam Sinema Salonu'nda gerçekleştirilmiştir. Kongre, İlçe Başkanı Fevzi Geveci tarafından açılmış, Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuştur. Ardından partililerden Rıfat Serter ile İrfan Yankutan partizan idareden şikayet eden birer konuşma yapmışlardır⁴²⁶. Konuşmalardan sonra yapılan divan seçiminde kongre başkanlığına Rıfat Serter, ikinci başkanlığa İsmail Yurtsever, katipliklere İsmail Pür ve Bahri Birer seçilmişlerdir. Okunan mesai raporu kabul edildikten sonra söz alan delegeler her aybaşında ilçede siyasi bir toplantı yapılmasını talep etmişlerdir. Dileklerden sonra seçimlere geçilmiş ve gizli oyla yapılan seçimde CHP Alaçam İlçe Başkanlığı'na Fevzi Geveci, Alaçam İlçe İdare Kurulu üyeliklerine de Cevdet Aykaç, Mustafa Anarat, Hüseyin Keser, Emin Somçağ, Nuri Alaçam ve Şahin Ali Birer seçilmişlerdir. Gündemde görüşülecek başka bir madde olmadığı için kongreye başkan tarafından son verilmiştir⁴²⁷.

CHP Terme İlçe Kongresi 28 Ekim 1952'de Terme'de Turan Sineması salonunda delegelerin ve il müşahitlerinin huzurunda yapılmıştır. Kongreyi İlçe Başkanı Arif Akalın açmış ve ardından divan seçimi gerçekleştirilmiştir. Divan seçiminde kongre başkanlığı'na Hüseyin Berk, katipliklere Zühtü Taşçıoğlu ve Celal Gürel seçilmişlerdir. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmasının ardından mesai raporu okunmuş ve rapor başkan tarafından oya konularak çoğunlukla kabul edilmiştir. Ardından genel müzakerelere geçilmiş ve söz alan delegelerden Ömer Var, Ahmet Karataş, Fahri Pekşen, Hasan Anıl, Hasbi Aydın, Hamdi İmzalı ve Celal Yılmaz DP iktidarını şiddetle eleştirmişlerdir. Konuşmacılar hayatın her geçen gün daha da pahalılaştığına, Terme'de mısır fiyatlarının çok düşük olduğuna ve bu fiyatların üreticiyi tatmin etmediğine değinmişlerdir⁴²⁸. Konuşmalardan sonra seçimlere geçilmiş, seçimler sonucunda CHP Terme İlçe Başkanlığı'na Arif Akalın, Terme İlçe İdare Kurulu üyeliklerine Osman Güven,

⁴²⁶ *Samsun*, 11 Ekim 1952, Yıl: 6, Sayı: 933.

⁴²⁷ *Samsun*, 11 Ekim 1952, Yıl: 6, Sayı: 933.

⁴²⁸ *Samsun*, 28 Ekim 1952, Yıl: 6, Sayı: 951.

Hamdi İmzalı, Halis Tomrukcu Ali Işıtan, Ekrem Arsal, Mahmut Sabuncu ve Ahmet Özkan seçilmişlerdir. Seçimlerden sonra delegelerin isteği üzerine İrfan Yankutan ve Kemal Sezen birer konuşma yapmışlardır. Konuşmalardan sonra Divan Başkanı Hüseyin Berk tarafından kongreye son verilmiştir⁴²⁹.

CHP Kavak İlçe Kongresi 29 Ekim 1952'de Kavak ilçe merkezinde bütün delegelerin ve Samsun'dan gelen partililerin katılımıyla yapılmıştır. Kongre'yi İlçe Başkanı Sabri Öcal açmış, Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuştur. Kongre divanı seçimi sonucunda başkanlığa Rıza Işıtan ve ikinci başkanlığa Hasan Sabuncu seçilmişlerdir⁴³⁰. Okunan mesai raporu ittifakla kabul edilmiş, ardından delegelerden Fazıl Sargın, Halim Baskın, Şerif Demir, Sayit Kayhan, Abdullah Göre, Rıza Arlı, Hilmi Başaran ve Bekir Kara söz alarak birer konuşma yapmışlardır. Konuşmacılar ormanların tahrip edildiği ve ilgililerin buna seyirci kaldığından bahsetmiş, bu gidişle birkaç seneye kadar ormanlardan eser kalmayacağını ifade etmişlerdir. Kongrede Rıfat Serter, Cevat Özlü, Rıza Işıtan ve Zihni Zerin de CHP döneminde yapılan inkılaplardan bahseden ve DP dönemindeki icraatları eleştiren konuşmalar yapmışlardır. Konuşmalardan sonra CHP Kavak İlçe Kongresi sona ermiştir⁴³¹.

CHP Çarşamba İlçe Kongresi 4 Kasım 1952'de Güneş Sineması salonunda delegeler, Ordu milletvekili Atıf Topaloğlu, Samsun CHP İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan, İl İdare Kurulu'ndan Zihni Zerin ve İsmail Yurtsever, partililerden Rıfat Serter, Ziya Uğurlular ve Kemal Sezen'in katılımlarıyla yapılmıştır. Kongre Mustafa Dilbaz tarafından açılmış, ardından Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuştur. Yapılan divan seçiminde kongre başkanlığına Cemil Şensoy, ikinci başkanlığa Yakup Kefeli, katipliklere Mustafa Semiz ile Mustafa Şahin seçilmişlerdir⁴³². Kongrede mesai raporu okunarak kabul edilmiş, ardından Ordu milletvekili Atıf Topaloğlu memleketin iç ve dış meselelerine temas eden bir konuşma yapmıştır. Memlekette asayişin iyi olduğundan bahsedildiğini söyleyen Topaloğlu, kendi iktidarları döneminde halkın kapısını açık bırakarak yattığını ifade etmiş ve Türkiye'yi dışarıya iyi anlatması gereken Amerikalıların otomobillerinin

⁴²⁹ *Samsun*, 28 Ekim 1952, Yıl: 6, Sayı: 951.

⁴³⁰ *Samsun*, 1 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 954.

⁴³¹ *Samsun*, 1 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 954. (Kavak İlçe Kongresi'nde İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşılamamıştır.).

⁴³² *Samsun*, 5 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 958.

bile Merzifon yolunda kurşun yağmuruna tutulduğunu hatırlatmıştır. İktidara yönelik sert sözler kullanan Topaloğlu, iktidarın memleketi Menderes'in Aydın'daki çiftliği gibi idare etmemesini ve ülkenin iyi yola girmesini istediklerini söylemiştir⁴³³. Atıf Topaloğlu'nun konuşmasından sonra Samsun İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan, Rıfat Serter, Ziya Uğurlular ve Ahmet Zorlu alkışlarla sürekli kesilen konuşmalar yapmış, ülkede partizan bir idarenin bulunduğu ve hayat pahalılığının vatandaşları perişan ettiğine temas etmişlerdir. Konuşmaların ardından seçimlere geçilmiş ve Çarşamba İlçe Başkanlığı'na Cemil Şensoy seçilmiştir. Görüşülecek başka bir madde olmadığı için kongreye başkan tarafından son verilmiştir⁴³⁴.

CHP Havza İlçe Kongresi 16 Kasım 1952'de Havza Sineması'nda yapılmıştır. Kongreye delegeler, Samsun CHP İl Başkan Vekili Zihni Zerin, İl İdare Kurulu'ndan Şahap Ercan ve İsmail Yurtsever, Merkez İlçe Başkanı Cevat Özlü, İlçe İdare Kurulu'ndan Recep Ünlü, partililerden Rıfat Serter, Avukat Necdet Cancengiz, Samsun Makarna Fabrikası sahibi Ziya Uğurlular ve İrfan Yankutan katılmışlardır⁴³⁵. Kongre, İlçe Başkanı Halit Alten tarafından açılmış, Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuştur. Kongre divanı seçiminde kongre birinci başkanlığı'na Ali Baba Üstündağ, ikinci başkanlığa Veli Ögem, katipliklere Musa Çelebi ve Sabahattin Gültekin seçilmişlerdir. Okunan yıllık mesai raporu oylama sonucunda ittifakla kabul edilmiştir. Ardından İrfan Yankutan, Avukat Necdet Cancengiz ve Rıfat Serter birer konuşma yapmışlardır. İrfan Yankutan partizan idareden söz etmiş ve omuz omuza vermeleri halinde despotik kuvvetlerin yıkılacağını söylemiştir. Daha sonra söz alan Avukat Necdet Cancengiz partizan idarenin varlığına örnekler vermiş, amaçlarının ülkede kanun hakimiyetinin ortaya çıkmasını sağlamak ve partizan idareyi yıkmak olduğunu belirtmiştir. Cancengiz ayrıca DP'nin ülkeyi iflasa götürdüğünü söylemiş ve CHP'nin 27 yıllık icraatlarından bahsetmiştir. Rıfat Serter ise konuşmasında CHP'nin 6 ilkesinin ihtiva ettiği manadan bahsetmiş, kuvvetlerini Atatürk'ün fikirlerinden alan bir parti olduklarını, 1954'te iktidara geleceklerini ve o zaman gerçek demokrasinin ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Kongrede İl İdare Kurulu Başkan Vekili Zihni Zerin de bir konuşma yapmış, hayat pahalılığının hergün artmaktan olduğundan ve DP'nin devlet

⁴³³ *Samsun*, 5 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 958.

⁴³⁴ *Samsun*, 5 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 958. (Çarşamba İlçe Kongresi'nde İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşamamıştır.).

⁴³⁵ *Samsun*, 19 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 972.

fabrikalarını kendi adamlarına sattığından söz etmiştir. Konuşmaların ardından İlçe İdare Kurulu seçimine geçilmiştir. Seçim sonucunda Halit Alten Havza İlçe Başkanlığı'na, Mahmut Çonoğlu, Alaattin Saat, Sabri Diken, Arif Göbecioğlu, Şaban Kandemir, Halis Canaz, Şevket Karaoğlan ve Sabri Sırer İlçe İdare Kurulu üyeliklerine seçilmişlerdir. Seçimlerden sonra delegeler söz alarak iktidarı eleştiren konuşmalar yapmışlardır. Konuşmalarda Havza ilçesine ekim ve kasım ayları için tahsis edilen çeltik kömürünün halka dağıtılmadığı ve pancar idaresinin bazı DP'li şahısların pancarlarını erken aldığı konuları eleştiriler arasında yer almıştır. Konuşmaların ardından kongreye başkan tarafından son verilmiştir⁴³⁶.

CHP Vezirköprü İlçe Kongresi de Havza İlçe Kongresi gibi 16 Kasım 1952'de yapılmıştır. Kongre, parti binası salonunda delegeler, il merkezinden gelen İl İdare Kurulu Başkan Vekili Zihni Zerin, İl İdare Kurulu üyelerinden Ali Sırrı Günday, Vasfi Sözeri, İsmail Yurtsever ve Şahap Ercan, Merkez İlçe Başkanı Cevat Özlü, İlçe İdare Kurulu'ndan Recep Ünlü ve Hasan Sabuncu, partililerden Avukat Kamil Sirmen, Avukat Necdet Cancengiz, Rıfat Serter, Mustafa Şahin, Lütfi Özgürdal, Kemal Sezen, Merkez Çarşı Bucak Başkanı Ahmet Karayunus ve İrfan Yankutan'ın katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir⁴³⁷. Yoklama yapılarak çoğunluk olduğu anlaşılmış ve kongre Vezirköprü İlçe Başkanı Mehmet Gürer tarafından açılmıştır. Kongre divanı seçiminde Avukat Necdet Cancengiz birinci başkanlığa, İrfan Yankutan ikinci başkanlığa, İzzet Başaran ve İzzet Ark katipliklere seçilmişlerdir. Seçimlerden sonra söz alan İrfan Yankutan ve Rıfat Serter iktidarı eleştiren konuşmalar yapmışlardır. Yankutan konuşmasında kanun hakimiyetinin olmamasını ve partizan idarenin varlığını eleştirerek ülkede ağa ve parti saltanatının yıkılacağından söz etmiştir. Ayrıca Yankutan bilhassa il ve ilçelerde DP başkanlarının hükümet içinde hükümet gibi hareket ettiklerine değinmiştir. Rıfat Serter ise CHP'nin II. Dünya Savaşı yılları nedeniyle eleştirildiğini ama o dönemde bir milyonu aşkın askerin sınırları beklediğini hatırlatmıştır. Fakir bütçeyle bir milyon asker beslediklerini, sıkıntı çektiklerini fakat vatani düşmana çiğnetmediklerini söylemiştir. Yankutan ve Serter'in ardından delegeler de iktidarı eleştiren konuşmalar yapmışlardır. DP mensuplarının akrabalarının banka ve ofislere yerleştirilmesi, idarenin partizanca davranması ve CHP otomobillerine kasten ceza yazılması eleştirilen konulardandır.

⁴³⁶ *Samsun*, 19 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 972.

⁴³⁷ *Samsun*, 20 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 973.

Konuşmaların ardından seçimlere geçilerek Vezirköprü İlçe Başkanlığı'na Mehmet Gürel, İlçe İdare Kurulu üyeliklerine Yusuf Doğru, Enver Sezer, Abdullah Keskiner, Bilal Pişkin, Ahmet Binçi, İzzet Başaran, Ahmet Akı, Arif Diri, Kemal Kayalı ve Mümtaz Gürer seçilmişlerdir. Kongre başkanı, halen Ankara'da bulunan CHP Samsun İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan'ın başarılar dileyen telgrafını okumuş ve alkışların ardından kongre sona ermiştir⁴³⁸.

CHP Bafra İlçe Kongresi 27 Kasım 1952'de yapılmıştır. Kongrede delegeler, Samsun İl İdare Kurulu üyelerinden Ali Sırrı Günday, Mehmet Yalım, Eşref Akbay, Nasuhi Erzurumlu, İsmail Yurtsever ve Şahap Ercan, Merkez İlçe Başkanı Cevat Özlü, Çarşamba İlçe Başkanı Cemil Şensoy, Bucak İdare Kurulu üyeleri, Havza İlçe Başkanı Halit Alten ve Havza Belediye Başkanı Ahmet Saat ile partililerden kalabalık bir grup hazır bulunmuşlardır⁴³⁹. Kongreyi İl İdare Kurulu üyelerinden Necati Bora açmış, divan seçimi yapılarak kongrede birinci başkanlığa Mustafa Çağın, ikinci başkanlığa Kamil Çuhacı, katipliklere Behzat Şenel ve Sıtkı Barutçu seçilmişlerdir. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuş, yıllık mesai raporu okunarak kongre tarafından kabul edilmiştir. Dilek ve Bütçe Komisyonları seçimi gerçekleştirilmiş ve istek üzerine İrfan Yankutan bir konuşma yapmıştır. Yankutan konuşmasında partizan idareden şikayet ederek banka kredilerinin ve devlet memurluklarının kimlere verildiğinden bahsetmiştir. Ardından saat 13.00'te toplanmak üzere kongreye ara verilmiştir⁴⁴⁰. Kongre toplandığında delegelerin isteği üzerine Çarşamba İlçe Başkanı Cemil Şensoy bir konuşma yapmış ve meşru olan davaları için gerekli mücadeleden çekinmeyeceklerini belirtmiştir. Kongrede emekli Yarbay İbrahim Etem ve Merkez İlçe Başkanı Cevat Özlü de birer konuşma yapmışlardır. Özlü konuşmasında CHP ile DP'yi karşılaştırmış ve CHP'nin memleket mefaatlerini fert menfaatlerinden üstün tutan idealist insanların partisi olduğunu söylemiştir. DP'nin ise yalnız şahsi menfaatlerini düşünerek hareket ettiğini ifade etmiştir. Daha sonra seçimlere geçilmiş ve gizli oyla yapılan seçimler sonucunda Bafra CHP İlçe Başkanlığı'na Mahmut Barutçu, İlçe İdare Kurulu üyeliklerine Necati Bora, Mustafa Çağın, Mustafa Ergin, Niyasettin Ayan, Nihat Karaçocuk, Recep Kıymaz, Mehmet Kefeli ve H. Demircan seçilmişlerdir.

⁴³⁸ *Samsun*, 20 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 973.

⁴³⁹ *Samsun*, 29 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 982.

⁴⁴⁰ *Samsun*, 29 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 982.

Seçimlerin ardından, Malatya'da suikasta uğrayan Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman'a bir telgraf çekilmesi kararlaştırılmıştır. Görülecek başka bir madde olmadığından Bafra İlçe Kongresi'ne başkan tarafından son verilmiştir⁴⁴¹.

CHP Ladik İlçe Kongresi 9 Aralık 1952'de Eski Şehir Kulübü Lokali'nde yapılmıştır. Kongrede CHP Samsun İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan, Ordu milletvekili Naşit Fırat, Samsun CHP İl İdare Kurulu üyelerinden Şahap Ercan, Merkez İlçe Başkanı Cevat Özlü, partililerden emekli Yarbay Etem Özdemir ve gazeteci İrfan Yankutan'ın hazır oldukları görülmüştür. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuş, ardından kongreyi İlçe İdare Kurulu üyelerinden Ahmet Demir açarak divan seçimine geçilmiştir. Seçim sonucunda kongre başkanlığına Ordu milletvekili Naşit Fırat, katipliklere İhsan Arı ve Hüseyin Ülker seçilmişlerdir⁴⁴². Mesai raporunun okunarak kabul edilmesinden sonra konuşmalara geçilmiştir. İl Başkanı Rıza Işıtan, İrfan Yankutan, emekli Yarbay Etem Özdemir, Merkez İlçe Başkanı Cevat Özlü ve Ordu milletvekili Naşit Fırat iktidarı eleştiren konuşmalar gerçekleştirmişlerdir. Konuşmalardan sonra seçimlere geçilmiş ve gizli oyla yapılan seçimler sonucunda Ladik CHP İlçe Başkanlığı'na Mustafa Nalcıoğlu, İlçe İdare Kurulu üyeliklerine Mustafa Bayar, Ahmet Demir, Mahir Baydur, Ali Gürünsel, Mustafa Sarıksız, Hüseyin Ülker, Bekir Tetik ve İhsan Arı seçilmişlerdir. Gündemde görülecek başka bir konu olmadığından Başkan Naşit Fırat tarafından kongreye son verilmiştir⁴⁴³.

CHP Samsun Merkez İlçe Kongresi 14 Aralık 1952'de düzenlenmiştir. Kongre, parti binası salonunda saat 10.00'da 150 delege ve vatandaşların katılımıyla yapılmıştır. Kongrede İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan, Ordu milletvekili Naşit Fırat, İl İdare Kurulu üyelerinden Ali Sırrı Günday, Vasfi Sözeri, Zihni Zerin, Şahap Ercan ve İsmail Yurtsever, Çarşamba CHP İlçe Başkanı Cemil Şensoy ve arkadaşları, Bafra CHP İlçe Başkanı Mahmut Barutçu ve Necati Bora hazır bulunmuşlardır⁴⁴⁴. Merkez İlçe Başkanı Cevat Özlü kısa bir konuşma ile kongreyi açtıktan sonra Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşu gerçekleştirilmiştir. Yapılan divan seçimi sonucunda kongrede birinci başkanlığa Rıfat Serter, ikinci başkanlığa Mustafa Hamarat ve

⁴⁴¹ *Samsun*, 29 Kasım 1952, Yıl: 6, Sayı: 982.

⁴⁴² *Samsun*, 10 Aralık 1952, Yıl: 6, Sayı: 993.

⁴⁴³ *Samsun*, 10 Aralık 1952, Yıl: 6, Sayı: 993.

⁴⁴⁴ *Samsun*, 17 Aralık 1952, Yıl: 6, Sayı: 1000.

katipliklere Selahattin Usluer ile Mustafa Şahin seçilmişlerdir. Katipler tarafından CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Genel Sekreter Kasım Gülek, Vezirköprü İlçe Başkanı ile Ordu'da bulunan delegelerden Ahmet Doluel'in kongreye başarılar dileyen telgrafları okunmuş ve telgraflar alkışlarla karşılanmıştır. İlçe Başkanı Cevat Özlü tarafından okunan yıllık mesai raporu üzerine Selahattin Usluer ve Ziya Uğurlular söz alarak fikirlerini belirtmişler, ardından oya konularak kabul edilmiştir. Gündem gereğince genel müzakerelere geçilmiş ve söz alan delegeler DP iktidarının icraatlarını eleştiren konuşmalar yapmışlardır. Müzakerelere saat 14.00'te toplanmak üzere ara verildiğinde delegeler ile birlikte binden fazla partili Atatürk anıtına giderek çelenk koymuşlardır. Saat 14.00'te tekrar başlayan kongrede Ordu milletvekili Naşit Fırat ve gazeteci İrfan Yankutan iktidarı eleştiren konuşmalar yapmışlardır⁴⁴⁵. Konuşmalardan sonra seçimlere geçilmiştir. Samsun Merkez İlçe Başkanlığı'na Rıfat Serter, İlçe İdare Kurulu üyeliklerine Cevat Özlü, Hasan Sabuncu, İbrahim Etem Özdemir, İrfan Yankutan, Nazmi Kral, Recep Ünlü, Mustafa Sezer ve Şaban Dalyan seçilmişlerdir⁴⁴⁶. Seçimler sonucunda il delegeliğine ise Cevat Özlü, Rıfat Serter, Ethem Işıtan, Hasan Sabuncu, Ziya Uğurlular, Mustafa Sezer, Mümtaz Dülgeroğlu, İrfan Yankutan, Enver Yılmaz, Nazmi Kral, Seyman Kefeli, Kemal Sezen, Mustafa Şahin, Mustafa Çakıroğlu, Mehmet Yurtsever, Recep Ünlü, Ahmet Doluel, Ekrem Ruacan, Sayıfettin Yüce, Ali Haydar Çamlıgüney, emekli Yarbay İbrahim Etem Özdemir, Şaban Dalyan, Tahir Şahinkaya, Mahmut Asan ve Mustafa Hamarat seçilmişlerdir⁴⁴⁷. Gündemde görüşülecek başka bir madde olmadığı için kongreye Başkan Rıfat Serter tarafından son verilmiştir⁴⁴⁸.

2.4.2.2. CHP Samsun İl Kongresi

CHP, Samsun İl Kongresi'ni 20 Ocak 1953'te yapmıştır. Kongreye katılmak için 19 Ocak 1953'te Eski Başbakan Şemsettin Günaltay, Ordu milletvekillerinden Atıf Topaloğlu, Hamdi Şarlan, Naşit Fırat ve Hüsnü Akyol, CHP Genel İdare Kurulu üyelerinden Mebrure Aksoley, Ulus gazetesi yazarlarından Nurettin Artam, CHP Genel İdare Kurulu temsilcilerinden İhsan Yalçıntaş Ankara'dan Samsun'a

⁴⁴⁵ *Samsun*, 17 Aralık 1952, Yıl: 6, Sayı: 1000.

⁴⁴⁶ *Samsun*, 17 Aralık 1952, Yıl: 6, Sayı: 1000.

⁴⁴⁷ *Samsun*, 19 Aralık 1952, Yıl: 6, Sayı: 1002.

⁴⁴⁸ *Samsun*, 17 Aralık 1952, Yıl: 6, Sayı: 1000.

gelmişlerdir. Samsun İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan öncülüğündeki grup, gelen heyeti Merzifon'da karşılayarak Samsun'a kadar kendilerine refakat etmişlerdir⁴⁴⁹.

CHP Samsun İl Kongresi 20 Ocak 1953'te saat 10.00'da Zafer Sineması'nda iki binden fazla vatandaşın huzurunda yapılmıştır. Samsun İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan kongreyi bir konuşma ile açmış, ardından yapılan divan seçiminde birinci başkanlığa Dr. Sadi Konuk, ikinci başkanlığa Necati Bora ve katipliklere Tahir Şahinkaya ile Hasan Özden seçilmişlerdir. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulduktan sonra kongre çalışmalarına başlamıştır. Katipler tarafından yıllık mesai raporu ile bütçe tasarısı okunmuştur. Bunlar üzerine yapılan görüşmelerin ardından saat 13.00'te toplanmak üzere oturuma ara verilmiştir⁴⁵⁰. Kongreye ara verildiğinde başta Şemsettin Günaltay olmak üzere partililer ve beş bini aşkın vatandaşın katılımıyla Atatürk anıtına gidilerek çelenk koyulmuştur. Kongrenin öğleden sonraki oturumunda delegelerden Kemal Sözen söz alarak mesai raporu hakkında görüşlerini belirtmiştir. İstek üzerine kürsüye gelen Şemsettin Günaltay da kongrede bir konuşma yapmıştır. Parti çalışmaları üzerinde kısaca duran Günaltay CHP'ye yöneltilen eleştirilere cevap vermiş ve demokrasinin ana şartlarının neler olduğunu söylemiştir. Günaltay'dan sonra Ordu milletvekili Atıf Topaloğlu, CHP Genel İdare Kurulu üyelerinden Mebrure Aksoy, Ordu milletvekili Hüsnü Aksoy ve CHP Genel İdare Kurulu temsilcilerinden İhsan Yalçın da birer konuşma yapmışlardır⁴⁵¹.

CHP Samsun İl Kongresi'nde konuşmaların ardından seçimlere geçilmiş ve gizli oyla yapılan seçim sonucunda ittifaka yakın bir çoğunlukla Samsun CHP İl Başkanlığı'na yeniden Avukat Rıza Işıtan seçilmiştir. İl İdare Kurulu üyeliklerine ise Rüstem Mesutoğlu, Ali Sırrı Günday, Dursun Eşref Akbay, Ahmet Altaylı, Avukat Necdet Cancengiz, Avukat Ekrem Ruacan, İsmail Yurtsever, Zihni Zerin, Hüseyin Berk ve İrfan Yankutan seçilmişlerdir⁴⁵². Seçilen yeni İl İdare Kurulu daha sonra İl Başkanı Rıza Işıtan'ın başkanlığında toplanarak iş bölümü yapmıştır. Gizli oyla yapılan seçimde muhasip üyeliğe Ali Sırrı Günday, sekreterliğe ise Necdet Cancengiz

⁴⁴⁹ *Samsun*, 20 Ocak 1953, Yıl: 6, Sayı: 1034.

⁴⁵⁰ *Samsun*, 21 Ocak 1953, Yıl: 6, Sayı: 1035.

⁴⁵¹ *Samsun*, 21 Ocak 1953, Yıl: 6, Sayı: 1035.

⁴⁵² *Samsun*, 21 Ocak 1953, Yıl: 6, Sayı: 1035.

seçilmişlerdir⁴⁵³. CHP Samsun İl Kongresi'nde son olarak il haysiyet divanı üyelikleri ile kurultay delegelikleri seçimi yapılmış ve gündemde görüşülecek başka bir madde olmadığı için başkan tarafından kongreye son verilmiştir⁴⁵⁴.

2.5. Samsun'a Dair Bazı Siyasi Meseleler

1950-1954 yılları arasında Halkevlerinin kapatılması Samsun'da da yankı bulmuştur. Bunun yanı sıra Samsun'daki CHP mallarının hazineye devri, Atatük'ün vasiyeti ve CHP'nin Samsun parti binası gibi konular TBMM gündemine gelmiştir.

2.5.1. Halkevlerinin Kapatılması ve Samsun'daki Yankıları

Halkevleri ve CHP mallarının hazineye devri hakkındaki yasa tasarısı 6 Ağustos 1951'de TBMM'de görüşülmeye başlanmıştır. Görüşmeler esnasında CHP Genel Başkanı İnönü halkevlerinin kültür yaşamındaki öneminden bahsederek kaldırılmasını yersiz ve haksız bir yıkım olarak yorumlamış, tasarıyı "müsadere kanunu" olarak adlandırarak eleştirmiştir. Yasa tasarısı 8 Ağustos 1951'de TBMM'de oylanırken CHP bu tasarıyı protesto ederek oylamaya katılmamıştır. Buna rağmen tasarı DP milletvekillerinin oylarıyla kabul edilmiş ve yasalaştırılmıştır⁴⁵⁵. Yasa 11 Ağustos 1951 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve böylece halkevleri kapatılmıştır. Halkevlerinin kapatılmasından sonra binalarının bir kısmı yeniden açılmış olan Türk Ocaklarına verilmiş, bir kısmı ise hazineye devredilmiştir. Kütüphane, arşiv, fotoğraf vb. malzemelerin korunması için herhangi bir önlem alınmamış ve bu durum halkevlerinin bünyesinde barındırdığı kültürel mirasın yok olmasına neden olmuştur⁴⁵⁶.

Halkevlerinin kapatılması hakkındaki yasa tasarısına Samsun CHP yönetimi de tepki göstermiştir. DP'nin aldığı kararı protesto etmek için 1 Ağustos 1951'de Samsun CHP İl, İlçe, Bucak ve Ocak İdare Kurulları ile kalabalık bir grup parti salonunda toplanmışlardır. İlçe Başkanı Cevat Özlü, DP'nin aldığı kararı protesto eden İl İdare

⁴⁵³ *Samsun*, 31 Ocak 1953, Yıl: 6, Sayı: 1045.

⁴⁵⁴ *Samsun*, 21 Ocak 1953, Yıl: 6, Sayı: 1035. (İl haysiyet divanı üyeliklerine ve kurultay delegeliklerine seçilenlerin isimlerine ulaşılamamıştır.).

⁴⁵⁵ Müslime Güneş, "Adnan Menderes ve Halkevleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25, Güz 2012, s.152.

⁴⁵⁶ Yavuz Özdemir-Elif Aktaş, "Halkevleri (1933'den 1951'e)", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 45, Erzurum 2011, s. 260.

Kurulu kararını okumuş ve bu karar ittifakla kabul edilmiştir⁴⁵⁷. Yine ilerleyen günlerde CHP Samsun teşkilatı kararı protesto etmek için parti binasında bir toplantı yapmıştır. Toplantıda İl, İlçe, Bucak ve Ocak İdare Kurulları hazır bulunmuştur. DP iktidarının halkevleri adı altında CHP mallarını müsadereyi hedeflediği belirtilerek alınan kararlara karşı çıkılmış ve CHP Genel Başkanlığı'na Samsun Merkez İlçe İdare Kurulu Başkanı Cevat Özlü imzasıyla şu telgraf çekilmiştir: "İktidar partisinin Halkevleri vesilesiyle partimiz aleyhine tertiplemiş olduğu tasarının müzakeresi sırasında partimizi hedef tutan haksız tecavüz ve isnatları şiddetle reddederken, vatan ve millet hizmetinde çalışmaktan hiçbir kuvvetin bizi alıkoyamayacağını ve her türlü şartlar içinde dahi vazifemize devam azminde olduğumuzu ve sizlere olan sevgi ve bağlılığımızın iblağını şu anda toplanan parti teşkilatımızın kararıyla bildirir ve sonsuz hürmetlerimizin kabulünü rica ederiz."⁴⁵⁸.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise 24 Ağustos 1951'de düzenlediği basın toplantısında "Halkevlerinin vazifesini bitirmiş, devrini geçirmiş yahut hiçbir zaman faydalı olmamış bir müessese olarak iktidar tarafından vasıflandırılması, cumhuriyet devrinin engin kültür mücadelesinde en acıklı bir hatıra ve çok elem verici bir ziyandır." beyanatında bulunmuştur⁴⁵⁹.

2.5.2. Samsun'daki CHP Mallarının Hazineye Devri

Halkevlerinin kapatılıp mallarına el konulmasından sonra DP Samsun milletvekili Muhittin Özkefeli TBMM'ye bir soru önergesi sunmuştur. Özkefeli Samsun'daki CHP'ye ait yeni parti binasının defterdarlığa tahsis edildiğini oysa Samsun Adalet Binası'nın perişanlık içinde, Samsun Kız Sanat Enstitüsü'nün ise sıkışık ve dağınık bir vaziyette olduğunu belirterek CHP binasının defterdarlığa tahsis sebebini sormuştur⁴⁶⁰. Özkefeli'nin sözlü sorusuna cevap veren Maliye Bakanı Hasan Polatkan 5830 sayılı kanun gereğince hazineye intikal eden binaların daire ve hizmetlere tahsisinin kanun hükümleri gereğince Bakanlar Kurulu tarafından yapılmakta olduğunu ifade etmiştir. Bu kanuna göre Samsun'da birisi parti, diğeri halkevi binası olmak üzere hazineye iki bina intikal ettiğini söylemiştir. Samsun

⁴⁵⁷ *Samsun*, 2 Ağustos 1951, Yıl: 6, Sayı: 506.

⁴⁵⁸ *Samsun*, 11 Ağustos 1951, Yıl: 6, Sayı: 515.

⁴⁵⁹ *Samsun*, 25 Ağustos 1951, Yıl: 6, Sayı: 529.

⁴⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 4. Yasama Yılı, 17. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 127-128.

Hükümet Konağı dairelerin ihtiyacına cevap veremediği için hazineye geçen halkevi binasının Sağlık Bakanlığı, parti binasının da Maliye Bakanlığı'na tahsis edildiğini ve adı geçen dairelerin hükümet konağından ayrılarak bu binalara yerleştirildiğini dile getirmiştir⁴⁶¹. Maliye Bakanı Polatkan'ın sözlü cevabı üzerine söz alan Muhittin Özkefeli, meselenin üzerinden beş ay geçtiğini ve bu nedenle fazla konuşmayacağını belirtmiştir. Binaların sadece hükümet konağından darlığından değil biraz daha genişlemek ve bakanlığa mütenazır bir tipi ihtiva etmek üzere mahallen onlara verildiğinden bahsetmiştir. Mektep yokken, adalet binası perişan haldeyken ve halk bunların yapılmasını rica edip dururken hiç de sıkışık olmayan hükümet konağından defterdarlığın dışarıya atıldığına değinen Özkefeli, Maliye Bakanı Polatkan'dan bu tahsisin yeniden incelenmesini rica etmiştir⁴⁶².

2.5.3. Atatürk'ün Vasiyeti ve CHP'nin Samsun Parti Binası Tartışmaları

Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu Atatürk'ün vasiyeti, nakit, menkul ve gayrimenkul malları ile kendisine verilen kıymetli hediyeler hakkında Başbakanlık'a bir soru yöneltmiş ve bu soruyu Adalet Bakanı Halil Özyürek cevaplandırmıştır. Özyürek Atatürk'ün vasiyetnamesini okumuş, vasiyetnamenin Atatürk'ün el yazısı ile yazıldığını ve ölüm tarihi ile vasiyetname arasında 2 ay 5 gün olduğunu ifade etmiştir. Atatürk'ün vasiyetnamesi ile sadece Çankaya'daki gayrimenkullerini CHP'ye bıraktığını belirten Özyürek hayattayken diğer gayrimenkullerin bir kısmını hazineye, belediyeye, muhtelif şahıslara ve CHP'ye bağışladığını dile getirmiştir. Atatürk'ün bunların dışında kalan ve muhtelif şehirlerde bulunan gayrimenkullerinin mirasçısına intikal ettiğini söylemiş, bu gayri menkullerin listesini okumuştur. Bu gayrimenkuller arasında Samsun'da CHP'nin elinde bulunan köşkün de yer aldığını hatırlatan Özyürek, Atatürk'ün Samsun'u ilk teşriflerinde kaldığı ve şimdi CHP tarafından parti binası olarak kullanılan binanın 1926 yılında Samsun Belediyesi tarafından satın alınarak karşılıksız olarak Atatürk'e verildiğini açıklamıştır. Atatürk'ün vefatından sonra bu binanın Atatürk'ün kız kardeşine intikal ettiğine, 24 Mayıs 1945'te CHP tarafından Makbule Baysan'dan 15.313 liraya satın alındığına değinmiştir⁴⁶³.

⁴⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 4. Yasama Yılı, 17. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 127-128.

⁴⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 4. Yasama Yılı, 17. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 127-128.

⁴⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 3. Cilt Fihristi, 19. Birleşim, s. 237-243.

Halil Özyürek'in sözlü cevabı sonrasında söz alan Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu bu memleketi yoktan var eden, Türk milletinin başına geçerek onu zaferden zafere ulaştıran büyük Ata'nın yapmış olduğu vasiyetin her gezdiği yerde millet tarafından kendisine sorulduğunu dile getirmiştir. Türk milletinin Atatürk'e geldiği zaman otursun diye verdiği emlakı şu ve bunun zapt ettiğini belirten Tekelioğlu, belediyelerin teberru yapamayacağını yani karşılıksız bir şey veremeyeceğini söylemiştir. Belediyenin Atatürk'ün oturması için bir emlakı satın aldığını ve Atatürk'ün Konya'ya, İzmir'e ya da Samsun'a gittiğinde bu evlerde oturduğunu, bu emlakların Atatürk'e Cumhurbaşkanı olduğu için tahsis edildiğini, ne Makbule Hanım'a ne de başkasına mal edilemeyeceğini ifade etmiştir. Atatürk'ün milletin babası olduğunu ve o babanın bir evladı olarak kendisinin de hak istemesi halinde ne olacağını soran Tekelioğlu, Atatürk'e verilen herşeyin Cumhurbaşkanı olduğu için kendisine bağışlandığını sözlerine eklemiştir. Atatürk'ün anıtkabrini bıraktığı miras ile mi yoksa Türk milletinin parası ile mi yapacaklarını sormuş, CHP'nin Atatürk'ün miras olarak bıraktığı parayı Türk milletini boğmak için kullandığına değinmiştir. Bir taraftan Atatürk'ün malını zapt edip diğer taraftan fakir milletin elinden alınan paralarla Atatürk'ün kabrini yapmanın doğru olup olmayacağını soran Tekelioğlu, CHP'nin elinden Atatürk'ün mallarını alıp bu malların kabrin yapılmasında kullanılmasını istemiştir⁴⁶⁴.

1950-1954 yılları arasındaki gelişmelere bakılacak olursa 1950 Genel Seçimi'nde 27 yıllık CHP iktidarı son bulurken yönetim DP'ye geçmiştir. DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte ekonomik alanda bir canlanma görülmüş, halk evleri kapatılmış ve CHP'nin malları hazineye devredilmiştir. DP bütün ülkede olduğu gibi Samsun'da da büyük ilgi görmüş ve DP Samsun milletvekili Tevfik İleri önemli görevlere gelmiştir. CHP ise seçimlerin kaybedilme sebepleri üzerinde durmuştur. Seçim döneminde Samsun'da bulunan CHP bölge müfettişi Hamdi Şarlan seçim kaybedilme sebeplerini bildiren bir rapor hazırlamıştır. Şarlan'ın tespitlerinin sadece Samsun için değil Türkiye geneli için de geçerli olduğu söylenebilir. 1950-1954 yılları arasında CHP'li İsmet İnönü ve Kasım Gülek ile DP'li Refik Koraltan ve Adnan Menderes Samsun'u ziyaret eden önemli isimler arasında yer almıştır.

⁴⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, 2. Yasama Yılı, 3. Cilt Fihristi, 19. Birleşim, s. 243-245.

III. BÖLÜM

1954-1957 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

3.1. 1954 Genel Seçimi ve Samsun

1950 Mayıs'ında 27 yıllık CHP iktidarına son veren DP 4 yıllık iktidarı süresinde birçok alanda yeni hamlelerde bulunmuştur. Halkevlerinin kapatılması, CHP'nin mallarının hazineye devri, basına yönelik uygulamalar gibi konularda birçok kesim tarafından eleştirilse de DP iktidarı ekonomi alanındaki gelişmelerin etkisiyle halk üzerindeki etkileyici pozisyonunu sürdürmüştür. İcraatlarıyla halktan onay almış, dinamik ve kendinden emin bir tutum sergilemiş ve belki de yaşam süresi içinde en güçlü olduğu dönemi yaşamaktaydı. Tabiki seçimlerde en büyük rakibi ana muhalefet patisi olan CHP idi. CHP ise ilk kez muhalefette bir genel seçime gitmekteydi.

İktidar partisinin 1954 Seçimi'ne giden süreçte kullandığı en büyük propaganda söylemi yapılan icraatlarla ülkenin ekonomik anlamda büyük bir gelişme kaydedeceği ve çok yakında küçük bir Amerika olacağı yönündeydi. DP büyük yatırımlar için ülkedeki yerli sermayenin yetersiz olduğunu düşünerek 18 Ocak 1954'te Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nu, 7 Mart'ta ise Petrol Kanunu'nu çıkartmıştır. Adnan Menderes, "Bu memlekette biz kendi yağımızla kavrulacağız." diyenlerin çeyrek asır bin türlü ıstırap içinde milleti kavurduklarını ifade etmiştir. Celal Bayar ise "Memleket büyük eserlere kavuşuyor." diyerek hayat pahalılığı konusundaki eleştirilerin yersiz olduğunu iddia etmiştir. Gerçekten de bu dönemde Samsun, Haydar Paşa ve Mersin'de yapılacak limanların temellerinin atılması; Ankara'da fişek, Konya'da şeker, Afyon'da çimento fabrikalarının açılması ve hatta

Çanakkale Anıtı ve Boğaz Köprüsü'nün yapılacağı vaatleri ekonomideki canlılığa bir işaret olmuştur. Ancak bu hamlelerin dışa bağımlılığı arttırdığı ve ekonomik sıkıntılara neden olduğunu söyleyenler de mevcuttur⁴⁶⁵.

1954 Genel Seçimi'ne giden süreçte MP mahkeme kararıyla feshedilmiştir. Fesih kararında partinin din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan ve genel gayesini saklayan dernekler durumunda olduğu belirtilmiştir⁴⁶⁶. 12 Mart 1954'te TBMM tarafından milletvekilliği genel seçiminin yapılması tartışılmış ve seçimin 2 Mayıs 1954'te yapılması kararlaştırılmıştır. Her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısının 1950 yılı genel nüfus sayımı sonucuna göre belirlenmesi kararına varılmıştır. Bu sayıma göre Samsun nüfusu 476.119 olarak belirlenmiş ve Samsun'dan 12 milletvekili çıkarılması söz konusu olmuştur⁴⁶⁷.

3.1.1. CHP'nin 1954 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

CHP 1954 Genel Seçimi'ne gidilirken 25 Şubat 1954'te olağanüstü bir kurultay toplamıştır. 3. Olağanüstü CHP Kurultay'ında gündem ilan edilmemiş olmakla birlikte amaç CHP Parti Merkezi'ne milletvekilli adaylarının % 20'sini belirleme hakkını istemektir⁴⁶⁸. Çünkü 1951 yılında toplanan CHP'nin 8. Olağan Kurultay'ında kabul edilen partinin 8. Tüzük'ünde milletvekili adaylarını belirleme hakkının tamamı illerdeki yoklama kurullarına bırakılmıştı⁴⁶⁹. Aslında CHP'nin olağanüstü kurultaya gitme sebebi Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ile seçimlerde ortak hareket etme ihtimaliydi. Böyle bir durumda parti merkezi kendine kontenjan istemişti. CHP'nin 3. Olağanüstü Kurultayı istenilen % 20'lik kontenjanı parti merkezine vermemiştir. Bunun yerine parti tüzüğünün 54. maddesine şu fıkra eklenmiştir: "Parti Meclisi'nin teklifi veya il idare kurulunun teklifi ile illerde il idare kurulu, kurultay delegeleri ve ilçe başkanlarından müteşekkil bir heyet, lüzum görürse o ilin çıkaracağı milletvekili sayısında tespit edeceği bir miktarda CHP'ye

⁴⁶⁵ Adem Özküçük, "Demokrat Parti'nin Demokrasi Söylemleri (1946-1957)", *Tarih Okulu Dergisi*, Ocak-Nisan 2012, Sayı 12, s.104.

⁴⁶⁶ *Milliyet*, 28 Ocak 1954, Yıl: 4, Sayı 1338.

⁴⁶⁷ BCA, 30.18.1.2.122.27.2.

⁴⁶⁸ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam (1950-1964)*, III. Cilt, Remzi Kitabevi, Dokuzuncu Özel Basım, İstanbul 2011, s. 100.

⁴⁶⁹ Erdoğan, a.g.e., s. 75-81.

mensup olmayanlardan aday gösterme yetkisini Parti Meclisi'ne bırakır.". Böylece bu düzenleme ile partili olmayanların da aday olmalarına imkan sağlanmış ancak parti merkezinin istediği kayıtsız şartsız % 20'lik kontenjan yetkisi verilmemiştir⁴⁷⁰.

CMP 12 Mart 1954'te bir bildiri yayımlayarak seçimlerde muhalefete işbirliği teklifinde bulunmuş ve CHP 14 Mart'ta bu teklife olumlu cevap vermiştir. CHP ile CMP arasındaki uzun süren ittifak görüşmeleri yapılmıştır. CHP, CMP'ye % 30'luk bir kontenjan önermiş ancak CMP, milletvekili adaylarının her ilde yarı yarıya gösterilmesini istemiştir. Bu gelişme üzerine ittifak girişimleri sonuçsuz kalmıştır⁴⁷¹.

CHP bir muhalefet partisi olarak ilk kez 1954 Seçimi'ne katılmıştır. Elinde iktidar olanakları bulunmayan partinin üstelik seçimlerden önce çıkarılan bir yasa ile mal varlığı da elinden alınmıştır. Kapatılan Ulus gazetesinin yerine Yeni Ulus gazetesi yayın hayatına başlamış olsa da partinin maddi gücü önemli ölçüde azalmış ve bu durum propaganda faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. CHP'nin seçimlerdeki propagandası "Hukuk Devleti" simgesi etrafında yoğunlaşmıştır. Hukuk devleti simgesi İnönü'ye göre anayasa değişikliği ve hakim teminatına bağlıydı. 1950 seçim kampanyasının aksine 1954 Seçimi'nde CHP'liler bol bol vaatte bulunmaktan kaçınmışlardır. Hatta 1950'de DP'nin kullandığı bir sloganı benimsemişlerdir. Bu slogan "CHP yapabileceğine kani olmadığı vaatte bulunmaz. Az vaat yapar fakat vaadini tutar." sloganıdır. Tüm bu söylemlere karşın partinin seçim beyannamesinde "cağız, ceğiz" gibi takılarla biten 41 vaat yer almıştır⁴⁷².

CHP'nin seçim beyannamesinde vatandaşlara tam bir hürriyet ve işçilere grev hakkı tanınacağı belirtilmiştir. Ayrıca beyannamede ülkede ucuzluğun sağlanacağına vurgu yapılmış, ülkenin iç meseleleri üzerinde durulmuş ve dış politika konusunda iktidarın meclisle beraber çalışmadığından şikayet edilmiştir. Türkiye'nin müttefikleriyle olan ilişkilerinin hangi parti iş başında olursa olsun devam edeceğinden söz edilmiş, her aileye bir ev temin edileceği söylenmiştir⁴⁷³. CHP Genel Başkanı seçim kampanyasının ilk önemli konuşmasını Malatya'da yapmıştır. İnönü konuşmasında

⁴⁷⁰ Erdoğan, a.g.e., s. 85.

⁴⁷¹ Ensar Yılmaz, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", *New World Sciences Academy*, Volume: 5, Number: 4, Bartın 2010, s. 543.

⁴⁷² Alçora, a.g.e., s. 391-393.

⁴⁷³ Yılmaz, a.g.m., s. 544.

hükümetin ekonomi politikasını eleştirerek partizan bir idareye son verilmesi gerektiğini belirtmiştir⁴⁷⁴.

2 Mayıs 1954'te yapılacak Genel Seçim için CHP milletvekilliği aday müracaatları 24 Mart'ta sona ermiştir. Samsun'da CHP'den milletvekilliği için adaylık müracaatında bulunan kişiler şunlardır: Mebrure Aksoley, Haşim İşcan, Korgeneral Nuri Berköz, Yunus Kazım Köni, Milli Savunma Eski Bakanı Hüsnü Çakır, Avukat Rıza Işıtan, Avukat Cengiz Rahmioğlu, Çarşamba CHP İlçe Başkanı Cemil Şensoy, Havza Belediye Başkanı Ahmet Saatoğlu, Dr. Sadi Konuk, Terme CHP İlçe Başkanı Arif Akalın, Naşit Fırat, Bafra Belediye Başkanı Necati Bora, Avukat İsmail Tarhan, Kavak Belediye Başkanı Ahmet Akal, Avukat Cemal Tekay, Lüks Radyo Mağazası sahibi Cevat Özlü, Çaykara Mal Müdürü Tefik Alpaslan, Veteriner Naci Orpen ve Niyazi Sungur⁴⁷⁵.

Yapılan yoklama sonucunda CHP'nin Samsun milletvekili adayları Rıza Işıtan, Hüsnü Çakır, Haşim İşcan, Sadi Konuk, Ahmet Akal, Cengiz Rahmioğlu, Ahmet Saatoğlu, Necati Bora, Mebrure Aksoley, Cemal Tekay, General Nuri Berköz ve Kazım Köni'den oluşmuştur⁴⁷⁶.

CHP milletvekili adaylarını belirledikten sonra Samsun'daki seçim çalışmalarına hız vermiştir. 15 Nisan 1954'te Samsun'un Bafra ilçesinde CHP mitingi yapılmıştır. Aynı gün Bafra'da CMP ve DP de birer miting yapmıştır. CMP mitinginin ardından 12.30'da CHP'liler ellerinde parti bayrakları ve vecize yazılı levhalar olduğu halde miting yerine gelmişlerdir. Sıra ile birçok hatip söz almış ve özellikle Mebrure Aksoley'in konuşması bilhassa kadın partililer tarafından büyük ilgi ile takip edilmiştir. Aksoley kadının cemiyetteki mevkiinden bahsetmiştir. "Kadını hakir görenlere şaşarım." diyerek Erzurumlu Nene Hatun'u örnek vermiş ve uzun süre alkışlanmıştır⁴⁷⁷.

Mebrure Aksoley'den sonra kürsüye gelen Server Somuncuoğlu "1950'lerde sizlere bol bol vaatlerde bulunanlar, reylerinizi ceplerine atanlar şimdi size hesap versinler." diyerek söze başlamıştır. Somuncuoğlu konuşmasına devam ettiği sırada DP'lilerin

⁴⁷⁴ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s. 121.

⁴⁷⁵ *Samsun*, 27 Mart 1954, Yıl: 7, Sayı: 1458.

⁴⁷⁶ *Yeni Selamet*, 30 Mart 1954, Yıl: 44, Sayı: 1487-231.

⁴⁷⁷ *Hürriyet*, 16 Nisan 1954, Sene: 6, No: 2154.

omuzlarında Tevfik İleri, Muhittin Özkefeli ve Ömer Güriş olduğu halde miting yerine gelişleri alanda büyük bir kargaşaya yol açmıştır. Halk kendisini galeyana kaptırmış ve bağırıp çağırımlar arasında Somuncuoğlu'nun sesi duyulmaz olmuştur. Konuşma imkanı olmadığını anlayan CHP'liler miting alanını DP'lilere bırakarak Gazi Paşa Mahallesi'ndeki binalarına doğru gruplar halinde ilerlemişlerdir⁴⁷⁸.

CHP Samsun'da 25 Nisan 1954'te Genel Başkanları İsmet İnönü'nün de katıldığı bir miting tertip etmiştir. Saat 14.00'te Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda konuşan İnönü Başbakan Menderes'in bir gün önceki Samsun nutkuna aynı sertlikle cevap vermiştir. Memlekette iktisadi hayatın her gün biraz daha kötüye gittiğini, ödeme kabiliyeti ve dış borçların biraz daha arttığını belirten İnönü, yabancı devlet parlamentolarında Türkiye'nin iktisadi düzensizliğinin bahis konusu edildiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin ticari itibarının hiçbir zaman bu Başbakan zamanında olduğu kadar düşmediğini, memleketin 1947'ye kadar kendi mütevazı kaynaklarıyla idare edildiğini söylemiştir. 1947'den sonra yabancı yardımların başladığını ancak bu yardımların her zaman devam etmeyeceğini, iktidarın memleketin idaresini taşıma su ile değil daimi su ile döndürmenin yolunu bulması gerektiğini dile getirmiştir. İktidarın bunlara dikkat etmediğine, ciddiyetle alakasının olmadığına, bugün çaresiz bir halde olduğuna ve para bulmak için ne vereceğini bilmediğine değinmiştir⁴⁷⁹. Başbakan Menderes'in vücudunda, kafasında, alnında sızlayacak en küçük damar olmadığını söyleyen İnönü, Menderes'e göre refahın arttığını ancak artan şeyin Menderes'in refahı olduğunu ifade etmiştir⁴⁸⁰.

Yabancı sermayenin zirai sahaya sokulmasını şiddetle eleştiren İnönü bu eleştirilerine devam edeceğini, yabancı tarihin kendisi için "İsmet Paşa Türkiye'de kapitülasyonların kaldırılışını imza etmiş adamdır." dediğini hatırlatmış ve bu mücadele uğruna ömür çürütmenin dahi yerinde olduğunu dile getirmiştir. Halkevlerinin kapanışını ele alan İnönü bu hadisenin tahlilini yaparak siyasi hayatın en kötü faslının mektep, kitap ve kütüphane kapatmak olduğunu, halkevlerinin kütüphaneleri ile birlikte bir günde kapatıldığını söylemiştir. Başbakan Menderes'in çıkan kanunların CHP'nin mallarını aldığını ama CHP'nin çalıp çırtıklarını şimdi

⁴⁷⁸ *Hürriyet*, 16 Nisan 1954, Sene: 6, No: 2154.

⁴⁷⁹ *Akşam*, 26 Nisan 1954, Sene: 36, No: 12775.

⁴⁸⁰ *Akşam*, 26 Nisan 1954, Sene: 36, No: 12775.

sarf ettiğini söylediğini hatırlatmış, bu sözlerin yalan olduğuna değinmiştir⁴⁸¹. İspanya'ya satılan buğdaylar hakkında 6 ay önce TBMM'ye verilen bir önerenin cevaplandırılmadığını ve Başbakan Menderes'in rezaletin hesabını meclise vermediğini belirtmiştir. Menderes'in hangi çalıp çırpmadan bahsettiğini soran İnönü alınlarındaki lekeyi temizlemeden vatandaşın karşısına geçip "Sen böyle yapmıştın, sen şöyle yapmıştın." dediklerini hatırlatarak iktidarın evvela kendisini temize çıkarması gerektiğini ifade emiştir. CHP'nin Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda düzenlediği miting emniyet ve sükun içinde sona ermiş, İnönü saat 19.30'da Merzifon üzerinden Ankara'ya hareket etmiştir⁴⁸².

3.1.2. DP'nin 1954 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

DP 1954 Genel Seçimi'ne iktidar partisi olarak katılmış ve bunun sağladığı bütün imkanları kullanmıştır. DP seçim propagandasına Cumhurbaşkanı Bayar'ın davetli olarak gittiği ABD'den döndüğü 10 Mart'ta fiilen başlamıştır. Bayar daha önce 1946 ve 1950 Seçimlerinde İnönü'nün savunduğu Cumhurbaşkanı'nın Meclis'e seçilebilmek için her milletvekili adayı gibi propaganda yapması gerektiğini ileri sürmüştür. DP Genel Başkanı Adnan Menderes ise seçim gezilerine daha sonra 19 Nisan 1954'te Erzurum gezisi ile başlamıştır. Başbakan Menderes propagandayı CHP'den 10 gün sonra başlatmış ve muhalefetin ileri sürdüğü söylemleri cevaplamak için yeterli zamanı kazanmıştır⁴⁸³.

DP'nin 1949'da yaptığı İkinci Büyük Kongre'de kabul ettiği tüzükte milletvekili adaylarının 4/5'ini il örgütlerinin, 1/5'ini ise Genel İdare Kurulu'nun tespit edeceği hükmü yer almıştır⁴⁸⁴. DP Genel İdare Kurulu ise merkezden daha fazla aday göstermek istemiştir. Sonuç itibariyle yoklamalar yapıp adaylar seçildikten sonra bunların bir kısmı merkezin isteğine uyarak çekilmişlerdir. 12 Nisan 1954'te DP'nin kesin aday listeleri ilan edilmiştir. DP'den 256 milletvekili yeniden aday gösterilmiştir. Orgeneral Nuri Yamut, Behçet Uz, Nuri Demirağ, Lütfi Kırdar, Ahmet Tekelioğlu, Rauf Onursal, Kara Kemal gibi tanınmış isimler de DP listesinden aday olmuşlardır. Bir yandan aday belirleme işlemleri yapılırken diğer yandan DP

⁴⁸¹ *Akşam*, 26 Nisan 1954, Sene: 36, No: 12775.

⁴⁸² *Akşam*, 26 Nisan 1954, Sene: 36, No: 12775.

⁴⁸³ Alçora, a.g.e., s. 401-402.

⁴⁸⁴ *Demokrat Parti Tüzük ve Program (İkinci Büyük Kongrede kabul edilmiştir.)*, Doğu Matbaası, Ankara 1949, s. 15.

yöneticileri temel atma ve kurdele kesme törenleri düzenlemişlerdir. 4 Nisan'da Samsun Limanı'nın temeli atılmış, 22 Nisan'da İzmit'te üçüncü kağıt fabrikası açılmış ve 26 Nisan'da Mersin Limanı'nın inşaatına başlanmıştır. Bu törenler vesilesiyle yapılan konuşmalarda kalkınma hareketleri övülmüş ve vatandaşın kafasında DP lehindeki gelişme daha da güçlendirilmeye çalışılmıştır⁴⁸⁵.

Başbakan Menderes muhalefetin seçim konuşmalarında kendisi hakkında ileri sürdüğü suçlamalar ve eleştiriler karşısında gittikçe sertleşmiştir. Menderes Samsun'daki seçim konuşmasında "Memlekete bir ölüm sükutu getirmiş olan siyasi zorba İnönü, milletin reylerini çalarak kendini haksız yere mebus ve Reiscumhur yaptırmıştır. Bizim etrafımızda cellatlar varmış. Kendisinden soruyorum, eğer zerre kadar haysiyeti varsa bunların kim olduğunu söylesin." demiştir. Propaganda süresinin son gününde ise partiler faaliyetlerini İstanbul'da yoğunlaştırmıştır. İstanbul'daki DP mitinginde Celal Bayar ve Adnan Menderes birlikte yer almışlardır⁴⁸⁶.

Genel seçimin yaklaşmasının verdiği etkiyle iktidar partisi konumundaki DP'nin Samsun teşkilatı 1954 yılı başlarında bir toplantı yapmıştır. Ocak 1954'te DP Samsun il, ilçe ve diğer teşkilat kademeleri ve partili üyelerin katılımıyla parti lokalinde yapılan toplantıda Belediye ve İl Haysiyet Divanı Başkanı Nüzhet Ulusoy ile Merkez İlçe Başkanı Kerim Ali Çörtük günün önemini belirten birer konuşma yapmışlardır⁴⁸⁷. Yine Ocak 1954'te Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy elektrik davasının halledildiği müjdesini veren ve belediye çalışmalarını izah eden bir basın toplantısı gerçekleştirmiştir. Elektrik konusunda son günlerde meydana gelen çeşitli arızaların sebeplerini açıklamıştır. Bununla ilgili çok yanlış ve esassız söylentilerin vatandaşlar arasında dolaştığını söyleyen Ulusoy, 19 Ocak akşamı şiddetli kar fırtınasının yenileme çalışmalarını tamamen felce uğrattığını dile getirmiştir. Bu arızalı durumun bir hafta sürdüğünü, havaların elverişli olmamasına rağmen yardımcı elemanlarla arızaların giderildiğini ifade etmiştir⁴⁸⁸.

⁴⁸⁵ Emel Aslan, *Türkiye'nin İç Siyaseti'nde Demokrat Parti (1950-1960)*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Kırşehir 2014. s. 62-63.

⁴⁸⁶ Yılmaz, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", s. 546.

⁴⁸⁷ Demokrat Canik, 9 Ocak 1954, Yıl: 2, Sayı: 583.

⁴⁸⁸ Demokrat Canik, 29 Ocak 1954, Yıl: 2, Sayı: 603.

Yapılan basın toplantısında Samsun'un su durumuna temas eden Nüzhet Ulusoy su santral ve şebekesinin şehrin büyümesi nedeniyle özellikle yaz aylarında yetersiz kaldığını dile getirmiştir. Su şebekesi ıslahının proje olarak İller Bankası tarafından ele alındığını, müteahhit mühendis Rıza Bilsel'e proje işinin havale edildiğini söylemiştir. Sağlık ve fiyat konularından da bahseden Ulusoy şehirdeki esnaf, otel ve kahvelerin sıhhi kontrollerinin sürekli yapıldığını, sağlığa aykırı durumu olanların ıslahına gidildiğini ifade etmiştir. Birçok giyim ve yiyecek eşyasına etiket yapıştırıldığına, bu kış havaların soğuk gitmesine rağmen alınan tedbirler sayesinde bir odun buhranı yaratılmasının önlenmesine değinmiştir⁴⁸⁹.

Genel seçim öncesinde DP Samsun milletvekili adayları yapılan yoklama sonucunda belirlenmiştir⁴⁹⁰. Buna göre Tefik İleri, Ferit Tüzel, Şükrü Uluçay, Muhittin Özkefeli, Hadi Uzer, Ekrem Anıt, Rami Ozan Gümüsoğlu, Abdullah Keleşoğlu, Hamdi Tekay, Abdullah Eker, Salim Çonoğlu ve Ömer Güriş DP'nin Samsun milletvekili adayları olmuşlardır⁴⁹¹.

Seçim çalışmaları kapsamında Samsun Limanı'nın temel atma töreni için 4 Nisan 1954'te Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Meclis Başkanı Refik Koraltan, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, siyasi partilerin temsilcileri, yüksek tahsil gençliği ve basın mensupları Samsun'a gelmişlerdir. Saat 11.10'da istasyona inen Cumhurbaşkanı Bayar adına kurban kesilmiş ve ardından tören alanına gelinmiştir. Limanın ilk inşaat noktasını oluşturan tören yeri Samsunlular ve civar vilayetlerden gelen 50.000'i aşkın insan tarafından doldurulmuştur⁴⁹². Törende ilk sözü Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu almış ve halka hitap etmiştir. "Aziz yurttaşlarım!" diyerek sözlerine başlayan Zeytinoğlu iktisadi kalkınma bakımından çıplak olan kıyıları kalkındırmak için yıllardan beri çalıştıklarını belirtmiştir. Gerekli bütün ödeneğin hazırlanıp tesislerin faaliyete geçirildiğini, Akdeniz'den Karadeniz'e en uzak limanlara varana kadar bütün kıyıları süsleyeceklerini ifade etmiştir. 3 Nisan'da da 70 milyon liralık Mersin Limanı'nın temelini atıldığını, bütün bu inşaatların DP'nin icraatı değil fütuhata olduğunu söylemiştir. Samsun'un ülkenin yegane toplama ve dağıtım yeri olacağına işaret eden Zeytinoğlu, limanın ilk harcının Cumhurbaşkanı'nın uğurlu elleriyle

⁴⁸⁹ *Demokrat Canik*, 29 Ocak 1954, Yıl: 2, Sayı: 603.

⁴⁹⁰ *Yeni Selamet*, 30 Mart 1954, Yıl: 44, Sayı: 1487-231.

⁴⁹¹ *Demokrat Canik*, 27 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı 691.

⁴⁹² *Yeni Ses*, 5 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 645.

konulmasını arz ve istirham etmiş, inşaatın yurda ve Samsunlulara uğurlu olmasını dilemiştir⁴⁹³.

Kemal Zeytinoğlu'nun konuşmasının ardından Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy söz almıştır. Sultan Abdülaziz'den beri hep geri bırakılan bu davanın ancak DP'nin iktidarına nasip olduğunu belirtmiştir. Muhalefetin eleştirdiği gibi Samsun Limanı'na atılacak taşın seçim taşı değil hakikatin başka bir ifadesi olduğuna değinmiştir. Ulusoy'dan sonra söz alan Meclis Başkanı Refik Koraltan ise yüz binleri bulan ve Karadeniz'in dalgalarına benzeyen bu topluluğun manasının ne olduğunu sormuş, bu eserin DP'nin eseri ve ölmez iradesi olduğunu söylemiştir. Vatanın en buhranlı zamanlarında güneş gibi doğan Atatürk'ü bağrına basan milletin şimdi de DP'yi bağrına bastığını dile getirmiştir. Kendilerinin daima ileriye gittiğini ifade ederek Türk milletine ve demokrasisine başarılar temennisinde bulunmuştur⁴⁹⁴.

Refik Koraltan'ın ardından tezahüratlar eşliğinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar bir konuşma yapmıştır⁴⁹⁵. "Samsunlular, sevgili vatandaşlarım!" diyerek sözlerine başlayan Bayar, bugün yaşadıkları bayram havasının heyecanını anladığını dile getirmiştir. Samsun'un ve Samsun'la beraber hinterlandının muhtaç olduğu müessesenin temelini atmış olacaklarını belirtmiş, birkaç kelime ile bu limanın önemi üzerinde durmak istediğini söylemiştir. Samsunlularla beraber liman hasretini senelerce çektiklerini, bir tarihte vapurla Samsun'a geldiğini ancak fırtına nedeniyle sahile çıkamadığını ifade etmiştir. Bu sırada yabancı bayrak taşıyan bir gemiden dalgıç kıyafetli birinin denize atladığını, yüzerek şehre ulaştığını, daha sonra bu kişinin bir iş adamı olduğunu öğrendiğini aktarmıştır. İş adamının randevusu olduğu için İstanbul'a yetişmeye çalıştığını, bu duruma çok üzüldüğünü ve milli gururunun rencide olduğunu dile getirmiştir. Bu adamın memleketine gittiğinde Türkiye hakkında bilgi verirken Türkiye'nin sahillerinin ilkel bir halde olduğunu söyleyeceğini belirtmiştir. Halbuki hakikatte yükselmek, medeni ve teknik eserler vermek isteyen ve buna da muktedir olan bir millet olduklarını ifade etmiştir. Samsun için liman vaktinin geldiğini ve bu başarının sırrının Cumhurbaşkanı'nın

⁴⁹³ *Yeni Ses*, 5 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 645.

⁴⁹⁴ *Yeni Ses*, 5 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 645.

⁴⁹⁵ *Yeni Ses*, 5 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 645.

gayretinde ya da hükümetin çalışmalarında olmadığını, bu işin sırrının milli iradenin ortaya çıkmasında olduğunu söylemiştir⁴⁹⁶.

Cumhurbaşkanı Samsunluların limana kavuşacağını ancak Samsun'un ihtiyaçlarının limanla bitmediğini dile getirmiştir. Nafia Bakanı'nın konuşması esnasında tevazu gösterdiğini belirtmiş, "Bol bol vaat ediyorlar." diye arkasından gelecek dedikodu tufanından çekinerek söylemek istemediği baraj müjdesini kendisi vermiştir. Samsun'un coğrafi konumu itibariyle ülkenin en özel yerlerinden biri olduğunu, arkasında geniş bir hinterlandının bulunduğunu söylemiştir. Şehir göz önüne getirildiğinde bir tarafta Yeşilirmak'ın diğer tarafta ise Kızılırmak'ın görüldüğünü ifade etmiştir. Yeşilirmak ve Kızılırmak'ın ıslahının gerektiğini, Kızılırmak'ın üzerinde Hirfanlı denilen yerde 100 milyon lira karşılığında bir barajın ihalesinin bugünlerde yapılmakta olduğunu sözlerine eklemiştir. Memleketin düşman işgalinden kurtulmasının ve ülkeyi bugünkü refaha doğru götüren rejimin temellerinin atılmasının Atatürk'ün Samsun'a ayak basması ile başladığına değinmiş, bütün bu meselelerde Samsun'un uğurlu ve mübarek bir hissesinin olduğundan bahsetmiştir. Samsun'un bu şansının milletin refahına hizmet edecek iktisadi konularda da ortaya çıkmasını temenni etmiş, bu temennisini yakında bir hakikat olarak göreceklelerinden dolayı bahtiyarlık duyduğunu aktararak sözlerine son vermiştir⁴⁹⁷. Ardından Bayar Samsun Limanı'nın ilk blok taşıını atmış ve kurban kesilerek tören bitirilmiştir⁴⁹⁸.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar 8 Nisan 1954'te sabah saat 08.55'te trenle Ankara'ya ulaşmıştır. Aynı trenle TBMM Başkanı Refik Koraltan, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, basın temsilcileri ve diğer devlet görevlileri de Ankara'ya dönmüşlerdir. Bayar'ı istasyonda Başbakan Adnan Menderes, bakanlar, milletvekilleri, Riyaseti Cumhur Umum Katibi, sivil ve askeri erkan karşılamıştır⁴⁹⁹.

DP 15 Nisan 1954'te Samsun'un Bafra ilçesinde bir miting düzenlemiştir. DP'liler alana gelirken Bafra Meydanı'nda CHP mitingi yapılmaktaydı. CHP'li Somuncuoğlu konuşmasına devam ettiği sırada DP'lilerin gruplar halinde omuzlarında Tevfik İleri,

⁴⁹⁶ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 245, 1-30 Nisan 1954, s. 40.

⁴⁹⁷ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 245, 1-30 Nisan 1954, s. 41-42.

⁴⁹⁸ *Yeni Ses*, 5 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 645.

⁴⁹⁹ *Yeni Ses*, 9 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 649.

Muhittin Özkefeli ve Ömer Güriş olduğu halde miting yerine gelişleri alanda büyük bir kargaşaya sebep olmuştur. Halk kendisini galeyana kaptırmış ve bağırıp çağırımlar arasında Somuncuoğlu'nun sesi duyulmaz olmuştur. Bu sırada Tefvik İleri kürsüye gelerek Somuncuoğlu'nun konuştuğunu, henüz DP'ye ayrılan saate vakit olduğunu ve kendilerinin erken geldiklerini söyleyerek arkadaşının konuşmasına devam etmesini istediye de halk coştukça coşmuştur. Konuşma imkanı olmadığını anlayan CHP'liler miting alanını DP'lilere bırakarak Gazi Paşa Mahallesi'ndeki binalarına doğru gruplar halinde ilerlemişlerdir. Saat 15.00'te DP sözcüleri sıra ile kürsüye gelerek yapılan ve yapılacak işlerden bahsetmişlerdir. Miting sükunet içinde sona ermiştir⁵⁰⁰.

1954 Genel Seçimi öncesinde Başbakan Adnan Menderes de Samsun'da bir miting düzenlemiştir. Menderes'in Samsun'da miting yapacağını planlanması üzerine Samsun Valisi Turgut Başkaya gerekli hazırlıkları yapmak üzere harekete geçmiştir. Vali Başkaya, Başbakan Menderes'in Trabzon üzerinden Samsun'a geleceğini belirtmiş, Samsun Belediye Başkanlığı'ndan Başbakan'ın Samsun'da bulunduğu süre içerisinde ziyaretin düzeninin sağlanması ve elektrik işlerinin sekteye uğratılmamasını rica etmiştir. Başbakan Menderes'in Samsun'a karayoluyla geleceği göz önüne alınarak Samsun Emniyet Müdürü Kemal Özsoy'un talimatıyla Yeni Mahalle'den hükümet konağına kadar olan yollarda koruma tertibatı alınmıştır. Vali Başkaya PTT Başmüdürlüğü'nden Başbakan'ın Samsun'da bulunduğu süre içerisinde telefon ve telgraf muhaberatının sekteye uğratılmamasını rica etmiştir⁵⁰¹. DP'nin Samsun'da 24 Nisan 1954'te 30.000 kişinin katılımıyla düzenlediği mitingde sırasıyla TBMM Başkan Vekili Tefvik İleri, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoglu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Başbakan Adnan Menderes birer konuşma yapmışlardır⁵⁰². Başbakan Adnan Menderes'in Samsun mitingindeki konuşması CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Kayseri ve Sivas'taki nutuklarına cevap mahiyetini taşımaktadır. Kendisinin Erzurum konuşmasının bir bölümünün İnönü tarafından alınıp orduya tecavüz ettiğinin ileri sürüldüğünü sözlerine ekleyen Menderes, ordunun milletin en aziz varlığı ve medarı iftiharını olduğunu ifade etmiştir. İnönü devrinde Türk ordusunun zamanına göre ilkel kaldığını, beygirinin yularının olmadığını, bir tümeni

⁵⁰⁰ *Hürriyet*, 16 Nisan 1954, Sene: 6, No: 2154.

⁵⁰¹ BCA, 030.01.2.14.3.

⁵⁰² *Demokrat Canik*, 25 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 689.

bir yerden başka bir yere nakletmenin çok zor bir iş olduğunu, ordunun kuvvetinin 1950'ye nazaran bugün en az iki misli yükseldiğini dile getirmiştir⁵⁰³. CHP'lilerin ülkeyi harbe sokmadıkları ve harbin çok korkunç bir şey olduğu gibi sözlerle bozguncu bir ruh hali yaymaya çalıştığına temas etmiş, CHP'nin ülkeyi harbe sokmama nimetini durmadan milletin kafasına vurduğuna değinmiştir. Şimdiye kadar söylemediği bir hakikati söyleyeceğine işaret eden Menderes, 1940 yılında Fransa'nın düşmesinden 5-10 gün evvel İnönü'nün Türkiye'yi harbe sokacağını iddia etmiş ve sözlerinin aksinin öne sürülmesi halinde CHP zabıtlarının açıklanmasını istemiştir. Bunun için her türlü hazırlığın yapıldığını ve milletvekillerinin düzenlenen nutukları okumak için ülkenin değişik yerlerine gönderildiğini, kendisinin de Eskişehir'e yollandığını açıklamıştır. Tam bu sırada Fransa'nın düştüğünü ve Türkiye'nin böylece harbe girmekten kurtulduğunu aktarmıştır. Savaşan taraflardan birinin menfaatine uygun düşmediği için savaşa girilmediğini eğer düşseydi İnönü'nün ülkeyi savaşa girmekten koruyabilecek bir adam olmadığını söylemiştir. Erzurum'da yapmış olduğu konuşmasında Kore Savaşı'na değindiğini belirten Menderes, savaşa katılma kararının isabetinden bahsetmiş, Türk ordusunun en üstün neticeyi alabilecek bir kuvvet olduğunu söylemiştir⁵⁰⁴.

Başbakan Adnan Menderes kendisinden önce konuşan Hasan Polatkan'ın CHP'den geri alınan mallardan bahsederken CHP'ye iltimas eder gibi konuştuğunu belirterek alınan malların toplamını 48,5 milyon olarak açıkladığını söylemiştir. CHP'nin millettan aldığı paranın 48,5 milyon olduğuna inanmanın imkansız olduğunu, halkevleri geri alındığında CHP Genel Sekreteri'nin 400 milyon liralık mallarının alındığı yönünde feryat ettiğini ifade etmiştir. CHP Genel Başkanı İnönü'yü "milli jurnalci" olarak niteleyen Menderes, İnönü'nün Kayseri ve Sivas nutuklarından bölümler okumuştur. İnönü'nün iktidarın muhalefet partilerini kötürüm eden hukuk dışı tedbirleri tatbik ederek 1954 yılına geldiği iddiasında olduğunu, bu iddialardan kastının ancak milletin malını millete iade eden kanunlar olabileceğini dile getirmiştir. İnönü'nün 1920'den 1954'e kadar zorbalarla mücadele ettikleri yönündeki sözlerini hatırlatan Menderes, asıl siyaset zorbasının memlekete bir ölüm sükutu getirmiş, milletin reylerini çalıp kendisini haksız yere milletvekili ve Cumhurbaşkanı seçtirmiş olan İnönü olduğuna değinmiştir. İnönü'nün Atatürk'ün gölgesinde

⁵⁰³ *Akşam*, 25 Nisan 1954, Sene: 36, No: 12774.

⁵⁰⁴ *Aydın Tarihi*, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 245, 1-30 Nisan 1954, s. 72-73.

memleketi herkesin bildiği hale getirip bıraktığına temas ederek 1954'e kadar zorbalarla uğraştığını söylediğine göre İnönü'nün milletin iradesiyle iktidara gelenleri de zorba olarak gördüğünü açıklamıştır. Vatandaşların omuzlarında hala kırbaç izleri olduğuna dair kendi sözlerini savunan Menderes bunun yalan olmadığını sözlerine eklemiştir. İnönü'nün DP'nin etrafında cellatlar olduğunu söylediğini ve eğer haysiyeti varsa bunların kim olduğunu söylemesi gerektiğini ifade etmiştir⁵⁰⁵.

DP'nin Af Kanunu'nu DP'liler için çıkardığını iddia eden İnönü'ye cevap vererek DP'nin bu kanunu çıkarmasının tek nedeninin devri sabık yaratmamak olduğunu dile getirmiştir. DP'nin Af Kanunu'ndan faydalanacak bir cürüm işlemediğini, Af Kanunu'ndan önceki dönemde CHP'nin her türlü rezaleti yaptığını söylemiştir. İnönü'nün askerlik mesleğinde yetişenlerin ölümden korkmayacağı sözlerini eleştiren Menderes, İnönü'yü kimsenin tehdit etmediğini, aksine İnönü'nün tam bir emniyet ve hürriyet havası içinde memleketi adalet havarisi gibi dolaştığını ifade etmiştir⁵⁰⁶. İnönü'nün ülkede darlık olduğu ve iktidarın bunu gidermek için ülke kaynaklarını giderayak sağa sola serptiği yönündeki sözlerini eleştirmiş, DP'nin hiçbir serveti kimseye vermediğini ve devlet gelirlerinin 1950'ye nazaran her gün 4 milyon lira daha fazla arttığını açıklamıştır. Yabancıların Türkiye'de ziraat yapabilmesine İnönü'nün karşı çıktığını belirten Menderes, devletin isteyip istememesine göre ülkede ziraat yapılabileceğini yani anahtarın hükümetin elinde olduğunu sözlerine eklemiştir. Gelecek her teşebbüsün hükümetin, meclisin ve umumi efkarın kontrolü altında olduğuna işaret etmiş, "Memleket satılacak da hükümet, meclis ve halk efkarı gözlerini mi kapayacak?" sözleriyle İnönü'yü eleştirmiştir. İnönü'nün bu kanunları DP'nin giderayak çıkardığı yönündeki iddialarına karşı çıkmış, DP'nin gideceğinin nereden bilindiğini sorarak İnönü'nün gece karanlıkta kalan çocukların korkularını gizlemek için şarkı söylemeleri gibi konuştuğunu dile getirmiştir. DP'nin iktidardan gidip gitmeyeceğinin Türk milletinin takdirinde olduğuna temasla bunu milletten başka kimsenin bilemeyeceğini ifade etmiştir⁵⁰⁷.

⁵⁰⁵ Aydın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 245, 1-30 Nisan 1954, s. 73-75.

⁵⁰⁶ *Akşam*, 25 Nisan 1954, Sene: 36, No: 12774.

⁵⁰⁷ Aydın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 245, 1-30 Nisan 1954, s. 75-76.

Başbakan Adnan Menderes Samsun mitinginin ardından beraberindeki heyetle birlikte Samsun'dan İzmir'e hareket etmiştir. Başbakan Menderes ve beraberindekiler gelişlerinde olduğu gibi gidişlerinde de halkın coşkunu tezahüratı ile uğurlanmışlardır⁵⁰⁸. İzmir Vali Yardımcısı Alaaddin Eriş 24 Nisan 1954'te Başbakan Adnan Menderes'in 20.25'te uçakla mahiyetindeki heyetle birlikte İzmir'e geldiğini Ankara ve Samsun Valiliklerine bildirmiştir⁵⁰⁹.

3.1.3. 1954 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu

2 Mayıs 1954'te gerçekleştirilen genel seçimde Türkiye genelinde seçmen sayısı 10.262.063 olup bu seçmenlerin 9.095.617'si oyunu kullanmış ve seçime katılım oranı % 88,63 olmuştur. DP oyların 5.313.659 oy ile % 58,42'sini, CHP 3.193.471 oy ile % 35,11'ini, CMP 480.249 oy ile % 5,28'ini, Köylü Partisi (KP) 50.935 oy ile % 0,56'sını, İşçi Partisi (İP) 910 oy ile % 0,01'ini ve bağımsızlar 56.393 oy ile % 0,62'sini almışlardır⁵¹⁰. Seçim sonucunda 541 milletvekilliğinin 503'ünü DP, 31'ini CHP, 5'ini CMP ve 2'sini bağımsızlar kazanmışlardır⁵¹¹. 1950 ve 1954 Genel Seçimi sonuçları kıyaslanacak olursa⁵¹²:

Tablo 3.1. 1950 ve 1954 Seçimlerine Katılım Oranları

	1950	1954	Fark
Seçmen Sayısı	8.905.743	10.262.063	1.356.320
Kullanılan Oy	7.953.085	9.095.617	1.142.532
Katılım Oranı	% 89,30	% 88,63	% 0,67

⁵⁰⁸ Demokrat Canik, 25 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 689.

⁵⁰⁹ BCA, 030.01.2.14.3.

⁵¹⁰ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 246, 1-31 Mayıs 1954, s. 30.

⁵¹¹ BCA, 030.01.51.309.7.

⁵¹² Ayın Tarihi, Basın Yayın ve Umum Müdürlüğü, Sayı: 246, 1-31 Mayıs 1954, s. 31.

Tablo 3.2. 1950 ve 1954 Seçimlerinde Oyların Dağılımı

	1950	1954
DP'nin Oy Miktarı	4.391.694 (% 55,22)	5.313.659 (% 58,42)
CHP'nin Oy Miktarı	3.148.626 (% 39,59)	3.193.471 (% 35,11)
CMP (1950'de MP) Oy Miktarı	368.537 (% 4,63)	480.429 (% 5,28)
KP'nin Oy miktarı	-	50.935 (% 0,56)
İP'in Oy Miktarı	-	910 (% 0,01)
Bağımsızların Oy Miktarı	44.537	56.393 (% 0,62) ⁵¹³ .

1954 Genel seçimi'nin Samsun'daki sonuçlarına bakılacak olursa; Samsun'da seçmen sayısı 223.983 olup 205.943 kişi oy kullanmış ve seçime katılım oranı % 83 olmuştur. DP oyların 123.011'ini alırken % 59,73'lük bir orana sahip olmuştur. CHP oyların 78.612'sini alarak % 38,17'lik bir orana ulaşırken, CMP 4.320 oy ile oyların % 2,1'ine sahip olmuştur. 1950 Seçimi'nde Samsun'da 98.336 oy alan DP bu sayıyı 1954 Seçimi'nde 123.011'e, oy oranını da % 57,84'ten % 59,73'e çıkarmıştır. CHP ise 1950 Seçimi'nde 71.677 oy almış ve 1954 Seçimi'nde bu sayıyı 78.612'ye çıkarırken oy oranında düşüş yaşamış ve 1950'de Samsun'da % 42,16 olan oy oranını 1954 Seçimi'nde % 38,17'ye düşürmüştür⁵¹⁴. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1954 Genel Seçimi Samsun verileri ise şu şekildedir. Kayıtlı seçmen sayısı 223.983 iken oy kullanan seçmen sayısı 202.298'dir. DP 121.098 oy ile oyların % 60,3'üne, CHP 75.329 oy ile % 37,5'ine ve CMP 4.357 oy ile % 2,2'sine sahip olmuştur⁵¹⁵.

Samsun İl Seçim Kurulu Başkanı Hakkı Çağırankaya 5 Mayıs'ta Başbakanlık makamına 1954 Genel Seçimi Samsun sonuçlarını göndermiştir. Çağırankaya büyük çoğunlukla DP adaylarının en fazla oyu almak suretiyle milletvekili seçildiklerini aktarmıştır. Samsun İl Seçim Kurulu Başkanı; Salim Çonoğlu, Abdullah Eker, Ömer

⁵¹³ Ayın Tarihi, Basın Yayın ve Umum Müdürlüğü, Sayı: 246, 1-31 Mayıs 1954, s. 31.

⁵¹⁴ BCA, 030.01.51.309.7. (Samsun'da seçimlere katılım oranı BCA'da % 83 olarak verilmiş olsa da verilen rakamlara göre katılım oranı % 91,94'e tekabül etmektedir.)

⁵¹⁵ Türkiye İstatistik Kurumu, *Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011)*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2012, s. 80.

Güriş, Şükrü Uluçay, Tevfik İleri, Abdullah Keleşoğlu, Rami Ozan Gümüsoğlu, Muhittin Özkefeli, Hamdi Tekay, Ferit Tüzel, Hadi Uzer ve Ekrem Anıt'ın Samsun milletvekilliğine seçildiklerini bildirmiştir⁵¹⁶. Samsun milletvekilliğine seçilen kişiler 14 Mayıs 1954'te TBMM'de yemin ederek görevlerine başlamışlardır⁵¹⁷.

1954 Genel Seçimi'nden sonra görevine başlayan X. Dönem TBMM'de İçel milletvekili Refik Koraltan 489 oyla Meclis Başkanlığı'na seçilirken, Samsun milletvekili Tevfik İleri 448 oyla TBMM Başkan Vekillerinden biri olmuştur⁵¹⁸. Cumhurbaşkanlığı için yapılan seçime CHP'liler İsmet İnönü müstesna olmak üzere katılırken CMP'liler katılmamıştır. DP adayı Celal Bayar 513 oydan 486'sını alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir⁵¹⁹. Hükümeti kurma görevi ise Adnan Menderes'e verilmiş ve Menderes Türkiye Cumhuriyeti'nin 21. Hükümeti'ni kurmuştur⁵²⁰.

X. Dönem TBMM'nin 1. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Salim Çonoğlu 373 oyla Arzuhal Encümeni'ne, Muhittin Özkefeli 379 oyla Dahiliye Encümeni'ne, Ekrem Anıt ve Rami Ozan Gümüsoğlu 372'şer oyla Divan-ı Muhasebat Encümeni'ne, Ömer Güriş, Abdullah Keleşoğlu ve Hadi Uzer 366'şar oyla Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu'na, Hamdi Tekay ve Şükrü Uluçay 365'er oyla Maliye Encümeni'ne, Ferit Tüzel 376 oyla Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni'ne ve Abdullah Eker 369 oyla Ticaret Encümeni'ne seçilmişlerdir⁵²¹.

2. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Rami Ozan Gümüsoğlu 288 oyla Adliye Encümeni'ne, Salim Çonoğlu 272 oyla Arzuhal Encümeni'ne, Ekrem Anıt ve Muhittin Özkefeli 272'şer oyla Dahiliye Encümeni'ne, Ömer Güriş, Abdullah Keleşoğlu ve Hadi Uzer 278'er oyla Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu'na, Şükrü Uluçay 275 oyla Maliye Encümeni'ne, Ferit Tüzel 289 oyla Meclis Hesaplarının

⁵¹⁶ BCA, 030.10.78.516.7.

⁵¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 4-5.

⁵¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 6-7.

⁵¹⁹ *Yeni Sabah*, 15 Mayıs 1954, Yıl: 17, No: 5456.

⁵²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 17-18. (Türkiye Cumhuriyeti'nin 21. Hükümeti'nde şu isimler yer almıştır: Başbakan Adnan Menderes, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu, Devlet Bakanı Mükerrer Sarol, Devlet Bakanı Osman Kopani, Adliye Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes, Dahiliye Bakanı Namık Gedik, Hariciye Bakanı Fuad Köprülü, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Maarif Bakanı Celal Yardımcı, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, İktisat ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Bakanı Dr. Behçet Uz, Gümrük ve İnhisarlar Bakanı Emin Kalafat, Ziraat Bakanı Nedim Ökmen, Münakalat Bakanı Muammer Çavuşoğlu, Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen, İşletmeler Bakanı Fethi Çelikbaş.).

⁵²¹ TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 3. Birleşim, s. 39-45.

Tetkiki Encümeni'ne, Abdullah Eker ve Hamdi Tekay 283'er oyla Ziraat Encümeni'ne seçilmişlerdir⁵²².

3. yasama yılında Samsun milletvekillerinden Rami Ozan Gümüşoğlu 246 oyla Adliye Encümeni'ne, Ekrem Anıt ve Muhittin Özkefeli 245'er oyla Dahiliye Encümeni'ne, Ömer Güriş, Abdullah Keleşoğlu ve Hadi Uzer 246'şar oyla Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu'na, Şükrü Uluçay 245 oyla Maliye Encümeni'ne, Ferit Tüzel 256 oyla Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni'ne, Tefik İleri 246 oyla Münakalat Encümeni'ne, Salim Çonoğlu 246 oyla Ticaret Encümeni'ne, Abdullah Eker ve Hamdi Tekay 227'şer oyla Ziraat Encümeni'ne seçilmişlerdir⁵²³.

4. yasama yılında Rami Ozan Gümüşoğlu 236 oyla Adliye Encümeni'ne, Ekrem Anıt ve Muhittin Özkefeli 235'er oyla Dahiliye Encümeni'ne, Ömer Güriş, Abdullah Keleşoğlu ve Hadi Uzer 235'er oyla Gümrük ve İnhisarlar Encümeni'ne, Ferit Tüzel 232 oyla Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni'ne, Şükrü Uluçay 240 oyla Maliye Encümeni'ne, Tefik İleri 232 oyla Münakalat Encümeni'ne, Salim Çonoğlu 241 oyla Ticaret Encümeni'ne, Abdullah Eker ve Hamdi Tekay 232'şer oyla Ziraat Encümeni'ne seçilmişlerdir⁵²⁴. Yine X. Dönem TBMM'nin 4. yasama yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan istifa eden Sivas milletvekili Ahmet Özel'in yerine Samsun milletvekili Tefik İleri Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmiştir⁵²⁵.

3.2. 1955 Belediye Seçimleri ve Samsun

DP İktidarı'nın ikinci ve son belediye seçimi 1955 yılında yapılmıştır. Muhalefet partileri hukuk devleti nizamının oluşturulmadığı gerekçesiyle seçimlere katılmamış ve bu nedenle DP sandığa rakipsiz gitmiştir. Muhalif partiler seçimlere katılmasa da bağımsız adayların Samsun'un bazı bölgelerinde etkili olduğu gözlenmiştir.

1955 Belediye Meclisi Seçimlerinin olağan zamanı haziran ayı iken bu tarih değiştirilmiş ve seçimler eylül ayına alınmıştır. DP Meclis Grubu'nda kabul edilen bir kanun teklifinde belediye seçimlerinin haziran ayının hasat mevsimi olması nedeniyle eylül ayına bırakılması ve il genel meclisi seçimleriyle birlikte yapılması

⁵²² TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 2. Yasama Yılı, 2. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 31-38.

⁵²³ TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 3. Yasama Yılı, 8. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 36-44.

⁵²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 4. Yasama Yılı, 14. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 30-37.

⁵²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 4. Yasama Yılı, 18. Cilt Fihristi, 59. Birleşim, s.173.

kararlaştırılmıştır. Ayrıca seçime katılım yaşının da 18'den 22'ye çıkarılması istenmiştir. Belediye seçimlerinin ertelenmesi için verilen kanun teklifi TBMM'de görüşülmüş ve teklif bazı maddeleri değiştirilerek kabul edilmiştir⁵²⁶. İçişleri Bakanlığı seçimlerin tarihini tespit ederek illere bir genelgeyle bildirmiştir. Buna göre il genel meclisi seçimlerinin 25 Eylül 1955, belediye meclisi seçimlerinin ise 13 Kasım 1955'te yapılacağı duyurulmuştur⁵²⁷.

Muhalefet partileri 1955 İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi seçimlerine girmeme kararı almıştır. CMP Genel İdare Kurulu yaptığı toplantı sonucunda seçimlere katılmama kararı aldıklarını duyurmuş ve yayımladığı tebliğde seçimlere girilmemesinin sebebini ülkede bir hukuk devleti nizamının kurulmaması olarak göstermiştir⁵²⁸. CHP Parti Meclisi de seçimlere katılmama kararı almış ve bu kararını yayımladığı bir tebliğ ile kamuoyuna duyurmuştur⁵²⁹.

3.2.1. Samsun'da 1955 Belediye Seçimi Çalışmaları

Muhalefet partilerinin 1955 Belediye Seçimlerine katılmama kararı alması Samsun'daki sürecin sakin geçmesini sağlamıştır. DP 25 Eylül'de yapılacak il genel meclisi seçimleri için Samsun adaylarını tespit etmiştir. Yapılan yoklama sonucunda asil üyeliğe Rahmi Draman, Nuh Akgün, Lütfü Sünter, Ali Çörtük, Ahmet Yücel ve Selahattin Çamlıbel seçilmişlerdir⁵³⁰. DP Samsun il genel meclisi yedek üyeliği için aday gösterilenler ise Süreyya Bakanoğlu, Sedat Kaptan, Tahsin Mutioğlu, Sami Demirtürk, Mustafa Keleşoğlu, Mahmut Güven ve Bahaettin Turan olmuştur⁵³¹.

13 Kasım 1955'te yapılacak belediye meclisi seçimleri öncesinde aralarında Samsun'un da olduğu 20 ilin belediye meclisi adaylarını bizzat DP Genel İdare Kurulu belirlemiştir⁵³². Samsun'dan belediye meclisi üyeliği için tekrar adaylıklarını koyan 27 eski belediye meclisi üyesinden sadece 6'sına listede yer verilmiştir. Bu kişiler Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy, Azmi Varol, Asaf Varol, Esat Kitaplıoğlu, Hami Taşan ve Ali Aksoy'dur. Belediye meclisi üyeliği için adaylık başvurusu

⁵²⁶ *Samsun*, 14 Mayıs 1955, Yıl: 10, Sayı: 1811.

⁵²⁷ *Samsun*, 18 Temmuz 1955, Yıl: 10, Sayı: 1863.

⁵²⁸ *Samsun*, 6 Ağustos 1955, Yıl: 10, Sayı: 1877.

⁵²⁹ *Samsun*, 9 Ağustos 1955, Yıl: 10, Sayı: 1879.

⁵³⁰ *Demokrat Canik*, 2 Eylül 1955, Yıl: 4, Sayı: 1116.

⁵³¹ *Samsun Postası*, 2 Eylül 1955, Yıl: 4, Sayı: 1625.

⁵³² *Demokrat Canik*, 22 Ekim 1955, Yıl: 4, Sayı: 1159.

yapmayan isimlere de listede yer verildiği görülmüştür⁵³³. Samsun Belediye Meclisi üyeliği için DP Genel İdare Kurulu tarafından aday gösterilen asil ve yedek üyeler şunlardır⁵³⁴:

DP'nin Samsun Belediye Meclisi Üyeliği için Asil Aday Listesi:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Nüzhet Ulusoy	Avukat, Belediye Başkanı
2. Esat Kitaplıoğlu	Tüccar
3. Osman Gümüšoğlu	Avukat
4. Enbiya Kurşunoğlu	Müteahhit
5. İsmail Işın	Tütün tüccarı
6. Ali Kemal Akdur	Merkez Bankası Müdürü
7. Osman Germen	İş Bankası Müdürü
8. Hikmet Arslan	Doktor
9. Hüseyin Lay	Tütün Tüccarı
10. Asaf Varol	Diş Tabibi
11. Fikret Gülüm	Doktor
12. Muzaffer Uzar	Fabrikatör
13. Hasan Takıšoğlu	Nakliyeci, Tüccar
14. Lütfü Ander	Avukat
15. Nihat Akyürek	Tüccar
16. Ali Aksoy	Tüccar

⁵³³ *Samsun Postası*, 25 Ekim 1955, Yıl: 4, Sayı: 1670.

⁵³⁴ *Yeni Selamet*, 27 Ekim 1955, Yıl: 45-3, Sayı: 1487-715.

17. Hami Taşan	Tüccar
18. Nesip Yetkin	Yüksek mühendis
19. Necmi Onursal	Nakliyecisi
20. Ahmet Alemdar	Denizcilik Bankası Acentası
21. Ahmet Toker	Tüccar
22. Mustafa Köksal	Tüccar
23. Azmi Varol	Tüccar
24. Haydar Gönültaş	Esnaf
25. Salih Çetinkaya	Zahireci
26. Habip Güneri	Komisyoncu
27. Niyazi Hamuloğlu	Umumi mağazalarda memur
28. Mahmut Tulum	Şoförler Derneği Başkanı
29. Sabahattin Döner	Serbest muhasip ⁵³⁵ .

DP'nin Samsun Belediye Meclisi Üyeliği için Yedek Aday Listesi:

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Mesleği</u>
1. Tahsin Mutioğlu	Tüccar
2. Şevket Koyuncuoğlu	Esnaf
3. Süreyya Bakanoğlu	Müteahhit
4. Osman Yeniçeri	Nakliyecisi
5. Zekeriya Perçin	Çiftçi

⁵³⁵ Yeni Selamet, 27 Ekim 1955, Yıl: 45-3, Sayı: 1487-715.

6. Bekir Keleşoğlu	Otelci
7. Mustafa Şahinkaya	Tüccar
8. Rasim Tekyıldız	Esnaf
9. Ahmet Soyuak	Tüccar
10. Hasan Göker	Avukat
11. Ali Altıntaş	Esnaf
12. Murat Arslandağ	Çiftçi
13. Ahmet Kayacık	Mobilyacı
14. Fehmi Tarhan	Tüccar
15. Nuri Nemutlu	Esnaf
16. Osman Haşıl	Çiftçi
17. Feridun Arıkan	Tüccar
18. Semih Yertut	Avukat
19. Ziya Giritli	Tüccar
20. Zekeriya Tahtacı	Kunduracı
21. Aslan Kaptan	Lokantacı
22. Remzi Baloğlu	Müteahhit
23. Mustafa Oran	Serbest muhasip
24. İsak Germi	Tüccar
25. Osman Birinci	Tuhafiyeci
26. Yakup Yalçınkaya	Komisyoncu

27. Mahir Tümer Tüccar
28. Nizamettin Sönmezer Emekli Albay
29. Ali Türköz Otelci⁵³⁶.

DP'nin belediye meclisi üyeliğine aday gösterilenlerin mesleklerine bakılacak olursa tüccar sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Yine hem asil hem de yedek üyeler arasında hiçbir kadın üyeye yer verilmemiş olması dikkat çeken diğer bir istatistik olmuştur.

DP'nin Samsun Belediye Meclisi üyeliği için adayları bu isimlerden oluşurken bağımsız olarak da adaylığını koyan isimler olmuştur. Şefik Avni Özüdoğru ve Ali Bakan bağımsız aday olarak başvuru yapmışlardır⁵³⁷.

Samsun'da belediye meclisi seçimleri öncesinde bazı ilçelerde bağımsız adayların adaylıkları seçim kurulları tarafından kaldırılmıştır. Havza'da 29, Kavak'ta 16 adayın ve Vezirköprü'de bazı adayların adaylıkları kaldırılmıştır. Sebep olarak 50 vatandaşın imzasını taşıyan mazbatanın olmadığı ve İl yerine İlçe Seçim Kurulu'na başvuru yapıldığı gösterilmiştir. Adaylıkları kaldırılanlar İl Seçim Kurulu'na itiraz etmişler ancak sonuç değişmemiş, bu üç ilçede de bağımsız adayların adaylıkları kaldırılmıştır⁵³⁸. Havza, Kavak ve Vezirköprü ilçelerinden sonra Çarşamba'da da İlçe Seçim Kurulu bağımsız adayların adaylıklarını kaldırmıştır. Sebep olarak yine İl Seçim Kurulu yerine İlçe Seçim Kurulu'na başvuru yapılması gösterilmiştir. Adaylar İl Seçim Kurulu'na itiraz etmişlerse de sonuç değişmemiştir⁵³⁹.

3.2.2.1955 Samsun Merkez Belediye Seçimleri Sonucu

1955 belediye seçimlerine katılım oranı Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun'da da oldukça düşük olmuştur. Muhalefet partilerinin seçime katılmama kararı halkın sandığa gitme iradesini olumsuz etkilemiştir. Buna rağmen bazı bölgelerde bağımsız adayların etkinlik gösterdiği gözlenmiştir.

⁵³⁶ *Yeni Selamet*, 27 Ekim 1955, Yıl: 45-3, Sayı: 1487-715.

⁵³⁷ *Yeni Selamet*, 27 Ekim 1955, Yıl: 45-3, Sayı: 1487-715.

⁵³⁸ *Samsun*, 7 Kasım 1955, Yıl: 10, Sayı: 1956.

⁵³⁹ *Samsun*, 9 Kasım 1955, Yıl: 10, Sayı: 1958.

25 Eylül 1955'te Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun'da da il genel meclisi için seçimler yapılmıştır. Muhalefet partilerinin seçime katılmaması nedeniyle Samsun'da seçimler hareketsiz geçmiş⁵⁴⁰ ve seçimlere katılım oranı oldukça düşük olmuştur. Samsun merkezde 58.000 seçmenin 14.000'i seçimlere katılırken şehir içinde 32.000 seçmenden yalnızca 4.000 sandığa gitmiştir. Samsun merkezde bağımsız aday da olmadığı için DP adayları seçimlere rakipsiz girmişlerdir⁵⁴¹. Yeni seçilen il genel meclisi 1 Aralık 1955'te Vali Turgut Başkaya'nın başkanlığında ilk toplantısını yapmıştır. Yeni meclisin hayırlı olmasını dileyen Vali Başkaya kısa bir konuşma yapmış ve ardından divan seçimine geçilmiştir. İl genel meclisi başkan vekilliğine Ekrem Ünyay, katipliklere Bahaettin Turan ve Kaşif Başkaya seçilmiştir. Ardından daimi encümen seçimi yapılmış ve Rahmi Draman, Bahaettin Uzuner, Hilmi Eker ile Asaf Saraç daimi encümenliğe seçilmiştir⁵⁴².

13 Kasım 1955'te Samsun'da yapılan belediye meclisi seçimleri de oldukça sakin geçmiştir. Samsun merkezde 32.840 seçmenin 6.480'i sandığa gitmiştir. Düşük katılıma rağmen diğer partilerin seçimlere girmemesi ve bağımsız adayların da olmaması nedeniyle Samsun merkezdeki belediye meclisi seçimlerini DP kazanmıştır⁵⁴³.

1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun çıkarılmasıyla belediye başkanını belediye meclisinin seçmesi kuralı getirilmiştir. Bu kanuna göre belediye meclisi kendi içinden ya da seçilme şartlarını taşıyan dışarıdan birini de belediye başkanı olarak seçebilmiştir⁵⁴⁴. Samsun'da yeni seçilen belediye meclisi 16 Kasım 1955'te ilk toplantısını yapmış, belediye başkanını ve daimi encümenleri seçmiştir. Meclisin en yaşlı üyesi olması nedeniyle başkanlığa Mustafa Köksal getirilmiş, katipliklere Osman Gümüšoğlu ve Hami Taşan seçilmiştir. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmasının ardından belediye başkanlığı seçimine geçilmiştir. 26 üyenin bulunduğu toplantıda gizli oyla yapılan seçim sonucunda 25 oy alan Nüzhet Ulusoy yeniden Samsun Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir. Alkışlar arasında

⁵⁴⁰ *Samsun Postası*, 26 Eylül 1955, Yıl: 4, Sayı: 1645.

⁵⁴¹ *Samsun*, 28 Eylül 1955, Yıl: 10, Sayı: 1922.

⁵⁴² *Samsun Postası*, 2 Aralık 1955, Yıl: 4, Sayı: 1703.

⁵⁴³ *Samsun*, 14 Kasım 1955, Yıl: 10, Sayı: 1962.

⁵⁴⁴ Oktay, a.g.m., s. 148-149.

kürsüye gelen Nüzhet Ulusoy bir konuşma yapmıştır⁵⁴⁵. Konuşmasında arkadaşlarının ilgi ve itimadı sayesinde tekrar belediye başkanı seçildiğini belirten Ulusoy, Samsun'a hizmet edebilme bahtiyarlığını kendisinden esirgemeyen üyelere teşekkür etmiştir. Birinci amaçlarının belediyenin şartlarını daha iyi hale getirmek ve vatandaşa daha faydalı olmak olduğunu söylemiş, meclisin çalışmalarında hayırlı neticelere ulaşmasını temenni etmiştir⁵⁴⁶. Samsun Belediye Başkanlığı'na seçilen Nüzhet Ulusoy'un başkanlığı 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 89. maddesine göre Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından imzalanarak 9 Ocak 1956'da onaylanmıştır⁵⁴⁷. Belediye meclisi toplantısında Nüzhet Ulusoy'un konuşmasının ardından Belediye daimi encümen üyelerinin seçimine geçilmiş, üyeliklere Lütfü Ender, Necmi Onursal ve Niyazi Hamuloğlu seçilmişlerdir⁵⁴⁸.

Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy'un belediye başkanlığı 1957 yılına kadar sürmüştür. Ulusoy, 1957 Genel Seçimi öncesinde DP listesinden milletvekilliğine adaylığını koyacağı için belediye başkanlığı görevinden istifa etmiştir. Yapılan seçim sonucunda belediye başkanlığı görevini vekaleten meclis üyelerinden Muzaffer Uzar'ın yürütmesine karar verilmiştir⁵⁴⁹. Samsun Belediye Başkanlığı'na seçilen Muzaffer Uzar'ın başkanlığı 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 89. maddesine göre Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından 9 Aralık 1957'de imzalanarak onaylanmıştır⁵⁵⁰. Belediye meclisi daimi encümen üyeliklerine ise Niyazi Hamuloğlu, Azmi Varol ve Osman Yeniçeri seçilmişlerdir⁵⁵¹.

3.2.3.. 1955 Samsun İlçe Belediye Seçimleri Sonucu

İl genel meclisi üyeliği için yapılan seçimlerde Samsun'un ilçelerinde de seçime katılım oranı düşük olmuştur. Alaçam ilçesinde 13.333 seçmenden 4.938'i, Havza'da 18.000 seçmenden 8.000'i, Bafra'da 35.000 seçmenden 9.000'i, Terme'de 20.000 seçmenden 9.000'i, Kavak'ta 17.000 seçmenden 10.835'i, Çarşamba'da 36.741 seçmenden 11.439'u ve Ladik'te 10.945 seçmenden 7.733'ü seçimlere katılmıştır. Seçimlerde sadece Ladik'te Belediye Başkanı Mustafa Nalcıoğlu ile Ali Karahan

⁵⁴⁵ *Samsun Postası*, 17 Kasım 1955, Yıl: 4, Sayı: 1690.

⁵⁴⁶ *Demokrat Canik*, 17 Kasım 1955, Yıl: 4, Sayı: 1181.

⁵⁴⁷ BCA, 030.11.1.255.2.5.

⁵⁴⁸ *Yeni Selamet*, 17 Kasım 1955, Yıl: 3-45, Sayı: 1487-733.

⁵⁴⁹ *Samsun*, 19 Eylül 1957, Yıl: 11, Sayı: 2552.

⁵⁵⁰ BCA, 030.11.1.267.33.5.

⁵⁵¹ *Demokrat Canik*, 2 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1699.

bağımsız aday olarak seçimlere katılmış, diğer ilçelerde ise DP adayları seçimlere rakipsiz girmişlerdir. Ladik'te seçimi Mustafa Nalcıoğlu ve Ali Karahan kazanmıştır⁵⁵².

13 Kasım 1955'te Samsun'da yapılan belediye meclisi seçimleri il merkezinde olduğu gibi ilçelerde de oldukça sakin geçmiştir. Samsun ilçelerinde seçime katılım oranı Havza'da % 54, Kavak'ta % 47, Bafra'da % 44, Vezirköprü'de % 63, Çarşamba'da % 30, Terme'de % 72 ve Ladik'te % 81 olmuştur⁵⁵³. Ladik, Terme ve Alaçam'da seçimleri bağımsız adaylar kazanırken Samsun'un diğer ilçelerinde DP adayları kazanmıştır⁵⁵⁴. Seçimler genel itibariyle sakin geçse de Çarşamba ve Alaçam'daki seçimler esnasında bazı tartışmalar yaşanmıştır⁵⁵⁵. Bağımsız adayların kazandığı Alaçam'daki seçimlerde sandık başında bir seçmen ile milletvekili Ömer Güriş arasında tartışma yaşanmıştır⁵⁵⁶.

Samsun'da belediye meclisi seçimleri öncesinde İlçe Seçim Kurulları bazı ilçelerde bağımsız adayların adaylıklarını kaldırmıştır. Adaylıkların kaldırılma sebebi ise İl yerine İlçe Seçim Kurullarına başvuru yapılması olarak gösterilmiştir. Adaylar konuyu Yüksek Seçim Kurulu'na taşımış ve kurul başvuruları inceleyerek Çarşamba'da belediye seçimlerinin iptaline karar vermiştir⁵⁵⁷. Adaylıkları aynı şekilde iptal edilen bağımsız adayların başvurusu üzerine Yüksek Seçim Kurulu Vezirköprü'de de belediye seçimlerini iptal etmiştir⁵⁵⁸. Belediye seçimleri iptal edilen diğer bir Samsun ilçesi de Kavak olmuştur⁵⁵⁹.

Çarşamba İlçe Seçim Kurulu iptal edilen Çarşamba belediye seçimlerinin 22 Ocak 1956'da yapılmasına karar vermiştir. Çarşamba'daki bağımsız adaylar, İlçe Seçim Kurulu'nun sandık başkanlarını teamüllere aykırı olarak memurlardan değil de DP'lilerden seçtiğini belirten şikayet telgraflarını Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Adalet Bakanı'na göndermişlerdir⁵⁶⁰. 22 Ocak 1956'da yapılan Çarşamba belediye

⁵⁵² *Samsun*, 28 Eylül 1955, Yıl: 10, Sayı: 1922.

⁵⁵³ *Demokrat Canik*, 14 Kasım 1955, Yıl: 4, Sayı: 1178. (Bu dipnotta verilen seçimlere katılım oranı bir önceki dipnotta verilen oranlara tekabül etmemektedir.).

⁵⁵⁴ *Samsun Postası*, 14 Kasım 1955, Yıl: 4, Sayı: 1687.

⁵⁵⁵ *Samsun*, 15 Kasım 1955, Yıl: 10, Sayı: 1963.

⁵⁵⁶ *Samsun Postası*, 14 Kasım 1955, Yıl: 4, Sayı: 1687.

⁵⁵⁷ *Samsun*, 30 Kasım 1955, Yıl: 10, Sayı: 1976.

⁵⁵⁸ *Samsun*, 7 Ocak 1956, Yıl: 10, Sayı: 2009.

⁵⁵⁹ *Demokrat Canik*, 1 Şubat 1956, Yıl: 4, Sayı: 1246.

⁵⁶⁰ *Samsun*, 13 Ocak 1956, Yıl: 10, Sayı: 2014.

seçimleri çekişmeli fakat olaysız geçmiş ve seçimleri bağımsız adaylar kazanmıştır⁵⁶¹. Bunun üzerine DP seçim sonuçları için Samun İl Seçim Kurulu'na itiraz etmişse de sonuç değişmemiştir⁵⁶². 10 Şubat 1956'da Çarşamba Belediye Meclisi ilk toplantısını yapmıştır. 20 üyeden 6'sı toplantıyı terk etmiş -bu 6 kişinin HP'ye gireceği iddia edilmiştir.- ve 14 üyenin katılımıyla yapılan seçimde Çarşamba Belediye Başkanlığı'na Cemil Şensoy seçilmiştir. Belediye başkanlığına seçilen Şensoy CHP Çarşamba İlçe Başkanlığı'ndan istifa etmiştir⁵⁶³. Cemil Şensoy'un Çarşamba Belediye Başkanlığı 1957'ye kadar sürmüştür. 1957-1959 yılları arasında Çarşamba'daki belediye başkanı ya da başkanlarının isimlerine ulaşılammış olup 1959-1960 yılları arasında Nihat Kale Çarşamba Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır⁵⁶⁴.

Yüksek Seçim Kurulu kararıyla iptal edilen Kavak belediye seçimleri 29 Ocak 1956'da yapılmıştır. Kavak'taki seçimleri DP kazanmıştır⁵⁶⁵. DP'nin seyyar seçmen kullandığı iddiasıyla Kavak'ta seçimlere itiraz edilmiştir. DP'nin Kavak'ın üç köyünden 70 vatandaşı seçimden bir gün evvel ilçeye getirdiği, bu vatandaşları seçmen kütüklerine kaydettirdiği ve bu sayede seçimleri 40-45 oy farkla kazandığı söylenmiştir. Hatta Kavak Hükümet Tabibi Dr. Kenan'ın da Tekkeköy'de yaşayan annesini 27 Ocak'ta Kavak'a getirdiği ve bir vesika alarak annesine oy kullandırdığı iddia edilmiştir⁵⁶⁶. 1954'ten itibaren Kavak Belediye Başkanlığı görevini yürüten Mehmet Yaşar seçimlerden sonra da bu görevine devam etmiştir. 1957'de Mehmet Yaşar'ın yerine Mustafa Kılıçarslan başkanlığa getirilmiştir. Yaşar'ın başkanlığı 1960'a kadar sürmüştür⁵⁶⁷.

Alaçam'da 1952'den itibaren belediye başkanlığı yapan Fikri Şen bu görevi 1956'ya kadar sürdürmüştür. 1956'da belediye başkanı olan Mümin Öz ise 1957'ye kadar görevde kalmıştır⁵⁶⁸. 1957 yılında Samsun'un Alaçam ilçesinde belediye meclisinin toptan istifası üzerine Yüksek Seçim Kurulu yeniden belediye seçimi yapılmasına

⁵⁶¹ *Samsun*, 23 Ocak 1956, Yıl: 10, Sayı: 2022.

⁵⁶² *Samsun*, 1 Şubat 1956, Yıl: 10, Sayı: 2030.

⁵⁶³ *Samsun*, 13 Şubat 1956, Yıl: 10, Sayı: 2040.

⁵⁶⁴ 13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden temin edilen fotoğraftan alınmıştır.

⁵⁶⁵ *Demokrat Canik*, 1 Şubat 1956, Yıl: 4, Sayı: 1246.

⁵⁶⁶ *Samsun*, 1 Şubat 1956, Yıl: 10, Sayı: 2030.

⁵⁶⁷ <https://www.samsunkavak.bel.tr/sayfa/kavak-belediye-baskanlarimiz>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

⁵⁶⁸ <http://alacam.bel.tr/?icerik=60>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

karar vermiştir. Alaçam belediye seçimlerinin 3 Mart 1957'de yapılması kararlaştırılmıştır⁵⁶⁹. Seçimlere DP ve CMP katılmıştır. Alaçam Cumhuriyet Meydanı'nda her iki parti de bir miting düzenlemiştir. DP mitinginde Samsun İl İdare Kurulu'ndan Niyazi Hamuloğlu ve Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy birer konuşma yapmışlardır. Ardından yapılan CMP mitinginde ise Alaçam CMP İlçe Başkanı Hamdi Koyunoğlu, CMP Samsun İl Başkanı Cemalettin Bulak ve İl İdare Kurulu'ndan Ercüment Hikmet Basa birer konuşma yapmışlardır⁵⁷⁰. Alaçam belediye seçimlerini 400 oy farkla DP kazanmıştır⁵⁷¹. 1957'de Alaçam Belediye Başkanlığı görevine getirilen Hasan Kök'ün başkanlığı 1960'a kadar sürmüştür⁵⁷².

1955 Belediye Seçimleri'nden sonra yukarıda verilen Çarşamba, Kavak ve Alaçam dışındaki diğer Samsun ilçelerinin belediye başkanlarına bakılacak olursa:

Bafra:

1954'te belediye başkanlığına seçilen Mahmut Barutçu 1955'te yerini Ali Kale'ye bırakmıştır. Ali Kalenin başkanlığı 1973'e kadar sürmüştür⁵⁷³.

Havza:

1954'te belediye başkanlığına getirilen Kazım Anar bu görevini seçimlerden sonra da sürdürmüştür. 1958'de Kazım Anar'ın yerine İlyas Taşan Havza'da belediye başkanı olmuştur. Taşan 1962'ye kadar başkanlık görevine devam etmiştir⁵⁷⁴.

Ladik:

Ladik'te 1955'te belediye başkanlığı görevine getirilen Fethi Özgen'in başkanlığı 1960'a kadar sürmüştür⁵⁷⁵.

⁵⁶⁹ *Demokrat Canik*, 5 Mart 1957, Yıl: 5, Sayı: 1524.

⁵⁷⁰ *Samsun*, 2 Mart 1957, Yıl: 11, Sayı: 2362.

⁵⁷¹ *Demokrat Canik*, 5 Mart 1957, Yıl: 5, Sayı: 1524.

⁵⁷² <http://alacam.bel.tr/?icerik=60>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

⁵⁷³ *Bafra Efsane Şehir (Medeniyetler Beşiği ve Tarım Merkezi)*, Bafra Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Bafra Ofset, Bafra 2011, s. 89.

⁵⁷⁴ Samsun İli Havza İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

⁵⁷⁵ Yusuf Yücel, *Bütün Yönleriyle Ladik (Ladik Tarihi ve Coğrafyası)*, Aksiseda Matbaası, Samsun 1987, s. 42.

Terme:

1952'de Terme Belediye Başkanlığı görevine getirilen Ekrel/Ekrem Arsal'ın başkanlığı 1956'ya kadar sürmüştür. 1956-1960 yılları arasında Terme'de belediye başkanlığı yapan kişi ya da kişilerin isimlerine ulaşılamamış olup 1960'da Mustafa İmzalı belediye başkanı olmuştur⁵⁷⁶.

Vezirköprü:

1950'den itibaren belediye başkanı olan Mustafa Güral'ın yerine 1956'da Hamit Kiper getirilmiştir. Hamit Kiper'in başkanlığı 1960'a kadar sürmüştür⁵⁷⁷.

3.3. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1954 Yılı ve Sonrası Samsun Ziyaretleri

1954-1957 yılları arasında Samsun birçok siyasi tarafından ziyaret edilmiştir. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, birçok DP'li temsilci, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve HP Genel Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu bu dönemde Samsun'u ziyaret edenler arasında yer almışlardır.

3.3.1. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in 2 Eylül 1954 Tarihli Samsun Ziyareti

Karadeniz'e bir seyahate çıkmış olan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek 2 Eylül 1954'te Hopa sürat postasıyla Samsun'a gelmiştir. Kasım Gülek'i vapurda İl İdare Kurulu Başkan Vekili Avukat Cengiz Rahimoğlu, İl İdare Kurulu üyeleri, Merkez İlçe Başkanı Nazmi Kral, İlçe İdare Kurulu üyeleri, Çarşamba İlçe Başkanı Cemil Şensoy, Bafra İlçe Başkanı Necati Bora, Terme İlçe Başkanı Arif Akalın, Kavak İlçe Başkanı Ahmet Akal, Alaçam İlçe Başkanı Fevzi Geveci ve diğer partili üyeler karşılamışlardır⁵⁷⁸. İskeleğe çıkan Kasım Gülek parti binasına geçmiş ve tezahüratla karşılanmıştır. Burada bir konuşma yapan Gülek 1954 Genel Seçimi üzerinde

⁵⁷⁶ Samsun İli Terme İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu. (Terme Belediye Başkanı'nın ismi Bilgilendirme Formu'nda Ekrel Arsal olarak yazılmış olsa da 28 Ekim 1952 tarihli Samsun gazetesinde CHP Terme İlçe Kongresi'nden bahsedilirken İlçe İdare Kurulu'na seçilenler arasında isim Ekrem Arsal olarak verilmiştir.).

⁵⁷⁷ Samsun İli Vezirköprü İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

⁵⁷⁸ *Samsun*, 3 Eylül 1954, Yıl: 8, Sayı: 1594.

durarak seçimleri kaybettiklerini belirtmiş, seçimde kazanmanın da kaybetmenin de olduğuna değinmiştir. Şartları incelemek mecburiyetinde olduklarını, kendi iktidarlarındaki 1950 Genel Seçimi'nde idare amirlerinin tarafsız kalmalarının sağlandığını, 1954 Genel Seçimi'nde ise il ve ilçelerde idare amirlerinin iktidar partisi namına çalıştığını dile getirmiştir. Köy ve kasabalarda banka parasının işlediğini, DP'nin bu kuvvetleri seçimlerde kendi namına kullandığını, iktidarın en yüksek kademelerine çıkanların kanunsuz olarak devlet radyosunda seçim konuşmaları yaptıklarını ifade etmiştir. Seçimlere üç gün kala propaganda yasağına rağmen iktidar partisinin bu yasakları hiçe saydığını, hatta DP'nin Antakya'da köy imamlarına birer cüppe ile 250'şer lira hediye gönderdiğini söylemiştir. Genel Sekreter Gülek, seçim döneminde DP'nin yaptığı kanunsuzluklardan bahseden siyah bir kitap neşredeceklerini ve bu kitapta iktidarın yolsuz işlerini ve propaganda çeşitlerini bütün vatandaşların göreceğini sözlerine eklemiştir⁵⁷⁹.

Kasım Gülek CHP'de bir çöküntü ve ayrılma olmadığını belirterek kendilerinden gidenlerin birkaç menfaatçi şahıs olduğunu ifade etmiştir. Aldıkları üç buçuk milyon oyun büyük bir kuvvet olduğunu, iktidarın kendi yaptığından korktuğunu ve bu nedenle yeni yeni kanunlar çıkardığını dile getirmiştir. Bugün CHP'li olmanın bir feragat ve cesaret işi olduğunu, köylerde ve kentlerde vazife yapan arkadaşlarının bu baskılar karşısında yılmadan çalıştığını, bir gün layık oldukları itibarı göreceklarini söylemiştir. Kasım Gülek konuşmasından sonra İl İdare Kurulu ile ilçe başkanlarının katılımıyla bir toplantı yapmış ve bu toplantıda parti işleri görüşülmüştür. Öğle yemeğini partililerle birlikte yiyen Gülek saat 16.00'da vapurla Giresun'a hareket etmiştir⁵⁸⁰.

Gülek, Karadeniz seyahati dönüşünde de Samsun'a uğramıştır. 7 Eylül 1954'te Giresun sürat postasıyla Hopa'dan Fatsa'ya gelmiş, Fatsa'da partililerle sohbet etmiştir. Saat 10.00'da otomobille Ünye'ye hareket eden Gülek Ünye'de kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanmış ve burada bir konuşma yapmıştır. Ünye'den kara yoluyla seyahatine devam etmiş, Samsun'un Terme ve Çarşamba ilçelerine uğradıktan sonra Samsun'a gelmiştir. Samsun'dan Bafra ilçesine geçmiş, Bafra'da parti binasında bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında CHP'nin daima mücadele

⁵⁷⁹ *Samsun*, 3 Eylül 1954, Yıl: 8, Sayı: 1594.

⁵⁸⁰ *Samsun*, 3 Eylül 1954, Yıl: 8, Sayı: 1594.

ettiğine ve istikbalin kendilerinde olduğuna değinmiştir. Bafra'dan 19.30'da Samsun'a dönen Kasım Gülek Giresun sürat postasıyla İstanbul'a hareket etmiştir⁵⁸¹.

3.3.2. DP Temsilcilerinin 4 Eylül 1954 Tarihli Samsun Ziyareti

DP'li siyasiler 4 Eylül 1954'te Ankara'dan Samsun'a gelmişlerdir. Heyet, Samsun'un Bafra ve Çarşamba ilçelerinde bir takım incelemelerde bulunmuştur. 4 Eylül 1954'te başta Meclis Başkan Vekili ve Samsun milletvekili olan Tevfik İleri olmak üzere Ferit Tüzel, Muhittin Özkefeli, Ömer Güriş, Samsun Valisi Turgut Başkaya ve DP'nin daimi encümen azalarından Asaf Saraçoğlu, Hakkı Yıldız, Rahmi Dıraman, Ahmet Ulaş ve Samsun Nafia Müdürü Bafra'nın köylerinde su ve yol işleri konusunda incelemelerde bulunmuş, köylü vatandaşların temennilerini dinleyerek akşam saat 18.00 sularında Samsun'a dönmüşlerdir⁵⁸². 9 Eylül 1954'te de yine Tevfik İleri, Samsun Valisi Turgut Başkaya, DP Samsun milletvekilleri Muhittin Özkefeli, Rami Ozan Gümüšoğlu, Ferit Tüzel, Abdullah Keleşoğlu, Ekrem Anıt, Hamdi Tekay ve Salim Çonoğlu ile DP Samsun İl Başkanı Nurettin Ceritoğlu Çarşamba ilçesine gitmişlerdir. TBMM Başkan Vekili Tevfik İleri, Samsun valisi ve diğer DP Samsun milletvekilleri Çarşamba'daki imar faaliyetlerini yerinde incelemişlerdir⁵⁸³.

3.3.3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 3 Ekim 1954 Tarihli Samsun Ziyareti

Cumhurbaşkanı Celal Bayar 3 Ekim 1954'te beraberinde Devlet Bakanı Mükerrer Sarol, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmenek ve diğer kişiler olduğu halde akşam saat 18.45'te Samsun'a gelmiş ve büyük tezahüratla karşılanmışlardır⁵⁸⁴. Celal Bayar saat 15.00'te Çorum'dan ayrıldıktan sonra güzergah üzerinde bulunan Merzifon, Havza ve Kavak ilçelerini de ziyaret ederek halkla sohbet etmiş ve buralarda da tezahüratla karşılanıp uğurlanmıştır. Saat 16.00'da Samsun'un Havza ilçesine teşrif etmiş ve ilçede büyük bir heyecanla karşılanmıştır. Girişte otomobilden inen Bayar halkla beraber gazinoya kadar yürümüş ve burada çeşitli konular üzerinde yaptığı görüşmelerden sonra Samsun'a doğru yoluna devam etmiştir. Saat 18.45'te Samsun'a vardığında bayraklar ve ışıklarla donatılmış şehirde büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Şehrin girişinde Samsun milletvekilleri Ekrem

⁵⁸¹ *Samsun*, 8 Eylül 1954, Yıl: 8, Sayı: 1598.

⁵⁸² *Demokrat Canik*, 6 Eylül 1954, Yıl: 3, Sayı: 812.

⁵⁸³ *Demokrat Canik*, 10 Eylül 1954, Yıl: 3, Sayı: 816.

⁵⁸⁴ *Demokrat Canik*, 4 Ekim 1954, Yıl: 3, Sayı: 837.

Anıt, Rami Ozan Gümüsoğlu, Hamdi Tekay, Ömer Güriş ve Abdullah Eker, Vali Turgut Başkaya, Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy, Tugay Komutanı Albay Necati Çakanışık, DP Vilayet İdare Heyeti Başkan Vekili Hamit Erip Kenber tarafından karşılanan Cumhurbaşkanı Bayar caddeleri dolduran Samsunluların alkışları arasında onları selamlayarak ilerlemiş ve vilayete gelmiştir. Bir müddet vilayette kalan Cumhurbaşkanı Bayar gece belediye tarafından Şehir Kulübü'nde şerefine verilen yemeğe katılmıştır⁵⁸⁵.

Geceyi Samsun'da geçiren Cumhurbaşkanı Celal Bayar 4 Ekim 1954 sabahı saat 10.00'da beraberinde Devlet Bakanı Dr. Mükerrer Sarol, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen ve diğer kişiler olduğu halde vilayete gelmiştir. Burada tertip edilen kabul resminde vilayet ve tugay mensupları ile kazalardan gelen heyetleri ayrı ayrı kabul ederek onlarla görüşmüştür. Bayar daha sonra vilayet müdürlerinin katılımıyla yapılan bir toplantıda şehir işleri üzerine görüşmelerde bulunmuş ve Sinop heyetini kabul etmiştir. Vilayetten ayrılışının ardından meydana toplanan halkın alkışları arasında kendisi tarafından temeli atılmış olan Samsun liman inşaatı bölgesine gitmiştir. İnşaat mahalinde Cumhurbaşkanı Bayar'a Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu ve mühendisler tarafından detaylı bir açıklama yapılmış, alan Cumhurbaşkanı tarafından gezilmiştir. Bayar daha sonra Et ve Balık Kurumu Soğuk Hava Tesislerine gitmiştir. Burada Umum Müdür Muavini Refet Artunar tesislerin faaliyeti hakkında açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamaya göre Temmuz 1954'ten itibaren Eylül 1954 sonuna kadar depolarda 36.665 kilo balık ile 58.442 kilo çeşitli gıda maddelerinin muhafaza edildiği belirtilmiştir. 378.290 kilo buz satışı yapılarak 18.168 lira hasılat elde edildiği, halen depolarda mevcut mallardan sağlanacak gelirin tahminen 7.500 lira, bugüne kadar da temin edilen gelirin 28.381 lira olmak üzere toplam 35.881 liralık hasılatın elde edileceği buna karşılık giderlerin de 28.613 lira olduğu anlaşılmıştır. Daha sonra Bayar soğuk hava tesislerinden ayrılmış ve Tüccar Kulübü'nde saat 12.15'te şerefine verilen öğle yemeğine katılmıştır⁵⁸⁶.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar beraberinde Devlet Bakanı Dr. Mükerrer Sarol, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen ve diğer kişiler olduğu

⁵⁸⁵ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 7-8.

⁵⁸⁶ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 9.

halde 4 Ekim 1954'te saat 13.50'de Giresun vapuruyla Trabzon'a gitmek üzere Samsun'dan ayrılmıştır. Bayar Samsun'dan ayrılışında Samsun milletvekilleri, vali, belediye başkanı, tugay komutanı, emniyet müdürü ve diğer kişilerle kalabalık bir halk topluluğu tarafından uğurlanmıştır. Bayar'ı taşıyan Giresun vapurunu Samsunlular motörler ve takalarla bir müddet denizde takip ederek uğurlamışlardır⁵⁸⁷.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar Doğu Karadeniz bölgesine yapmakta olduğu ziyaret dönüşünde de Samsun'a uğramıştır. 9 Ekim 1954'te Ordu'dan ayrılan Bayar Ordu'nun Perşembe, Fatsa ve Ünye ilçeleriyle Samsun'un Terme ve Çarşamba ilçelerini ziyaret etmiştir. Bir hafta boyunca ziyaret ettiği her yerde olduğu gibi bu ilçelerde de büyük sevgi gösterileri ile karşılanmıştır⁵⁸⁸. Samsun vilayet hududunda Samsun milletvekilleri, Samsun valisi, belediye başkanı, emniyet müdürü ve kazalardan gelen heyetler de dahil olmak üzere kalabalık bir vatandaş grubu tarafından karşılanan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, beraberinde Devlet Bakanı Dr. Mükerrerem Sarol, Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, ordu kumandanı ve diğer kişiler olduğu halde kendisini karşılamaya gelen köylü vatandaşlarla görüşmelerde bulunmuştur. Yol boyunca tezahüratlar arasından geçerek Çarşamba'ya gelen Cumhurbaşkanı Bayar diğer ilçelerde olduğu gibi burada da bir konuşma yapmıştır⁵⁸⁹.

Bayar, Ordu ve Samsun ilçelerindeki konuşmalarında her sene TBMM açılmadan önce yurdun çeşitli mıntıklarını gezerek durumu gözden geçirdiğini, böylelikle önümüzdeki yıl nasıl çalışılması gerektiğini tespitte imkan bulduğunu ve bu nedenle seyahatlerinin bir propaganda mahiyeti taşımadığını izah etmiştir. Türk milletinin kendisine verdiği vazifeyi hakkıyla yerine getirmek için vatandaşlarla her zaman görüşmesinin kendisi için manevi bir mecburiyet olduğunu dile getirmiştir. Vatandaşların eskiye göre daha mesut bir yolda çalışıp gayret sarf etmekte olduğunu, hükümetin de milletin saadet ve refahını temin yolunda geceli gündüzlü çalıştığını ifade etmiştir. Bayar konuşmasına devam ederek Türk milletinin yeni bir refah devrini idrak etmekte olduğunu, memlekette yoksulluğu ezmek için çalıştıklarını ve milli iktisadı arzu edildiği şekilde tanzimle uğraştıklarını söylemiştir⁵⁹⁰. Millete

⁵⁸⁷ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 9.

⁵⁸⁸ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 31.

⁵⁸⁹ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 31-32.

⁵⁹⁰ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 31.

hizmet yolunda hiçbir zorluğu dikkate almadan kaybedilen zamanı telafi etmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Memleketin hayat standardının yükselmekte olduğuna, gelirlerin arttığına, bütçe imkanları bakımından da birçok milli ihtiyaca yatırım yapmaya malik olduklarına değinmiştir. Bu teşebbüslerinin dayanağının vatandaşlar olduğunu söyleyen Bayar, kendisine gösterilen yakınlığa teşekkürlerini sunmuş, vatandaşlara mesut ve müreffeh bir hayat temennisinde bulunmuştur⁵⁹¹.

Bayar'ın Çarşambadaki konuşmasının ardından Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu da bir konuşma yapmıştır. Zeytinoğlu konuşmasında milli iradenin temsilcisi olarak Türk milletine hizmet etmenin Allah'ın en büyük mükafatlarından biri olduğunu belirtmiştir. Büyük bir kalkınma hamlesi içinde çalıştıklarını, iktidarın bu uğurda elindeki mevcut imkanların azamisini kullanmakta olduğunu dile getirmiştir. Bu çalışmalarda Türk milletine dayandıklarını söyleyen Zeytinoğlu, yurdun imarı yolunda yapılan işleri rakamlar ve örnekler vermek suretiyle izah ederek Çarşambalıları selamlamıştır⁵⁹².

Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu'nun konuşmasının ardından Çarşambalıların tezahürat ve alkışları arasında Devlet Bakanı Dr. Mükerrerem Sarol da bir hitabede bulunmuştur. Konuşmasına "Sevgili Çarşambalı Vatandaşlarım, Değerli Arkadaşlarım!" diyerek başlayan Sarol, bir zamanlar bir vilayetin kalkınması için o memleketin evlatlarından birisinin milletvekili ya da bakan olması gerektiğini aktarmıştır. DP'nin ilk şubesinin Samsun'da açıldığını hatırlatan Sarol, o günün şartları düşünüldüğünde Samsunluların ne büyük fedakarlık yaptığının anlaşılacağından bahsetmiştir. Milletlerin hayatında dört senenin hiçbir şey ifade etmeyeceğini, Karadenizlilerin eskiden doğdukları yerde büyüme imkanından yoksun olduğunu ve ailelerinin ihtiyaçlarını dışarıdan temin ettiklerini dile getirmiştir. Karadeniz sahillerinin adeta vatanla irtibatının kesilmiş olduğuna ve medeni şartların en ilkeline bile sahip olmadığına değinmiştir. Dört sene içinde Karadenizlileri vatanın dört köşesine ulaştıracak yollar yapıldığını, akarsuların kontrol altına alındığını ve Karadenizlilerin artık muhacir kuşlar gibi doğdukları yerden ayrılmayacaklarını sözlerine eklemiştir. Halkın dertlerini dinleyecek kapıların ardına kadar açıldığını, memleketin makus talihinin artık yenildiğini belirtmiştir.

⁵⁹¹ Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 31-32.

⁵⁹² Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 32

Ordunun modern silahlarla donatıldığını ve memlekette öz evlat üvey evlat gibi vatandaşlar arasında eşit olmayan muamelelerin yurt dışına atıldığını söylemiştir. Hükümetin Türk milletine layık olmak için çalıştığına işaret etmiş, Çarşambalıların gösterdiği muhabbet ve tezahürata sonsuz minnet ve şükranlarını sunarak sözlerine son vermiştir⁵⁹³. Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol'un konuşmasının ardından Cumhurbaşkanı Celal Bayar beraberinde Bakanlar ve diğer kişiler olduğu halde Çarşamba'dan hareket etmiş ve saat 20.30'da Samsun'a ulaşmıştır. Samsun'da coşkun bir kalabalık tarafından karşılanan Bayar geceyi Samsun'da geçirmiş ve 10 Ekim 1954'te saat 10.00'da Samsun'dan ayrılmıştır⁵⁹⁴.

3.3.4. Hürriyet Partisi (HP) Genel Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun 21 Mart 1956 Tarihli Samsun Ziyareti

DP Hükümeti 1954 Genel Seçimi öncesinde basınla ilgili bir yasa çıkarmış ve bu yasaya göre mahkemeye çıkarılan gazeteciler iddialarını ispat hakkından yoksun bırakılmışlardır. Bu durum birçok DP milletvekilini isyan ettirmiş, 19 milletvekilinin "ispat hakkı" uğrunda verdiği mücadele Başbakan Menderes tarafından dikkate alınmamıştır⁵⁹⁵. "Ondokuzlar" adı verilen muhalifler yeni bir siyasi grup oluşturmak üzere DP saflarından ayrılmışlardır. HP adıyla kurulan bu partinin başına Adnan Menderes'in ilk kabinesindeki İçişleri Bakanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu getirilmiştir⁵⁹⁶.

Türkiye genelinde teşkilatlanmaya giden HP, Samsun'daki parti teşkilatını Genel Başkanları Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun da katılımıyla kurmuştur. HP Genel Başkanı Karaosmanoğlu beraberinde HP Genel Sekreteri İbrahim Öktem, Çanakkale milletvekili Safaettin Karanakçı, Kocaeli milletvekili Turan Güneş olduğu halde 14 Ocak 1956'da Samsun'a gelmiş ve 15 Ocak 1956'da HP Samsun teşkilatı kurulmuştur. HP Samsun il müteşebbis heyetinde Başkan Nesip Yetkin, İkinci Başkan Nurettin Cerit, Genel Sekreter İhsan Saraçlar, muhasip üye Nihat Balaçlı, üyeler Remzi Şahitoğlu, Hikmet Arslan, Fikret Gülüm, Halet Onay, Hikmet

⁵⁹³ Aydın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 32.

⁵⁹⁴ Aydın Tarihi, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, Sayı: 251, 1-31 Ekim 1954, s. 32.

⁵⁹⁵ Sina Akşin, "Siyasal Tarih (1950-1960)", *Türkiye Tarihi*, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 6. Basım, İstanbul 2000, s.216.

⁵⁹⁶ Ali Fuad Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Yağmur Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2014, s.90.

Danışman, Ali Kerim Çörtük ve Ali Bakan yer almışlardır⁵⁹⁷. HP'nin Samsun Merkez İlçe Teşkilatı da kurulmuş olup ilçe müteşebbis heyeti Başkan Mehmet Göçmen, İkinci Başkan Mithat Olcay, katip Zeki Karagöl, muhasip Mahmut Gür, üyeler Bülent Bayraksal ve Selahattin Çamlıbel'den oluşmuştur⁵⁹⁸.

HP Samsun teşkilatı kurulurken Samsun'a gelen Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu 21 Mart 1956'da tekrar Samsun'a gelmiştir⁵⁹⁹. Karadeniz seyahatine çıkan HP Başkanı Karaosmanoğlu beraberinde Fethi Çelikbaş, Emekli General Agil Egeli, Trabzon milletvekili Emrullah Nutku ve diğer sekiz arkadaşıyla Samsun'a gelmişlerdir. Karaosmanoğlu'nu karşılamak üzere Samsun'dan İl, İlçe Kurulu ve Ocakları Kavak'a gitmişlerdir⁶⁰⁰. HP, Zafer Sineması'nda saat 19.30'da başlayan bir toplantı yapmıştır. HP'nin Samsun'da yaptığı bu toplantıda Samsun teşkilatından Dr. Hikmet Arslan ve Zeki Karagöl, Trabzon milletvekili Emrullah Nutku, Burdur milletvekillerinden Behçet Kayaalp ve Fethi Çelikbaş birer konuşma yapmışlardır⁶⁰¹. Toplantıda son olarak HP Genel Başkanı Karaosmanoğlu söz almış, konuşmasının bir itiraf hatta iç dökme olduğunu söylemiştir. DP'nin ilk dönemindeki Karaosmanoğlu ile şu anda konuşan kişinin aynı kişi olduğunu, değişenin fikirlerin ayrılmış olması olduğunu ifade etmiştir. Kendisini eski yoldaşlarıyla ayıran şeyin aradığını bulamamak olduğunu, 1950 yılında iktidara geldiklerinde partilerin iktidara gelince muhalefette iken verdikleri vaatleri yerine getirmeleri gerektiğini söylediğini hatırlatmıştır. Memlekette hürriyet ve iktisadi sahada refah istediklerine temas eden HP Başkanı, vaatlerin yerine getirilmesi gerektiğine de değinmiştir. DP'nin hükümet, parti ve meclis içinde konuşan, tenkit eden kişilere fena gözle baktığını ifade etmiştir. DP'nin verdiği sözleri tutmadığını belirten Karaosmanoğlu, devlet için halk değil halk için devlet istediklerini söyleyerek konuşmasına son vermiştir⁶⁰².

HP'nin Samsun'da 19.30'da başlayan toplantısı 22.30'da sona ermiştir. HP lideri Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve beraberindekiler 22 Mart 1956'da sabah saat 08.30'da Ordu'ya gitmek üzere Samsun'dan ayrılmışlardır⁶⁰³.

⁵⁹⁷ *Samsun Postası*, 16 Ocak 1956, Yıl: 4, Sayı: 1741.

⁵⁹⁸ *Samsun Postası*, 2 Şubat 1956, Yıl: 4, Sayı: 1756.

⁵⁹⁹ *Samsun*, 23 Mart 1956, Yıl: 10, Sayı: 2074.

⁶⁰⁰ *Samsun Postası*, 22 Mart 1956, Yıl: 6, Sayı: 1798.

⁶⁰¹ *Yeni Selamet*, 23 Mart 1956, Yıl: 3, Sayı: 1487-841.

⁶⁰² *Samsun*, 23 Mart 1956, Yıl: 10, Sayı: 2074.

⁶⁰³ *Yeni Selamet*, 23 Mart 1956, Yıl: 3, Sayı: 1487-841

3.4. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri

Önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de siyasi parti kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı görülmüştür. Kaynaklarda İdare Kurulu'na seçilenlerin ismine ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Bazı kongrelerde bu isimlerin kimler olduğu tespit edilebilirken bazılarında seçimlerle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

3.4.1. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

3.4.1.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri

Araştırılan dönemde CHP ilçe kongrelerinin düzenli toplanmadığı gözlenmiş ve bütün ilçe kongreleri ile ilgili bilgilere ulaşılamamıştır. Bazı yıllar aksaklık olsa da 1955 yılında ulaşılan CHP Merkez, Kavak, Çarşamba ve Bafra İlçe Kongrelerinde İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşılmıştır.

Samsun CHP Merkez İlçe Teşkilatı 17 Nisan 1955'te ilçe kongresini yapmıştır. Delegelerin ve partililerin katılımıyla yapılan kongrede divan başkanlığına Rıza Işıtan seçilmiş ve ardından okunan mesai raporu ittifakla kabul edilmiştir⁶⁰⁴. Raporun kabulünden sonra konuşmalara geçilmiştir. Sırasıyla Rıza İncealtın, Ahmet Bilgin, Kemal Peker, İbrahim Özdemir, Avukat Mustafa Çetintürk ve Rıza Işıtan birer konuşma yapmışlardır. Konuşmacılar memleketin buhran içinde olduğundan, hayat pahalılığının çekilmez bir hal aldığından, piyasada mevcut olmayan birçok ürünün vatandaşları sıkıntıya soktuğundan ve milletvekili maaşlarına yüzde yüz zam yapılırken diğer zümrenin ezildiğinden bahsetmişlerdir⁶⁰⁵. Konuşmalardan sonra seçimlere geçilmiş ve Merkez İlçe İdare Kurulu Başkanlığı'na İsmail Tarhan, asil üyeliklere ise Cemal Tekay, Mustafa Çetintürk, Mehmet Özen, Selahattin Usluer, Mehmet Yurtsever, Ziya Yanık, Osman Korkut ve Mustafa Sezer seçilmişlerdir⁶⁰⁶. Seçimlerden sonra CHP Merkez İlçe Kongresi sona ermiştir.

CHP Kavak İlçe Kongresi 1 Mayıs 1955'te yapılmıştır. Kongreye CHP Samsun İl İdare Kurulu'ndan Avukat Rıza Işıtan, CHP Samsun Merkez İlçe İdare Kurulu'ndan Avukat Mustafa Çetintürk ve Cemal Tekay da katılmışlardır. Kongre Kavak İlçe

⁶⁰⁴ *Samsun*, 19 Nisan 1955, Yıl: 10, Sayı: 1789.

⁶⁰⁵ *Samsun*, 19 Nisan 1955, Yıl: 10, Sayı: 1789.

⁶⁰⁶ *Demokrat Canik*, 21 Nisan 1955, Yıl: 3, Sayı: 1007.

Başkanı Şerif Sökmen tarafından açılmıştır. Yapılan seçimler sonucunda Avukat Mustafa Çetintürk'ün başkanlığında kongre divanı teşekkül etmiş, İlçe İdare Kurulu'nun faaliyet raporu okunarak kabul edilmiş ve serbest konuşmalara geçilmiştir. Söz alan kişilerden Fazıl Sargın, Hamza Şahin, Cafer Aslan, Şerif Demirtaş, Hakkı Apaydın, Ömer Akyol, Recep Özeç, Şaban Altındağ, Bekir Kaya, Avukat Mustafa Çetintürk, Avukat Cemal Tekay ile Avukat Rıza Işıtan ülkenin çeşitli meseleleri üzerine konuşmalar yapmışlar ve iktidarı şiddetle eleştirmişlerdir⁶⁰⁷. Konuşmalardan sonra İlçe İdare Kurulu seçimlerine geçilmiş ve Kavak İlçe Başkanlığı'na Şerif Sökmen, İlçe İdare Kurulu asil üyeliklerine de Sami Aker, İlyas Akal, Osman Güneşdoğdu, Fazıl Sargın, Halim Başkan, Ahmet Demirel, Hasan Kırımlı ve Bahri Saygı seçilmişlerdir⁶⁰⁸. Seçimlerden sonra CHP Kavak İlçe Kongresi sona ermiştir.

CHP Çarşamba İlçe Kongresi 3 Temmuz 1955'te 400'ü aşkın üyenin katılımıyla yapılmıştır⁶⁰⁹. Sabah saat 09.30'da Genel Kitaplık Salonu'nda başlayan ve İlçe Başkanı Cemil Şensoy tarafından açılan kongrede Samsun İl Başkanı Tahsin Araboğlu, İl İdare Kurulu üyelerinden İrfan Yankutan, Şahap Ercan ve İsmail Yutsever, Merkez İlçe İdare Kurulu üyelerinden İsmail Tarhan, Avukat Mustafa Çetintürk, Selahattin Usluer ve Sadık Altınel ile DP İlçe İdare Kurulu üyeleri hazır bulunmuşlardır⁶¹⁰. Kongrede divan seçiminde birinci başkanlığa İsmail Tarhan, ikinci başkanlığa Ahmet Zorlu seçilmişlerdir. Ardından yıllık mesai raporu okunmuş ve rapor üzerine delegeler görüşlerini bildirdikten sonra rapor kabul edilmiştir. Görüşmelerden sonra seçimlere geçilmiştir. Seçimler sonucunda Çarşamba İlçe Başkanlığı'na Cemil Şensoy, İlçe İdare Kurulu üyeliklerine ise Hasan Tümer, Haydar Akyel, İhsan Özden, Barik Seçkin, Yusuf Ediz, Muammer Atalay, Muharrem Beşiroğlu ve Cemil Ziya Güneş seçilmişlerdir⁶¹¹. Ardından İrfan Yankutan, Fatsa teşkilatından Mustafa Bilgin, Avukat Necdet Semizoğlu ve Çarşamba İlçe Başkanı Cemil Şensoy DP iktidarını eleştiren konuşmalar yapmışlardır. Konuşmacılar partizan idarenin varlığından şikayetçi olurken tekelleşmelerine yapılan zammın hayat pahalılığını arttırdığını ve ilaç, şeker, çay, ip, çivi gibi ürünleri bulamadıklarını

⁶⁰⁷ *Samsun*, 3 Mayıs 1955, Yıl: 10, Sayı: 1801.

⁶⁰⁸ *Samsun*, 3 Mayıs 1955, Yıl: 10, Sayı: 1801.

⁶⁰⁹ *Demokrat Canik*, 5 Temmuz 1955, Yıl: 4, Sayı: 1068.

⁶¹⁰ *Samsun*, 8 Temmuz 1955, Yıl: 10, Sayı: 1855.

⁶¹¹ *Samsun*, 8 Temmuz 1955, Yıl: 10, Sayı: 1855.

ifade etmişlerdir. Konuşmalardan sonra CHP Çarşamba İlçe Kongresi'ne başkan tarafından son verilmiştir⁶¹².

CHP Bafra İlçe Kongresi 8 Temmuz 1955'te Bafra Sineması'nda saat 10.00'da toplanmıştır. Kongrede CHP Malatya milletvekili ve CHP Karadeniz Genel Merkez Temsilcisi olan Dr. Kamil Kırıkoğlu, Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Tahsin Araboğlu, İl İdare Kurulu üyeleri Zihni Zerin ve İrfan Yankutan ile Merkez İlçe İdare Kurulu üyesi Osman Korkut hazır bulunmuşlardır⁶¹³. Kongreyi Bafra İlçe Başkanı Necati Bora açmış ve yapılan seçim sonucunda kongre başkanlığına Dr. Cavit Yamaç seçilmiştir. Yıllık mesai raporu okunmuş ve rapor oya konularak kabul edilmiştir. Ardından alkışlar arasında kürsüye gelen Malatya milletvekili Dr. Kamil Kırıkoğlu rejim meselelerine temas etmiş ve CHP ile DP arasında mukayese yapmıştır. İktidarın plansız programsız çalışması sonucunda hayat pahalılığının ortaya çıktığını söyleyen Kırıkoğlu, bu nedenle halkın ıstırap içinde olduğunu ve Menderes'in mevkisini bir başka DP'liye bırakması halinde durumun bir nebze düzeleceğini ifade etmiştir. Kamil Kırıkoğlu'ndan sonra söz alan İrfan Yankutan da bir konuşma yapmış ve lüzumsuz ithalat yapıldığını bu nedenle ilaç, makine gibi ihtiyaç maddelerini bulmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Yankutan konuşmasında hayat pahalılığının her gün biraz daha geniş bir halk kitlesini çemberi içine aldığını dile getirmiştir⁶¹⁴. Kongrede konuşmalardan sonra seçimlere geçilmiş ve Bafra İlçe Başkanlığı'na Avukat Ahmet Çelebi, İlçe İdare Kurulu üyeliklerine ise Mahmut Barutçu, Necati Bora, Enver Tokalak, Gıyasettin Ayan, Hüseyin Hacıbaşoğlu, Ahmet Çizmeli, Cemil Kurfal, Ahmet Eriş ve Habil Demircan seçilmişlerdir. Seçimlerin ardından kongreye başkan tarafından son verilmiştir⁶¹⁵.

3.4.1.2. CHP Samsun İl Kongresi

CHP Samsun İl Kongresi 18 Ağustos 1955'te Zafer Sineması'nda yapılmıştır. Kongreye İstanbul'dan Ordu vapuru ile gelen Malatya milletvekili Kamil Kırıkoğlu, Sinop milletvekillerinden Haşim Tarı ve Nuri Sertoğlu, CHP Genel Merkezi'nden

⁶¹² *Samsun*, 8 Temmuz 1955, Yıl: 10, Sayı: 1855.

⁶¹³ *Samsun*, 9 Temmuz 1955, Yıl: 10, Sayı: 1856.

⁶¹⁴ *Samsun*, 9 Temmuz 1955, Yıl: 10, Sayı: 1856.

⁶¹⁵ *Samsun*, 9 Temmuz 1955, Yıl: 10, Sayı: 1856.

Nizameddin Nazif Tepedenlioğlu ile Celal Dora da katılmışlardır⁶¹⁶. Çıktığı Karadeniz seyahatinde Sinop'ta tutuklanan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek de⁶¹⁷ tahliye olunca Samsun İl Kongresi'ne gelmek istemiş ancak hava yollarının seyahat için yer olmadığını söylediği ve aynı zamanda özel uçak kiralama çabalarının da sonuçsuz kaldığı bildirilmiştir⁶¹⁸.

CHP Samsun İl Kongresi, İl Başkanı Tahsin Araboğlu'nun kongreyi açmasıyla başlamış ve yoklama sonucunda 381 delegeden 362'sinin mevcut olduğu anlaşılmıştır. Yapılan seçim sonucunda kongrede birinci başkanlığa Kamil Kırıkoğlu, ikinci başkanlığa Rıfat Serter, katipliklere Avukat Cemal Tekay ve İsmail Tarhan seçilmişlerdir⁶¹⁹. Yıllık çalışma raporunun okunmasından sonra alkışlar arasında kürsüye gelen Kamil Kırıkoğlu, Kasım Gülek'in tutuklanmasına değinerek Zonguldak ve Sinop'ta yaşanan gelişmelerden bahsetmiştir. İktisadi durumun düzensiz olduğunu belirten Kırıkoğlu, bu memlekette bir Menderes var dediklerini hatırlatarak Allah'ın memleketi ikinci Menderes'ten koruması dileğinde bulunmuştur. Kırıkoğlu'nun konuşmasının ardından Nizamettin Tepedenlioğlu, Albay Celal Dora ve Nuri Sertoğlu da birer konuşma yapmışlardır. Kongrede oturuma ara verilmiş ve Atatürk anıtına gidilerek çelenk koyulmuştur. Ardından Dr. Kamil Kırıkoğlu ve arkadaşları Ordu'daki CHP toplantısına katılmak için vapurla Samsun'dan ayrılmışlardır⁶²⁰.

CHP Samsun İl Kongresi'nde öğleden sonraki oturum Rıfat Serter başkanlığında yapılmıştır. Çalışma raporu hakkında başlayan müzakerelerde Çarşamba İlçe Başkanı Cemil Şensoy ve merkez İlçe delegelerinden Kemal Sezen rapor hakkındaki görüşlerini bildirmişlerdir. İl İdare Kurulu sekreteri İrfan Yankutan rapor hakkında yapılan eleştirilere cevap vermiştir. Yıllık çalışma raporunun kabulünden sonra seçimlere geçilmiştir. Seçimlerin ardından tasnif işlemi devam ederken Cevat Özlü ve Cengiz Rahimoğlu birer konuşma yapmışlar, gündemdeki hadiselere temas ederek DP icraatlarını eleştirmişlerdir. Seçim sonucuna göre Samsun İl Başkanlığı'na ittifakla Tahsin Araboğlu seçilmiştir. İl İdare Kurulu üyeliklerine ise Rıza Işıtan,

⁶¹⁶ *Yeni Selamet*, 20 Ağustos 1955, Yıl: 45-3, Sayı: 1487-657.

⁶¹⁷ *Samsun Postası*, 15 Ağustos 1955, Yıl: 4, Sayı: 1609.

⁶¹⁸ *Samsun*, 20 Ağustos 1955, Yıl: 10, Sayı: 1889.

⁶¹⁹ *Samsun*, 19 Ağustos 1955, Yıl: 10, Sayı: 1888.

⁶²⁰ *Samsun*, 19 Ağustos 1955, Yıl: 10, Sayı: 1888.

Rıfat Serter, İrfan Yankutan, Münir Semizoğlu, Ali Sırrı Günday, İsmail Yurtsever, İsmail Tarhan, Avukat Cemal Tekay, Cevat Özlü ve Hüseyin Berk seçilmişlerdir. İl haysiyet divanı ve kurultay delegelikleri seçiminin ardından kongreye Başkan Rıfat Serter tarafından son verilmiştir⁶²¹.

3.4.2. DP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

3.4.2.1. DP Samsun İlçe Kongreleri

Araştırılan dönemde DP ilçe kongrelerinin düzenli toplanmadığı tespit edilmiş ve aynı zamanda yapılan kongrelerin hepsi hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. DP Merkez ve Çarşamba İlçe Kongreleri ulaşılan ilçe kongreleri arasındadır.

DP Samsun Merkez İlçe Kongresi 12 Şubat 1955'te Şehir Gazinosu'nda yapılmıştır. Kongreye 400'ü aşkın delegeyle birlikte Samsun milletvekilleri Muhittin Özkefeli, Abdullah Keleşoğlu ve Salim Çonoğlu, İl İdare Kurulu üyeleri, İş Bankası ve Merkez Bankası Müdürleri de katılmışlardır. Kongre, Müteşebbis İlçe Kurulu Başkanı Lütfü Ender tarafından açılmış ve divan seçimleri sonucunda birinci başkanlığa Nüzhet Ulusoy, ikinci başkanlığa Kerim Ali Çörtük, katipliklere Semih Yertut, Ahmet Toker, Hami Taşan ve Yaşar Oyil seçilmişlerdir⁶²². Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmasının ardından yıllık mesai ve hesap raporları okunmuştur. Raporlar üzerine birçok delege söz alarak eleştirilerde bulunmuştur. Konuşmalardan sonra oya konulan raporlar kabul edilmiştir. Ardından 5 parti ocağının nizamsız kongre yaptığı hakkındaki takrirler okunmuş ve konu 5 kişiden oluşan bir komisyona havale edilmiştir. Bunun sonucunda ocak kongrelerinden bir tanesi feshedilmiştir. İlçe İdare Kurulu seçimlerine geçilmiş ve oyların tasnifi esnasında dilek ve eleştirilerde bulunulmuştur. Bu hususta birçok delege söz alarak hayat pahalılığından, tütün fiyatlarının düşüklüğünden, eğitimdeki aksaklıklardan söz etmiştir. Kongrede hazır bulunan Samsun milletvekili Muhittin Özkefeli de kürsüye gelerek yapılan eleştirilere cevap vermiştir⁶²³. Oyların tasnifi sonucunda İlçe İdare Kurulu'na Ali Kerim Çörtük, Asaf Varol, Nüzhet Ulusoy, Şevket Koyuncuoğlu,

⁶²¹ *Samsun*, 19 Ağustos 1955, Yıl: 10, Sayı: 1888. (İl haysiyet divanı ve kurultay delegeliklerine seçilenlerin isimlerine ulaşılamamıştır.).

⁶²² *Samsun Postası*, 14 Şubat 1955, Yıl: 4, Sayı: 1459.

⁶²³ *Samsun Postası*, 14 Şubat 1955, Yıl: 4, Sayı: 1459.

Hüseyin Lay, Ahmet Yücel ve Rıfat Akbulut seçilmişlerdir⁶²⁴. Seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından kongre sona ermiştir.

DP Çarşamba İlçe Kongresi 27 Mart 1955'te yapılmıştır. Kongre, Çarşamba eski halkevi binasında 500'e yakın delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir⁶²⁵. Kongrede Samsun milletvekillerinden Rami Ozan Gümüşoğlu, Ekrem Anıt, Hamdi Tekay ile Abdullah Eker, Samsun ve Terme İlçe İdare Kurulları da hazır bulunmuşlardır. Yoklamadan sonra kongre İlçe Başkanı Bahaeddin Uzunoğlu tarafından açılmıştır. Divan seçimi sonucunda birinci başkanlığa Rami Ozan Gümüşoğlu ikinci başkanlığa Ekrem Anıt seçilmişlerdir. Yıllık mesai raporu okunduktan sonra delegelerden Yaşar Şen, Ahmet Kaya, Musa Kazım ve Kemal Tütüncü rapor üzerine söz almışlardır. Bütçe raporunun da okunmasından sonra mesai ile bütçe raporları için oylama yapılmış ve raporlar kabul edilmiştir. Kongrede dilekler kısmında söz alan olmayınca seçimlere geçilmiş ve seçimler sonucunda Çarşamba İlçe Başkanlığı'na Dr. Ata Giritli, ikinci başkanlığa Bahaeddin Uzunoğlu, İlçe İdare Kurulu üyeliklerine ise Ahmet Kayahan, Avukat Ferah Güney, Kemal Tütüncü, Yusuf Semizoğlu ve Hakkı Tüter seçilmişlerdir⁶²⁶.

3.4.2.2. DP Samsun İl Kongresi

DP Samsun İl Kongresi 17 Nisan 1955'te Zafer Sineması'nda yapılmıştır. Kongrede TBMM Başkan Vekili Tefvik İleri, DP Genel İdare Kurulu müşahidi Çanakkale milletvekili Safaettin Karanakçı, Samsun milletvekilleri Muhittin Özkefeli, Ferit Tüzel, Hadi Uzer, Ekrem Anıt, Hamdi Tekay, Rami Ozan Gümüşoğlu, Abdullah Keleşoğlu, Salim Çonoğlu, Abdullah Eker ile Ömer Güriş, İl İdare Kurulu Birinci Başkanı Nurettin Ceritoğlu ve İkinci Başkanı Hamit Erip Kenber ile İl İdare Kurulu üyeleri Esat Kitaplıoğlu, Cemil Akyürek, Hami Taşan, Zekai Öğüt ve Necmi Onursal hazır bulunmuşlardır⁶²⁷. Kongre DP Samsun İl Başkanı Nurettin Ceritoğlu tarafından açılmış ve divan seçimi yapılarak birinci başkanlığa TBMM Başkan Vekili Tefvik İleri, ikinci başkanlığa ise milletvekili Muhittin Özkefeli seçilmişlerdir. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşu yapılmış, ardından ameliyat olacak olan

⁶²⁴ *Demokrat Canik*, 14 Şubat 1955, Yıl: 3, Sayı: 950.

⁶²⁵ *Demokrat Canik*, 29 Mart 1955, Yıl: 3, Sayı: 987.

⁶²⁶ *Yeni Selamet*, 29 Mart 1955, Yıl: 44, Sayı: 1487-538.

⁶²⁷ *Yeni Selamet*, 19 Nisan 1955, Yıl: 44, Sayı: 1487-556.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a acil şifalar temennisini içeren bir telgrafın çekilmesi ittifakla kararlaştırılmıştır. İl Başkanı Nurettin Ceritoğlu tarafından yıllık mesai ve bütçe raporları okunmuş, yapılan eleştirilere Ceritoğlu tarafından cevap verilmiştir. Raporlar oylama sonucunda kabul edilmiştir⁶²⁸.

DP Samsun İl Kongresi'nin öğleden sonra başlayan ikinci oturumuna Muhittin Özkefeli başkanlık etmiştir. Kongreye gelen temenni telgrafları okunmuştur. İl Başkanı Nurettin Ceritoğlu'nun bazı delegelere yönelik eleştirileri üzerine Havza'dan toplantıya katılan İlyas Taşan tartışmanın bitirilmesini istemiştir. Kürsüye gelen Tevfik İleri'nin yaptığı konuşma sonrasında tartışmalara son verilmiştir⁶²⁹. Ardından seçimlere geçilmiş ve DP Samsun İl İdare Kurulu'na Hamit Erip Kenber, Nurettin Ceritoğlu, Cemil Akyürek, Esat Kitaplı, Osman Gümüšoğlu, Nüzhet Ulusoy, Rafet Rendeci, Enbiya Kurşunoğlu, İsmail Uzun seçilmişlerdir. Ayrıca haysiyet divanına Ali Kale, Hami Taşan, İsmail Anıt, Zekai Öğüt ve Süleyman Özkan seçilmişlerdir⁶³⁰. DP İl Kongresi, İdare Kurulu ve Haysiyet Divanı seçimlerinin ardından sona ermiştir⁶³¹. Yeni seçilen DP Samsun İl İdare Kurulu 19 Nisan 1955'te toplanarak arasında iş bölümü yapmıştır. Samsun İl Başkanlığı'na Hamit Erip Kenber, ikinci başkanlığa Esat Kitaplı, muhasipliğe Rafet Rendeci, katipliğe Osman Gümüšoğlu, üyeliklere ise Nurettin Ceritoğlu, Nüzhet Ulusoy, İsmail Işın, Enbiya Kurşunoğlu ve Cemil Akyürek seçilmişlerdir⁶³².

3.4.3. CMP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

3.4.3.1. CMP Samsun Merkez İlçe Kongresi

CMP'nin Ana Nizamnamesi'nde parti kongre tarihlerinin İl İdare Kurulları tarafından mahalli şart ve icaplara göre belirleneceği ve bir ay öncesinden Genel İdare Kurulu'na bildirileceği belirtilmiştir⁶³³.

Araştırılan dönemde CMP'nin ilçe kongrelerinin düzenli toplanmadığı tespit edilmiş ve aynı zamanda yapılan ilçe kongreleriyle ilgili de sınırlı bilgilere sahip olunmuştur.

⁶²⁸ *Yeni Selamet*, 19 Nisan 1955, Yıl: 44, Sayı: 1487-556.

⁶²⁹ *Yeni Selamet*, 19 Nisan 1955, Yıl: 44, Sayı: 1487-556.

⁶³⁰ *Samsun Postası*, 19 Nisan 1955, Yıl: 4, Sayı: 1513.

⁶³¹ *Yeni Selamet*, 19 Nisan 1955, Yıl: 44, Sayı: 1487-556.

⁶³² *Demokrat Canik*, 20 Nisan 1955, Yıl: 3, Sayı: 1006.

⁶³³ *Cumhuriyetçi Millet Partisi Ana Nizamname ve Program*, Yeni Matbaa, Ankara 1954, s. 27.

Sadece CMP Merkez İlçe Kongresiyle ilgili kaynaklara ulaşılmış olup bunda da İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

CMP Samsun Merkez İlçe Kongresi 4 Ağustos 1956'da saat 13.30'da Zafer Sineması'nda yapılmıştır⁶³⁴. Kongreye Kırşehir milletvekillerinden CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ve Ahmet Bilgin de katılmışlardır. Kongre divanı Ercüment Basa, İsmail Hakkı Aroma, Ahmet Yılmaz ve Nurettin Tekel'den oluşmuştur⁶³⁵. Kongrede yıllık mesai raporu okunmuş ve rapor kabul edildikten sonra İlçe İdare Kurulu seçimi gerçekleştirilmiştir⁶³⁶. Ardından Kırşehir milletvekili Ahmet Bilgin bir konuşma yapmıştır. Bilgin sürekli takip edildiklerini ve seçmenle görüşmelerinin engellendiğini belirterek sadece delegelerin katılımıyla kongre yapmak mecburiyetinde kaldıklarını ifade etmiştir. İktidarın nimetlerine kıymet vermedikleri gibi baskılarına da boyun eğmediklerini söyleyen Bilgin, davalarını yürüteceklerini ve hayatları pahasına da olsa bu azimden dönmeyeceklerini dile getirmiştir⁶³⁷.

Kongrede Ahmet Bilgin'den sonra alkışlar arasında kürsüye gelen CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı çantasından birçok gazete küpürü ve meclis zabtı çıkarmış, bunlardan parçalar okumuştur. İktidara şiddetle hücum eden Bölükbaşı Çorum ile Kavak'ta polis ve jandarma tarafından takip edildiğini, halkın milletvekilleriyle konuşmaktan men edildiğini, basın ve gösteri kanunlarının çok şiddetli olduğunu ifade etmiştir⁶³⁸. Üç saate yakın konuşan Bölükbaşı hürriyetsizlikten bahsetmiş, bütün bu haklardan mahrum olan bir memleketin hukuk memleketi değil kabile hayatı yaşayan bir memleket olduğunu söyleyerek sözlerine son vermiştir. Kongre bitiminde Zafer Sineması'ndan çıkan CMP Genel Başkanı Bölükbaşı, CMP Samsun İl Başkanı Cemalettin Bulak'ın evine geçmiş ve buradaki akşam yemeğinin ardından Orduya gitmek üzere Samsun'dan ayrılmıştır⁶³⁹.

⁶³⁴ *Samsun Postası*, 6 Ağustos 1956, Yıl: 6, Sayı: 1911.

⁶³⁵ *Demokrat Canik*, 5 Ağustos 1956, Yıl: 5, Sayı: 1340.

⁶³⁶ *Yeni Selamet*, 6 Ağustos 1956, Yıl: 45, Sayı: 1487-952. (İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşılammıştır.).

⁶³⁷ *Yeni Selamet*, 6 Ağustos 1956, Yıl: 45, Sayı: 1487-952.

⁶³⁸ *Samsun Postası*, 6 Ağustos 1956, Yıl: 6, Sayı: 1911.

⁶³⁹ *Yeni Selamet*, 6 Ağustos 1956, Yıl: 45, Sayı: 1487-952.

3.4.3.2. CMP Samsun İl Kongresi

CMP Samsun İl Kongresi 14 Ekim 1956'da Zafer Sineması'nda yapılmıştır. Kongre divanı seçiminin ardından İl İdare Kurulu'nun yıllık mesai ve hesap raporları okunmuştur. Bu raporlar üzerinde söz alan delegeler lehte ve aleyhte konuştuğundan sonra oylama yapılmış, raporlar çoğunlukla kabul edilmiştir. Kongrede kürsüye gelen delegeler iktidarın yanı sıra muhalefet partilerine de eleştirilerde bulunmuşlar ve muhalefet içerisinde yapılacak bir işbirliğini tasvip etmeyeceklerini belirtmişlerdir⁶⁴⁰.

Kongrede yapılan seçimler sonucunda İl İdare Kurulu üyeliklerine Cemalettin Bulak, Ercüment Basa, Ekrem Sezgin, Sabri Emiroğlu, Abdurrahim Güven, Ali Samangül, Mehmet Yener, Mustafa Sağiroğlu ve Ali Cüceoğlu seçilmişlerdir. Samsun İl Haysiyet Divanı'na ise Ahmet Ulaş, Necati Karaca, Yusuf Özarar, Ahmet Yılmaz ve Mahmut Bilge seçilmişlerdir⁶⁴¹.

3.5. Samsun'a Dair Bazı Siyasi Meseleler

Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy 1957 yılı başında Fransa'nın Paris şehrinde Avrupa Mahalli İdareler Kongresine katılmıştır. Belediye başkanı kongre dönüşünde bir basın toplantısı düzenlemiş ve kongreye ilgili bilgi vermiştir. Nüzhet Ulusoy basın toplantısında aynı zamanda belediye işleri ile ilgili de açıklamalar yapmıştır.

3.5.1. Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy'un Avrupa Mahalli İdareler Kongresi'ne Katılımı ve Belediye İşleri İle İlgili Demeci

Avrupa Mahalli İdareler Kongresi'ne katılan Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy kongre dönüşünde bir basın toplantısı düzenlemiştir. 29 Ocak 1957 Salı günü yapılan basın toplantısına Yeni Selamet, Demokrat Canik, Demokrasinin Müdafii, Yeni Ses gazeteleri ve bir İstanbul muhabiri katılmışlardır⁶⁴². Nüzhet Ulusoy basın toplantısına Avrupa Mahalli İdareler Kongresi'ne Türk belediyelerini temsilen kimlerin katıldığını söyleyerek başlamıştır. İstanbul Belediye Başkanı Prof. Fahrettin Kerim Gökay başkanlığında kongreye katıldıklarını belirten Ulusoy kongreye katılan

⁶⁴⁰ *Samsun Postası*, 16 Ekim 1956, Yıl: 6, Sayı: 1959.

⁶⁴¹ *Demokrat Canik*, 17 Ekim 1956, Yıl: 5, Sayı: 1406.

⁶⁴² *Demokrat Canik*, 31 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1496.

heyette İzmir Belediye Başkanı Enver Başar, Ankara Belediye Başkanı Orhan Ayan, Konya Belediye Başkanı Nafiz Tahralı, Trabzon Belediye Başkanı Haluk Çulhar, İstanbul Belediye Başkan Vekili Ferruh İltar, İstanbul Belediyesi Elektrik Tramvay Umum Müdür Muavini Saffet Gürtav, Ankara Belediye Meclisi üyesi DP İl Başkanı Dr. Selami Girgen, İzmir Belediye Başkan Vekili olan İzmir DP İl Başkanı Faruk Tuncay ve kendisinin yer aldığını ifade etmiştir. 8-9 Ocak 1957 Salı günü gecesi uçakla Paris'e ulaştıklarını söyleyen Ulusoy İstanbul Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın İtalya'da bir konferansa gittiği için kafileye katılmadığını dile getirmiştir. 11 Ocak 1957'de trenle Strazburg'a gittiklerini, burada kendilerini hükümetin daimi delegesi Mustafa Boranlı, Siirt milletvekili Dr. Baki Erdem, Konya milletvekili Hamdi Ragıp Atademir, Muğla milletvekili Mehmet Karasan ve diğer hariciye memurlarının karşıladığını açıklamıştır⁶⁴³.

Ulusoy, Avrupa Mahalli İdareler Kongresi'nin 12 Ocak 1957 Cumartesi günü saat 10.00'da Avrupa Konseyi Binası'nda toplandığını söylemiştir. Kongreye katılan devletlerin Türkiye, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, İzlanda, Norveç ve İsveç olduğunu ifade etmiştir. Yunanistan'ın davete icabet etmediğini ve İsviçre'nin kongreye müşahit göndermediğini belirtmiştir. Her devletin nüfusuna göre delegeyle konferansa katılmadığını söyleyen Ulusoy, delegelerin kısmi azamisinin bizzat belediye başkanlarından oluştuğuna değinmiştir. Toplantıyı Avrupa Konseyi adına Fransa Devlet Bakanı ve Bordeaux Belediye Başkanı olan Chalan Delmas'ın açtığını, ardından başkan ve başkan vekilleri seçimine geçildiğini aktarmıştır. Kongrede başkanlığa Chalan Delmas'ın, başkan vekilliklerine ise İstanbul Belediye Başkanı F. Kerim Gökay, Stockholm ve Torino Belediye Başkanlarının seçildiğine temas etmiştir. Kongrenin ilk günü mahalli idarelerin ve belediyelerin konferansta temsilinin konuşulduğunu belirterek demecini sürdüren Ulusoy belediyeler arasında işbirliği yapmanın gerekli olup olmadığı konusunda hararetli konuşmalar olduğunu dile getirmiştir. Ulusoy sonuç olarak Avrupa Birliği için belediyeler arasında yakınlaşma fikrinin büyük çoğunlukla kabul gördüğünü sözlerine eklemiştir⁶⁴⁴.

⁶⁴³ *Yeni Ses*, 30 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1493.

⁶⁴⁴ *Yeni Ses*, 30 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1493.

Nüzhet Ulusoy kongrenin ikinci gününde konferans çalışmalarının dört komisyon üzerinde toplandığını aktarmıştır. Birinci komisyonun belediye ve mahalli muhtar idareleri kredi teminiyle, ikinci komisyonun Avrupa kömür ve çelikleri müşterek işbirliği ve bu durumun konuşulmasıyla, üçüncü komisyonun Avrupa fikrine mahalli idarelerin iştirak yollarıyla ve dördüncü komisyonun belediyelerin muhtariyeti konularını incelemekle görevlendirildiğini açıklamıştır. Her komisyona birer rapor sunulduğunu, uzun münakaşalardan sonra ufak değişikliklerle bütün raporların genel heyete arz edildiğini belirten Ulusoy, kendisinin İzmir Belediye Başkanı Enver DüNDAR Başar'la birlikte mahalli idarelerin kredi komisyonunda görev aldığını söylemiştir⁶⁴⁵. 14 Ocak 1957'de adı geçen raporla komisyon raporlarının büyük çoğunlukla kabul edildiğini bildirmiştir. Aynı gün Türk delegasyon başkan vekili Enver DüNDAR Başar'ın Türk görüşlerini içeren bir raporu genel heyete sunduğuna ve Başar'ın konuşmasının büyük bir tezahüratla karşılandığına değinmiştir. Konferansa Avusturya'dan bir telgraf çeken Budapeşte Belediye Başkanı'nın başarı dileyen mesajının büyük bir coşkuyla karşılandığını aktarmıştır. Kongre Başkanı Chalan Delmas'ın kongre üyelerini Macaristan Hürriyet Fedaileri için bir dakika sükuta davet ettiğini ifade etmiştir. Ulusoy, kongrenin kapanış konuşmasında Fransa Devlet Bakanı Delmas'ın Türkiye'den ve Türk delegasyonunun konferansta takınmış olduğu uzlaştırıcı tavrıdan övgüyle söz ettiğini dile getirmiştir⁶⁴⁶.

Alsace Lorraine'in merkezi olan tarihi şehir Strazburg'da kalınan üç gün zarfında Fransız Devlet Bakanı Chalan Delmas'ın iki ayrı toplantı düzenlediğini belirten Ulusoy, bu toplantıların delegelerin birbiriyle samimi sohbetine imkan sağladığını ifade etmiştir. Başka bir gece şehrin operasında delegeler şerefine büyük bir opera temsil edildiğini, Delmas'ın Türk heyetini kabul ederek onları aralarında görmekten mutlu olduklarını söylediğini dile getirmiştir. Delmas'ın birleşen Avrupa fikrinin gerçekleşmesi için Türkiye ve Fransa'nın sarsılmaz bir inançla çalışacağını, konferansta Türk delegelerinin bu amaç etrafında birleştiğini ifade ettiğini söylemiştir. Türkiye ile Fransa arasında manevi dostluk bulunduğuna değinen Delmas'ın kendileri vasıtasıyla Türk milletine selam ve en samimi hislerini sunduğunu aktarmıştır⁶⁴⁷.

⁶⁴⁵ *Yeni Ses*, 30 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1493.

⁶⁴⁶ *Yeni Ses*, 30 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1493.

⁶⁴⁷ *Yeni Ses*, 30 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1493.

Türk heyetinin Strazburg'dan dönerken Almanya'ya uğradığını belirten Ulusoy bir kısım arkadaşlarının Fransa'da kaldığını, İzmir ve Trabzon Belediye Başkanları ile kendisinin Münih'e geldiğini ifade etmiştir. Münih'te Türk dostu olan Almanların çok yakın ilgi ve alakasıyla karşılandıklarını, kaldıkları Kontinental Oteli'nin bayrak direğine otel sahibi Hormaha Bilik tarafından Türk Bayrağı'nın çekildiğini söylemiştir. Türk Bayrağı'nın kendileri Almanya'dan dönene kadar dalgalandığını, Almanların gösterdiği misafirperverliğin her yönüyle Türklerin göğsünü kabartacak derecede olduğunu dile getirmiştir. Münih'te kaldıkları iki gün zarfında Münih Belediye Başkanı Limver'in kendilerini kabul ederek onlara çok yakın bir ilgi gösterdiğini açıklamıştır. Limver'in kendilerine Münih Belediyesi'nin davetlisi olarak şehrin tarihi yerlerini, belediye elektrik santralini, hal binasını, modern hamamlarını ve savaştan sonra yeniden inşa edilen opera binasını gezdirdiğine değinmiştir. Nüzhet Ulusoy Münih'ten 19 Ocak 1957 Cumartesi günü ayrıldıklarını ve 21 Ocak 1957'de sabaha karşı Roma yoluyla İstanbul'a geldiklerini aktarmıştır⁶⁴⁸.

Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy 29 Ocak 1957 tarihli basın toplantısında Avrupa Mahalli İdareler Kongresi ile ilgili bilgi verdikten sonra Samsun'un belediye işleri ile ilgili de açıklamalarda bulunmuştur. Samsun'un elektrik durumundan bahseden Ulusoy, 3 sene önce 2 milyon kilowatt enerji elde edilebildiğini bugün ise faaliyete geçirdikleri termik santral ve diğer dizel motorlar sayesinde bu miktarın 6,5 milyon kilowatta yükseldiğini belirtmiştir. İki yıldan beri inşa edilmekte olan şebeke inşaatının Şubat 1957'de tamamen sona ereceğini, eski şebekenin de temizlenmesine devam edildiğini açıklamıştır. Elektrik sarfiyatının çok büyük artışlar göstermiş olmasının santrali yeniden takviye etmek gerektirdiğini, hükümetin bu durum karşısında Samsun ve civarına hidroelektrik sağlanması imkanlarını araştırdığını ifade etmiştir. Elektrik Etüt İdaresi tarafından Kızılırmak üzerinden Vezirköprü'ye yakın Kuruçay mevkiinde 20 bin kilowattlık bir santral tesisi imkanının incelenmeye başlandığını haber vermiştir. İlkbaharda uzman mühendislerce burada gerekli etütlerin yapılarak projesinin yaz sonuna kadar hazırlanacağını dile getirmiştir. Projenin yapılmasından sonra halk ile milli bankaların katılımıyla bir şirket kurulacağını ve bu santralin yapılmasının sağlanacağını söylemiştir. Ulusoy

⁶⁴⁸ *Yeni Ses*, 30 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1493.

önlerindeki iki yıl boyunca Samsun'un elektriksiz kalmaması için Adana Belediyesi'nden bir motor alınması için de teşebbüse geçildiğini aktarmıştır⁶⁴⁹.

Samsun'un elektrik konusundaki durumunu ortaya koyan Nüzhet Ulusoy ardından Samsun'un su konusuna temas etmiştir. Ulusoy, 200.000 nüfusun su ihtiyacını karşılayabilecek olan su projesinin bitmiş olduğunu bütün vatandaşların bildiğini belirtmiştir. 6,5 milyon lira olarak tahmin edilen su projesinin uygulama sahasına konulabilmesi için mali imkanların elverdiğince birinci kısmının Samsun Belediyesi'nce ele alındığını, Nafia Vekaleti'nin onayıyla yakın zamanda depoların inşası için ihaleye çıkılacağını ifade etmiştir. Birinci kısım için yapılacak 800.000 liralık borçlanmanın İller Bankası tarafından incelendiğini söyleyen Ulusoy⁶⁵⁰ su santralini takviye için Çekoslovakya'ya 400 metre küplük elektro motopant ile bir elektrik motoru siparişi verildiğini açıklamıştır. Bugün Samsun'da su darlığı çekilmekte olduğunu ve bu durumun dört gün önce elektrikli tulumbada meydana gelen arızadan kaynaklandığını, hafta sonunda mevcut arızanın kesinlikle giderileceğini dile getirmiştir⁶⁵¹. Ulusoy arıza nedeniyle bugün su sıkıntısı çeken Samsun mahallelerine belediye itfaiyesi ve kara yolları araçlarıyla sürekli su taşındığını aktarmıştır⁶⁵².

Ulusoy şehrin imar projesinin bittiğini, İller Bankası tarafından revizyonunun yapılmakta olduğunu, nisan ve mayıs aylarında ihaleye sunulacağını ifade etmiştir. Samsun şehir garajı konusuna da değinerek şehrin trafiğini aksatan, halkın huzurunu kaçıran otobüs garajının Maliye Bakanlığı'ndan Samsun Belediyesi'nce satın alınmasına karar verilen Yeni Mahalle'deki geniş araziye taşınacağını belirtmiştir⁶⁵³.

Nüzhet Ulusoy basın toplantısında son olarak belediye bütçesine değinmiştir. Samsun belediye bütçesinin 4 Şubat 1957'de belediye meclisince müzakere edileceğini, daimi encümenince hazırlanan 1957 bütçesinin 2.100.000 lira civarında olduğunu açıklamıştır. Her gün artan kamu hizmetlerinin layıkıyla karşılanabilmesi için mali imkanların göz önüne alınması gerektiğini belirten Ulusoy, bütçenin

⁶⁴⁹ *Demokrat Canik*, 2 Şubat 1957, Yıl: 5, Sayı: 1498.

⁶⁵⁰ *Demokrat Canik*, 2 Şubat 1957, Yıl: 5, Sayı: 1498.

⁶⁵¹ *Yeni Ses*, 30 Ocak 1957, Yıl: 5, Sayı: 1493.

⁶⁵² *Demokrat Canik*, 2 Şubat 1957, Yıl: 5, Sayı: 1498.

⁶⁵³ *Demokrat Canik*, 2 Şubat 1957, Yıl: 5, Sayı: 1498.

Samsun'a yeni eserler kazandırmasını temenni ederek beyanatına son vermiş ve toplantıya katılan basın temsilcilerine ayrı ayrı teşekkür etmiştir⁶⁵⁴.

1954-1957 yılları arasındaki gelişmelere bakılacak olursa DP ilk iktidarı dönemindeki icraatlarıyla halk tarafından büyük destek görmüş, 1954 Genel Seçimi'nde daha yüksek bir oy oranıyla tekrar iş başına gelmiştir. DP'nin ikinci iktidarı döneminde yönetime yönelik eleştiriler giderek artmıştır. Partinin muhalefette iken şikayet ettiği özgürlüklerin kısıtlandığı söylemi şimdi ise muhalefet kanadından DP'ye karşı eleştiri olarak yöneltilmiştir. Muhalefet, iktidara karşı birleşme eğilimi içerisinde olmuş ancak başarılı olamamıştır. DP'nin erken seçim kararı sonucunda 1957 Genel Seçimi yapılmıştır. Bu dönemde CHP'li Kasım Gülek, DP'li Celal Bayar ve HP'li Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu Samsun'u ziyaret eden önemli isimler arasında yer almıştır.

⁶⁵⁴ *Demokrat Canik*, 2 Şubat 1957, Yıl: 5, Sayı: 1498.

IV. BÖLÜM

1957-1960 YILLARI ARASINDA SAMSUN'DA SİYASİ HAYAT

4.1. 1957 Genel Seçimi ve Samsun

İlk iktidar dönemi sonunda girdiği 1954 seçimlerinde büyük bir zafer elde eden DP ikinci iktidar döneminde çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Ekonomik olarak baş gösteren sıkıntıların yanında DP'nin giderek sertleştiği yönünde eleştiriler de gelmiştir. Bu dönemde dış politikada 'Kıbrıs Sorunu' ana mesele olurken iç politikada ise muhalefet kanadında iktidara karşı bir birleşme eğilimi görülmüştür. Olumsuzlukları bertaraf etmek isteyen DP seçimleri öne almış ve 1957 Genel Seçimi ile halkın hakemliğine başvurulmuştur.

Türkiye'de 1956 yılı boyunca süren bir siyasi belirsizlik ortamı vardı. Ülkedeki popülerliğini kaybetmekte olduğunu düşünen DP ara seçimleri 11 Temmuz'a, yerel seçimleri ise 1 Eylül'e ertelemiştir. DP'nin halka gitme isteksizliğine rağmen yıl sonuna doğru erken genel seçim söylentileri güçlenmiştir. 5 Ocak 1957'de seçim söylentileri iktidar tarafından yalanlansa da hükümetin mayıs ayında tahıl alım fiyatlarını yükselttiğini ilan etmesi 1957'de yapılacak olan genel seçimin ilk işareti sayılmıştır. Hükümetin bu kararı enflasyonu yükseltse de kırsal kesimin oylarını garanti altına alması açısından iyi bir seçim politikası olarak görülmüştür. Kıbrıs konusunda yükselen milliyetçilik dalgası, Sovyetlerin Makarios'u desteklemesi ve Suriye'de solun güçlenmesi DP'nin elini kuvvetlendirmiştir. Çünkü seçim olması durumunda muhalefet dış politika konusunda pasif bir seçim kampanyası benimsemek zorunda kalacaktı. DP 4 Eylül 1957'de genel seçimin 27 Ekim'de yapılacağını açıklasa da gayri resmi bir kampanya yaz boyunca sürmüştü⁶⁵⁵.

⁶⁵⁵ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, Türkçesi: Ahmet Fethi, 3. Baskı, İstanbul 2007, s. 85-86.

1957 Genel Seçimi öncesinde Türkiye'de muhalefet kanadında iktidara karşı bir birleşme eğilimi görülmüştür. Muhalefet TBMM'ye ortak bir gensoru önergesi vermiştir. Önergede hâkim teminatı ve yargı bağımsızlığı hakkında müzakereler açılması istenmiştir. İşbirliği görüşmelerine devam eden muhalefet liderleri Ankara'da bir toplantı yapmışlar⁶⁵⁶ ve alınan kararları bir tebliğle açıklamışlardır. Bu tebliğe göre:

- Muhalefet cephesi kurulacak,
- Yargı bağımsızlığı ve hakim teminatı sağlanacak,
- Anayasa değiştirilecek,
- Nispi seçim usulü ve ispat hakkı kabul edilecek,
- Çift meclis kurulacak,
- Grev hakkı tanınacak,
- Bütün anti demokratik kanunlar kaldırılacaktır⁶⁵⁷.

1957 Genel Seçimi için her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı belirlenmiştir. 1953 nüfus sayımı sonucuna göre belirlenen liste İcra Vekiller Heyeti tarafından kararlaştırılmış ve Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu listeye göre Samsun ilinin çıkaracağı milletvekili sayısının 14 olduğu açıklanmıştır⁶⁵⁸. Seçim öncesinde Samsun'da İl ve İlçe Seçim Kurulları teşekkül etmiştir. Seçim kurulları muhalif ve muvafık partilerin temsilcilerinin katılımıyla oluşmuş ve yeminlerini ederek görevlerine başlamışlardır. Samsun İl ve İlçe Seçim Kurulu şu isimlerden oluşmuştur:

Samsun İl Seçim Kurulu

1. İsmail Hakkı Çağırıkaya (Ağır Ceza Başkanı)
2. Niyazi Hamuloğlu (DP temsilcisi)

⁶⁵⁶ *Tercüman*, 4 Eylül 1957, Yıl: 3, Sayı: 806.

⁶⁵⁷ *Tercüman*, 5 Eylül 1957, Yıl: 3, Sayı: 807.

⁶⁵⁸ *Demokrat Canik*, 1 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1698.

3. Enbiya Kurşunoğlu (DP temsilcisi)
4. Sebahattin Döner (DP temsilcisi)
5. Nihat Akyürek (DP temsilcisi)
6. Ahmet Yücel (DP temsilcisi)
7. Kemal Sezen (CHP temsilcisi)
8. Ali Cüce (CMP temsilcisi)
9. Şevket Kehribar (CMP temsilcisi)
10. Şahap Tuğral (HP temsilcisi)
11. Nuh Akgün (HP temsilcisi)

Samsun İlçe Seçim Kurulu

1. Sebahat Kurtuluş (Asliye 1. Hakimi)
2. Samih Yertut (DP temsilcisi)
3. Safiyeddin Yüce (CHP temsilcisi)
4. Selahattin Çamlıbel (HP temsilcisi)
5. Remzi Baloğlu (HP temsilcisi)
6. Vahaettin Dareude (HP temsilcisi)
7. Mustafa Peker (CMP temsilcisi)⁶⁵⁹.

4.1.1. CHP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

Türkiye'de erken bir genel seçimin yaşandığı 1957 yılına gelindiğinde, muhalefet partileri uzun süredir düzensiz bir şekilde yürüttükleri işbirliği görüşmelerini

⁶⁵⁹ Yeni Selamet, 26 Eylül 1957, Yıl: 47, Sayı: 1301.

tazeleme ihtiyacı hissetmişlerdir. CHP'nin yıllardır dile getirdiği rejim problemine ilişkin görüşlerini diğer muhalefet partileri de paylaşmakta ve çözümün hukuk devleti olmaktan geçtiğine inanmaktaydılar. İttifak görüşmeleri devam ederken 9 Eylül 1957'de CHP'nin 13. Kurultayı toplanmıştır. Kurultayın gündemi ülkedeki siyasi huzursuzluk, seçimler ve muhalefet partilerinin seçim ittifakı görüşmeleridir. Genel Başkan İnönü kurultayın açılışında yaptığı konuşmada amaçlarının insan haklarına dayanan demokratik bir rejim kurmak, iktisadi çöküntüyü doğuran israfı ve hesapsızlığı durdurarak hakiki kalkınmayı sağlamak olduğunu ifade etmiştir⁶⁶⁰. CHP kurultayında diğer partilerle ittifak coşkuyla karşılanmış ancak konu tüzük değişikliğine ve merkeze milletvekili belirleme kontenjanı vermeye gelince iş değişmiştir. İl temsilcileri milletvekili adayı olmayı planladıkları için parti merkezine yetki vermek istememişlerdir. İnönü duruma el koyarak yetki verilmesi konusunda bir konuşma yapmış, konuşmanın ardından tüzük komisyonu durumu yeniden gözden geçirmiştir. Buna göre partiler arası işbirliği yasaklandığı için duruma göre her partinin aday göstereceği iller belirlenecek, diğer partiler o adaylara oy verecektir. DP, muhalefetin işbirliği girişimleri üzerine 11 Eylül'de birkaç maddelik kanun tasarısını meclise sunarak birleşmeyi engellemiştir. Tasarıya göre bir ilde teşkilatı bulunduğu halde seçime katılmayan parti diğer illerde de seçime katılmamış sayılacaktı. Böylece muhalefet arasında işbirliği imkansız hale gelmiştir⁶⁶¹.

1951 yılındaki kurultayda kabul edilen CHP'nin 8. Tüzüğü'nde milletvekili adaylarını belirleme yetkisi tamamen illerdeki yoklama kurullarına bırakılmıştı. Bu yönde bir karar alınmış olsa da 1957 Genel Seçimi'nde bu karara tam olarak uyulmadığı söylenebilir⁶⁶². CHP milletvekili aday listesi yayımlandığında bu listenin % 85'inin teşkilatça gösterilen genç kişilerden oluştuğu görülmüştür. Ortalama yaş 38 olup bunlar arasında 211 hukukçu, 59 doktor, 58 tüccar, 57 çiftçi, 36 mühendis, 30 gazeteci, 21 idareci, 20 sanayici, 18 eğitimci, 12 iktisatçı, 10 maliyeci, 9 işçi, 9 ziraatçı ve 6 eczacı yer almıştır. Listelerde asker adaylara yer verilmemiştir⁶⁶³.

⁶⁶⁰ Fatih Tuğluoğlu, "CHP'nin 14. Kurultayı Ve İlk Hedefler Beyannamesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, Bahar 2017, s. 284-285.

⁶⁶¹ Erdoğan, a.g.e., s. 92.

⁶⁶² Erdoğan, a.g.e., s. 81.

⁶⁶³ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s. 169.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü seçim kampanyasını 21 Eylül'de Malatya'da başlatmış ve ardından 22 Eylül'de Elazığ, 23 Eylül'de Tunceli'de faaliyetlerini sürdürmüştür⁶⁶⁴. CHP'nin propaganda yükünü İsmet İnönü taşımış, seçim kampanyası boyunca 15 il merkezinde ve birçok ilçede konuşma yapmıştır. Konuşmalarında temel konu DP'nin iktidardan düşmesi gerektiği yönünde olmuştur. CHP propagandalarında hakim teminatı, basın hürriyeti ve seçim emniyeti özellikle üzerinde durulan konulardır. Pahalılık da temel propaganda simgelerinden birisi olarak kullanılmıştır. Plansız ekonomi yüzünden paranın değerinin düştüğü, yüksek oranda Amerikan yardımına rağmen israf yüzünden iktisadi bunalıma girildiği savunulmuştur⁶⁶⁵.

10 Ekim 1957'de CHP seçim beyannamesini yayımlamıştır. Beyannamenin birinci kısmında DP İktidarı başladığından beri hürriyetin her geçen gün biraz daha engellendiğinden söz edilmiştir. CHP'nin iktidara gelmesi durumunda vatandaşların yeniden hürriyetlerine kavuşacağına ve nisbi seçim sistemiyle 1958 Mayıs'ında yeniden seçimlere gidileceğine değinilmiştir. Beyannamenin ikinci kısmında ise ülkenin ekonomik kriz içinde olduğu ve bunun nasıl engelleneceği üzerinde durulmuştur. Ayrıca iki meclisli bir sistemin getirileceği ve işçiye grev hakkı tanınacağı vaat edilmiştir⁶⁶⁶.

1957 Genel Seçimi'ne giden süreçte CHP'den Samsun milletvekilliğine adaylıklarını koyanlar şunlardır:

1. Rıza Işıtan (Avukat)
2. İsmail Tarhan (Avukat)
3. Cengiz Rahimoğlu (Avukat)
4. Necdet Cancengiz (Avukat)
5. Cemal Tekay (Avukat)

⁶⁶⁴ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s. 168.

⁶⁶⁵ Alçora, a.g.e., s. 415-417.

⁶⁶⁶ Yakup Kaya, "1957 Genel Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları", *Tarihin Peşinde (Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, Sayı: 20, Yıl 2018, s. 593-594.

6. Hüseyin Berk (Tüccar)
7. Cevat Özlü (Tüccar)
8. Feriha Sezen (Çocuk yuvası sahibi)
9. Turgut Saraçbaşı (Bafra Eski Kaymakamı)
10. Avni Yaman (Doktor)
11. Cemil Şensoy (Çarşamba)
12. Arif Akalın (Terme)
13. Ahmet Akal (Kavak)
14. Mustafa Nalcıoğlu (Ladik)
15. Halit Altan (Havza)
16. İrfan Yankutan (Vezirköprü)
17. Fevzi Geveci (Alaçam)
18. Ahmet Çelebi (Bafra)⁶⁶⁷.

Bu 18 adayın dışında CHP Genel Merkezi de 2 milletvekili adayı belirlemiştir⁶⁶⁸. Genel merkezin belirlediği adaylar Şahap Balcıoğlu ve Galip Kardam olmuştur. CHP'den Samsun'da milletvekilliğine aday gösterilenler 5 Ekim 1957'de resmen açıklanmış ve listedeki isimler radyo ile de duyurulmuştur. CHP'nin Samsun milletvekili adayları şu isimlerden oluşmuştur:

1. Ahmet Akal (Ziraatçi)
2. Arif Akalın (Çiftçi)
3. Halit Altan (Tüccar)

⁶⁶⁷ *Yeni Selamet*, 30 Eylül 1957, Yıl: 47, Sayı: 1304.

⁶⁶⁸ *Yeni Selamet*, 30 Eylül 1957, Yıl: 47, Sayı: 1304.

4. Şahap Balcıoğlu (Gazeteci)
5. Hüseyin Berk (Tüccar)
6. Ahmet Çelebi (Avukat)
7. Fevzi Geveci (Tüccar)
8. Rıza Işıtan (Avukat)
9. Galip Kardam (Mühendis)
10. Mustafa Nalcıoğlu (Tüccar)
11. M. Ertuğrul Saraçbaşı (Eski kaymakam)
12. Cemil Şensoy (Çarşamba Belediye Başkanı)
13. Avni Yaman (Doktor)
14. İrfan Yankutan (Gazete sahibi)⁶⁶⁹.

1957 Genel Seçimi öncesinde CHP'nin 14 Samsun milletvekili adayından 11 tanesi daha önceki 1946, 1950 ve 1954 Genel Seçimlerinde aday gösterilmemişlerdir. Yani CHP Samsun'da yeni yüzlerle 1957 Genel Seçimi'ne gitmiştir. Diğer 3 milletvekilinden Rıza Işıtan 1946, 1950 ve 1954 seçimlerinde aday gösterilmiştir. Hüseyin Berk 1946 ve 1950, Ahmet Akal ise 1954 Genel Seçim'inde aday gösterilmişlerdir.

Samsun milletvekili adaylarını belirleyen CHP seçim çalışmaları kapsamında 10 Ekim 1957'de Çarşamba'da bir miting düzenlemiştir. Mitingde milletvekili adayları Cemil Şensoy ve Şahap Balcıoğlu birer konuşma yapmışlardır. İktidarı şiddetle eleştiren konuşmacılar mitingde bulunan CHP'liler tarafından coşkuyla alkışlanmışlardır. Mitingde Termeli Ömer Hacı da kürsüye gelerek bir şiir okumuş ve topluluk tarafından alkışlanmıştır. CHP'li konuşmacılar partilerinin seçimlerde Türk milletinin güvenine mazhar olması halinde demokratik rejimin sağlanması, iktisadi sıkıntıların giderilmesi ve hukuk devletinin kurulması esaslarına her zaman

⁶⁶⁹ *Hürriyet*, 6 Ekim 1957, Sene: 10, No: 3388.

bağlı kalacağını belirtmişlerdir. CHP'nin ilk adım olarak en geç bir sonraki mayıs ayında nispi temsil sistemine göre teminatlı, serbest ve adil seçimin bütün şartlarını gerçekleştirerek yeni seçime gireceğini ifade etmişlerdir⁶⁷⁰.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 1957 Genel Seçimi öncesinde Samsun'a gelmiştir. 13 Ekim 1957'de akşam saat 19.15'te Samsun'a gelen İnönü kalabalık bir grup tarafından törenle karşılanmış, ardından CHP merkezine geçmiştir. İnönü bir müddet istirahat ettikten sonra CHP milletvekili adaylarından Rıza Işıtan'ın evinde misafir edilmiştir. İsmet İnönü 14 Ekim sabahı parti binasından Cumhuriyet Meydanı'na gelmiş ve burada düzenlenen mitingde katılmıştır⁶⁷¹.

CHP mitinginde ilk konuşmayı Samsun milletvekili adaylarından Şahap Balcıoğlu yapmış ve DP'nin dini politikaya alet ettiğine dair çeşitli örnekler vererek mahalli sıkıntılara temas etmiştir. Alkışlar arasında kürsüye gelen CHP Genel Başkanı İnönü de bir konuşma yapmıştır⁶⁷². İnönü konuşmasında memleketin iktisadi durumu üzerinde kısaca durduktan sonra rejim meselesini ele almıştır. Serbest seçim, denetleme ve bağımsız mahkemeler üzerinde durarak örnekler vermiştir. İmar konusuna da değinen İnönü, bu konudaki eleştirel düşüncelerini açıklamış ve iktidara geldikleri takdirde vatandaşa alenen verdikleri taahhütleri yerine getireceklerini belirtmiştir. Memleketi daha serbest bir rejime kavuşturmak yolunda bütün antidemokratik kanunları kaldırdıktan sonra 6 ay gibi kısa bir zaman içerisinde yeni ve serbest bir seçime gidileceğini temin etmiştir. İnönü, dini siyasete alet etmeye kalkışmanın memleket için çok zararlı neticeler doğuracağını söylemiş ve mitingde yer alanlar tarafından coşkuyla alkışlanmıştır⁶⁷³. Basın hürriyetinin sağlanması gerektiği üzerinde durmuş, DP'yi eleştirerek hayat pahalılığından bahsetmiştir. Türklerin kendi iç meselelerini kendilerinin halledebileceğini ve bunu bütün dünyaya oylarıyla göstereceklerini ifade ederek konuşmasına son vermiştir⁶⁷⁴. CHP Genel Başkanı İnönü 14 Ekim 1957'de saat 17.30'da Ankara'ya gitmek üzere uçakla Samsun'dan ayrılmıştır⁶⁷⁵.

⁶⁷⁰ *Yeni Selamet*, 11 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1314.

⁶⁷¹ *Yeni Selamet*, 15 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1317.

⁶⁷² *Cumhuriyet*, 15 Ekim 1957, Yıl: 33, S. 11932.

⁶⁷³ *Yeni Selamet*, 15 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1317.

⁶⁷⁴ *Ulus*, 15 Ekim 1957, Yıl: 37, No: 12435.

⁶⁷⁵ *Yeni Selamet*, 15 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1317.

4.1.2. DP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

DP genel seçim kararının alınmasının ardından aday yoklamalarını yapmadan önce muhalefetin iş birliği yapmasını engellemek istemiş, bu amaçla seçim kanununda bazı değişiklikler yapmıştır. Parti, Genel Kurul kararına göre seçim beyannamesi yayımlamamıştır. Milletvekili yoklamaları 67 ilden 39'unda yapılmıştır. 28 ilin adaylarını ise Genel Kurul tespit etmiştir. Bu illerin bir kısmı teşkilat içerisinde şiddetli anlaşmazlıklar olduğunu ve bu nedenle yoklama yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Bazı illerin yoklamaları ise partinin yoklamalar sebebiyle küçük düşmesini önlemek düşüncesiyle Genel Kurul tarafından kaldırılmıştır. Çoğu ilde yoklama yapılmadan belirlenen adayların Genel Başkan Menderes ile uyumlu çalışabilme kriterlerine göre seçildiği anlaşılmaktadır⁶⁷⁶. Bu durum DP'nin 1949'da yaptığı İkinci Büyük Kongre'de kabul ettiği tüzükte milletvekili adaylarının 4/5'ini il örgütlerinin, 1/5'ini ise Genel İdare Kurulu'nun tespit edeceği yönündeki hükmün dikkate alınmadığını göstermektedir⁶⁷⁷. DP aday listesi açıklanınca partiden topluca istifalar olmuştur. Bu kişiler özellikle kendi seçim bölgelerinde yoklamayı kazandıkları halde sonradan Menderes tarafından reddedilen kimselerdir. İstifalar en çok Manisa, Afyon, Diyarbakır, Giresun ve Samsun'dadır⁶⁷⁸. Ayrıca seçimlere giden süreçte partinin kurucularından Fuat Köprülü'nün istifası da önem arz etmektedir. DP'nin programından ayrıldığını ve eski kimliğini yitirdiğini öne süren Köprülü, demokrasiye inanmış herkesin Menderes'i devirmek için işbirliği yapmasını bir "vatan borcu" olarak değerlendirmiştir⁶⁷⁹.

DP'nin seçim propagandasını daha önceki seçimlerde olduğu gibi Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes yönetmiştir. Gerek Bayar gerekse Menderes seçim konuşmalarında 1954'teki gibi "Gelişen, Büyüyen Türkiye" söylemini ön plana çıkarmışlardır. Adnan Menderes seçim gezisine 1954 Seçimi'nde olduğu gibi "hayırlı saydığı" Erzurum'dan başlamıştır. Propaganda sürecinde demokrasi, milli irade ve vatanseverlik gibi simgeler DP tarafından sık sık kullanılmıştır. CHP'nin pahalılık

⁶⁷⁶ Kaya, a.g.m., s. 591-592.

⁶⁷⁷ *Demokrat Parti Tüzük ve Program (İkinci Büyük Kongrede kabul edilmiştir)*, Doğu Matbaası, Ankara 1949, s. 15.

⁶⁷⁸ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s. 169. (Samsun'daki istifalarla ilgili yerel basında ve Başbakanlık Cumhuriyet arşivinde herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.).

⁶⁷⁹ Sedef Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, Yaz 2009, s. 129.

yönündeki şikayetlerine fiyatlardaki artışla beraber gelirlerin de yükseldiği şeklinde bir savunma yapılmıştır. Muhalefetin işbirliği girişimi kınanarak diğer muhalefet partileri CHP'nin uydusu olmakla nitelenmiştir⁶⁸⁰.

1957 Genel Seçimi'ne giden süreçte DP kurucularından Fuat Köprülü DP'den istifa etmiş ve bu istifa Samsun basınında da yankı bulmuştur. Samsun'da çıkan Yeni Selamet gazetesinde günlerdir devam eden söylentilerin doğru çıktığı ve Fuat Köprülü'nün DP'den ayrıldığı belirtilmiştir. "DP'nin kurucularından olan ve tam bir bağlılıkla bu ana kadar sadakatle çalışan Fuat Köprülü'nün DP'den istifa edişi büyük bir kayıptır." ifadelerine yer veren gazete, bu istifayı üzüntüyle karşılamayı bir vazife bildiğini aktarmıştır⁶⁸¹.

DP Samsun teşkilatında milletvekilliğine adaylık süreci hareketli geçmiştir. DP'den milletvekilliğine adaylıklarını koyan İl İdare Kurulu üyelerinden Abdullah Keleşoğlu, Rami Ozan Gümüşoğlu, Nuh Akgün ve Azmi Varol görevlerinden istifa etmişlerdir. Hamit Erip Kenber ise DP İl İdare Kurulu üyeliğinde kalmayı tercih ettiğinden milletvekilliği adaylığından çekilmiştir. Boş kalan DP İl İdare Kurulu üyeliklerine yedekte bulunan Cemil Akyürek, Hüseyin Balcı ve Zekai Ögüt getirilmişler, kalan bir üyeliğe ise kimse alınmamıştır. DP İl İdare Kurulu'nun yaptığı ilk toplantıda ittifakla tekrar birinci başkanlığa Nuri Ceritoğlu, ikinci başkanlığa ise Hamit Erip Kenber seçilmişlerdir⁶⁸². Samsun Belediye Başkanı Nüzhet Ulusoy da DP'den milletvekilliğine adaylığını koyacağı için belediye başkanlığı görevinden istifa etmiştir. Yapılan seçim sonucunda belediye başkanlığı görevini vekaleten meclis üyelerinden Muzaffer Uzar'ın yürütmesine karar verilmiştir⁶⁸³. Samsun Belediye Başkanlığı'na seçilen Muzaffer Uzar'ın başkanlığı 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 89. maddesine göre Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı tarafından 9 Aralık 1957'de imzalanarak onaylanmıştır⁶⁸⁴.

⁶⁸⁰ Alçora, a.g.e., s. 422-425.

⁶⁸¹ *Yeni Selamet*, 9 Eylül 1957, Yıl: 47, Sayı: 1286.

⁶⁸² *Yeni Selamet*, 9 Eylül 1957, Yıl: 44, Sayı: 1487-226.

⁶⁸³ *Samsun*, 19 Eylül 1957, Yıl: 11, Sayı: 2552.

⁶⁸⁴ BCA, 030.11.1.267.33.5.

1957 Genel Seçimi için Samsun'da DP'den milletvekilliğine adaylıklarını koyanlar şunlardır:

1. Hamit Erip Kenber (Avukat, DP Samsun İl Başkanı)
2. Nüzhet Ulusoy (Samsun Belediye Başkanı)
3. Hüseyin Lay (Tütün tüccarı)
4. Rafet Rendeci (Avukat)
5. Çetin Silivri (Mülkiye müfettişi)
6. Asaf Varol (Diş tabibi, DP İlçe Başkanı)
7. Naci Berkman (Yüksek mühendis, Eski milletvekili)
8. Mustafa Köksal (Tüccar)
9. Osman Yeniçeri (Nakliyeci)
10. Hami Ökmen (Tüccar)
11. Esat Kitaplıoğlu (Ticaret Odası Başkanı)
12. Şevket Koyuncuoğlu (Deri tüccarı)
13. Hüseyin Bey (Müteahhit)
14. Hüseyin Sabuncu (Tütün tüccarı)
15. Necmi Onursal (Nakliyeci)
16. Fikri Şen (Tütün tüccarı)
17. Bahattin Turan (Çiftçi)
18. Nejat Kitaplı (Çiftçi)
19. Kemal Bey (Tütün tüccarı)

20. Ali Kadayıfçı (Doktor)
21. Kemal Bilginer (Tütün tüccarı)
22. Mehmet Yaşar (Belediye Başkanı)
23. Asaf Saraçoğlu (İl daimi encümen üyesi)
24. Necmettin Doğuyıldızı (Müteahhit)
25. Ala Kiritli (Doktor)
26. Hasan Alişan (Tüccar)
27. Rasim Kafkaslı (Avukat)⁶⁸⁵.

1957 Genel Seçimi'nin yaklaştığı günlerde Samsun DP İkinci İl Başkanı Nüzhet Ulusoy bir basın toplantısı düzenlemiştir. Ulusoy düzenlediği basın toplantısında Samsun'da seçimleri DP'nin kazanacağını belirterek Tevfik İleri hakkında çıkarılan dedikoduların gerçek olmadığını ve İleri'nin DP listesinde ilk şahıs olarak yer alacağını ifade etmiştir. Seçimlerin yaklaşmakta olduğu bu günlerde siyasi partilerin bütün yurttaki şiddetli bir seçim propagandasına girişmiş olduğunu, Samsun'un siyasi çevrelerinde seçimle ilgili faaliyetlerin daha çok kaza ve köylerde yoğunlaştığını dile getirmiştir. Seçimi bütün yurttaki büyük çoğunlukla DP'nin kazanacağını söyleyen Ulusoy, milletvekili sayılarının 1954 Genel Seçimi'ndeki sayıyı aşacağını iddia etmiştir. Samsun'da seçimi DP'nin kazanacağını yenileyen Ulusoy, Tevfik İleri hakkında çıkarılan dedikoduların asılsız olduğunu tekrar belirterek konuşmasına son vermiştir⁶⁸⁶.

DP Samsun milletvekilliği adaylığı için aday yoklaması yapılmıştır. Yapılan yoklama gecenin geç saatlerine kadar sürmüş ve kazananlar şu isimlerden oluşmuştur:

1. Tevfik İleri (Maarif Bakanı) - Samsun
2. Nüzhet Ulusoy (Belediye Başkanı) - Samsun

⁶⁸⁵ *Yeni Selamet*, 26 Eylül 1957, Yıl: 47, Sayı: 1301.

⁶⁸⁶ *Yeni Ses*, 3 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1696.

3. Naci Berkman (Yüksek mühendis) - Samsun
4. Ekrem Anıt (Eski milletvekili) - Çarşamba
5. Ömer Güriş (Eski milletvekili) - Bafra
6. Abdullah Keleşoğlu (Eski milletvekili) - Terme
7. Şükrü Uluçay (Eski milletvekili) - Vezirköprü
8. Ferit Tüzel (Eski milletvekili) - Samsun
9. Hamdi Tekay (Eski milletvekili) - Çarşamba
10. Asaf Saraçoğlu (Encümen üyesi) - Vezirköprü
11. Salim Çonoğlu (Eski milletvekili) - Havza
12. Mehmet Yaşar (Belediye Başkanı) - Kavak⁶⁸⁷.

DP aday yoklamasında kazanan kişiler içerisinde yer alan Kavak Belediye Başkanı Mehmet Yaşar veto edilerek yerine Abdullah Eker alınmıştır. Yoklamada kazanan bu 12 aday dışında 2 adayı da -Bu kişiler Fikri Şen ve Necmettin Doğuyıldızı'dır.- DP Genel Merkezi doğrudan kendisi belirlemiş, DP'nin Samsun milletvekili kesin aday listesi şu isimlerden oluşmuştur⁶⁸⁸:

1. Tevfik İleri (Milli Eğitim Bakanı)
2. H. Şükrü Uluçay (Samsun milletvekili)
3. Nüzhet Ulusoy (Samsun Eski Belediye Başkanı)
4. Naci Berkman (Eski milletvekili)
5. Abdullah Eker (Samsun milletvekili)
6. Abdullah Keleşoğlu (Samsun milletvekili)

⁶⁸⁷ *Yeni Selamet*, 5 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1309.

⁶⁸⁸ *Samsun Postası*, 8 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2255.

7. Ferit Tüzel (Samsun milletvekili)
8. Hamdi Tekay (Samsun milletvekili)
9. Salim Çonoğlu (Samsun milletvekili)
10. Ömer Güriş (Samsun milletvekili)
11. Asaf Saraçoğlu (Genel meclis üyesi)
12. Ekrem Anıt (Samsun milletvekili)
13. Necmettin Doğuyıldızı (Müteahhit)
14. Fikri Şen (Alaçam İlçe Başkanı)⁶⁸⁹.

DP, CHP ve CMP ile aynı gün yani 10 Ekim 1957'de Samsun'un Çarşamba ilçesinde bir miting düzenlemiştir. Mitingde DP Çarşamba İlçe Teşkilatı'ndan Bahaeddin Uzunoğlu, Hüseyin Koldaş ile Ali Erol ardından da DP Samsun milletvekili adaylarından Ekrem Anıt, Nüzhet Ulusoy ve Naci Berkman birer konuşma yapmışlardır. DP'li hatipler genel itibariyle aynı esaslar üzerinde durmuşlardır. Muhalefetin birleşerek DP'yi yıkma niyetinde olduğu fakat bu emellerine asla ulaşamayacakları izah edilmiş, DP'nin ortaya koyduğu eserleriyle vatandaşın huzuruna çıktığı dile getirilmiştir. İktidarda kaldıkları taktirde yarım kalan eserleri tamamladıktan sonra daha birçok yeni eser ortaya koyacaklarını rakamlarla belirtmişlerdir. Muhalefetin ne yaparsa yapsın DP'yi iktidardan indiremeyeceğini, 1950 ve 1954 Seçimlerinde olduğu gibi bu seçimlerde de DP'nin büyük çoğunlukla vatandaşın itimadını kazanacağını ifade etmişlerdir⁶⁹⁰.

DP, Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda Genel Başkanları Adnan Menderes'in de katılımıyla bir miting düzenlemiştir. Afyon'da seçim kampanyasını başlatan DP Genel Başkanı Adnan Menderes 15 Ekim 1957'de Trabzon, Giresun ve Ordu'da konuştuğuktan sonra Samsun'a gelmiş, burada binlerce vatandaşın tezahüratları ile karşılanmıştır⁶⁹¹. 16 Ekim 1957'de saat 11.00'de başlayan DP mitingi saat 13.30'a

⁶⁸⁹ *Samsun Postası*, 8 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2255.

⁶⁹⁰ *Yeni Selamet*, 11 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1314.

⁶⁹¹ *Yeni Ses*, 16 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1707.

kadar devam etmiştir. Omuzlar üzerinde kürsüye getirilen Adnan Menderes ve beraberindekiler bir alkış tufanı ile karşılanmışlardır. Mitingde ilk sözü alan Tevfik İleri bugüne kadar ne yapılmışsa bütün yurdu kapsayacak şekilde yapıldığını, hiçbir yerin hiçbir surette ihmal edilmediğini belirttikten sonra eğitimden, iktisadi kalkınmadan, bayındırlık faaliyetlerinden ve DP'nin prensiplerinden bahsetmiştir. İleri vatandaşın oyunu vereceği zaman elini vicdanına koyması ve ona göre hareket etmesi gerektiğini söyleyerek sözlerine son vermiştir⁶⁹².

DP mitinginde Tevfik İleri'den sonra söz alan Sıtkı Yırcalı aynı konuları tekrarlamıştır. CHP lideri İnönü'nün iki buhrandan bahsettiğini bunlardan birinin rejim buhranı diğerrinin de iktisadi buhran olduğunu belirtmiş, böyle bir buhranın mevcut olmadığını ifade etmiştir. Yırcalı'dan sonra söz alan Maliye Bakanı Hasan Polatkan da mali, iktisadi ve diğerr konulardaki gelişmelerden bahsetmiş, elde edilen başarıları rakamlara dayanan açıklamalarla desteklemiş ve muhalefetin rakamlardan çok ürkütüğünü dile getirmiştir⁶⁹³.

Mitingde son olarak DP Genel Başkanı Adnan Menderes söz almıştır. Menderes CHP'nin takip ettiği gayeye ulaşamayacağını çünkü vatandaşın ortaya konulan eserleri gördüğünü belirtmiştir. Vatandaşın itimadına yeniden mazhar oldukları takdirde önlerindeki 2 yıl zarfında bu zamana kadar yapılan işlerin birkaç misli daha fazlasının yapılacağını ve başlamış olanların tamamlanacağını bildirmiş ve şiddetle alkışlanmışır⁶⁹⁴. Menderes Samsun'u ilgilendiren meselelere temasla tütünlerin değeri pahasına satılması için gereken tedbirlerin alınacağını ve Karadeniz kıyılarında turistik oteller yapılacağını açıklamıştır⁶⁹⁵. Samsunlulara CHP'nin her vatandaşa ev yaptırmayı vaat ettiğini hatırlatmış, CHP'nin 27 yıllık iktidarında kaç kişiye ev yaptırdığını sormuştur. DP iktidarının 7 yıldır bir taraftan Emlak Kredi Bankası vasıtasıyla vatandaşların mesken sahibi olmasına çalıştığını, diğerr yandan da işçi evleri politikasını başarıyla yürüttüğünü ifade etmiştir⁶⁹⁶. Öğleden sonra Et ve Balık Kurumu Tesisi'nin temel atma törenine ve inşaatı bitmiş olan 71 işçi evinin

⁶⁹² *Yeni Selamet*, 17 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1319.

⁶⁹³ *Yeni Selamet*, 17 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1319.

⁶⁹⁴ *Yeni Selamet*, 17 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1319.

⁶⁹⁵ *Milliyet*, 17 Ekim 1957, Yıl: 8.

⁶⁹⁶ *Zafer*, 17 Ekim 1957, Sene: 9, Sayı:2925.

teslim merasimine katılan Başbakan Adnan Menderes ve beraberindekiler Bafra ve Sinop istikametine doğru Samsun'dan ayrılmışlardır⁶⁹⁷.

4.1.3. CMP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmaları ve Samsun'daki Seçim Faaliyetleri

MP'nin 27 Ocak 1954'te dini siyasete alet ettiği gerekçesiyle kapatılmasından sonra 10 Şubat 1954'te Osman Bölükbaşı ve arkadaşları tarafından CMP kurulmuştur⁶⁹⁸. 1957 Genel Seçimi öncesinde CMP'nin Genel Başkanı Osman Bölükbaşı tutuklanmıştır. Muhalefet ve kamuoyundan gelen tepkiler üzerine Bölükbaşı bir ara serbest bırakılsa da aynı gün yeniden tutuklanmıştır. Bu tutuklama kararına muhalefet taraftarı yayın organları sert tepki göstermişlerdir⁶⁹⁹. 1957 Genel Seçimi'nde CMP'nin temel propaganda simgesi "özgürlükler" olmuştur. Partinin Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın cezaevinde oluşu özgürlük söylemlerini daha da somutlaştırmıştır. Partinin en güçlü konuşmacısının olmayışı propagandalarının etkinliğini azaltsa da mitinglerde Bölükbaşı'nın resimleri kürsüye çıkarılmış ve ses kayıt araçlarından sesi dinletilmiştir. Kimi toplantılarda polis Bölükbaşı'nın zincirlere sarılmış resimlerine müdahale etmiş ve bu gibi olaylar CMP'nin özgürlük söyleminin halk üzerindeki etkisini arttırmıştır⁷⁰⁰.

CMP, milletvekili aday listesini 7 Ekim 1957'de yayımlamıştır. Bu listede 177 hukukçu, 124 tüccar, 50 çiftçi, 38 doktor, 16 asker, 14 dişiçi, 12 gazeteci bulunmaktaydı. Adaylar arasında 12 de kadın yer almıştır⁷⁰¹. Parti, seçim beyannamesinde öncelikle özgürlükler üzerinde durarak özgürlüklerin gerçekleşmesi için yasal düzenlemelere gerek duyulduğunu belirtmiştir. Ayrıca seçimlerden sonra kurucu bir meclis oluşturularak yeni bir anayasa hazırlanması gerektiğine değinilmiştir. Yine beyannamede DP'nin muhalefette iken şikayetçi olduğu "anti-demokratik" yasaları kaldırması bir yana, yeni baskı yasaları getirdiğine dikkat çekilerek tek parti idaresine dönüldüğünden şikayet edilmiştir. Seçim konuşmalarında ise parti sözcüleri DP yönetiminin demokrasiden uzaklaşarak diktatörlüğe gittiğini, basın özgürlüğünü sınırladığını, yargıçları emeklilik tehdidi

⁶⁹⁷ *Yeni Selamet*, 17 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1319.

⁶⁹⁸ Ensar Yılmaz, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", s. 542-543.

⁶⁹⁹ Aslan, a.g.e., s. 86.

⁷⁰⁰ Alçora, a.g.e., s. 433.

⁷⁰¹ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, a. g. e., s. 169.

altında tuttuğunu, hırsızların açığa çıkmaması için isbat hakkını tanımadığını yinelemişlerdir⁷⁰².

Samsun'da 1957 Genel Seçimi'nde CHP ve DP dışında CMP de etkinlik göstermiştir. CMP, Samsun milletvekili adaylarını belirlemek için 29 Eylül 1957'de toplanmıştır. 23 adayla girilen yoklamada 7 adayın feragat etmesi sonucunda 16 aday kalmıştır. CMP Genel Merkezi'nin % 40 aday belirleme hakkı olduğu için yoklamada 16 adaydan 8'i seçilmiştir. Yoklamada kazanan kişiler Cemalettin Bulak, Ercüment Basa, Mümtaz Dülgeroğlu, Dr. Abdurrahim Güven, Ali Samangül, Ekrem Sezgin, Bahri Çolakoğlu ve Nurettin Atalay'dır⁷⁰³. Bu 8 ismin dışındaki 6 adayı da parti merkezi belirlemiş ve CMP'nin Yüksek Seçim Kurulu'na bildirdiği Samsun milletvekili adayları şu isimlerden oluşmuştur⁷⁰⁴:

1. Cemalettin Bulak (Avukat, CMP Samsun İl Başkanı)
2. Dr. Bahri Celayir
3. Ercüment Basa (Eczacı)
4. Bahri Çolakoğlu (Avukat)
5. Mümtaz Dülgeroğlu (Eski veteriner)
6. Ali Samangül (Tüccar)
7. O. Hamit Yücel (Diş tabibi)
8. Abdurrahim Güven (Diş tabibi)
9. Nurettin Atalay (Fabrikatör)
10. Bayram Başaran (Müteahhit)
11. Ekrem Sezgin (Mali müşavir)
12. Kudret Kantoğlu (Emekli vali)

⁷⁰² Alçora, a.g.e., s. 433-434.

⁷⁰³ *Samsun*, 30 Eylül 1957, Yıl: 11, Sayı: 2560.

⁷⁰⁴ *Samsun Postası*, 8 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2255.

13. Dr. Muvaffak (Avukat)

14. Sırkı Ataç (Yüksek mühendis)⁷⁰⁵.

Samsun'daki seçim çalışmalarına başlayan CMP 8 Ekim 1957'de Terme ilçesinde bir miting düzenlemiştir. CMP'nin Samsun'da en güçlü olduğu yer olarak gösterilen Terme'deki kalabalık miting zaman zaman heyecanlı olmuştur. Mitingde konuşan milletvekili adayları şiddetli bir şekilde iktidarı eleştirmişlerdir⁷⁰⁶.

10 Ekim 1957'de ise Samsun'un Çarşamba ilçesinde DP ve CHP birer miting yapmış, ardından CMP de bir miting düzenlemiştir. Kimyager Eczacı Ercüment Ekrem Basa hararetli bir şekilde konuşarak iktidara hücum etmiş, Avukat Bahri Çolakoğlu da aynı şekilde iktidara eleştirilerde bulunmuş ve mutlak surette DP'yi yeneceklerini ifade etmiştir⁷⁰⁷.

CMP 10 Ekim 1957'de Çarşamba'dan başka Ladik ve Alaçam'da da birer miting yapmıştır. Ladik'te Dr. Bahri Celayir ile Diş Doktoru Orhan Hamit Yücer, Alaçam'da ise Emekli Veteriner Mümtaz Dülgeroğlu ile Ali Samangül birer konuşma yapmışlardır⁷⁰⁸.

CMP 20 Ekim 1957'de Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda bir miting düzenlemiştir. Mitingde konuşan CMP'nin Samsun milletvekili adayları hem iktidarı hem de diğer muhalefet partilerini eleştirmişlerdir. Milletvekili adaylarından Ercüment Basa konuşmasında CHP'nin köylülerin bankaya olan borçlarını affedeceği vaadini hatırlatarak bu vaadin yalan olduğunu belirtmiştir. CHP'nin bunu milletvekili maaşlarında kesintiye giderek yapacağını söylediğini, kesintinin 6 milyon tutacağını oysa köylünün borcunun 200 milyon olduğunu ifade etmiştir. CHP'nin hesabına göre Ziraat Bankası'nın kapısına kilit vurmak gerektiğini dile getiren Basa, CHP'nin kimin parasını kime bağışladığını sorarak Ziraat Bankası'nın bütün köylünün ve devletin bankası olduğuna değinmiştir⁷⁰⁹. Milletvekili adayı Avukat Cemalettin Bulak ise mitingdeki konuşmasında üç parti ile mücadele etmek zorunda kaldıklarını söylemiştir. HP'nin kuruluşuna temasla HP'nin ispat hakkını bahane edip daha önce

⁷⁰⁵ *Samsun Postası*, 8 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2255

⁷⁰⁶ *Samsun*, 9 Ekim 1957, Yıl: 11, Sayı: 2567.

⁷⁰⁷ *Yeni Selamet*, 11 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1314.

⁷⁰⁸ *Yeni Selamet*, 11 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1314.

⁷⁰⁹ *Demokrat Canik*, 22 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1716.

CMP'nin ileri sürdüğü Anayasa tadilatı, çift meclis ve rejim meselelerini benimseyerek kendilerinden aldıkları ilhamla parti kurduklarını açıklamıştır. CHP'yi de eleştiren Bulak CHP'nin 27 yıllık iktidarını milletin çok iyi anladığını ve tattığını belirtmiş, iktidara geldiği takdirde eski şef sisteminin yeniden doğacağını iddia etmiştir. Türkiye'de mevcut milyonerlerin büyük halk yığınlarını soyarak meydana geldiğine temas etmiş, dış politikadan bahisle komünizmden neden korktuklarını sormuş ve bu korku nedeniyle devletin ağır masrafa girip milleti sefalet içinde bıraktığını ifade etmiştir⁷¹⁰.

4.1.4. HP'nin 1957 Genel Seçimi Çalışmalarına Başlaması

Basına ispat hakkı istedikleri için Ekim 1955'te DP'den ihraç edilen milletvekilleri 19 Kasım 1955'te HP'yi kurmuşlardır⁷¹¹. 1957 Genel Seçimi öncesinde muhalefet partileri arasındaki işbirliği çalışmaları sonuçsuz kalınca HP seçim çalışmalarına başlamıştır. Seçim tarihinin erkene alınmış olması teşkilatlanma çalışmalarını tüm ülkede tamamlayamamış olan HP için olumsuz bir durum olmuştur. Parti, seçimlere 56 ilde 550 adayla katılacağını açıklamış; Ağrı, Van, Mardin, Maraş, Sivas, Bolu, Sinop, Tekirdağ, Kırşehir ve Nevşehir'de aday göstermeyerek bu illerde seçime girmeme kararı almıştır. HP ilk büyük mitingini 14 Ekim 1957'de İstanbul'da gerçekleştirmiştir. Mitingde konuşan Feridun Ergin işçi ücretlerinin fiyatlara göre ayarlanması gerektiğini belirterek ülkenin iktisadi kriz içinde olduğuna değinmiştir⁷¹². HP Tüzüğü'nde milletvekili adaylarının 1/5'nin Genel İdare Kurulu tarafından, 4/5'inin illerde yapılacak yoklama sonucunda belirleneceği hükmü yer almıştır⁷¹³. HP'nin milletvekili aday listesinde 137 hukukçu, 92 tüccar, 80 ziraatçi, 40 doktor, 23 gazeteci ve 8 asker vb. yer almıştır. Adayların % 70'i ilk kez siyasete atılan kişilerden oluşmuştur⁷¹⁴.

HP 18 Ekim 1957'de seçim beyannamesini yayımlamıştır. Beyannamede şöyle denilmiştir: "Vatandaşların tabi hak ve hürriyetlerine el uzatanlar için hesap günü gelecektir. Mazideki hataları ile veya vaat ve taahhütlerini ihlal suçları ile

⁷¹⁰ *Demokrat Canik*, 22 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1716.

⁷¹¹ Eroğlu, a.g.e., s. 170-173.

⁷¹² Diren Çakmak, "Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Kış 2008, s. 179-180.

⁷¹³ *Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı*, Örnek Matbaası, Ankara 1956, s. 54.

⁷¹⁴ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s. 169.

suçlandırılmayacak genç, dinç ve idealist bir parti hüviyeti ile HP, Türk Milleti'nin huzuruna çıkmaktadır." HP'nin iktidara gelmesi halinde gerçekleştireceği icraatların sıralandığı beyanname, "Hürriyet Andı" ile son bulmuştur⁷¹⁵. HP'nin seçim beyannamesinin içerik bakımından diğer muhalefet partilerin bildirilerinden pek farklı olmadığı görülmüştür. DP yöneticilerinin tutumları eleştirilmiş ve DP'nin "hürriyeti tahribe karar vermiş bir zümre" tarafından yönetildiği ileri sürülmüştür. DP yönetiminin demokrasiye karşı olduğundan şikayet edilerek DP'ye oy verilmesi halinde milletin kendi iradesiyle totaliter bir rejimi seçmiş olacağı dile getirilmiştir⁷¹⁶.

HP, DP'yi diktatörlükle itham ederek "Adı Demokrat; Bayrağı İstibdat, Korkusu Hakikat, Sonu Milletten Tokat." şeklindeki afişleri propaganda aracı olarak kullanmıştır. Genel Başkan Karaosmanoğlu ise "Aziz Türk milleti! Sana demokrasi ve hürriyet nizamı vaat ettiği için iş başına getirdiğin DP artık demokrasinin ve teşrii murakabenin tam inkarcısı olarak karşındadır." diyerek milletin iradesiyle iktidar olan DP'nin sözünde durmadığını belirtmiştir⁷¹⁷.

1957 Genel Seçimi'nde Samsun'da faaliyet gösteren partilerden birisi de HP olmuştur. HP Samsun'da seçime yönelik hazırlıklara 1957 yılının ilk yarısında başlamıştır. HP'nin Genel İdare Kurulu Yüksek Heyet Divanı üyelerinden Emrullah Nutku, Mart 1957'de Samsun'a gelmiş ve birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Nutku'nun Samsun'daki çalışmalarının bazı DP'lilerin HP'ye geçişini sağladığı iddia edilmiştir. Belediye meclis üyelerinden Ali Altıntaş ve Haydar Gönüldaş daha önce DP'den istifa etmişler ve bu kararlarından vazgeçip istifalarını geri almışlardır. DP'nin Samsun'daki teşkilatı istifaların geri alınmasını kabul etmemiş ve bu gelişme üzerine Ali Altıntaş ve Haydar Gönüldaş HP'ye katılmışlardır. Bu katılımın ardından Yeni Mahalle ve Kılıçdede Mahallesi'nde ocak binalarını kiralayıp HP'li olarak faaliyete başlamışlardır. 1950 seçimlerinde DP Samsun İl Başkanı olan ve daha önce DP'den çıkarılan Yusuf İzzettin Kefeli de HP'ye katılmıştır⁷¹⁸.

⁷¹⁵ Çakmak, a.g.m., s. 180.

⁷¹⁶ Alçora, a.g.e., s. 435-436.

⁷¹⁷ Özküçük, a.g.m., s. 110.

⁷¹⁸ *Demokrat Canik*, 15 Mart 1957, Yıl: 5, Sayı: 1533.

Samsun'da DP'den HP'ye geçişler DP cephesinde tepki çekmiş ve Samsun'da çıkan Demokrat Canik gazetesinde "Böyle giderse daha çok kimler ve kimseler gidecek; bize ise yalnız birbirimizi yemek kalacaktır." sözleri yer almıştır. Yine Demokrat Canik gazetesi tarafından HP'nin Samsun'un Bafra, Çarşamba, Terme, Ladik, Havza, Vezirköprü ve Alaçam ilçelerinde de teşkilatlarını kurmak için müteşebbis heyetlerini hazırlamış olduğu ifade edilmiştir. Samsun'daki faaliyetlerinden sonra HP'li Emrullah Nutku deniz yoluyla Trabzon'a hareket etmiştir⁷¹⁹.

HP seçimler öncesinde Samsun'daki milletvekili adaylarını 29 Eylül 1957'de belirlemiştir. Samsun'da yapılan HP aday yoklamasında 15 adaydan 12'si yoklamayı kazanmış ve geriye kalan 2 aday da HP Genel Merkezi tarafından seçilmiştir⁷²⁰. Yoklamada kazanan kişiler Nurettin Ceritoğlu, Hikmet Arslan, Halet Onay, Ali Kerim Çörtük, Cemalettin Danışman, Vahdettin Darendе, Nesip Yetkin, Sami Demirtürk, Remzi Şahin, Mahmut Gür, A. Abdullah Sezgin ve Ali Bakan olmuşlardır⁷²¹. Bu 12 ismin dışında 2 adayı da HP Genel Merkezi belirlemiş ve HP'nin Yüksek Seçim Kurulu'na bildirdiği Samsun milletvekili adayları şu isimlerden oluşmuştur⁷²²:

1. Nesip Yetkin (Yüksek mühendis)
2. Nurettin Ceritoğlu (Fabrikatör, Samsun HP İl Başkanı)
3. Dr. Halet Onay (Dahiliye mütehassısı)
4. Dr. Hikmet Arslan (Dahiliye mütehassısı)
5. Remzi Şahin (Tütün tüccarı)
6. Ali Kerim Çörtük (Tütün tüccarı)
7. Cemalettin Danışman (Avukat)
8. Sami Demirtürk (Çiftçi, Terme HP İlçe Başkanı)

⁷¹⁹ *Demokrat Canik*, 15 Mart 1957, Yıl: 5, Sayı: 1533.

⁷²⁰ *Samsun*, 30 Eylül 1957, Yıl: 11, Sayı: 2560.

⁷²¹ *Yeni Selamet*, 1 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1487-1305.

⁷²² *Samsun Postası*, 8 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2255.

9. Vahdettin Darende (HP Samsun Merkez İlçe Başkanı)

10. Mahmut Gür (Muhasip)

11. Ali Bakan (Sinemacı)

12. Faruk Tümerkan (Yüksek mühendis)

13. Ali Abdullah Sezgin (Samsun HP İl Başkanı)

14. Vehbi Kabakoğlu (Öğretmen)⁷²³.

HP seçim çalışmaları kapsamında 17 Ekim 1957'de Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda bir miting düzenlemiştir. Mitingde HP'nin Samsun milletvekili adayları konuşma yapmışlardır. İlk konuşmayı DP'nin eski HP'nin ise yeni Samsun İl Başkanı olan Nurettin Ceritoğlu gerçekleştirmiştir⁷²⁴. HP'nin doğuşundan ve amaçlarından bahseden Ceritoğlu daha sonra DP iktidarının icraatlarını eleştirmiştir. Ceritoğlu'ndan sonra konuşan Faruk Tümerkan siyasete girmek istemediğini ancak son zamanlarda memleketin içine girdiği buhran nedeniyle daha fazla bekleyemediğini ifade etmiştir. İyi niyetlerle iş başına gelen şahısların etrafında toplanan dalkavukların bu kişileri yanlış yönlendirdiğini belirten Tümerkan, bu nedenle ülkede dikta yönetiminin oluştuğunu söylemiştir. Ülkedeki partilerin bir doktrin partisi olmadığını, bunların hala hürriyet ve demokrasiyi meydana getirmek için çalıştığını örneklerle anlatmıştır. Halkın parti taassubuna kapılmadan memleket ve millet için hayırlı olan muhalefet partisine oy vermesi gerektiğine değinmiştir⁷²⁵. Faruk Tümerkan'dan sonra kürsüye gelen Nesip Yetkin ülkede işlerin iyi gitmemesinin en büyük sebebi olarak hürriyetsizliği göstermiştir. Faruk Tabakoğlu ve Avukat İhsan Saraçlar'ın konuşmalarından sonra miting sona ermiştir⁷²⁶.

4.1.5. 1957 Genel Seçimi Sonuçları ve Samsun Sonucu

1957 Genel Seçimi öncesinde Samsun Emniyet Müdürü seçim hazırlıklarının hareketli olduğunu ancak birtakım olaylara yol açmak ihtimalini gösterir mahiyette

⁷²³ *Samsun Postası*, 8 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2255.

⁷²⁴ *Demokrat Canik*, 19 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1714.

⁷²⁵ *Samsun Postası*, 18 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2264.

⁷²⁶ *Samsun Postası*, 18 Ekim 1957, Yıl: 7, Sayı: 2264.

olmadığını belirtmiştir. Seçim çalışmaları esnasında tek vaka kaydedilmeyen yerin Samsun olduğunu ifade etmiştir⁷²⁷. HP 530 adayla yalnız 56 ilde seçime girerken CMP bütün iller için aday göstermiş, DP ise mevcut 124 milletvekilini listeye almamıştır⁷²⁸.

1957 Genel Seçimi'nde 12.224.528 seçmen yer alırken bu seçmenlerin 9.405.796'sı sandığa gitmiş ve seçime katılım oranı % 76,94 olmuştur. Seçimde partilerin aldıkları oy miktarları ve oy oranları şu şekildedir⁷²⁹:

DP : 4.573.098 - % 48,62

CHP : 3.889.297 - % 41,35

CMP : 614.198 - % 6,53

HP : 326.381 - % 3,47

Bağımsızlar: 1.881 - % 0,02

Vatan Partisi (VP): 941 - % 0,01

Bu sonuçlardan sonra 610 milletvekilliğinin 424'ünü DP, 178'ini CHP, 4'ünü CMP, 4'ünü de HP kazanmıştır⁷³⁰. DP 44 ilde tamamen, 3 ilde kısmen; CHP 18 ilde tamamen, 3 ilde kısmen; HP ve CMP ise 1'er ilde tamamen seçimi kazanmışlardır. DP ile CHP'nin müşterek kazandıkları iller Bingöl, Muş ve Niğde olmuştur. Bingöl'de DP 2, CHP 1; Muş'ta DP 3, CHP 1; Niğde'de DP 1, CHP 6 milletvekili çıkarmıştır⁷³¹. HP Burdur'da, CMP Kırşehir'de 4'er milletvekilliğinin tamamını kazanmışlardır⁷³². 1950, 1954 ve 1957 Genel Seçimi sonuçları karşılaştırılacak olursa⁷³³:

⁷²⁷ *Tercüman*, 5 Eylül 1957, Yıl: 3, Sayı: 807.

⁷²⁸ *Cumhuriyet*, 8 Ekim 1957, Yıl: 33, Sayı: 11925.

⁷²⁹ BCA, 010.09.459.1330.6.

⁷³⁰ BCA, 010.09.459.1330.6.

⁷³¹ BCA, 030.01.52.312.1.

⁷³² BCA, 030.01.52.312.4.

⁷³³ BCA, 010.09.459.1330.6.

Tablo 4.1. 1950, 1954 ve 1957 Seçimlerinin Karşılaştırılması

	1950	1954	1957
Seçmen Sayısı	8.905.743	10.262.063	12.224.528
Kullanılan Oy	7.953.085	9.095.617	9.405.796
Katılım Oranı	% 89,30	% 88,63	% 76,94
DP	4.391.694	5.313.659	4.573.098
CHP	3.148.626	3.193.471	3.889.297
CMP	268.228	480.249	614.198
HP			326.381
KP		50.935	
İP		910	
VP			941
Bağımsızlar	44.537	56.393	1881 ⁷³⁴ .

1950 Genel Seçimi'nden 1957 Genel Seçimi'ne uzanan 7 yıllık dönemde seçmen sayısında % 50'ye yakın bir artış görülürken sandığa giden seçmen oranında düşüş görülmüştür. 3 genel seçimde de ana aktörler DP ve CHP olmuş, DP 1957 Genel Seçimi'nde güç kaybetmiş olsa da tek başına iktidarını korumuştur. CHP cephesinde ise kemikleşmiş bir oy potansiyelinin varlığı dikkat çekmiştir.

Samsun'da 1957 Genel Seçimi sonuçları açıklanmaya başlandığında DP seçimi az bir farkla kazandığını ileri sürmüştür. CHP'liler ise Samsun'da başa baş; ilçelerde ise Alaçam, Terme, Kavak, Ladik ve Havza'da önde olduklarını ve merkezden sonuçları gelmeyen 50 sandığın da tasnif edilmesi halinde kazanma ihtimallerinden kuvvetle bahsetmişlerdir ⁷³⁵ . 1957 Genel Seçimi sonucunda Samsun'da DP oyların

⁷³⁴ BCA, 010.09.459.1330.6.

⁷³⁵ *Yeni Selamet*, 28 Ekim 1957, Yıl: 47, Sayı: 1326.

102.213'ünü alarak % 48,3'lük, CHP 94.774'ünü alarak % 44,7'lik, CMP 10.452'sini alarak % 4,9'luk ve HP ise 4.431'ini alarak % 2,1'lik bir orana sahip olmuştur⁷³⁶. Bu sonuçlara göre Samsun'da 14 milletvekilliğinin tamamını DP kazanmıştır⁷³⁷. DP adayları Tefvik İleri, Naci Berkman, Nüzhet Ulusoy, H. Şükrü Uluçay, Ekrem Anıt, Abdullah Eker, Hamdi Tekay, Ferit Tüzel, Ömer Güriş, Abdullah Keleşoğlu, Fikri Şen, Salim Çonoğlu, Asaf Saraçoğlu ve Necmettin Doğuyıldızı Samsun milletvekili seçilmişlerdir⁷³⁸. H. Şükrü Uluçay, Tefvik İleri ve Ferit Tüzel 1950 ve 1954 seçimlerinden sonra 1957 seçimlerinde de milletvekili seçilmişlerdir. Bu isimler DP'nin on yıllık iktidarı boyunca TBMM'de Samsun'u temsil etmişlerdir.

1957 Genel Seçimi'nden iki gün sonra 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı gecesi Alaçam'da bazı hadiseler meydana gelmiştir. Alaçam Kaymakamı Emir Hüseyin Köseoğlu yaşananların sebebi olarak CHP mensuplarını gösterirken CHP'lilerin DP binasına hücum ettiğini belirtmiş, binanın birkaç camının kırıldığını, DP'den bazı şahısların dövüldüğünü bildirmiştir. Kaymakam Köseoğlu DP'lilerin DP binası önünde toplandığını ve davul çalarak bayramı kutladığını, CHP'lilerin ise düzenledikleri fener alayı ile DP binası önünden geçtiğini söyleyerek bayram akşamı olması nedeniyle her iki taraftan da alkol almış bir hayli insanın mevcut olduğunu ifade etmiştir. Köseoğlu olay yerine gittiğinde havanın çok gergin olduğunu, DP milletvekili Fikri Şen'in de yardımıyla bir saat içinde duruma hakim olduklarını açıklamış ve CHP Alaçam İlçe Başkanı Fevzi Geveci ve 73 arkadaşı hakkında zabıta tarafından tahkikata başlandığına değinmiştir. Tanzim edilen evrakın suçüstü hükümlerine göre ertesi gün savcılığa tevdi edildiğini, işlenen suçun toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanuna muhalefet ve bayrağa hakaret olduğunu dile getirmiştir⁷³⁹.

Kaymakam Köseoğlu Alaçam savcılığı tarafından suçlular hakkında 31 Ekim 1957'de Alaçam Asliye Ceza Mahkemesi'nde amme davası açıldığını belirtmiştir. Suçluların DP'nin iktidarda kalışını protesto etmek amacıyla ve Cumhuriyet

⁷³⁶ Erol Tuncer, *1957 Seçimleri*, TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı), 1. Baskı, Ankara 2012, s. 206.

⁷³⁷ BCA, 030.01.52.312.1.

⁷³⁸ *Demokrat Canik*, 29 Ekim 1957, Yıl: 6, Sayı: 1722.

⁷³⁹ BCA, 010.09.472.1364.3.

Bayramı'nda fener alayı bahanesiyle topluca İsmet Paşa lehine tezahüratlarda bulunarak hadise çıkarmaya çalıştıklarını aktarmıştır. Bu maksatla suçluların DP binası önünden birkaç kez geçtiklerini söylemiştir. CHP'lilerin orada gördükleri DP'lilerin üzerine topluca saldırdıklarını ve DP binasının çatısına çıkarak camları kırdıklarını dile getirmiştir. Şeref Aykaç ve üç arkadaşının parti binasında asılı olan Türk bayrağını yere düşürüp yırtılmasına sebebiyet verdiklerini ifade etmiştir. Adı geçen 74 suçlu hakkında bahsedilen suçlardan dolayı takibat yapılması ve suçluların cezalandırılmasının istendiğine temas eden Kaymakam Köseoğlu, Alaçam Asliye Ceza Hakimi'nin davayı reddetmesi üzerine davanın Bafra Asliye Ceza Mahkemesi'ne nakledildiğini açıklamıştır. Kaymakam Köseoğlu Bafra'da görülen dava sonucunda 74 kişinin delil yetersizliğinden beraat ettiğini bildirmiştir⁷⁴⁰.

XI. Dönem TBMM'nin 1. yasama yılında Samsun milletvekilleri Abdullah Keleşoğlu 372 oyla Adliye Komisyonu'na, Nüzhet Ulusoy 376 oyla Arzuhal Komisyonu'na, Ömer Güriş ve Fikri Şen 377'şer oyla Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu'na, Asaf Saraçoğlu ve Şükrü Uluçay 377'şer oyla Maliye Komisyonu'na, Ferit Tüzel 374 oyla Meclis Hesaplarının Tetkiki Komisyonu'na, Naci Berkman ve Necmettin Doğuyıldızı 367'şer oyla Nafia Komisyonu'na, Salim Çonoğlu 369 oyla Ticaret Komisyonu'na, Abdullah Eker ve Hamdi Tekay ise 373'er oyla Ziraat Komisyonu'na seçilmişlerdir⁷⁴¹.

Adnan Menderes'in kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin 23. Hükümeti'nde Samsun milletvekili Tefik İleri Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev almıştır⁷⁴². Tefik İleri bu görevde iki ay kadar kalmıştır. Çünkü istifa eden Milli Savunma Bakanı Sami Ergin'in yerine Nafia Bakanı Ethem Menderes ve Nafia Bakanlığı'na da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Tefik İleri tayin edilmiştir⁷⁴³.

2. yasama yılında Abdullah Keleşoğlu 345 oyla TBMM Riyaset Divanı Katipliği'ne seçilmiştir⁷⁴⁴. Yine 2. yasama yılında Nüzhet Ulusoy 353 oyla Arzuhal Komisyonu'na, Ekrem Anıt 353, Nüzhet Ulusoy ise 351 oyla Dahiliye

⁷⁴⁰ BCA, 010.09.472.1364.3.

⁷⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 5. Birleşim, s. 29-38.

⁷⁴² TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 7. Birleşim, s. 42.

⁷⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 1. Yasama Yılı, 1. Cilt Fihristi, 27. Birleşim, s. 499.

⁷⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 5. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 18.

Komisyonu'na, Ömer Güriş ve Fikri Şen 354'er oyla Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu'na, Ekrem Anıt 355 oyla İmar ve İskan Komisyonu'na, Asaf Saraçoğlu ve Şükrü Uluçay 353'er oyla Maliye Komisyonu'na, Ferit Tüzel 357 oyla Meclis Hesaplarının Tetkiki Komisyonu'na, Naci Berkman ve Necmettin Doğuyıldızı 366'şar oyla Nafia Komisyonu'na, Salim Çonoğlu 354 oyla Ticaret Komisyonu'na, Abdullah Eker ve Hamdi Tekay ise 353'er oyla Ziraat Komisyonu'na getirilmişlerdir⁷⁴⁵.

3. yasama yılında Abdullah Keleşoğlu 313 oyla TBMM Riyaset Divanı Katipliği'ne, Ekrem Anıt ise 311 oyla TBMM İdare Amirliği'ne seçilmişlerdir⁷⁴⁶. Yine 3. yasama yılında Nüzhet Ulusoy 325 oyla Arzuhal Komisyonu'na ve 299 oyla Dahiliye Komisyonu'na, Ömer Güriş ve Fikri Şen 296'şar oyla Gümrük ve İnhisarlar Komisyonu'na, Asaf Saraçoğlu 313 ve Ferit Tüzel ile Şükrü Uluçay 314'er oyla Maliye Komisyonu'na, Naci Berkman ve Necmettin Doğuyıldızı 304'er oyla Nafia Komisyonu'na, Salim Çonoğlu 302 oyla Ticaret Komisyonu'na, Abdullah Eker ve Hamdi Tekay ise 305'er oyla Ziraat Komisyonu'na seçilmişlerdir⁷⁴⁷.

4.2. Cumhurbaşkanı, Siyasi Parti Başkanları ve Temsilcilerinin 1957 Sonrası Samsun Ziyaretleri

1957'den sonra birçok siyasi kimlik Samsun'u ziyaret etmiştir. CHP Genel Merkez Temsilcisi Dr. Şevket Köksal, Nafia Bakanı Tevfik İleri ve CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek bu dönemde Samsun'u ziyaret eden önemli isimler arasında yer almışlardır.

4.2.1. CHP Genel Merkez Temsilcisi Dr. Şevket Köksal'ın 21 Nisan 1959 Tarihli Samsun Ziyareti

Samsun CHP genel merkez temsilcisi ve Ordu milletvekili olan Dr. Şevket Köksal 21 Nisan 1959'da Samsun'a gelmiştir. Dr. Şevket Köksal Samsun'da İl ve Merkez İlçe İdare Kurulları ile görüşmüştür. Ardından beraberinde İl Başkanı Rıza Işıtan, İl İdare Kurulu üyelerinden Ömer Erdem, Şahap Ercan, İrfan Yankutan ve il Danışma Kurulu Başkanı Nuri Ceritoğlu olduğu halde Vezirköprü, Havza, Ladik ve Kavak ilçelerine

⁷⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 2. Yasama Yılı, 5. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 36-45.

⁷⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 3. Yasama Yılı, 10. Cilt Fihristi, 1. Birleşim, s. 17.

⁷⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 3. Yasama Yılı, 10. Cilt Fihristi, 2. Birleşim, s. 30-39.

giderek buradaki parti çalışmaları ile meşgul olmuş ve İlçe İdare Kurulu üyeleriyle görüşmüştür. Köksal bu görüşmeden sonra Çarşamba, Terme, Bafra ve Alaçam'ı ziyaret etmiştir⁷⁴⁸. Ziyaretlerinin ardından 26 Nisan 1959'da Samsun CHP ilçe başkanı, üyeleri ve İl İdare Kurulu ile müşterek bir toplantı yapmıştır. Dr. Şevket Köksal'ın başkanlığında gerçekleştirilen toplantıya İl İdare Kurulu, Havza, Çarşamba, Terme, Vezirköprü, Bafra, Alaçam, Kavak, Ladik ilçe başkanları ve İdare Kurulu üyeleri, gençlik kolu başkanları, il danışma kurulu ile ilçeler danışma kurulu başkan ve üyeleri katılmıştır. Saat 10.00'da başlayan toplantı kesintisiz 6 saat devam etmiştir. Toplantıda parti içi meseleler ve parti faaliyetleri görüşülmüş, bir çalışma programı yapılmıştır⁷⁴⁹.

CHP'nin Samsun bünyesindeki çalışmalarını verimli bir şekilde yürütmek amacıyla Dr. Şevket Köksal'ın temasları ve İl İdare Kurulu, Merkez İlçe İdare Kurulu, danışma kurulları ve partililerin tasvibi ile merkez bucak teşkilatı kurulmuştur. Yeni kurulan Samsun CHP Merkez Bucak Başkanlığı'na Nuri Ceritoğlu, İdare Kurulu üyeliklerine ise Nuh Akgün, Avukat İsmet Katar, Avukat Nizamettin Atlı, Tüccar Ali Bakan, Nejat Arat ve Turgut Ertem getirilmişlerdir. Merkez bucak teşkilatının kurulmasından sonra CHP teşkilatında sistemli bir faaliyet göze çarpmıştır. Dr. Şevket Köksal İl İdare Kurulu ile sürekli ilçelere gitmiş ve buradaki çalışmalara bizzat katılmıştır⁷⁵⁰.

4.2.2. Nafia Bakanı Tefik İleri'nin 18 Mayıs 1959 Tarihli Samsun Ziyareti

Samsun milletvekili ve Nafia Bakanı olan Tefik İleri incelemelerde ve halkla temaslarda bulunmak üzere 18 Mayıs 1959'da Samsun'a gelmiştir. Nafia işleri üzerine incelemelerde bulunan İleri, Samsun Valisi Alaiddin Eriş'in inşa ettirmek istediği talebe yurdu üzerinde tetkikler yapmıştır⁷⁵¹. Bakan İleri, Samsun'da düzenlenen 19 Mayıs kutlamalarına katılmıştır. Samsun'da 1959 yılının 19 Mayıs kutlamaları program gereğince sabah saat 09.00'da başlamış ve çok görkemli olmuştur. Samsun iskelesinde Atatürk'ü temsil eden ve maharetle yapılmış olan levha izcilerin ellerinde, önde bando, arkada Nafia Bakanı Tefik İleri, Samsun Valisi Alaiddin

⁷⁴⁸ *Samsun*, 23 Nisan 1959, Yıl: 12, Sayı: 3041.

⁷⁴⁹ *Samsun*, 28 Nisan 1959, Yıl: 12, Sayı: 3045.

⁷⁵⁰ *Samsun*, 7 Mayıs 1959, Yıl: 12, Sayı: 3053.

⁷⁵¹ *Yeni Selamet*, 20 Mayıs 1959, Yıl: 48, Sayı: 1487-1806.

Eriş, erkanı mülkiye, askeriye, basın temsilcileri ile çok yoğun bir halk kitlesi olduğu halde Atatürk'ün ilk ikamet ettiği eve getirilmiş ve konuşmalardan sonra törene son verilmiştir⁷⁵².

Saat 10.45'te Samsun Stadyumu'nda gösteriler başlamış ve ardından konuşmalar yapılmıştır. Mikrofon başına ilk olarak Samsun Valisi Alaiddin Eriş gelmiş ve kutsal bir bayramı kutlamak üzere toplanmış bulduklarını belirterek 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan kalkan köhne Bandırma Vapuru'nun Büyük Kurtarıcı'yı Karadeniz'in haşin dalgaları arasında çalkaladığını ifade etmiştir. Atatürk'ün Bandırma Vapuru ile gelirken zihninde atılacağı savaşın zorluğunu düşündüğünü, çelik azminin, kudretli metanetinin bütün bu engelleri yenebileceğini katıyetle kararlaştırdığını ve planlarını hazırladığını dile getirmiştir. Atatürk'ün Samsun'a ayak basar basmaz planlarını uygulamaya başladığına, İstanbul'a dirsek çevirerek önüne çıkan engelleri kuvvetli iradesiyle bertaraf ettiğine değinmiştir. İç Anadolu'da başlayan muhalefetin amansızca bastırıldığından, Milli Mücadele aşkının ortaya çıktığından bahseden Samsun valisi, her taraftan sarılan vatanın bir hamlede düşmandan temizlendiğini, Ankara eteklerine kadar gelen düşmanın Atatürk'ün emriyle denize döküldüğünü ve bu sayede istiklale ulaşıldığını söylemiştir⁷⁵³.

Samsun Valisi Alaiddin Eriş'in konuşmasından sonra Samsun milletvekili ve Nafia Bakanı olan Tevfik İleri de bir konuşma yapmıştır. İleri, bu mutlu diyarda Samsunlularla bu kutsal bayramı kutlamak şerefine ulaştığı için sonsuz bir zevk içinde olduğunu belirterek konuşmasına başlamış, Atatürk'ün bu memlekete bağışladığı nimetleri birer birer saymayacağını çünkü bunları herkesin bildiğini ifade etmiştir. "Sadece Atatürkçüyüm, Atatürk'ü severim." demenin yeterli olmadığını, onun izinde yürümenin, emanetlerini hassasiyetle korumanın şart olduğunu ve bu büyük armağanı gelecek nesillere aktarmanın başta gelen görevlerden olduğunu dile getirmiştir. İleri, gülistan vatanı bayındır hale getirmek ve imar hamleleri ile süslemek görevini bir an ihmal etmenin Atatürk'e olan sevgiyi zedeleyeceğinden bahsetmiştir. Osmanlı zamanında çok galibiyetler kazanıldığını, dünyanın bir ucundan öbür ucuna çok memleketler zapt edildiğini, medeniyetin bütün dünyaya yayıldığını fakat zamanla bunların kaybedildiğini anlatmış, bütün memleketin elden

⁷⁵² *Yeni Selamet*, 21 Mayıs 1959, Yıl: 48, Sayı: 1487-1807.

⁷⁵³ *Yeni Selamet*, 21 Mayıs 1959, Yıl: 48, Sayı: 1487-1807.

gitmesi tehlikesi ile karşı karşıya kalındığını söylemiştir. Böyle bir anda Atatürk'ün imdada yetiştiğini ve memleketi istiklaline kavuşturduğunu, şimdi milletin görevinin onun kendine emanet ettiği bu vatani hızlı hamlelerle imara kavuşturmak olduğunu ifade etmiştir. Tevfik İleri konuşmasının sonunda gençlere seslenerek gençlerin diploma almak için değil bu vatana faydalı birer birey olmak için çalışmalarını gerektiğine değinmiştir. Vatanın gençlerle iftihar ettiğine işaret eden İleri, gördükleri bu çelik varlığın payidar olması temennisinde bulunmuş ve şiddetli bir şekilde alkışlanmıştır⁷⁵⁴.

Tevfik İleri'nin konuşmasının ardından bir erkek ve bir kız öğrenci heyecanlı birer konuşma yapmıştır. Öğrencilerin jimnastik gösterileri, askerlerin yaptıkları gösteriler ve tatbikatlardan sonra törene son verilmiştir⁷⁵⁵.

4.2.3. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in 9 Ağustos 1959 Tarihli Samsun Ziyareti

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek yanında bazı milletvekilleriyle 9 Ağustos 1959'da Samsun'a gelmiş ve Ordu vapurunda CHP'liler tarafından karşılanmışlardır. CHP Genel Sekreteri, Hançerli Ocak Kongresi'nin yapıldığı Zafer Sineması'na gelmiş ve burada bir konuşma yapmıştır⁷⁵⁶. Konuşmasında seçim emniyeti üzerinde durmuş, seçim koruma ekipleri kuracaklarını ifade ederek haklarını yedirmeyeceklerini, CHP'nin bir yer altı teşkilatı değil yer üstü teşkilatı olduğunu söylemiştir. Konuşmasının ardından Zafer Sineması'ndan ayrılan Gülek halkla birlikte iskeleye kadar yürümüştür. Bu esnada halk ile polis arasında itişmeler yaşanmış ve trafik arabaları halkı dağıtma teşebbüsünde bulunmuştur. Gülek ve arkadaşları gelişlerinde olduğu gibi gidişlerinde de vapura kadar aynı şekilde uğurlanmışlardır⁷⁵⁷.

Kasım Gülek'in Samsun'a gelişinde yaşanan hadiselerde yürüyüş ve gösteri kanununa aykırı hareket ettikleri iddiasıyla bazı CHP'liler gözaltına alınmıştır. CHP İl Başkanı Avukat Rıza Işıtan, Merkez Bucak Başkanı Fabrikatör Nurettin Ceritoğlu ve İl Danışma Kurulu Başkanı Hüseyin Çelik karakola götürülmüşler, 4 saat karakolda

⁷⁵⁴ *Yeni Selamet*, 21 Mayıs 1959, Yıl: 48, Sayı: 1487-1807.

⁷⁵⁵ *Yeni Selamet*, 21 Mayıs 1959, Yıl: 48, Sayı: 1487-1807.

⁷⁵⁶ *Samsun Postası*, 11 Ağustos 1959, Yıl: 9, Sayı: 2816.

⁷⁵⁷ *Samsun*, 11 Ağustos 1959, Yıl: 12, Sayı: 3131.

kaldıktan sonra suçüstü mahkemesine sevk edilmek üzere serbest bırakılmışlardır⁷⁵⁸. Rıza Işıtan, Nurettin Ceritoğlu, Hüseyin Çelik ve bunlardan başka dokuz CHP üyesinin davaları suçüstü mahkemesinde görülmeye başlanmıştır. İddia makamı gösteri ve yürüyüş kanununu ihlal ettiği iddia edilen sanıklar hakkında 6 aydan 2 yıla kadar hapis, 500 liradan 5.000 liraya kadar para cezası talep etmiştir. Görülen ilk mahkeme sonucunda davanın ertelenmesine karar verilmiştir⁷⁵⁹.

4.3. Siyasi Partilerin Samsun İl ve İlçe Kongreleri

1957-1960 yılları arasında önceki dönemlerde olduğu gibi siyasi parti kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı görülmüştür. Kaynaklarda İdare Kurulu'na seçilenlerin ismine ulaşma konusunda da sıkıntılar yaşanmıştır. Bazı kongrelerde bu isimlerin kimler olduğu tespit edilebilirken bazılarında seçimlerle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

4.3.1. HP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

4.3.1.1. HP Samsun İlçe Kongreleri

HP'nin ilçe kongrelerinin düzenli toplanmadığı görülmüş olup, HP'nin Samsun ilçe kongrelerinin hepsine ulaşamamıştır. Bilgi edinilen ilçe kongrelerinin bazılarında ise İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimleri ile ilgili bilgi edinilememiştir.

HP Tüzüğü'nde parti kongrelerinin her yıl toplanacağı belirtilmiştir. Yine tüzükte, Genel İdare Kurulu'nun aksi yönde bir kararı olmadıkça ocak kongrelerine nisan ayında, diğer parti kongrelerine ise en geç haziran ayı sonunda başlanacağı ifade edilmiştir⁷⁶⁰.

HP 14 Nisan 1957'de Kavak İlçe Kongresi'ni ve yine aynı gün Samsun Hançerli Ocak Kongresi'ni yapmıştır. HP'nin Edirne milletvekili Cemal Köprülü, Trabzon milletvekili Emrullah Nutku ve Tokat milletvekili Hasan Kangal da bu kongrelere katılmışlar ve birer konuşma yapmışlardır⁷⁶¹. Kavak İlçe Kongresi'nde konuşan milletvekilleri HP'nin ülke meseleleri ve anti demokratik kanunlar hakkındaki

⁷⁵⁸ *Samsun Postası*, 11 Ağustos 1959, Yıl: 9, Sayı: 2816.

⁷⁵⁹ *Samsun*, 12 Ağustos 1959, Yıl: 12, Sayı: 3132. (Dava sonucuna ulaşamamıştır.).

⁷⁶⁰ *Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı*, Örnek Matbaası, Ankara 1956, s. 10.

⁷⁶¹ *Samsun Postası*, 15 Nisan 1957, Yıl: 7, Sayı: 2112.

görüşlerini açıklamışlardır. Edirne milletvekili Cemal Köprülü HP'nin bir rejim ve ideal partisi olduğunu belirterek DP'den neden ayrıldıklarını söylemiştir. Köprülü DP'nin millet yolundan ayrıldığını, 1953'e kadar iyi giden işlerin bundan sonra bozulduğunu ve HP'nin yarıda kalan bu yola devam etmek için kurulduğunu ifade etmiştir⁷⁶².

HP'nin Kavak İlçe Kongresi'nde konuşan Tokat milletvekili Hasan Kangal ise DP'de nasıl çalıştığını ve bu partiden nasıl ayrıldığını anlatarak anti demokratik kanunların ülkeyi ne hale getirdiğinden bahsetmiştir. İktidarı olduğu kadar CHP'yi de eleştirmiş, DP'nin dört kurucusunun CHP mektebinde yetiştiğini ve diğerlerinden farkının olmadığını ifade etmiştir. İsmet İnönü'nün neden kendi iktidarı döneminde basın hürriyetini ve üniversite muhtariyetini sağlamadığını soran Kangal, her partinin rejim için konuşabileceğini fakat CHP'nin asla bu konuda konuşamayacağını belirtmiştir. Kangal 6-7 Eylül Olaylarından, Kıbrıs Meselesi'nden de bahsetmiş ve hükümeti beceriksizlikle itham ederek sözlerine son vermiştir. Trabzon milletvekili Emrullah Nutku ise konuşmasında ekonomik düzensizliğin ve hayat pahalılığının sebeplerine yer vermiştir⁷⁶³.

14 Nisan 1957'de saat 09.00'da başlayan HP Hançerli Ocak Kongresi'nde divan seçimi yapıldıktan sonra gündem maddeleri tatbik edilmiştir. Ocak İdare Heyeti'nin yıllık mesai raporu okunmuş ve oya konularak kabul edilmiştir. Ocak İdare Heyeti seçimi yapıldıktan sonra eleştiri ve dileklere geçilmiştir⁷⁶⁴. Trabzon milletvekili Emrullah Nutku kongredeki konuşmasında Namık Kemal'in "Kahpeyim dönersem millet yolundan." şiirini okumuş ve ardından rejim buhranı içinde olduğunu ifade etmiştir. Gösteri yürüyüşü kanunundan bahseden Nutku kanunun İstanbul'da başka, İzmir'de başka, Samsun'da başka tatbik edildiğini söylemiştir. Nutku'dan sora söz alan Tokat milletvekili Hasan Kangal ise DP'nin iktidara gelebilmek için millete fabrika ve baraj değil hürriyet vaat ettiğini belirtmiş, fabrika ve barajı CHP'nin de yaptığını ancak millete reva olmayan bir idareyi tatbik ettiği için iktidardan

⁷⁶² *Samsun Postası*, 15 Nisan 1957, Yıl: 7, Sayı: 2112.

⁷⁶³ *Samsun Postası*, 15 Nisan 1957, Yıl: 7, Sayı: 2112.

⁷⁶⁴ *Samsun Postası*, 16 Nisan 1957, Yıl: 7, Sayı: 2113. (İdare Heyeti'ne seçilenlerin isimlerine ulaşılamamıştır.).

indirildiğini dile getirerek DP'yi eleştirmiştir. Kangal kongredeki konuşmasına hükümetin Kıbrıs Meselesi'ndeki tutumunu eleştirerek son vermiştir⁷⁶⁵.

HP 7 Eylül 1957'de Samsun Merkez İlçe Kongresi'ni yapmıştır. Saat 10.00'da Zafer Sineması'nda başlayan kongrede divan seçimi yapılmış ve ardından yıllık mesai raporu okunmuştur. Mesai raporunun ittifakla kabulünden sonra dilek ve genel konuşmalar bölümüne geçilmiştir. Kongrede söz alan Mehmet Uzuner iktidarı eleştirerek hürriyet eksikliğinden, ekonomik düzensizlikten ve hayat pahalılığından şikayet etmiştir. Uzuner'den sonra söz alan Avukat İhsan Saraç ise hakim teminatının bulunmadığından bahsederek bu nedenle Osman Bölükbaşı'nın haksızlığa uğradığını ifade etmiştir. Saraç'ın konuşmasından sonra Merkez İlçe İdare Kurulu için seçimler yapılmıştır⁷⁶⁶.

4.3.1.2. HP Samsun İl Kongresi

HP Samsun İl Kongresi 8 Eylül 1957'de yapılmıştır. Zafer Sineması'nda yapılan kongreye Elazığ milletvekili Selahattin Toker de katılmıştır⁷⁶⁷. Kongrede divan seçimi yapılmış ve başkanlığa Selahattin Toker, ikinci başkanlığa Nihat İçel seçilmişlerdir. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulduktan sonra yıllık mesai ve hesap raporları okunmuştur. Okunan raporlar oya konularak ittifakla kabul edilmiş ve ardından genel konuşmalara geçilmiştir. Konuşmalar bölümünde söz alan Hikmet Arslan ve Hüseyin Zekeriya Beyoğlu hayat pahalılığından şikayet ederek iktidarı eleştirmişlerdir⁷⁶⁸.

Kongrede Selahattin Toker konuşmak için kürsüye geldiğinde elektrikler kesilmiştir. Belediye başkanına elektriklerin neden kesildiğini sorsalarbaşkanın teknik arıza olduğunu söyleyeceğini belirten Toker, ülkede teknik arızalardan önce siyasi arızaları halletmek gerektiğini ifade etmiştir. Hürriyete susayanların sözlerinin elektrikle kesilemeyeceğini, 1946 yılı idealist demokratlarından eser kalmadığını dile getirmiştir. HP'nin kuruluş sebeplerini anlatan Toker Allah'tan korktukları ve milletten utandıkları için DP'den ayrıldıklarını açıklamıştır. Ülkede hür ve korkusuz

⁷⁶⁵ *Samsun Postası*, 16 Nisan 1957, Yıl: 7, Sayı: 2113.

⁷⁶⁶ *Yeni Selamet*, 9 Eylül 1957, Yıl: 47, Sayı: 1487-1286. (İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşamamıştır.)

⁷⁶⁷ *Samsun Postası*, 10 Eylül 1957, Yıl: 7, Sayı: 2231.

⁷⁶⁸ *Yeni Selamet*, 9 Eylül 1957, Yıl: 47, Sayı: 1487-1286.

yaşamının beş şartı olduğunu söylemiş, bunların başında da adli teminatın geldiğini örneklerle açıklamıştır. DP iktidarını şiddetle eleştiren Toker sözü muhalefet partileriyle işbirliğine getirerek HP'nin demokrasinin bütün müesseselerini kurmak için CHP ve CMKP ile birlikte hareket edeceğini bildirmiştir⁷⁶⁹. Selahattin Toker'in konuşmasından sonra İl İdare Kurulu seçimlerine geçilmiştir. HP Samsun İl İdare Kurulu'na Nurettin Ceritoğlu, İhsan Saraçlar, Ali Bakan, Mithat Olcay, Remzi Şahin, Dr. Hikmet Arslan, Dr. Halet Onay, Fikret Gülüm, Ali Kerim Çörtük, Nuh Akgün ve Necat Arat seçilmişlerdir⁷⁷⁰.

4.3.2. CHP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

4.3.2.1. CHP Samsun İlçe Kongreleri

Araştırılan dönemle ilgili CHP ilçe kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı görülmüş olup yapılan kongrelerin de hepsine ulaşılamamıştır.

CHP Samsun'un Vezirköprü ilçesinde 18 Mayıs 1958'de Gençlik Kolları Kongresi yapmıştır. Parti binasında yapılan kongreye CHP Samsun İl İdare Kurulu üyelerinden Rıza Işıtan ve Münir Semizoğlu, İl Gençlik Kolu Başkanı Kemal Güneş, partililerden Dr. Avni Yaman, Dr. Sait Erbil ve gençlik kollarından Fuat Ulçay katılmışlardır. Kongreyi İlçe Gençlik Kolu Başkanı Naim Baran açmış ve ardından divan seçimine geçilmiştir⁷⁷¹. Samsun'dan gelen misafirlerden Avukat Necdet Semizoğlu başkanlığa, Şahabettin Baran ise katipliğe seçilmiş ve çalışmalara başlanmıştır⁷⁷².

Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi okunduktan sonra faaliyet raporu okunarak serbest konuşmalara geçilmiştir. Samsun'dan gelen misafirlerden Dr. Sait Erbil, Avukat Rıza Işıtan, Gazeteci İrfan Yankutan, İl Gençlik Kolu Başkanı Kemal Güneş ve Avukat Necdet Semizoğlu günün önemini belirten birer konuşma yapmışlardır. Konuşmalarda Türk milletinin bozulmaz bir bütün olduğu, gerek iktidar, gerekse muhalefet partilerinin amacının Türk milletini refaha doğru sevk etmek ve harici düşmanlara karşı birlikte hareket etmek olduğu ifade edilmiştir. İktidar partisinin memleket dahilinde yaptığı bazı icraatlar eleştirilmiş ve serbest konuşmalar bittikten

⁷⁶⁹ *Samsun Postası*, 10 Eylül 1957, Yıl: 7, Sayı: 2231.

⁷⁷⁰ *Samsun Postası*, 10 Eylül 1957, Yıl: 7, Sayı: 2231.

⁷⁷¹ *Samsun*, 21 Mayıs 1958, Yıl: 12, Sayı: 2758.

⁷⁷² BCA, 010.09.472.1364.3.

sonra seçimlere geçilmiştir. Seçimlerde açık oylama sonucunda Şahabettin Baran başkanlığa seçilmiş ve idare heyeti seçimine geçilerek idare heyeti asil üyeliklerine Baki Kesmen, Tahsin Çınar, Raci Sırma, Necdet Aslan, İsmail Canik, Naci Aşçı ve Ali Dok; yedek üyeliklere ise Aziz Dursun, Vefai Teker, Ali Secer, Cemal Doyran ve Enver Binici seçilmişlerdir⁷⁷³. Kongrede idare heyeti seçiminden sonra genel bir kararlar gündeme ilave edilen karar gereğince Samsun İl Gençlik Kolu Kongresi'ne delege olarak Vefai Teker, Naci Sırma, Raşit Doğaner, İsmail Canik, Necdet Aslan, Tahsin Çınar, Ali Dok, Muzaffer Uzun, Naci Aşçı, Aziz Dursun, Ali Sezer, Asaf Güneş ve Ahmet Çeken seçilmişlerdir. Seçimlerin ardından kongreye son verilmiştir⁷⁷⁴.

28 Eylül 1958'de CHP Samsun Merkez İlçe Kongresi Ferhan Sineması'nda saat 10.00'da başlamıştır⁷⁷⁵. Merkez İlçe Başkanı Lütfi Özgürdal'ın kısa bir konuşmasıyla başlayan kongrede divan başkanlığı seçimi yapılmıştır. Başkanlığa Rıfat Serter, ikinci başkanlığa İsmail Yurtsever, katipliklere Ahmet Karayunus ve Kemal Şen seçilmişlerdir⁷⁷⁶. Okunan yıllık mesai raporu kongre tarafından kabul edilmiş ve ardından seçimlere geçilmiştir. Seçimler sonucunda Merkez İlçe İdare Kurulu Başkanlığı'na Rıfat Serter, İdare Kurulu üyeliklerine ise Fuat Ulçay, M. Necati Sağlam, Ahmet Karayunus, Lütfi Özgürdal, Osman Akıntürk, Mehmet Yurtsever, Şakir Tosun ve Nazmi Kral seçilmişlerdir. Seçimlerin ardından kongreye başkan tarafından son verilmiştir⁷⁷⁷.

Vezirköprü CHP İlçe İdare Kurulu Vezirköprü Kaymakamlığı'na müracaat ederek 21 Ekim 1958'de saat 10.00'da bir kongre yapacaklarını resmi bir yazı ile bildirmiştir. Kaymakamlığın izni üzerine CHP 21 Ekim 1958'de Vezirköprü İlçe Kongresi'ni yapmıştır. Kongre, İlçe İdare Kurulu delegelerinin ve davetlilerin katılımıyla toplanmıştır. Samsun'dan gelecek misafirlere bir süre beklenmiş, gelmeleri gecikince saat 11.00'de kongreye başlanmıştır. Gündem gereğince saat 11.10'da CHP Bafra Teşkilatı'ndan gelen telgraf okunmuş, geçici başkan ve idare heyeti seçimine

⁷⁷³ BCA, 010.09.472.1364.3.

⁷⁷⁴ BCA, 010.09.472.1364.3.

⁷⁷⁵ *Samsun Postası*, 30 Eylül 1958, Yıl: 9, Sayı: 2553.

⁷⁷⁶ *Demokrat Canik*, 30 Eylül 1958, Yıl: 7, Sayı: 2004.

⁷⁷⁷ *Samsun*, 1 Ekim 1958, Yıl: 12, Sayı: 2869.

geçilmiştir⁷⁷⁸. Mahmut Peker geçici idare heyeti başkanlığına, Hasan Beşer ikinci başkanlığa, Enver Sazak ve Naim Baran katipliğe getirilmiştir. Ardından seçimin gizli oyla mı yoksa açık oyla mı yapılacağı fikri başkan tarafından sorulmuştur. Delegelerin çoğunluğu gizli oyla seçim talebinde bulununca delegelere oy pusulaları dağıtılmış ve tasnif için 4 kişiden oluşan ayrıca bir idare heyeti seçimi yapılmıştır. 4 kişilik geçici tasnif idare heyeti oyları tasnif etmiş ve sonuç itibariyle Vezirköprü İlçe İdare Kurulu Başkanlığı'na Ahmet Çeken, ikinci başkanlığa Rüştü Kalaycı getirilmişlerdir. İlçe İdare Kurulu asil üyeliğine ise Bilal Pişkin, Hasan Beşer, Abdullah Keskiner, Fuat Binici, Sayın Dinler, Emrullah Dinler, Enver Sezek seçilmişlerdir. Ayrıca oy alanlardan 7 kişi de sırasıyla yedek üyeliklere getirilmişlerdir⁷⁷⁹.

Vezirköprü CHP İlçe Kongresi'ne saat 12.00'ye geldiği için yarım saati aşkın ara verilmiş ve kongre saat 13.00'te tekrar toplandığında Samsun'dan gelmesi beklenen CHP'li İrfan Yankutan, Rıza Işıtan, Şahap Yılmaz, Samsun Eski Müftüsü Ömer Satan ve Samsun CHP Gençlik Kolu Başkanı Fuat Bey kongreye katılmışlardır. İrfan Yankutan günün anlam ve önemini belirttikten sonra iktidar partisini pahalılıktan dolayı eleştiren bir konuşma yapmıştır. İrfan Yankutan'dan sonra söz alan Fuat Bey ve Samsun Eski Müftüsü Ömer Satar da iktidarı eleştiren birer konuşma gerçekleştirmişlerdir. Rıza Işıtan ise hayat pahalılığı ile vatandaşların geçim zorluğundan, istenilen bazı gıda ve seyrüsefer maddelerinin bulunmadığından bahsederek eleştirilerde bulunmuştur. Işıtan bundan sonra yapılacak seçimlerde vatandaşların ellerini vicdanlarına koyup bu suretle oylarını kullanmalarını tavsiye etmiş ve millet için hayırlı olması temennilerinde bulunularak kongreye son verilmiştir⁷⁸⁰.

4.3.2.2. CHP Samsun İl Kongresi

CHP Samsun İl Kongresi 23 Ekim 1958'de Zafer Sineması'nda düzenlenmiştir. Yapılan yoklamada 265 delegenin büyük çoğunluğunun mevcut olduğu görülmüştür. Yoklama esnasında salona Faik Ahmet Barutçu, Malatya milletvekili Nevit Yetkin, Ordu milletvekillerinden Ferda Güley ve Muammer Tekin, Ankara

⁷⁷⁸ BCA, 010.09.472.1364.3.

⁷⁷⁹ BCA, 010.09.472.1364.3.

⁷⁸⁰ BCA, 010.09.472.1364.3.

milletvekilllerinden Avni Doğan ve Hıfzı Oğuz Bekata ile Adana milletvekili Suphi Baykam girmişler ve şiddetle alkışlanmışlardır. Kongreyi Tahsin Arapoğlu açmış ve ardından divan seçimi yapılmıştır. Kongre başkanlığına Ankara milletvekili Avni Doğan, ikinci başkanlığa Fevzi Geveci ve katipliğe Selahattin Usluer seçilmişlerdir. Fabrikatör Ziya Uğurlular divan başkanlığı seçimine itirazda bulunmuş ve tüzük gereği delege olmayan bir kişinin kongreye başkan olamayacağını ifade etmiştir. Avni Doğan bu gelişme üzerine kendi isteğiyle kongre başkanlığından çekilmek istemişse de diğer delegeler buna müsaade etmemiştir⁷⁸¹.

Kongre açıldıktan sonra Samsun İl İdare Kurulu'nun yıllık çalışma raporu okunmuştur. Hesap raporu okunmadan önce Faik Ahmet Barutçu ve Nevit Yetkin Ankara'ya gidecekleri için konuşmaları öne alınmıştır. Rejimin ve ekonominin istikrarsızlığından bahseden Barutçu milletin geri usullerle idare edildiğini ifade etmiştir. Anayasa'nın çiğnendiğine değinmiş, hayat pahalılığından şikayet etmiştir. İktidar mevkiinin hükümrانlık mevki değil millete hizmet mevki olduğunu, dünyada demokratlaşmayan tek şeyin DP olduğunu dile getirmiştir⁷⁸². Faik Ahmet Barutçu'dan sonra konuşan Nevit Yetkin ise Vatan Cephesi'ni kurmaya çalışanların bu kongredeki topluluğu görmeleri halinde Vatan Cephesi'nin kurulduğunu anlayacaklarını söylemiştir. Hükümetin asli vazifesini bırakarak muhalefetle uğraştığını belirten Yetkin muhalefeti şeytan olarak görenlerin bu memlekete hizmet edemeyeceğini sözlerine eklemiştir. Nevit Yetkin'den sonra Hıfzı Oğuz Bekata da kısa bir konuşma yapmış, ardından adı geçen isimler kongreden ayrılmışlardır⁷⁸³.

Konuşmalardan sonra kongre, gündemine devam etmiş ve hesap raporu okunmuştur. Yıllık çalışma ve hesap raporları üzerine müzakereler açılmış ve her iki rapor üzerine de eleştiriler yapılmıştır. Delegelerden Kemal Sezen seçimlerin kaybedilmesinde kabahatin CHP Genel Merkez'inde değil Samsun İl İdare Kurulu'nda olduğunu belirterek çalışılıp organize olunmadığını ve seçimlere karşı ilgisiz kalındığını dile getirmiştir. Kemal Sezen'den sonra Necdet Semizoğlu ve diğer hatipler de lehte ve aleyhte konuşmuşlardır. Ardından kürsüye gelen İsmail Tarhan bütün eleştirilere cevap vermiştir. Eleştiri ve cevaplardan sonra oylama yapılmış, oylama sonucunda

⁷⁸¹ *Yeni Selamet*, 25 Ekim 1958, Yıl: 48, Sayı: 1487-1632.

⁷⁸² *Samsun*, 25 Ekim 1958, Yıl: 12, Sayı: 2890.

⁷⁸³ *Samsun*, 25 Ekim 1958, Yıl: 12, Sayı: 2890.

raporlar çoğunlukla kabul edilmiştir⁷⁸⁴. Sonra da İl İdare Kurulu seçimlerine geçilmiş ve oylar tasnif edilirken serbest konuşmalar yapılmıştır. Kongrede bulunan milletvekillerinden Avni Doğan, Suphi Baykam ve Reşit Önder de konuşma yapanlar arasındadır. Kongreyi takip etmekte olan HP Samsun İl Başkanı Nurettin Ceritoğlu da genel istek üzerine bir konuşma gerçekleştirmiştir. Eskiden DP saflarında yer aldığını hatırlatan Ceritoğlu, DP'ye demokratik nizamın hakim olması için girdiğini ancak aradığını bulamayınca HP'ye geçtiğini ifade etmiştir. Ceritoğlu memlekette kanun hakimiyeti tesis edilene kadar bir cephe halinde mücadelenin vazife olduğunu söylemiştir⁷⁸⁵.

CHP Samsun İl Kongresi sonunda seçim sonuçları açıklanmıştır. CHP Samsun İl Başkanlığı'na 280 oyla Rıza Işıtan seçilmiştir. Işıtan'ın karşısında yer alan rakibi Rıfat Serter ise 106 oy almıştır. İl İdare Kurulu üyeliklerine İsmail Tarhan, İrfan Yankutan, İsmail Yurtsever, Ali Rıza Malatyalı, Zihni Zerin, Dr. Sait Erbil, Necdet Cancengiz, Eski Müftü Ömer Erdem ve Yaşar Akal seçilmişlerdir⁷⁸⁶.

4.3.3. CMP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

4.3.3.1. CMP Samsun Merkez İlçe Kongresi

Araştırılan dönemde CMP Samsun ilçe kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı tespit edilmiş olup yapılan kongrelerin de hepsine ulaşamamıştır. Ayrıca hakkında bilgi sahibi olunan Merkez İlçe Kongresi'nde ise İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşamamıştır.

CMP Samsun Merkez İlçe Kongresi 5 Ekim 1958'de yapılmıştır. Cumhuriyet Meydanı'ndaki Karadeniz Kulübü'nde gerçekleştirilen kongre saat 10.00'da başlamıştır. Yoklamada 56 delegenin hazır olduğu görülmüş ve divan seçiminden sonra İlçe İdare Kurulu'nun yıllık çalışma ve hesap raporları okunup kabul edilmiştir. İlçe İdare Kurulu için seçimler yapılmış, tasnif sırasında dilek ve temenniler bildirilmiştir⁷⁸⁷.

⁷⁸⁴ *Yeni Selamet*, 27 Ekim 1958, Yıl: 48, Sayı: 1487-1633.

⁷⁸⁵ *Samsun Postası*, 25 Ekim 1958, Yıl: 8, Sayı: 2605.

⁷⁸⁶ *Samsun Postası*, 25 Ekim 1958, Yıl: 8, Sayı: 2605.

⁷⁸⁷ *Samsun Postası*, 7 Ekim 1958, Yıl: 9, Sayı: 2559. (İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşamamıştır.).

Dilek ve temenniler bölümünde söz alan Havzalı bir delege DP'nin icraatlarını ve muhalefet partilerinden CHP'yi şiddetle eleştirmiştir. Başbakan Menderes'in DP'de 1946 yılı demokratlarının kalmadığını anladığını, bu nedenle HP'ye ve CMP'ye kollarını açtığını belirten delege Menderes'i kendi partilerine katılmaya davet etmiştir. Havza delegesinden sonra söz alan Ercüment Basa ise CMP'nin kinsiz, faziletli ve ideal bir parti olduğunu söyleyerek sözlerini örneklerle açıklamıştır. DP içerisinde menfaatler için hiziplerin çarpıştığına işaret eden Basa bu konuda da örnekler vermiştir. Konuşmalar bittikten sonra seçim sonuçları bildirilmiş ve kongre sona ermiştir⁷⁸⁸.

4.3.3.2. CMP Samsun İl Kongresi

CMP Samsun İl Kongresi 12 Ekim 1958'de yapılmıştır. Saat 10.00'da Zafer Sineması'nda yapılan kongreye CMP Genel Başkan Vekili Fuat Arna da katılmıştır⁷⁸⁹. Divan seçimi sonucunda kongre başkanlığına Avukat Bahri Çolakoğlu seçilmiş, ardından Ercüment Basa tarafından yıllık çalışma raporu okunmuştur. İl İdare Kurulu seçimleri için adaylar belirlenmiş ve bu esnada CMP'nin İkinci Genel Başkanı Fuat Arna alkışlar arasında kongreye katılmıştır. Oy pusulaları dağıtılcaya kadar istirahat eden Arna, daha sonra kürsüye gelerek uzun bir konuşma yapmıştır⁷⁹⁰. Fuat Arna konuşmasına Genel Başkanları Osman Bölükbaşı'nın önemli bir iş için İstanbul'a gitmek zorunda kaldığını ve kongreye bu nedenle katılmadığını bildirerek başlamıştır. Karşısındaki kişinin darılacağını hesaba katarak konuşma yapamayacağını belirten Arna her şeyi açık ve doğru olarak konuşacağını ifade etmiştir. İktidar partisi olan DP'yi ve muhalefetteki CHP'yi sert bir şekilde eleştirmiş, DP liderlerinin davalarının sahibi olamadıklarını söylemiştir. Seçimlerden önce muhalefet arasında kurulan iş birliğine de değinmiş, CHP lideri İnönü'nün bu birleşmeyi bozduğunu dile getirmiştir. Sözü yeni birleşmelere getiren Arna, HP'nin CHP ile birleştiğini hatırlatmış, kendilerinin de Köylü Partisi ile birleşmeye karar verdiklerini ve Genel Başkanları Osman Bölükbaşı'nın bu nedenle Samsun'a gelemeyip İstanbul'a gittiğini açıklamıştır⁷⁹¹.

⁷⁸⁸ *Samsun*, 8 Ekim 1958, Yıl: 12, Sayı: 2875.

⁷⁸⁹ *Samsun Postası*, 14 Ekim 1958, Yıl: 9, Sayı: 2565.

⁷⁹⁰ *Yeni Selamet*, 14 Ekim 1958, Yıl: 48, Sayı: 1487-1622.

⁷⁹¹ *Samsun*, 15 Ekim 1958, Yıl: 12, Sayı: 2881.

CMP Samsun İl Kongresi'ndeki seçimler sonucunda İl İdare Kurulu asil üyeliklerine Ali Samangül, Ercüment Basa, Bahri Celayir, Cemalettin Bulak, Ali Cüceoğlu, Mehmet Yener, Bahri Çolakoğlu, Emin Şahin ve Mümtaz Dülgeroğlu seçilmişlerdir. Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra kongreye son verilmiştir⁷⁹². En yaşlı üye Mümtaz Dülgeroğlu başkanlığında toplanan CMP Samsun İl İdare Kurulu kendi arasında görev dağılımı yapmıştır. Gizli oylama sonucunda il başkanlığına Cemalettin Bulak, ikinci başkanlığa Avukat Ali Cüceoğlu, genel sekreterliğe Avukat Bahri Çolakoğlu, muhasip veznedarlığa Fabrikatör Emin Şahin, üyeliklere Mümtaz Dülgeroğlu, Ali Samangül, Mehmet Yener ve Ercüment Hikmet Basa seçilmişlerdir⁷⁹³.

4.3.4. DP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

4.3.4.1. DP Samsun İlçe Kongreleri

Araştırılan dönemde DP Samsun ilçe kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı tespit edilmiş olup yapılan kongrelerin de hepsine ulaşılammıştır. Ayrıca hakkında bilgi sahibi olunan ilçe kongrelerinin bazılarında İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşılammıştır.

DP 1 Şubat 1959'da Kavak İlçe Kongresi'ni yapmıştır. Kongreye Samsun İl İdare Kurulu Başkanı Fethi Tevetoğlu, İkinci Başkan Hasan Takışoğlu, İl İdare Kurulu üyelerinden Rafet Rendeci, Semih Üstel ve Tahsin Mutioğlu da katılmışlardır. Ayrıca Bafra, Alaçam, Terme, Ladik, Vezirköprü ve Havza ilçelerinin İlçe İdare Kurulları da kongrede hazır bulunmuşlardır. 156 delegenin katılımıyla gerçekleştirilen kongreyi partili partisiz Kavaklılar da takip etmiştir. DP'nin Kavak İlçe Kongresi'nde bazı hadiselerin çıktığı, işe bıçak ve tabancanın karıştığı iddia edilmiştir⁷⁹⁴. Kongre hakkındaki bu iddialar üzerine bir basın toplantısı düzenleyen DP Samsun İl Başkanı Fethi Tevetoğlu kongrenin sakin ve olgun bir hava içinde geçtiğini, en ufak bir hadisenin yaşanmadığını belirtmiş ve ortaya atılan yalan haberlerin DP'ye olan bağlılığı azaltmayacağını ifade etmiştir. Asılsız iddiaların DP

⁷⁹² *Demokrat Canik*, 14 Ekim 1958, Yıl: 7, Sayı: 2015.

⁷⁹³ *Samsun Postası*, 28 Ekim 1958, Yıl: 8, Sayı: 2607.

⁷⁹⁴ *Samsun Postası*, 3 Şubat 1959, Yıl: 8, Sayı: 2661.

arasındaki dayanışmayı bozma amacı taşıdığını söyleyen Tevetoğlu DP'nin bu gibi söylentilerle bozguna uğrayacak bir parti olmadığını dile getirmiştir⁷⁹⁵.

3 Mayıs 1959'da DP Bafra İlçe Kongresi yapılmıştır. Bafra'da Kibaroğlu Sineması'nda yapılan kongreye iki yüzü aşkın delegenin yanında birçok davetli de katılmıştır. DP'nin Bafra İlçe Kongresi'nde DP Samsun milletvekili Ömer Güriş, DP parti müfettişi Yaşar Gümüsel, DP Samsun İl Başkanı Fethi Tevetoğlu, Samsun İl İdare Kurulu İkinci Başkanı Hasan Takışoğlu, İl İdare Kurulu üyelerinden Tahsin Mutioğlu, Niyazi Hamuloğlu, Rafet Rendeci, Cengiz Balkan, Hüseyin Lay, Semih Üstel ve Osman Gümüsoğlu, DP İl Kadınlar Kolu Başkanı Dr. Zahide Türkdoğan ve daha birçok davetli hazır bulunmuşlardır⁷⁹⁶. DP Bafra İlçe Başkanı'nın kısa bir konuşmasıyla kongre açılmış, çoğunluğun mevcut olduğu anlaşılacak divan seçimine geçilmiştir. Seçim sonucunda birinci başkanlığa Fethi Tevetoğlu, ikinci başkanlığa Hasan Takışoğlu seçilmişlerdir. Tevetoğlu'nun teşekkür konuşmasından sonra yıllık çalışma ve hesap raporları okunmuştur. Raporlara karşı söz alan üç hatip bu raporları şiddetle eleştirmiştir. Oylamaya sunulan raporlar reddedilmiş ve eski İlçe İdare Heyeti aklanmamıştır. Yeni bir takirle raporların tekrar müzakere edilmesi istenmişse de delegeler raporların müzakere edildiğini ve yeni bir müzakereye gerek olmadığını belirtmişlerdir⁷⁹⁷.

Bafra İlçe Kongresi'nde Samsun milletvekillerinden Nüzhet Ulusoy'un kongreye başarılar dileyen telgrafı delegeler tarafından tezahüratla karşılanmıştır. Vatan Cephesi'ne katılan DP'nin eski kurucularından ve aynı zamanda Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) İl Başkanlığı yapmış olan Cemalettin Bulak muhalefetin tutumunu eleştiren ve DP'nin başarılarını öven bir konuşma yapmıştır. Ardından İlçe İdare Kurulu seçimine geçilmiştir. Yeni seçilen DP Bafra İlçe İdare Kurulu kendi arasında iş bölümü yapmıştır. DP Bafra İlçe Başkanlığı'na Ekrem Ünyay, ikinci başkanlığa Avukat Bahri Cömert, katipliğe Yavuz Ataseven, muhasipliğe Mazhar Kadioğlu, üyeliklere Orhan Kitaplı, Nazif Kurt ve Hasan Genç seçilmişlerdir⁷⁹⁸.

⁷⁹⁵ *Yeni Selamet*, 4 Şubat 1959, Yıl: 48, Sayı: 1487-1719. (İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşamamıştır.)

⁷⁹⁶ *Demokrat Canik*, 5 Mayıs 1959, Yıl: 7, Sayı: 3086.

⁷⁹⁷ *Demokrat Canik*, 5 Mayıs 1959, Yıl: 7, Sayı: 3086.

⁷⁹⁸ *Demokrat Canik*, 5 Mayıs 1959, Yıl: 7, Sayı: 3086.

18 Ekim 1959'da DP Alaçam İlçe Kongresi yapılmıştır. Kongreye Samsun milletvekilleri Nüzhet Ulusoy, Abdullah Eker, Salim Çonoğlu, Ömer Güriş, Asaf Saraç ve Fikri Şen, DP Samsun İl Başkanı Dr. Fethi Tevetoğlu, İl İdare Kurulu üyelerinden Niyazi Hamuloğlu, Osman Gümüşoğlu ve Hasan Takışoğlu, parti ileri gelenlerinden Asaf Varol, Dr. Hikmet Aslan, Embiya Kurşunoğlu ve Kadir Agun da katılmışlardır⁷⁹⁹. Divan seçiminde başkanlığa Dr. Fethi Tevetoğlu, ikinci başkanlığa Hasan Takışoğlu, katipliklere Embiya Kurşunoğlu ve Mehmet Güven seçilmişlerdir. Kongrede Dr. Fethi Tevetoğlu ve Osman Gümüşoğlu birer konuşma yapmışlardır. DP Alaçam İlçe Kongresi'nde yapılan seçimler sonucunda İlçe İdare Kurulu belirlenmiştir. Hasan Gök, Hikmet Koç, İsmail İyigün, Oruç Yılmaz, Ahmet Bıyıklı ve Ferhat Özüpek İlçe İdare Kurulu asil üyeliklerine seçilmişlerdir⁸⁰⁰.

13 Aralık 1959'da DP'nin Samsun Merkez İlçe Kongresi yapılmıştır. Kongreye Ankara'dan gelen Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen ve Genel Kurul üyelerinden Çorum milletvekili Hamdi Bulgurluoğlu da katılmıştır. Divan seçimi sonucunda birinci başkanlığa Çorum milletvekili Hamdi Bulgurluoğlu, ikinci başkanlığa Samsun milletvekili Nüzhet Ulusoy seçilmişlerdir. Yıllık çalışma ve hesap raporları okunup kabul edildikten sonra seçimlere geçilmiştir. İl kongresine katılacak delegelerin açık oyla seçilmesine karar verilmiştir. Açık oylama ile yapılan seçimler sonucunda iki grup arasında bir hayli münakaşa olmuştur. Seçimlerden sonra dilek ve temenniler için serbest konuşmalara geçilmiştir⁸⁰¹.

DP Merkez İlçe Kongresi'nde birçok delege söz almıştır. Köylü delegeler kredi azlığından, tütün fiyatlarının ucuzluğundan, köy yollarının bozukluğundan, susuzluk ve okulsuzluktan şikayet etmişlerdir. Kürsüye gelen DP Samsun İl Başkanı Dr. Fethi Tevetoğlu CHP'yi eleştirerek muhalefetin derli toplu eleştiri yapması gerektiğine işaret etmiş, CHP'yi üç döneme ayırarak İsmet Paşa dönemini şiddetle eleştirmiştir. Kongrede Ticaret Bakanı Hayri Erkmen de bir konuşma yapmıştır. CHP'nin kendisine göre bir demokrasiyle tek şef idaresini istediğine değinerek memlekette bir daha şef idaresinin hortlamayacağını ve hükümetlerin iş başına seçimle geleceğini ifade etmiştir. Erkmen, Uşak'ta İsmet Paşa'nın başına taş atıldığı yönündeki haberler

⁷⁹⁹ *Demokrat Canik*, 22 Ekim 1959, Yıl: 8, Sayı: 3226.

⁸⁰⁰ *Demokrat Canik*, 22 Ekim 1959, Yıl: 8, Sayı: 3226.

⁸⁰¹ *Samsun*, 15 Aralık 1959, Yıl: 12, Sayı: 3238. (İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşılamamıştır.).

için "Taşı atan adam ne kadar nişancı imiş ki o kadar kalabalığın içinde taşı tam Paşa'nın başına isabet ettirmiş." diyerek iddiaların asılsız olduğunu dile getirmiş ve bu konuda yakında meclis tahkikatı açılacağını söylemiştir⁸⁰². Ticaret Bakanı Erkmen ticari alanda her gün memleket piyasasının biraz daha düzeldiğini, her şeyin hallolacağını belirterek dışarıya şeker, çimento, kumaş da ihraç edildiğini ve bunun her sene daha da fazlalaşacağını söyleyerek sözlerine son vermiştir⁸⁰³.

20 Aralık 1959'da DP Çarşamba İlçe Kongresi yapılmıştır. Kongreye Samsun milletvekillerinden Hamdi Tekay, Asaf Saraç, Salim Çonoğlu ve Nüzhet Ulusoy, Samsun DP İl Başkanı Dr. Fethi Tevetoğlu, İl İdare Kurulu üyelerinden Tahsin Mutioğlu, Rafet Rendeci ve Semih Üstel, encümen üyeleri Bahattin Uzun ve Mehmet Yaşar ile Samsun Merkez İlçe Başkanı Sebahattin Döner de katılmışlardır. Divan seçimi sonucunda başkanlığa Nüzhet Ulusoy ve ikinci başkanlığa Salim Çonoğlu seçilmişlerdir⁸⁰⁴. Saat 10.00'da başlayan kongrede saat 17.00'ye kadar sadece dilek ve temenniler üzerinde çalışılmış, söz alan hatipler iktidarı överken muhalefeti eleştirmişlerdir. Milletvekillerinden Hamdi Tekay delegelerin dilek ve temennilerine cevaplar vermiş, DP İl Başkanı Dr. Fethi Tevetoğlu ise muhalefeti eleştirmiştir. Yapılan seçimler sonucunda İlçe İdare Kurulu üyeliklerine Ali Alişan, Bahattin Uzun, Ferhat Güney, Ahmet Karahan, Nihat Yazıcı, Mahmut Aşar ve Ata Giritli seçilmişlerdir⁸⁰⁵.

4.3.4.2. DP Samsun İl Kongresi

DP Samsun İl Kongresi 27 Aralık 1959'da Ferhan Sineması'nda yapılmıştır. Saat 09.00'da başlayan kongre ara verilmeden 18.30'a kadar devam etmiştir⁸⁰⁶. Kongreye Gümrük ve İnhisarlar Bakanı Hadi Hüsman, 14 Samsun milletvekilinden 11'i - Tevfik İleri, H. Şükrü Uluçay ve Hamdi Tekay katılmamıştır.- ve Samsun Valisi Cavit Tevfik Okyayüz de katılmışlardır. İl Başkanı Dr. Fethi Tevetoğlu kısa bir konuşma yaparak kongreyi açmış ve ardından divan seçimine geçilmiştir. Seçimler sonucunda başkanlığa Gümrük ve İnhisarlar Bakanı Hadi Hüsman, ikinci başkanlığa Samsun milletvekili Naci Berkman ve katipliklere de Bünyad Arslan ile Fethi Özgen

⁸⁰² *Samsun Postası*, 14 Aralık 1959, Yıl: 9, Sayı: 2923.

⁸⁰³ *Samsun*, 15 Aralık 1959, Yıl: 12, Sayı: 3238.

⁸⁰⁴ *Demokrat Canik*, 22 Aralık 1959, Yıl: 8, Sayı: 3276.

⁸⁰⁵ *Demokrat Canik*, 22 Aralık 1959, Yıl: 8, Sayı: 3276.

⁸⁰⁶ *Samsun Postası*, 28 Aralık 1959, Yıl: 9, Sayı: 2935.

seçilmişlerdir⁸⁰⁷. Müzakerelere başlanmadan önce Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuştur. İl Başkanı Dr. Fethi Tevetoğlu tarafından yıllık çalışma raporu okunmuş ve rapor üzerine söz isteyen olmadığından oylama yapılarak ittifakla kabul edilmiştir. Yıllık hesap raporu da okunarak oylama sonucunda ittifakla kabul edilmiş ve böylece İl İdare Kurulu aklanmıştır. Kongrede İl İdare Kurulu seçimleri yapılmış, daha önceki kongrelerin aksine seçim sonuçlanana kadar kimseye söz verilmemiştir. Seçimler sonucunda Fethi Tevetoğlu 105, Cengiz Balkan 90, Rafet Rendeci 86, Bahattin Uzunoğlu 84, Bünyad Arslan 79, Muzaffer Uzar 72, Cavit Oral 72, Hasan Takışoğlu 71 ve Osman Gümüşoğlu 62 oy alarak İl İdare Kurulu'na seçilmişlerdir⁸⁰⁸.

DP Samsun İl Kongresi'nde İl İdare Kurulu seçimlerinden sonra dilek ve temenniler bahsine geçilmiş ve birçok hatip söz almıştır. Alaçam delegesi ilçelerine tütün işleme evinin açılmasını, Bafra delegesi ilçelerinde açılan tütün işleme evinin daha kapsamlı hale getirilmesini ve Kavak delegesi tütün satımı zamanında ilçelerine iki eksperin gönderilmesini talep etmiştir. Havza delegesi olan Havza Belediye Başkanı İlyas Taşan da Merzifon'un il olması halinde Havza'nın Samsun'a bağlı olarak bırakılmasını istemiş ve aynı zamanda pancar paralarının geç verildiğinden şikayet etmiştir⁸⁰⁹. Çarşamba delegelerinden Bahattin Uzunoğlu'nun konuşmasından sonra kürsüye gelen Genel Kurul üyelerinden Konya milletvekili Remzi Birant CHP'yi eleştiren bir konuşma yapmıştır. CHP döneminde bayındırlık ve su işlerine 13 milyon lira ödenek ayrıldığını belirten Birant, kendi dönemlerinde bu rakamın 700 milyon lira olduğunu ifade etmiştir. Birant'tan sonra kürsüye alkışlar arasında Gümrük ve İhisarlar Bakanı Hadi Hüsman gelmiş ve bir konuşma yapmıştır. Hüsman konuşmasında tütün fiyatlarını eleştiren delegelere cevaben belirledikleri fiyattan memnuniyet bildiren binlerce telgraf aldıklarını söylemiş ve şikayetin tütün satım zamanında yapılmasını istemiştir. CHP'yi de eleştiren Hüsman CHP'nin sürekli bozgunculuk yaptığını belirterek bu nedenle dış politikada zayıfladıklarını dile getirmiştir. Kongrede Samsun milletvekillerinden Naci Berkman da bir konuşma yapmış ve ardından kongreye Başkan Hadi Hüsman tarafından son verilmiştir⁸¹⁰.

⁸⁰⁷ *Yeni Selamet*, 29 Aralık 1959, Yıl 49, Sayı: 1487-1993.

⁸⁰⁸ *Yeni Selamet*, 29 Aralık 1959, Yıl 49, Sayı: 1487-1993.

⁸⁰⁹ *Yeni Selamet*, 29 Aralık 1959, Yıl 49, Sayı: 1487-1993.

⁸¹⁰ *Yeni Selamet*, 30 Aralık 1959, Yıl: 49, Sayı: 1487-1994.

4.3.5. CKMP Samsun İl ve İlçe Kongreleri

4.3.5.1. CKMP Samsun Merkez İlçe Kongresi

Araştırılan dönemde CKMP Samsun ilçe kongrelerinin düzenli bir şekilde toplanmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan kongrelerine hepsine ulaşamamıştır. Yine hakkında bilgi sahibi olunan Merkez İlçe Kongresi'nde ise İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşamamıştır.

CKMP 16 Ağustos 1959'da Samsun Merkez İlçe Kongresi'ni yapmıştır. Zafer Sineması'nda yapılan kongreye Karadeniz seyahatine çıkmış olan CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı da katılmıştır⁸¹¹. Kongreyi CKMP Samsun İlçe Başkanı Haydar Sümer açmış ve kısa bir konuşma yaptıktan sonra divan seçimine geçilmiştir. Kongre başkanlığına Sırrı Atanç, ikinci başkanlığa Osman Çavuşoğlu seçilmişlerdir. Atatürk ve vatan şehitleri için saygı duruşunda bulunulmuş, ardından İlçe Başkanı Haydar Sümer iktidarı ve CHP'yi eleştiren bir konuşma yapmıştır. Yıllık çalışma ve hesap raporları okunarak oya konulmuş, raporlar ittifakla kabul edilmiştir. Delegelerden Ahmet Sezai, Bahri Çolakoğlu ve Ali Cüceloğlu ile Kongre Başkanı Sırrı Atanç iktidarı eleştiren birer konuşma yapmışlardır. Saat 13.00'te kongreye katılan CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı kongrede uzunca bir konuşma yapmıştır⁸¹².

Osman Bölükbaşı konuşmasında Başbakan Adnan Menderes'in anayasayı çiğnediğini söyleyerek Hitler Almanyası'ndan örnekler vermiştir. Maddi işlerle bir devletin payidar olamayacağını belirten Bölükbaşı sağlam ve manevi temeller üzerine kurulan bir devletin hukuk devleti olabileceğini ifade etmiştir. DP'yi batan bir vapura benzetmiş, DP içindeki mücadele arkadaşlarını kendi saflarına davet etmiştir. İstiklal Mücadelesi'nin düşmandan kurtulmak ve istibdadı yıkmak için yapıldığına değinen Bölükbaşı ilk milli hedefe Samsun'dan ulaşıldığını hatırlatmıştır. Partilerden adam çalıp Vatan Cephesi kurmakla⁸¹³ -CKMP Samsun İl Başkanı Cemalettin Bulak DP'ye geçmiştir.-⁸¹⁴ ülkenin düzelmeyeceğini, ülkenin halkın vereceği temiz oylarla düzeleceğini dile getirmiştir. Bölükbaşı 1961'de iktidarı

⁸¹¹ *Samsun*, 19 Ağustos 1959, Yıl: 12, Sayı: 3138.

⁸¹² *Yeni Selamet*, 18 Ağustos 1959, Yıl: 48, Sayı: 1487-1879.

⁸¹³ *Samsun Postası*, 18 Ağustos 1959, Yıl: 9, Sayı: 2822.

⁸¹⁴ *Demokrat Canik*, 5 Mayıs 1959, Yıl: 7, Sayı: 3086.

değiştirmek gerektiğine işaret ederek konuşmasını sonlandırmıştır. İlçe İdare Kurulu seçimlerinden sonra kongre sona ermiřtir⁸¹⁵.

4.3.5.2. CKMP Samsun İl Kongresi

CKMP Samsun İl Kongresi 18 Ekim 1959'da düzenlenmiştir. Saat 11.00'de Zafer Sineması'nda başlayan kongreye CKMP Genel Kurulu üyelerinden General Sadık Aldoğan ile Tahsin Demiray da katılmış ve birer konuşma yapmıřlardır⁸¹⁶. Kongrenin açılışından sonra divan seçiminde başkanlığa Bafra delegesi Ahmet Yılmaz, ikinci başkanlığa Besim Tanyeri seçilmişlerdir. Saygı duruşunun ardından gündem gereği Ali Samangül tarafından yıllık çalışma ve hesap raporları okunmuştur. Raporlar hakkında Haydar Sümer söz almış, ardından raporlar oya konularak ittifakla kabul edilmiştir. Kongre Başkanı Ahmet Yılmaz DP ve CHP'yi eleştiren bir konuşma yaparak CKMP'de sarsılmaz bir dayanışmanın olduğuna değinmiştir ve partiden ayrılan kişilerin sandalye peşinde koşanlar olduğunu ifade etmiştir. Ahmet Yılmaz'ın konuşmasının sonunda Genel İdare Kurulu üyeleri General Sadık Aldoğan ve Tahsin Demiray alkışlar eşliğinde kongreye katılmıřlardır⁸¹⁷.

CKMP Samsun İl Kongresi'nde bir konuşma yapan General Sadık Aldoğan İstiklal Savaşı'nın kazanılmasından sonra hakimiyetin kayıtsız şartsız milletin oluğunun söylendiğini ancak bunun hala gerçekleştirilemediğini ifade etmiştir. Memleketin şimdiye kadar partisiz olarak yönetildiğini ve 1946 yılında kurulan partilerin de dava partisi olmadığını bildirmiş, CKMP'nin bir prensip partisi olduğuna değinmiştir. Tek parti zihniyetine göre yapılan anayasanın değiştirilmesi gerektiğini; ancak ne DP'nin ne de CHP'nin buna yanaşmayacağını sözlerine eklemiştir. Sadık Aldoğan'dan sonra konuşan Tahsin Demiray da Türkiye'nin elli yıldır bocaladığını belirterek asıl ana davalarla ilgilenilmediğini; hala yol, baraj vb. teferruatla uğraşıldığını dile getirmiştir. Milletın İstiklal Savaşı'nda Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri sayesinde kendisini kurtardığını hatırlatmış, milletin bugünkü buhrandan da bu şekilde

⁸¹⁵ *Samsun Postası*, 18 Ağustos 1959, Yıl: 9, Sayı: 2822. (İlçe İdare Kurulu'na seçilenlerin isimlerine ulaşılamamıştır.)

⁸¹⁶ *Samsun Postası*, 20 Ekim 1959, Yıl: 9, Sayı: 2876.

⁸¹⁷ *Yeni Selamet*, 21 Ekim 1959, Yıl: 49, Sayı: 1487-1934.

kendisini kurtaracağına temas etmiştir. Tahsin Demiray milletin artık kapıkulu olmayacağından bahisle sözlerine son vermiştir⁸¹⁸.

Kongrede konuşmaların ardından seçimlere geçilmiş ve İl İdare Kurulu seçimleri yapılmıştır. CKMP Samsun İl Başkanlığı'na Avukat Bahri Çolakoğlu, ikinci başkanlığa Tütün Tüccarı Numan Atalay, sekreterliğe Fabrikatör Emin Şahin, muhasipliğe ve veznedarlığa Ali Samangül, üyeliklere Şevket Kehribar, Salih Yıldız ve Mustafa Topkara seçilmişlerdir⁸¹⁹. Seçimlerin ardından kongre sona ermiştir.

4.4. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Samsun

Türk milleti asırlarca dünyaya hükmetmiş, farklı dil, din ve ırktan insanları hoşgörülü bir şekilde bir arada tutmayı başarmıştır. Bu başarıların ardından Türkler geniş topraklardan geri çekilmek zorunda kalmış ve anavatan olarak gördüğü Anaolu coğrafyasını zor şartlar altında verdiği Milli Mücadele Hareketi sonucunda elde tutmayı başarmıştır. 'Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir.' ilkesini prensip edinen yeni Türk devleti bu ilkeyi uzun yıllar tek parti yönetimiyle uygulamaya çalışmıştır. Çok partili hayata geçiş beraberinde siyasi alandaki çatışmayı da getirmiş ve Türk demokrasisi zor bir süreç yaşamıştır. Kuşkusuz ülke genelinde yaşanan bu buhranın Samsun özelinde de yansımaları olmuştur.

4.4.1. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi

DP 1957 Genel Seçimi'nde aldığı oy oranı ile seçimden birinci parti olarak çıkmıştır. 1957 Seçimi'ni 1950 ve 1954 Seçimlerinden ayıran özellik muhalefet partilerinin aldıkları toplam oyun iktidar partisinin aldığı oydan daha fazla olmasıdır. DP Meclis Grubu seçim sonuçlarını değerlendirmek için toplandığında Başbakan Menderes başarısızlıklarını muhalefetin hırçın tutumuyla açıklamaya çalışmıştır⁸²⁰. İktidar ile muhalefet arasındaki ilişkiler giderek sertleşmiş, muhalefet kendi içinde birleşmeye gitmiş ve 24 Kasım 1958'de HP kendisini feshederek CHP'ye katılmıştır. Muhalefet cephesi kısmi de olsa daha güçlü bir hale gelmiş ve CHP bu dönemde ülke politikalarına çözüm üretmeye çalışan bir görüntü içinde olmuştur. Siyasi yalnızlığa

⁸¹⁸ *Samsun*, 20 Ekim 1959, Yıl: 12, Sayı: 3190.

⁸¹⁹ *Yeni Selamet*, 21 Ekim 1959, Yıl: 49, Sayı: 1487-1934.

⁸²⁰ Hakan Bayrı, *Baskıcı İktidar Yıkıcı Muhalefet (DP Döneminde İktidar-Muhalefet İlişkileri)*, Binyıl Yayınevi, Yayın No: 29, Birinci Baskı, Ankara 2015, s. 127-128.

düŖen DP ise "Vatan Cephesi"ni kurarak millet nezdinde destek arama yoluna baŖvurmuŖtur. DP'nin Samsun milletvekili Tevfik İleri muhalefetin yer aldđđı cepheyi iktidar hırsı ile hareket edenlerin cephesi, Vatan Cephesi'ni ise Türk Milleti'nin cephesi olarak tanımlamıŖtır. Ülke siyasal açıdan iki bloğa ayrılmıŖtır. Bir yanda muhalefetin "Güç Birliği Ocakları" diğer yanda "Vatan Cephesi Ocakları" ortaya çıkmıŖtır. Böylece siyasal bölünme parlamento içindeki sınırlı olgu olmaktan çıkmıŖ ve mücadele toplumsal alana yayılmıŖtır⁸²¹.

TBMM'de görüŖmelerin sertleŖmesi, İnönü'nün 1958'den itibaren baŖlattđđı propaganda gezileri CHP ile DP arasındaki iliŖkileri daha da gerginleŖtirmiŖtir⁸²². 29 Nisan 1959'da CHP'lilerin "Büyük Taarruz" diye adlandırdıkları gezileri baŖlamıŖtır. Geziye İnönü'nün başkanlığında 46 milletvekili, partililer ve gazeteciler katılmıŖtır. İlk hedef olarak simgesel bir biçimde İnönü'nün Yunan Generali Trikopis'i esir ettiği UŖak seilmiŖtir. Kafile Ankara'dan henüz hareket etmeden olaylar baŖlamıŖ ve Ankara garında İnönü'ye tezahürat yapan halkla polis çatıŖmıŖtır. UŖak'ta İnönü'yü büyük bir kalabalık karŖılamıŖtır⁸²³. İnönü'nün Ege gezisi sırasında KurtuluŖ SavaŖı'nda karargah olarak kullandığı evi ziyaret etmek istemesi vali tarafından önlenmek istenmiŖ, valinin emrini yerine getirmek istemeyen emniyet müdürü ve jandarma komutanı o gün görevden alınmıŖlardır. Ertesi gün istasyona gitmekte olan İnönü'nün atılan bir taŖla baŖı yarılmıŖ ve İzmir'de CHP'nin bütün etkinlikleri engellenmiŖtir. İstanbul'da da İnönü'nün konvoyunun önü kesilmiŖ ve bir binbaŖı duruma müdahale ederek İnönü'nün bölgeden uzaklaŖtırılmasını saęlamıŖtır. Bu olayların gazetelerde basılması yasaklanmıŖ ve basın beyaz sütunlarla çıkmıŖtır⁸²⁴.

1959'dan baŖlayarak 1960'a kadar olan sürede iktidar ile muhalefet arasındaki iliŖkiler iyice gerginleŖmiŖtir. 1960 yılına girildiğinde DP'nin muhalefet üzerindeki baskısı daha da artmıŖtır⁸²⁵. 1960 Martı'nda Kayseri YeŖilhisar'da çapı gittikçe büyüyen olaylar çıkmıŖtır. Kayseri'nin YeŖilhisar ilçesinde Tarım Kredi Kooperatifleri Kongresi'ni DP kaybedince DP'lilerle CHP'liler arasında çatıŖmalar baŖlamıŖtır. DP'lilerin ateŖ aması sonucunda iki CHP'li yaralanmıŖ ve olayların

⁸²¹ Bayri, a.g.e., s. 135.

⁸²² BaŖgil, a.g.e., s.155.

⁸²³ Eroğlu, a.g.e., s. 219-220.

⁸²⁴ AkŖin, a.g.m., s. 221.

⁸²⁵ İbrahim Ethem Atnur-Hüseyin Kalemli, *Erzurumun Yüzleri Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 1134, Erzurum 2016, s. 32.

büyümesiyle iki CHP'li daha polis kurşunlarına hedef olmuştur. CHP'nin bölgeye gönderdiği teftiş heyeti kongreyi kaybetmeyi DP'nin hazmedemediği açıklamasını yaparken DP'nin buna tepkisi sert olmuş ve hükümet Yeşilhisar Olayları'na yayın yasağı koymuştur. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Kayseri valisinin kentte havanın gergin olduğu gerekçesiyle kendisinin şehre gelmemesini isteyen telgrafını dikkate almayarak 3 Nisan'daki Kayseri İl Kongresi'ne gitmiştir. Kayseri girişinde İnönü'nün treni durdurulmuş ve geri dönmesi istenmişse de İnönü'nün şehre girmekte ısrar etmesi üzerine Kayseri'ye girişine izin verilmiştir. İnönü ertesi gün Ankara'ya dönerken Yeşilhisar'dan geçmek istemiş ancak kendisinin geçişine izin verilmemiştir. Bunun üzerine Kayseri'de görevli subayların bir kısmı istifa etmiştir. Esasen bu istifalar subay kadrolarının nasıl için için kaynadığını iktidarın görmesi için önemli bir işareti ancak Bayar ve Menderes bunu görmeyi reddetmişlerdir⁸²⁶. İnönü'yü Yeşilhisar'a sokmama emrini alan iki binbaşı ile bir albayın istifası ve ardından bu subayların tutuklanması Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'i harekete geçirmiştir. Subayların tahliyesini isteyen Gürsel bunu başaramayınca emekliliğine az bir süre kaldığından izne ayrılmıştır⁸²⁷. Kayseri Olayları hükümetin ihtiyaç duyduğunda ordunun desteğine güvenemeyeceğinin bir işareti olarak görülmüştür⁸²⁸.

DP Meclis Grubu 12 Nisan 1960'ta olağanüstü bir toplantı yapmış ve CHP hakkında meclis tahkikatı açılmasına karar vermiştir. DP Grubu 15 Nisan'da yaptığı ikinci toplantıda bu tahkikatın açılmasını Meclis Başkanlığı'ndan talep eden ve Denizli milletvekili Baha Akşit ile Bursa milletvekili Mazlum Kayalar tarafından hazırlanan önergeyi oy birliğiyle kabul etmiştir⁸²⁹. Komisyon'un kurulma gerekçeleri arasında CHP'nin gayri meşru hale geldiği, halkı silahlandırdığı, orduyu siyasete alet ettiği, hücre teşkilatı kurduğu ve basının bir kısmının da aynı amaçları desteklediği suçlamaları yer almıştır⁸³⁰. 15 kişilik Tahkikat Komisyonu üyeliği için yapılan seçimde 354'er oy alan Samsun milletvekilleri Nüzhet Ulusoy ve Ekrem Anıt da

⁸²⁶ Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, 2. Basım, İstanbul 2004, s. 137-141.

⁸²⁷ Abdi İpekçi-Ömer Sami Coşar, *İhtilalin İçyüzü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 115-116.

⁸²⁸ William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Alfa Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2014, s. 147.

⁸²⁹ Eroğlu, a.g.e., s. 229.

⁸³⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı? (1899-1960)*, Remzi Kitabevi, 15. Basım, İstanbul 2014, s. 359.

komisyon üyeliğine seçilmişlerdir⁸³¹. Tahkikat Komisyonu'nun kurulduğu gün İnönü TBMM'de iki konuşma yapmıştır. İnönü kendilerinin ihtilalden gelip demokrasiye geçtiğinden ve ihtilal yapmalarının imkansız olduğundan bahsetmiştir. Kurulacak komisyonun gayrı meşru olduğunu, TBMM'nin üstüne bir baskı düzeni getireceğini ve bu durumun kendileri dışından kaynaklanan bir ihtilale yol açacağını söylemiştir. Ardından şu ünlü cümlelerini dile getirmiştir: "...Bu demokratik rejim istikametinden ayrılıp baskı rejimi haline götürmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam... Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır..."⁸³².

28 Nisan'da İstanbul, 29 Nisan'da Ankara'da gösteriler başlayıp "Öğrenci Olayları" patlak verdiğinde ordunun hükümete desteği çok cesaret verici olmuştur. Ankara ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmiştir. Polis ve askere ateş açma yetkisi verilerek sert önlemlerle gösteriler kontrol altına alınmıştır. Herşeye rağmen hükümet askeri müdahaleden endişelenmeye devam etmiştir. 6 Mayıs'ta Dışişleri Bakanı Zorlu gazetecilere "Türk subayı politkaya karışmaması gerektiğinin bütünüyle farkındadır." beyanatını verirken İnönü "Baskıcı bir rejim hiçbir zaman orduya güvenemez." açıklamasını yapmıştır⁸³³. Askeri darbenin en kesin işareti Harp Okulu'nun sahneye çıkışı olmuştur. 21 Mayıs'ta Harp Okulu öğrencileri Ankara'da Kızılay Meydanı istikametinde yürüyüşe geçmiştir. Harbiyeliler Kızılay turunu tamamladıktan sonra Çankaya'ya yürümek istemişler ancak Komutanları Nurettin Uluç Paşa'nın emriyle mekteplerine dönmüşlerdir. Bu gösteri içeride ve dışarıda büyük yankılar uyandırmıştır. Hükümet önce olayı örtbas etmeye ve daha sonra da neticesiz birtakım tedbirler almaya çalışmıştır⁸³⁴. İhtilale giden süreç bu şekilde ilerlemiş ve Türk demokrasisinin kesintiye uğradığı askeri darbe gelip çatmıştır.

On yıl, on üç gün iktidarda kalan DP'nin faaliyetleri 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile durdurulmuştur⁸³⁵. 27 Mayıs sabahı 04.36'da Kurmay Albay Alparslan Türkeş Ankara Radyosu'ndan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin memleket idaresini ele aldığına yönelik bir açıklama yapmıştır. 27 Mayıs'ta yine radyo aracılığıyla Cumhurbaşkanı

⁸³¹ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, 3. Yasama Yılı, 13. Cilt Fihristi, 58. Birleşim, s. 212-213.

⁸³² Akşin, a.g.m., s. 221-222.

⁸³³ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, s. 205.

⁸³⁴ Aydemir, *İkinci Adam (1950-1964)*, s. 419-420.

⁸³⁵ Bulut, a.g.m., s. 142.

Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve Meclis Başkanı Refik Koraltan'ın tutuklandığı açıklanmıştır. 1 Haziran'a kadar 17 DP milletvekili dışında diğer bütün DP milletvekilleri tutuklanmıştır. Genel Kurmay Başkanı Rüştü Erdelhun ile yüksek rütbeli daha birçok generalin de tutuklandığı açıklanmıştır. General Cemal Gürsel İzmir'den getirilerek Milli Birlik Komitesi (MBK) Başkanı yapılmıştır⁸³⁶. Orgeneral Cemal Gürsel darbeyle ilgili olarak çıkarılan kanunların Türk milletini zincire vurmaya amaçladığını, bu asırda böyle bir iradenin varlığını düşünmenin Türk milletini hissiz bir sürü olarak kabul etmek olacağını ifade etmiştir. Türk milletinin sürü olmadığını söyleyen Gürsel, çoğunluğun okuma yazma bilmediğine fakat okuma yazma bilen milletlerden daha çok fikri selime, vicdan ve vakara sahip olduğuna değinmiştir. Bu düşüncelerle bu feci gidişe son vermeye karar verdiğine işaret eden Gürsel, devletin idaresine el koyduğunu ve diktatör olma hevesinde olmadığını belirtmiştir. Amacının memlekette temiz, hür, demokratik bir düzen kurmak ve devletin idaresini milletin iradesine terk etmek olduğunu dile getirmiştir⁸³⁷.

Türkiye'deki yönetim değişikliği özellikle kentlerde Menderes karşıtlarının alkışlarıyla ve başlangıçta kırsal nüfusun pasif kabulüyle karşılanmıştır. Her zaman DP'lilerin güç merkezi olan Ege bölgesinde küçük çaplı bazı önemsiz başkaldırlardan söz edilmiştir. 29 Mayıs'ta Ankara'daki DP merkezinin önünde DP yanlısı bir gösteri de olmuştur. Yetkililer bu muhalif patlamaların kolayca üstesinden gelmişlerdir. Bazı askerlerin Menderes'in Washington'la kendisini yeniden iktidara getirecek gizli bir anlaşma yapmış olabileceğinden korkmasına karşın yeni rejim çok geçmeden Batılı müttefiklerden ve kimi tereddütlerden sonra SSCB'den onay almıştır⁸³⁸.

27 Mayıs 1960 darbesiyle ordu Türkiye'de ilk kez yönetime el koyarak görevi devralmıştır. Atatürk'ün üzerinde önemle durduğu orduyu siyasetin dışında tutma prensibi çiğnenmiş ve bu hareket onun mirasına sahip çıkma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Askeri darbe demokratik olmayan yollarla ancak demokratik bir düzeni kurmak gerekçesiyle yapılmıştır. Ordunun cumhuriyet dönemindeki bu ilk

⁸³⁶ Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, a.g.e., s. 211-215.

⁸³⁷ *Samsun*, 28 Mayıs 1960, Yıl: 14, Sayı: 3374.

⁸³⁸ Hale, a.g.e., s. 159-160.

müdahalesi bununla sınırlı kalmayacak ve bundan sonra da Türkiye’de ordu siyasi çıkmazlarda müdahaleyi görev sayan bir kurum haline gelecekti. Askeri darbe muhalefetten ve basından gördüğü destek sayesinde olumlu karşılanmış ve darebeye uyum sağlanmıştı. 27 Mayıs 1960’ta üç ay kalmak üzere yönetime gelen ordu, bir buçuk yılda bu görevi ancak tamamlayacak ve kışlasına dönecekti⁸³⁹.

4.4.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin Samsun'da Yankıları

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonucunda askeri idare Samsun'da da yönetimi ele almış ve bir bildiri yayımlamıştır. 27 Mayıs 1960’ta saat 17.20’de yayımlanan bildiride Yarbay Turan Ergüngör’ün imzası vardır. Bildiri şu şekildedir:

- “1. Yarın 28 Mayıs 1960 Cumartesi günü Samsun'da pazar yapılmayacaktır.
2. Lokantalar içki vermemek şartıyla saat 20.00'ye kadar açıktır. Saat 21.00'den 05.00'e kadar sokağa çıkma yasağı vardır. Acil ihtiyacı olan vatandaşlar askeri emniyet kuvvetlerinden izin alacaktır.
3. Un fabrikası ve fırınlar daima açık ve faal bir durumda bulunacaktır.
4. Kahveler, sinemalar ve barlar daima kapalı kalacaktır.
5. Bütün imaalathaneler ikinci bir emre kadar kapanacaktır.
6. Şehir dahilinde beş kişiden fazla gruplar halinde dolaşmak yasaktır.
7. Maçlar yapılmayacaktır.
8. Ev, dükkan, yazıhane ve buna mümasil yerlerde gruplar halinde toplanmak yasaktır.
9. Emniyet mntıklarında sabaha kadar devriyeler gezdirilecek, şehrin emniyet ve asayişiyile Garnizon Kumandanlığı'nca verilen emirlerin tamamen tatbiki temin edilecektir.

⁸³⁹ Yasemin Doğaner, *27 Mayıs İhtilali ve Kurucu Meclis*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996, s. 41.

10. 28 Mayıs 1960 Cumartesi günü saat 09.00'dan itibaren bilumum resmi daireler (bankalar hariç) normal vazifelerine başlayacaklardır.

11. Herhangi bir müşkülü veya müracaatı olan vatandaşların 2117 ve 2194 numaralı telefonlardan sormaları rica olunur.

Samsun Garnizon Komutanı

Yarbay Turan Ergüngör⁸⁴⁰.

Samsun Garnizon Kumandanlığı'nın Samsun halkına yönelik 3 Numaralı Tebliği'ne bakılacak olursa:

"Samsun Garnizon Kumandanlığı'nın 3 Nolu Tebliği:

1. Pazar yeri saat 13.00'te dağılacaktır.
2. Telgraf ve telefon muhaberatı serbest bırakılmıştır.
3. Samsun'da 27-28 gecesi bazı hadiseler olduğuna dair halk arasında şaiyalar çıkarıldığını duydum. Bütün Samsunlulara memnuniyetle bildiririm ki mezkur gece hiçbir hadise olmadığı gibi aziz halkımız da garnizon emirlerine tam bir anlayışla riayet etmişlerdir.
4. Garnizon Kumandanlığı'nın telefon numarası 2117'dir. Müracaatların 2194'e yapılmasını rica ederim.

Vali V. ve Garnizon Komutanı

P. Yarbay Turan Ergüngör⁸⁴¹.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden sonra bütün Türkiye'de olduğu gibi Samsun'da da yönetime el koyan askeri idare halka yönelik tebliğler yayımlamaya devam etmiştir. Tebliğler hoparlörlerle okunmuş ve gazetelerde yayımlanmıştır. Bu tebliğlerden 30 Mayıs 1960'ta Samsun'da yayımlanan 18 ve 19 nolu tebliğlere bakılacak olursa⁸⁴²:

⁸⁴⁰ *Samsun*, 28 Mayıs 1960, Yıl: 14, Sayı: 3374.

⁸⁴¹ *Samsun*, 30 Mayıs 1960, Yıl: 14, Sayı: 3375.

⁸⁴² *Yeni Selamet*, 31 Mayıs 1960, Yıl: 49, Sayı: 1487-2122.

"Samsun Garnizon Kumandanlığı'nın 18 Nolu Tebliği:

1. Askeri hükümetin idareyi ele aldığı günden beri memleketimizin her tarafında olduğu gibi Samsun'da da halkımızın tam bir anlayış işbirliği ile vazifemizi kolaylaştırdıklarını memnuniyetle ifade eder ve normal hayata doğru gidilmek üzere yasakların kısıltıldığını ve çalışma imkanlarının verildiğini bildiririm.
2. Gece sokağa çıkma yasağı 31 Mayıs 1960'tan itibaren 21.00-03.30 olarak kısıltılmıştır.
3. 30 Mayıs 1960 Pazartesi'den itibaren bütün iş yerleri tam kadroları ile faaliyete geçeceklerdir.
4. Bilumum fabrika, atölye ve imaalathaneler, iş yerlerinin personeli yasak saatleri dışında fabrikalara celp edilmek ve gece çalışmak müsaadesi almak şartıyla faaliyette bulunabileceklerdir.

Turan Ergüngör

Vali V. ve Garnizon K. P.Yb.⁸⁴³.

"Samsun Garnizon Kumandanlığı'nın 19 Nolu Tebliği:

MBK'nin idareye el koyduğu şu kısa müddet içinde yaptığı beyanat, icraat ve millet huzurundaki vaatlerinin büyük milletimizin tam bir anlayış ve tasvibine mazhar olduğunu görmek ve öğrenmekle milletçe sevinç içerisindeyiz. Mesut bir istikbale doğru ümitle ilerlerken aziz Samsunlulara aşağıdaki hususları açıklamayı faydalı buluyorum:

1. Bugünkü askeri idareyi şahsi husumet ve maksatlarına alet etmek isteyenler çok aldanırlar. Askeri idare şu veya bu partinin, şahısların değil milletin emrindedir. Ve milletin menfaatleri neyi icap ettiriyorsa öyle hareket edecektir. Türk milletinin özü olan Türk ordusu istisnasız olarak bütün vatandaşları kendisinden bir parça olarak addetmiş can, mal ve namus, haysiyet masuniyetlerini teminat altına almıştır. Geçmişteki muvafık, muhalif ve tarafsızlar bugün milli birliğin ayrılmaz birer parçasıdır. Sayın Samsunlulara iftiharla bildiririm ki parti başkanları ve tarafsız

⁸⁴³ Yeni Selamet, 31 Mayıs 1960, Yıl: 49, Sayı: 1487-2122.

vatandaşlar bu birliği daha pek çok takviye etmenin lüzumuna tamamen kani ve icabında her türlü yardıma hazır olduklarını bana, vicdan ve namuslarıyla temin ettiler. Kardeş kavgasının pek yaklaştığı bir zamanda birdenbire tecelli eden ve milli varlığımızın en kıymetli garantisi olan bu birliği bozmak alçaklık ve küstahlığında bulunacaklara karşı en ağır cezaları tatbik etmekle milletime en büyük hizmeti ifa edeceğime inanıyorum. Geçmiştekileri unutup birbirimize muhabbet ve hürmetle bağlanalım⁸⁴⁴.

2. Belediye hizmetleri askeri idarenin murakabe ve kontrolü altında olmak şartıyla yine eski belediye idaresince tedvir edilecektir. Vatandaşlara her bakımdan hizmet, istisnasız muamelenin ilk ve güzel numunelerini belediye idaresinden beklerim. Artık parti düşünceleri ile zaman ve vicdanlar meşgul edilmeyeceğinden şimdi şehir işleri ile daha yakından alakadar olabilecek durumdadırlar.

3. Bazı idraksizlerin askeri hükümet aleyhinde veya eski idarenin avdetini temenni eder mahiyetle dedikodular yaptıklarını duyuyorum. Bunlardan bazılarını yakalattım. Yapılan tahkikat sonunda bir kasıt veya fena niyetleri meydana çıkarsa milletin menfaati namına cezalandırılacaklardır. Bu gibileri ihtiras ve şahsi menfaatlerden kendilerini sıyrarak hadiseleri akıl, mantık ve vicdan ile doğru yola girmeyi, şahıslarını ve ailelerini mutazarrır edecek fena akıbetlerden korumaya davet ederim.

Turan Ergüngör

Vali V. ve Garnizon K. P.Yb."⁸⁴⁵.

1960 Askeri Darbesi'nin yapılmasından sonra Samsun'da resmi ve hususi dairelerde, lokanta, gazino vb. yerlerde Celal Bayar, Adnan Menderes ve eski DP hükümet erkanına ait fotoğraflar Samsun Garnizon Kumandanlığı'nın emriyle indirilmiştir⁸⁴⁶. Ayrıca askeri yönetime destek vermek amacıyla Samsun'da bir gösteri yapılmıştır. Yapılacak gösteriye katılımı sağlamak için Tertip Heyeti Samsunlulara çağrıda bulunmuştur. Heyet, Samsunlulara şanlı ordumuz için şükran gösterisi yapılacağını duyurmuş ve Samsunluların saat 17.00'de Cumhuriyet Meydanı'nda hazır olması gerektiğini söylemiştir. Tertip Heyeti Samsun'da 30 Mayıs'ta memleketi karanlık bir

⁸⁴⁴ *Yeni Selamet*, 31 Mayıs 1960, Yıl: 49, Sayı: 1487-2122.

⁸⁴⁵ *Yeni Selamet*, 31 Mayıs 1960, Yıl: 49, Sayı: 1487-2122.

⁸⁴⁶ *Samsun*, 31 Mayıs 1960, Yıl: 14, Sayı: 3376.

rejime götüren zihniyeti ortadan kaldıran orduya ve onun Başkomutanı Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Gürsel'e candan bağlılıklarını belirtmek amacıyla bir toplantı yapıldığını açıklamıştır. Meslek teşekkülleri ve sosyal derneklerin katılımıyla yapılan toplantının ardından Tertip Heyeti 1 Haziran'da da bütün Samsunluların katılımıyla saat 17.30'da Cumhuriyet Meydanı'nda bir toplantı yapılmasına karar verildiğini dile getirmiştir⁸⁴⁷.

Samsun'da yapılan 1 Haziran 1960 tarihli gösteri Samsun gazetesine şu şekilde yansımıştır: "Yıllardan beri hürriyete susayan ve 27 Mayıs gününden beri heyecanı büsbütün artan 19 Mayıs diyarı Samsunlular çok muntazam hatta kalemlerle tarif edilemeyecek bir şekilde kadınıyla erkeğiyle, çoluk çocuğuyla 80 bin Samsunlunun iştirakiyle hürriyet bayramını kutladılar. 19 Mayıs'ta çelenk koyamadıkları Atatürk anıtına çelenkler konuldu. Burada milli marşlar söylenerek kurbanlar kesildi. Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve yaşa sesleriyle Samsun afakını çınlattılar. Tertip Heyeti tarafından Milli Birlik Komite Başkanlığı, Devlet ve Hükümet Reisi ve Başkumandan Cemal Gürsel'e bağlılık telgrafı çekildi."⁸⁴⁸.

4.4.3. Darbe Yönetimindeki Samsun'da Siyasi Durum

Darbeyi izleyen günlerde askeri yönetim 4 il hariç bütün illerin sivil valiler tarafından yönetilmesi kararını almıştır. Ankara, İstanbul, Muş ve Siirt illerinde askeri valilerin yönetimi devam etmiştir. Samsun Valiliği'ne eski valilerden Rauf İnan tayin edilirken⁸⁴⁹ Samsun Belediye Başkanlığı'na da Vali Muavini Sakip Özil getirilmiştir⁸⁵⁰.

Darbeden önce DP Samsun İl Başkanı olan Dr. Fethi Tevetoğlu darbe aleyhinde telefon konuşmaları yaptığı iddiasıyla yargılanmıştır. 9 Eylül 1960'ta Asliye Ceza Mahkemesi'nde davası görülen Tevetoğlu savunmasında konuşmaları inkılap aleyhine değil lehine yaptığını ifade etmiştir. Kendisine sorulan sorulara cevap veren Tevetoğlu, konuşmalarında kullandığı "Bizimkiler" kelimesini eskiden asker olduğu için kullandığını, ayrıca ilçelerle yaptığı konuşmalarda teşkilata herhangi bir reaksiyonda bulunulmaması ve milli inkılap hareketine uyulması gerektiğini tavsiye

⁸⁴⁷ *Samsun*, 1 Haziran 1960, Yıl: 14, Sayı: 3377.

⁸⁴⁸ *Samsun*, 2 Haziran 1960, Yıl: 14, Sayı: 3378.

⁸⁴⁹ *Samsun*, 10 Haziran 1960, Yıl: 14, Sayı: 3382.

⁸⁵⁰ *Samsun*, 16 Haziran 1960, Yıl: 14, Sayı: 3387.

ettiğini söylemiştir⁸⁵¹. Şahitlerden Avukat Sabri Emirlioğlu, Fethi Tevetoğlu'nun "Danışıklı Döğüş" ibaresini kullandığını söylediye de Tevetoğlu böyle bir kelime kullandığını hatırlamadığını belirtmiştir. Mahkemede bulunmayan şahitlerin dinlenmesi için mahkeme 30 Eylül 1960 tarihine ertelenmiştir⁸⁵².

Yurt gezisine çıkmış olan MBK üyelerinden Kurmay Yarbay Kadri Kaplan 21 Eylül 1960'ta Samsun'a gelmiştir. Saat 12.00'de uçakla gelen Kaplan hava alanında Vali Rauf İnan, Garnizon Komutanı Yarbay Melih Özgüven ve basın mensupları tarafından karşılanmıştır. Buradan Samsun'un Bafra ilçesine giden Kaplan, Bafra Cumhuriyet Meydanı'nda binlerce vatandaşa 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin manasını izah etmiştir⁸⁵³. Öğleden sonra Samsun'a dönmüş, saat 17.30'da Samsun Cumhuriyet Meydanı'nda 20.000'den fazla dinleyici önünde bir konuşma yapmıştır. Konuşmasına Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in sevgi ve selamlarını getirdiğini belirterek başlamış, "27 Mayıs İnkılabı'nın manasını sizlere anlatmak üzere gelmiş bulunuyorum." demiştir. 27 Mayıs Askeri Darbesi'ne giden süreçle konuşmasını sürdüren Kaplan milletin hürriyet duygularına zincir vurulamayacağını dile getirmiştir. Atatürk'ten ilham alan ve onun eserlerini ileriye götürmek azmiyle hareket eden gençliğin birkaç serseri olarak ilan edildiğine değinmiş, ilim adamlarının ve gençliğin dövüldüğünü ifade ederek bunun Atatürk'ün ortaya koyduğu eseri baltalamak olduğunu söylemiştir⁸⁵⁴. Mali duruma da temas ederek 4,5 milyar iç ve 18 milyar dış borç olduğunu açıklamıştır. Din, toprak reformu, anayasa, seçim kanunu ve memur-vatandaş ilişkisinden bahsetmiş, seçimlerin 1961 yılı sonbaharında yapılacağını ifade etmiştir. Kısa vadeli işleri yapıp uzun vadeli işleri hazırlayacaklarına temas ederek kürsüden ayrılan MBK üyesi Kadri Kaplan, halk tarafından coşkun bir şekilde alkışlanmıştır. Kaplan 22 Eylül 1960'ta Çarşamba üzerinden Ordu ve Giresun'a hareket etmiştir⁸⁵⁵.

Samsun Limanı'nın temeli 1954 Genel Seçimi'nden önce 4 Nisan 1954'te Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından atılmıştı⁸⁵⁶. Samsun Limanı'nın işletmeye açılması ise darbe yönetimi zamanında gerçekleşmiştir. Liman 14 Aralık 1960'ta ilk

⁸⁵¹ *Samsun Postası*, 10 Eylül 1960, Yıl: 10, Sayı: 3147.

⁸⁵² *Samsun*, 12 Eylül 1960, Yıl: 14, Sayı: 3459. (Mahkeme sonucuna ulaşılammıştır.).

⁸⁵³ *Samsun Postası*, 22 Eylül 1960, Yıl: 10, Sayı: 3157.

⁸⁵⁴ *Samsun*, 22 Eylül 1960, Yıl: 14, Sayı: 3468.

⁸⁵⁵ *Samsun Postası*, 22 Eylül 1960, Yıl: 10, Sayı: 3157.

⁸⁵⁶ *Yeni Ses*, 5 Nisan 1954, Yıl: 2, Sayı: 645.

olarak Karadeniz Sürat Postası gemisinin rıhtıma yanaşmasıyla hizmete girmiştir. Açılış nedeniyle yapılan törende Karadeniz Limanı Bölge Başkanı ve Samsun valisi birer konuşma yapmışlardır⁸⁵⁷. Ayrıca Samsun Limanı'nın açılışı nedeniyle Samsun Valiliği, Devlet Başkanı Cemal Gürsel'e bir telgraf çekmiştir. Telgrafta limanın devrim idaresince açılmasından doğan mutluluk belirtilmiş, Cemal Gürsel'e sağlık ve esenlik dilenmiştir⁸⁵⁸.

MBK, bir Kurucu Meclis kurulmasına karar vermiştir. MBK Başkanı Cemal Gürsel Kurucu Meclis'in yalnız istişare işini yürütmeyeceğini aynı zamanda belirli bir mesuliyet ve görevinin de bulunacağını açıklamıştır. Kurucu Meclis'in arzu edilen demokratik düzene geçişte bir merhale teşkil edeceğini belirten Gürsel, bunun ileriki meclislere de örnek olacağını ifade etmiştir⁸⁵⁹. MBK Genel Sekreterliği Kurucu Meclis'in itibarını sarsmak isteyenleri uyaran bir tebliğ yayımlarken bu tebliğde Kurucu Meclis'in görevlerine de yer vermiştir. Buna göre yeni anayasayı ve seçim kanununu hazırlamak, halkın memleket idaresine katılımını sağlamak Kurucu Meclis'in görevleri olarak gösterilmiştir⁸⁶⁰.

Kurucu Meclis, MBK ve Temsilciler Meclisi'nin bir araya gelmesinden oluşmaktaydı. Kurucu Meclis'in başta gelen görevi halkoyuna sunulacak yeni anayasayı görüşüp kabul etmek ve seçim kanunu yapmaktır. Seçimle gelen bir parlamento ile yaklaşık aynı yetkilere sahipti. Üyeleri tarafsız olarak Türk milletinin temsilciliğini yapacaklardı. Temsilciler Meclisi; Devlet Başkanı'nın kontenjanı, MBK tarafında seçilecek temsilciler, Bakanlar Kurulu üyeleri, il temsilcileri, siyasi parti temsilcileri, diğer teşekküller ve kurum temsilcileri olmak üzere 272 kişiden oluşmaktaydı. Cumhuriyet'in ilanından 37 yıl sonra yönetim yeniden seçilmişlerin değil atanmışların eline geçmişti. Kurucu Meclis'e seçilecek üyeler her ne kadar titizlikle bölgelere ve meslek gruplarına göre eşit olarak dağıtılmışsa da bu seçim işi siyasi bir nitelik taşımaktaydı. Zaten DP'yi savunmak mümkün olmadığı için temsilci seçimlerinde de en yüksek ses güçlü muhalefet partisi CHP'den

⁸⁵⁷ *Yeni Selamet*, 16 Aralık 1960, Yıl: 50, Sayı: 1487-2290.

⁸⁵⁸ *Samsun*, 15 Aralık 1960, Yıl: 14, Sayı: 3538.

⁸⁵⁹ *Samsun Postası*, 20 Eylül 1960, Yıl: 10, Sayı: 3155.

⁸⁶⁰ *Samsun*, 26 Aralık 1960, Yıl: 14, Sayı: 3547.

çıkmaktaydı. İl temsilcileri, nüfusu 750 bine kadar olan illerden bir ve bundan sonraki her 500 bin nüfusa bir temsilci gelecek şekilde hesaplanarak seçilecekti⁸⁶¹.

Samsun'un nüfusu 1955 nüfus sayımında 549.156 ve 1960 sayımında 654.156 kişi olarak belirlenmiştir⁸⁶². Nüfusu 750 binin altında olduğu için şehirden Kurucu meclis'e bir temsilci seçilmiştir. Samsun'da Kurucu Meclis'e katılacak üyeyi belirlemek için ilk önce delege seçimleri yapılmıştır. 26 Aralık 1960'ta yapılan Samsun Merkez İlçe delege seçimlerini İl Seçim Kurulu Başkanı Sebahat Kurtuluş idare etmiştir⁸⁶³. Samsun'da bulunan çeşitli dernek ve teşekküllerin başkan ve temsilcileri ile köylerden gelen köy dernek temsilcilerinin iştirak ettiği seçime 208 delegeden 199'u katılmıştır. Kurucu Meclis'e gidecek kişiyi belirlemek için 28 delege seçilmiştir⁸⁶⁴. Seçim sonucunda Rıza Işıtan, Sait Erbil, İsmet Katar, Yaşar Akal, Ali Bakan, Necip Yetkin, Şahap Ercan, Necdet Semizoğlu, İsmail Tarhan, İrfan Yankutan, Ahmet Balaç, Tahsin Çalikoğlu, Eyüp Şenol, Ali Osman Kösel, Durmuş Karaoğlu, Tahsin Zorlu, İsmail Öncü, Mustafa Sezer, Eyüp Gayretli, Veysel Yılmaz, Hasan Gör, Emir Tekin, Yusuf Çağlayan, Mustafa Çakıroğlu, Kazım Ayhan, Lütfü Özgürdal, Haydar Çelik ve Halil Kocael Kurucu Meclis temsilcisini seçecek delegeler olarak belirlenmiştir⁸⁶⁵.

Samsun merkez ve ilçelerinden gelen delegelerin katılımıyla 30 Aralık 1960'ta saat 14.00'te Samsun Halk Eğitim Merkezi'nde Kurucu Meclis üyesi seçimi yapılmıştır. Seçime 3 aday katılmış ve bunlardan eski milletvekili Rıza Işıtan 153 oyla Samsun'dan Kurucu Meclis üyesi seçilmiştir. Diğer adaylardan Cemal Tekay 20, İsmail Tarhan ise 12 oy almışlardır⁸⁶⁶. Rıza Işıtan 1946-1960 yılları arasında CHP'nin Samsun'daki etkili isimlerinden biridir. 1946 Genel Seçimi'nde CHP'den Samsun milletvekili seçilmiş; 1950, 1954 ve 1957 Genel Seçimlerinde CHP'nin Samsun milletvekili adaylarından biri olmuştur. Aynı zamanda 1958 yılında CHP Samsun İl Başkanı seçilmiş ve bu görevi yürütmüştür.

⁸⁶¹ Doğaner, a.g.e., s. 77-79.

⁸⁶² N. Günbeyaz-N.G. Turan, *Samsun İlinde Kentsel Büyüme Deseninin İncelenmesi*, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara 11-15 Mayıs 2009, s. 2.

⁸⁶³ *Demokrat Canik*, 28 Aralık 1960, Yıl: 9, Sayı: 3571.

⁸⁶⁴ *Yeni Selamet*, 28 Aralık 1960, Yıl: 50, Sayı: 1487-2300.

⁸⁶⁵ *Samsun*, 27 Aralık 1960, Yıl: 14, Sayı: 3548. (Diğer ilçelerden seçilen delegelerin isimlerine ulaşılamamıştır.)

⁸⁶⁶ *Samsun Postası*, 31 Aralık 1960, Yıl: 10, Sayı: 3243.

1957-1960 yılları arasındaki gelişmelere bakılacak olursa 1957 Genel Seçimi'nde DP büyük bir oy kaybına uğramış ve muhalefetin aldığı oyların toplamı DP'den fazla olmuştur. İktidar-muhalefet ilişkileri giderek sertleşmiş ve Türk demokrasisi askeri bir darbeyle kesintiye uğramıştır. Darbenin etkileri Samsun'da da kendisini göstermiştir. Bu dönemde CHP'li Dr. Şevket Köksal ve Kasım Gülek Samsun'u ziyaret eden önemli isimler arasında yer almıştır.

SONUÇ

Siyaset, toplumu yönetme sanatıdır. Yönetmenin temel amacı, iktidarın toplumu kendi düşüncesi yönünde harekete geçirme isteğidir. Tarih boyunca yönetmenin farklı yöntemleri olmuştur. Türk tarihinde yüzyıllarca "kut" anlayışı gereği ülkeyi yönetme yetkisi kurucu hanedana ait kabul edilmiştir. İlk kez "parlamento" kavramının görülmesi ise 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet döneminde gerçekleşmiştir ki bu da çok uzun süreli olmamıştır. 93 Harbi'ndeki yenilginin sebebini meclisteki azınlık milletvekillerinin Ruslarla iş birliği yapması olarak gören II. Abdülhamit parlamentoyu süresiz tatil etmiştir.

I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı Devleti Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayıp ardından gelen işgallere sessiz kalmıştır. Bunun üzerine Anadolu'da direniş başlamış ve Mustafa Kemal Paşa bu direnişi örgütleyerek Kurtuluş Mücadelesi'ni başlatmıştır. Samsun, Mustafa Kemal'in halkı örgütlemek için Anadolu'ya çıktığında adım attığı ilk şehirdir. Kurtuluş yolundaki bu ilk adım, 1919'dan günümüze Türk milleti için özel bir yere sahip olmuştur. Kurtuluş Savaşı kazanılıp Lozan Barış Antlaşması imzalanınca iç politikaya yönelik önemli adımlar atılmış ve ülkenin kalkınması için birçok alanda inkılap faaliyetine girişilmiştir. Türkiye'de ilk defa 1924 yılında çok partili siyasi hayata geçiş denemesi yapılmış ancak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın ömrü pek uzun olmamıştır. İkinci defa ise 1930 yılında çok partili siyasi hayata geçiş denemesi doğrultusunda Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. 1930 yılındaki belediye seçimlerini Samsun'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kazanmıştır. Fırkanın seçimleri kazanmasında Samsun Valisi Kazım İnanç Paşa'nın seçim emniyetini tam olarak sağlaması etkili olmuştur. Eğer seçim emniyeti sağlanabilseydi Türkiye'nin büyük bir bölümünde CHP'nin seçimleri kaybedebileceği söylenebilirdi. Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına büyük bir bağlılık vardı ancak inkılapların halk nezdinde kavranmasında sıkıntılar

yaşanmaktaydı. Bunda inkılapların iyi anlatılmadığı söylemlerinin yanında halkın inkılapları kavrayacak kültürel düzeye ulaşmadığı da dile getirilmiştir. Sonuç itibariyle ikinci kez çok partili hayata geçiş denemesi de başarısız olmuş ve Serbest Cumhuriyet Fırkası kendini feshetmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye çok partili hayata geçişi sağlamıştır. MKP, DP bu dönemde kurulan partiler arasındadır. DP'nin ilk örgütlenmesini gerçekleştirdiği şehir olan Samsun'da çok partili hayata geçilmesiyle birlikte siyasi bir canlanma yaşanmıştır. Samsun, DP'li yöneticiler tarafından sürekli övülmüş ve sık sık ziyaret edilmiştir. DP Genel Başkanı Celal Bayar ve partinin etkili isimlerinden Refik Koraltan Samsun'u ziyaret den DP yöneticilerinden olmuştur.

Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte CHP yönetimi erken seçim kararı almış ve muhalefet partileri örgütlenmelerini tamamlayamadan genel seçimle karşı karşıya kalmışlardır. 1946 Genel Seçimi'ni CHP kazanmış ve mecliste ezici bir üstünlüğe sahip olmuştur. Samsun merkezde ise kullanılan 69.869 oyun 54.300'ünü DP almasına rağmen Samsun genelinde kazanan taraf CHP olmuş ve seçilen milletvekillerinin tamamı CHP'li olarak TBMM'de yer almıştır. Bu durum kuşkusuz merkezden taşraya gidildikçe seçim güvenliğinin zayıfladığını göstermektedir. Çünkü inkılapçı kadroya getirilen en büyük eleştiri olan inkılapların kırsala ulaştırılmadığı yönündeki söylemler dikkate alınır 1946 Seçimi'nde Samsun merkezde CHP'nin, Samsun kırsalında ise DP'nin seçimi kazanması gerekirdi.

1946 Genel Seçimi muhalefetin CHP yönetimine karşı sertleşmesine yol açmıştır. Seçim güvenliğinin olmadığını ve CHP'nin hürriyetleri ortadan kaldırdığını belirten muhalefet 1950 Seçimi'ne kadar bu propagandayı etkili bir şekilde sürdürmüştür. 1950 Genel Seçimi Türk siyasetinde değişimin yaşandığı bir seçim olmuştur. 27 yıllık CHP iktidarı yerini DP'ye bırakmıştır. DP oyların % 53,59'unu alırken CHP ise % 39,98'lik bir orana sahip olmuş ve iktidarı kaybetmiştir. Samsun'da ise 99.000 oyu DP alırken 71.000 oyu CHP almış ancak seçim sisteminden dolayı bütün milletvekilleri DP'lilerden çıkmıştır. CHP Samsun Bölge Müfettişi Hamdi Şarlan CHP'nin Samsun'da seçimi kaybetme sebeplerini merkeze bildirmiştir. Şarlan'ın sıraladığı sebeplere bakılacak olursa aslında bu sebeplerin sadece Samsun özelinde değil Türkiye geneli için de geçerli olduğu açıktır. Hamdi Şarlan, muhalif parti ile

karşı karşıya bulunmanın gerektirdiği hazırlık ve enerjiye sahip olmadıklarını, seçime ait tek kelime konuşmadan tütün fiyatları, banka borçları ve geçim endişesi konularının karşılıklarına çıktığını belirtmiştir. Din alanındaki ilgisizliğin halk nezdinde eleştirildiğini, devlet kapısından metotlu ve devamlı yardım bekleyen halkın buna ulaşamayınca küstüğünü ifade etmiştir. Tarihi gelişmeler elbette tek bir sebeple açıklanamaz ancak ekonomik yetersizliklerin CHP'nin iktidarı kaybetmesinde ana faktör olduğu söylenebilir.

1950 yılında ülke yönetimine gelen DP iktidarı özellikle ekonomik olarak halk nezdinde itibar görmüş ve muhalefete yani CHP'ye karşı sert bir tutum takınmıştır. CHP döneminde gerçekleştirilen ve kazanım olarak değerlendirilen birçok uygulamaya son verilmiş, CHP malları hazineye devredilmiş, halkevleri kapatılmıştır. DP, muhalefetin eleştirilerine yaptıkları uygulamaların haklı olup olmadığına genel seçimde halk tarafından karar verileceği cevabını vermiştir. DP'nin muhalefette iken yapmış olduğu eleştirilerin aynısı şimdi CHP tarafından şikayet konusu edilmiştir. Kuşkusuz siyasi söylemler zamana ve şartlara göre farklılık gösterebilmektedir.

DP'nin ilk iktidar döneminde Samsun milletvekilleri içerisinde Tefik İleri'nin ön plana çıktığı görülmektedir. Tefik İleri 1950-1954 yılları arasında Ulaştırma ve Mili Eğitim Bakanlığı görevlerinde bulunmuş, TBMM Başkan Vekilliği yapmıştır. 1952 yılında CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve 1953 yılında Başbakan Adnan Menderes Samsun'u ziyaret etmişlerdir.

2 Mayıs 1954'te yapılacak olan Genel Seçim'den önce 4 Nisan 1954'te Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından Samsun Limanı'nın temeli atılmıştır. Yine Samsun'da Başbakan Adnan Menderes 24 Nisan 1954'te, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise bir gün sonra 25 Nisan 1954'te birer seçim mitingi düzenlemişlerdir. Siyasi parti liderleri düzenledikleri bu mitinglerde birbirlerini eleştirmişlerdir. 1954 Genel Seçimi'nde Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun'da da DP oylarını arttırırken CHP'nin oylarında düşüş görülmüştür. Samsun'da kullanılan 205.943 oyun DP 123.011'ini alarak oyların % 59,73'üne, CHP ise 78.612'sini alarak oyların % 38,17'sine sahip olmuştur. Bu seçim sonucunda da Samsun milletvekillerinin tamamı yine DP'li olarak TBMM'de yer almıştır. 1955 Belediye Seçimlerine ise Türkiye

genelinde olduğu gibi Samsun'da da muhalefet partileri katılmamış ve DP tek başına seçimlere gitmiştir. DP'nin ikinci iktidar döneminde Samsun milletvekili Tevfik İleri yine TBMM Başkan Vekillerinden biri olmuş ve tekrar Milli Eğitim Bakanlığı görevinde bulunmuştur.

27 Ekim 1957'de gerçekleştirilen Genel Seçim öncesinde DP ve CHP Samsun'da en üst düzeyde temsil edilmiştir. 14 Ekim 1957'de CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 16 Ekim 1957'de ise Başbakan Adnan Menderes Samsun'da birer miting düzenlemiştir. Her iki liderin 1954 Seçimi'nde olduğu gibi 1957 Seçimi öncesinde de Samsun'u miting programlarına almaları şehre gösterdikleri önem olarak değerlendirilebilir. 1957 Genel Seçimi'nde DP 1950 Seçimi'nin de altına inerek % 48,62'lik, CHP ise oylarını arttırarak % 41,35'lik bir oy oranına sahip olmuştur. DP ve CHP cephesinde Türkiye genelinde yaşanan bu dalgalanma Samsun'da da kendini göstermiştir. Samsun'da DP 102.213 oyla oyların % 48,3'üne, CHP ise 94.774 oyla oyların % 44,7'sine sahip olmuştur. Seçim sistemi nedeniyle partiler arasındaki oy farkı çok az olmasına rağmen girdiği seçimde birinci olamayan parti temsil düzeyinde hayli gerilerde kalmıştır.

1957 Genel Seçimi'yle birlikte rüzgar DP için tersine esmeye başlamış ve Türk siyaseti giderek sertleşmiştir. Seçimde DP yine tek başına iktidarda kalmış olsa da çok büyük bir oy kaybı yaşadığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum DP cephesinde sınırları iyice gererken muhalefet cephesinde güven duygusunu arttırmıştır. İktidar, oy kaybını muhalefetin sert tutumunda görürken muhalefet ise bu durumu kabul etmemiştir. CHP'nin propaganda gezilerinde yaşanan olaylar ve DP'nin TBMM'de 15 üyeli "Tahkikat Komisyonu"nu kurması -Bu komisyonun iki üyesi olan Nüzhet Ulusoy ve Ekrem Anıt Samsun milletvekilleridir.- Türk demokrasisini uçuruma sürüklemiştir. Bu gelişmelerin üzerine "Öğrenci Olayları" da yaşanmış ve 27 Mayıs 1960'ta Türk demokrasisi askeri bir darbeye kesintiye uğramıştır. Askeri darbenin etkileri her yerde olduğu gibi Samsun'da da görülmüş ve Samsun Garnizon Komutanlığı idareyi ele almıştır. Darbeyi takip eden günlerde Samsun'da Tertip Heyeti tarafından organize edilen ve darbeyi sevinçle karşılayan mitinge bakılacak olursa Türkiye'de demokrasi kültürünün yerleşmediği kuşkusuz daha iyi anlaşılır. Samsun, Türkiye'deki siyasi eğilimlerde ülke genelini yansıtan bir şehir olmuştur.

Ülke siyasetinin açmazları, anlatılan dönemde Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun özelinde de siyasi parçalanmalara neden olmuştur.

Tarihi olaylar yaşandığı dönemin şartlarına göre değerlendirilmelidir. Bir siyasi dönemin herşeyiyle iyi olduğu söylenemeyeceği gibi her şeyiyle kötü olduğu da söylenemez. Nasıl ki DP dönemini tamamen yerden yere vurmak yanı sıra tek parti dönemini de tamamen kötülemek tarihe bir haksızlık olacaktır. Her iktidarın kendi düşüncesini yerleştirme gayreti içinde olması son derece normaldir. Ancak bu yapılırken evrensel değerler göz ardı edilmemelidir. 1946-1960 yılları arasında ülke geneli ve Samsun'daki siyasi gelişmelere bakıldığında suyun suya benzemesinden daha çok geçmişin geleceğe ve hale benzediğini ifade eden İbn-i Haldun'un haklılığı ortaya çıkmaktadır. Şu bir gerçek ki bir dönemi değerlendirirken ideolojileri bir kenara bırakmak kuşkusuz gerçeğe daha iyi hizmet etmeyi sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

BCA, 010.09.459.1330.6.

BCA, 010.09.472.1364.3.

BCA, 30.10.65.403.4.

BCA, 030.10.82.540.1.

BCA, 030.11.1.184.23.16.

BCA, 030.11.1.187.38.11.

BCA, 030.11.1.203.1.18.

BCA, 030.10.77.509.7.

BCA, 30.18.1.2.122.27.2.

BCA, 030.01.44.265.13.

BCA, 030.10.77.511.6.

BCA, 030.01.128.829.4.

BCA, 030.01.51.309.4.

BCA, 030.01.51.309.3.

BCA, 030.01.51.309.6.

BCA, 030.11.1.218.39.4.

BCA, 030.01.13.79.12.

BCA, 030.01.2.14.3.

BCA, 030.01.51.309.7.

BCA, 030.10.78.516.7.

BCA, 030.11.1.255.2.5.

BCA, 030.11.1.267.33.5.

BCA, 030.01.52.312.1.

BCA, 030.01.52.312.4.

BCA, 490.01.260.1038.1.

BCA, 490.1.358.1500.1.

BCA, 490.01.9.47.22.

BCA, 490.01.10.55.21.

BCA, 490.01.10.53.9.
BCA, 490.01.10.54.12.
BCA, 490.01.377.1594.1.
BCA, 490.01.11.59.23.
BCA, 490.01.11.59.24.
BCA, 490.01.28.129.2.
BCA, 490.01.45.1856.8.
BCA, 490.10.317.1301.1.
BCA, 490.01.6.30.7.
BCA, 490.01.347.1456.1.

RESMİ YAYINLAR

TBMM Tutanak Dergisi (6, 7, 8, 9, 10 ve 11. Dönemler incelenmiştir.)

SÜRELİ YAYINLAR

A) DERGİLER

Akademik Bakış Dergisi
Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi
Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
Aydın Tarihi
Bütün Şehir Dergisi
Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi
İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Tarih İncelemeleri Dergisi
Tarih Okulu Dergisi

B) GAZETELER

Ali Baba
Akşam
Cumhuriyet

Demokrat Canik
Hürriyet
Milliyet
Samsun
Samsun Postası
Son Posta
Tercüman
Ulus
Vatan
Yeni İstanbul
Yeni Sabah
Yeni Selamet
Yeni Ses
Zafer

KİTAPLAR

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, Türkçesi: Ahmet Fethi, 3. Baskı, İstanbul, 2007.

AHMAD, Feroz, TURGAY AHMAD, Bedia, *Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, İstanbul, 1976.

ALÇORA, Engin, *Türkiye'de Siyasal Parti Propagandası (1946-1950)*, Sosyal Araştırmalar Vakfı, Birinci Basım, İstanbul, 2015.

ARASLI, Oya, *Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 311, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

ATNUR, İbrahim Ethem, KALEMLİ, Hüseyin, *Erzurum'un Yüzleri Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 1134, Erzurum, 2016.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *İkinci Adam (1950-1964)*, III. Cilt, Remzi Kitabevi, Dokuzuncu Özel Basım, İstanbul, 2011.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Menders'in Dramı? (1899-1960)*, Remzi Kitabevi, 15. Basım, İstanbul, 2014.

Bafra Efsane Şehir (Medeniyetler Beşiği ve Tarım Merkezi), Bafra Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Bafra Ofset, Bafra, 2011.

BAŞGİL, Ali Fuad, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Yağmur Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2014.

BAYRİ, Hakan, *Baskıcı İktidar Yıkıcı Muhalefet (DP Döneminde İktidar-Muhalefet İlişkileri)*, Binyıl Yayınevi, Yayın No: 29, Birinci Baskı, Ankara, 2015.

Cumhuriyetçi Millet Partisi Ana Nizamname ve Program, Yeni Matbaa, Ankara, 1954.

ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 2013.

Demokrat Parti Tüzük ve Program, Doğu Matbaası, Ankara, 1949.

DUMAN, Önder, *Meşrutiyetten "Beyaz Devrim"e Canik-Samsun'da Seçimler ve Siyaset (1877-1950)*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları/No: 8, Samsun, 2015.

ERDOĞAN, Aydın, *CHP Tüzükleri Dünyü Bugünü (1923-200)*, V Kitap Yayınları, Ankara, 2000.

EROĞLU, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, Birinci Basım, İstanbul, 2014.

GOLOĞLU, Mahmut, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, I. Basım, İstanbul, 2013.

HALE, William, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Alfa Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2014.

Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı, Örnek Matbaası, Ankara, 1956.

İPEKÇİ, Abdi, COŞAR, Ömer Sami, *İhtilalin İcyüzü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2012.

ÖZDAĞ, Ümit, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, 2. Basım, İstanbul, 2014.

KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1996.

KORALTAN, Refik, *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar*, Yay. Haz.: Kamil Maman, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2013.

KÖSE, Osman, *Gelenekten Moderniteye Samsun (1923-1950)*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları/No: 6, Samsun, 2014.

SARCAN, Ali, *Samsun Tarihi*, Kültür Matbaası, Ankara, 1966.

SARISAKAL, Baki, *Bir Kentin Tarihi: Samsun, Samsun Araştırmaları*, Birinci Kitap, Samsun Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Samsun, 2002.

SARISAKAL, Baki, *Samsun'da Unutulmayan Olaylar*, Samsun Araştırmaları: 9, Birinci Kitap, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 9, Samsun, 2008.

ŞAHİNGİRAY, Özel, *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri (1946-1950) (Demokrat Parti'nin Kuruluşundan İktidara Kadar Politik Konuşmalar)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 1999.

ŞAŞMAZ, Musa, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, XIII. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2014.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011)*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2012.

TUNCER, Erol, *1950 Seçimleri*, TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı), 1. Baskı, Ankara, 2010.

TUNCER, Erol, *1957 Seçimleri*, TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı), 1. Baskı, Ankara, 2012.

YÜCEL, Yusuf, *Bütün Yönleriyle Ladik (Ladik Tarihi ve Coğrafyası)*, Aksiseda Matbaası, Samsun, 1987.

MAKALELER

AKŞİN, Sina, "Siyasal Tarih (1950-1960)", *Türkiye Tarihi*, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 6. Basım, İstanbul, 2000, ss. 215-224.

AYDIN, Nurhan, "Sarıkamış Harekatında Şehit Olan Samsunlular Özet", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri II*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları, No: 7, Samsun, 2015, ss. 845-883.

BENHÜR, Çağatay, "14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde CHP ve DP'nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Yıl: 2007, Sayı: 17, 2007, ss. 61-75.

BURGAÇ, Murat, "1946 Genel Seçimlerinde Propaganda", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIII/26, Bahar, 2013, ss. 163-184.

BULUT, Sedef, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 2009, ss. 125-145.

ÇAKMAK, Diren, "Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Kış, 2008, ss. 153-186.

ÇOLAK, Filiz, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara, 2002, ss. 774-782.

DOKUYAN, Sabit, "Çok Partili Hayata Geçişte Önemli Bir Adım: Demokrat Parti'nin Kuruluşu", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2/1, 2014, ss. 151-169.

EKİNCİKLİ, Mustafa, "Türk Demokrasi Kültürünün Gelişiminde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, 2012, ss. 151-163.

ERLER BAYIR, Özgün, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Solda Partileşme", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No 45, 2011, ss. 45-72.

GÜNEŞ, Müslime, "Adnan Menderes ve Halkevleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25, 2012, ss. 141-155.

HAYTOĞLU, Ercan, "1945'te Çok Partili Siyasal Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara, 2002, ss. 783-797.

İNAN, Süleyman, "Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2004, ss. 50-66.

İNCE ERDOĞAN, Dilşen, "1946 Seçimlerinin Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti Açısından Değerlendirilmesi: Samsun Örneği", *Geçmişten Geleceğe*

Samsun, Yay. Haz.: Cevdet Yılmaz, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim İşleri Daire Başkanlığı, Birinci Basım, Samsun, 2006, ss. 701-714.

İNCE ERDOĞAN, Dilşen, "1950-1954 Seçimleri ve Seçim Propagandalarının Samsun Yerelinde Değerlendirilmesi", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri I*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları, No: 7, Samsun, 2015, ss. 241-258.

İPEK, Nedim, "Samsun'un Değerleri", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri I*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları/No: 7, Samsun, 2015, ss. 13-16.

KAÇER, Murat, "Türkiye'de Belediye Başkanlığı Seçimlerinde Yenilenme (1963-2014)", *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 4, 2017, ss. 329-350.

KARADENİZ, Yeşim, "Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 8, Cilt: 8, Sayı: 16, Güz, 2018, ss. 637-648.

KARAGÖZ, Rıza, "Canik'in İdari Yapısı ve İdarecileri", *İlkçağ'dan Cumhuriyete Canik*, Editör: Cevdet Yılmaz, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 3, Samsun, 2015, ss. 119-162.

KARAGÖZ, Rıza, "Samsun Osmanlı Hakimiyetine Ne Zaman Geçti", *Bütün Şehir Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 6, Samsun, 2015, ss. 44-47.

KAYA, Yakup, "1957 Genel Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları", *Tarihin Peşinde (Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, Sayı: 20, 2018, ss. 585-600.

KAYIŞ, Yasin, "1946 Belediye Seçimleri ve Basın", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16-17, 2008, ss. 397-419.

KESER, Ulvi, "16 Mayıs'tan 19 Mayıs 1919'a Kişiler ve Mekanlar Üzerine Kesitsel Bir Bakış ", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri I*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları/No: 7, Samsun, 2015, ss. 19-63.

KOÇAK, Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950)", *Türkiye Tarihi*, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 6. Basım, İstanbul, 2000, ss. 127-211.

OKTAY, Tarkan, "Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi", *Türkiye'de Yerel Yönetimler*, Yay. Haz.: Recep Bozlağan ve Yüksel Demirkaya, Nobel Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2008, ss. 119-156.

ÖZCAN, Selim, "Canbulatoğlu Ekrem Bey", *Geçmişten Günümüze Samsun/Canik ve Değerleri II*, Editör: Osman Köse, Kültür Yayınları/No: 7, Samsun, 2015, ss. 885-897.

ÖZDEMİR, Yavuz, AKTAŞ, Elif, "Halkevleri (1933'ten 1951'e)", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:45, Erzurum, 2011, ss. 235-262.

ÖZKÜÇÜK, Adem, "Demokrat Parti'nin Demokrasi Söylemleri (1946-1957)", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı: 12, 2012, ss. 95-115.

ÖZÜÇETİN, Yaşar, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara, 2002, ss. 765-773.

SEVER, İlker, "Tarihte İki Samsun", *Samsun (Güneşin Doğduğu Şehir)*, Samsun Valiliği Yayınları, Doğa Basım, 6. Baskı, Samsun, 2015, ss. 15-23.

TABAK, Serap, "1946 Belediye-Milletvekili Seçimleri ve Afyon'da Uygulanması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XIX, Sayı: 2, 2004, ss. 87-104.

TUĞLUOĞLU, Fatih, "CHP'nin 14. Kurultayı ve İlk Hedefler Beyannamesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, Bahar, 2017, ss. 277-310.

YILMAZ, Ensar, "1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2010, ss. 177-188.

YILMAZ, Ensar, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", *New World Sciences Academy*, Volume: 5, Number: 4, Bartın, 2010, ss. 541-551.

YÜCEER, Sami, "Cumhuriyet Dönemi Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İlk Girişim: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, 16. Cilt, Ankara, 2002, ss. 534-545.

DOKTARA TEZLERİ

AKIN, Fehmi, *Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

ASLAN, Emel, *Türkiye'nin İç Siyaseti'nde Demokrat Parti (1950-1960)*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, 2014.

DEMİRBİLEK, Birkan, *TBMM'nin IX. Dönem (1950-1954) Ankara Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2017.

DOĞANER, Yasemin, *27 Mayıs İhtilali ve Kurucu Meclis*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

YAŞAR TEKSOY, Beril, *Demokrat Parti'de Parti İçi Demokrasi (1946-1960)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://alacam.bel.tr/?icerik=60>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

<https://carsamba.dhmi.gov.tr>. (Erişim tarihi: 24.05.2019).

<https://www.samsunkavak.bel.tr/sayfa/kavak-belediye-baskanlarimiz>. (Erişim tarihi: 15.03.2019).

DİĞER KAYNAKLAR

N. Günbeyaz-N.G. Turan, *Samsun İlinde Kentsel Büyüme Deseninin İncelenmesi*, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara, 11-15 Mayıs 2009.

Samsun İli Havza İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

Samsun İli Terme İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

Samsun İli Vezirköprü İlçe Belediyesi ile 5747 ve 6360 Sayılı Kanunla Kapanan Kademe ve Belde Belediye Başkanları Bilgilendirme Formu.

27.02.2019 tarihinde saat 16.30'da Havza Belediyesi'nden temin edilen fotoğraf.

28.02.2019 tarihinde saat 14.51'de Samsun Kent Müzesi'nden temin edilen fotoğraf.

13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden temin edilen fotoğraf.

EKLER

CUMHURİYET ARŞİVİ		A3	451		
Adı Soyadı : <i>Piıza İzzet</i>					
Doğum yılı : <i>1322</i>	Doğum yeri : <i>Samsun Bekkeköy</i>				
Ana adı : <i>Hatice</i>	Baba adı : <i>Mehmet</i>				
Nufusta kayıtlı olduğu : <i>Samsun</i>	İl : <i>Samsun</i>			İlçe : <i>Bekkeköy</i>	Bucak : <i>Bekkeköy</i>
Bugünkü işi : <i>Başbakanlık umumî murakabe heyetinde müteharas muavinî</i>					
Okuma derecesi : <i>Yüksek</i>					
Son diplomasını aldığı okul : <i>Satambul Hukuk Fakültesi</i>				Diploma No. : <i>3692</i>	Diploma tarihi : <i>10.7.1932</i>
Ev adresi : <i>Ankara Yenışehir Meşrutiyet Caddesi Kâhyaoğlu apartmanı 17/5</i>					
Esas mesleği : <i>Hukukçu</i>					
İhtisası : <i>Hukuk, İktisat</i>					
Milletvekilliği seçilebilmek için en çok seçim kabiliyeti olan İl : <i>Samsun</i>					
C. H. Partisine kayıtlı bulunduğu	İl : <i>Samsun</i>	Kayıt numarası : <i>15</i>			
	İlçe : <i>Samsun merkez</i>	Kayıt tarihi : <i>1932</i>			
	Bucak : <i>Bekkeköy</i>	Parti teşkillerindeki görevi : <i>Memur olduğum için faal görev alamadım.</i>			
	Ocak : <i>Bekkeköy</i>				
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşkillerinde aldığı görevler	<p><i>1933 yılında Çarum C. sarıcalığı yardımcılığına tayin ve 1936 yılında terfian Arvanas C. sarıcalığına naklolundum.</i></p> <p><i>1937 yılında istifa ederek Samsun'da arukatlık ve çiftçilik yaptım; 1938 yılında teklif üzerine Aydın bölgesi iş müfettişliğine; 1939 da aydin bölgesi iktisat müdürlüğüne; 1944 de iş dairesi şube müdürlüğüne; 1945 de çalışma bakanlığı müfettişliğine; 1946 da umumî murakabe heyet müteharas muavinliğine tayin olundum.</i></p>				
	<p>Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm <i>Samsun</i> ilinden üyesi olduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmemi dilerim.</p> <p style="text-align: right;"><i>Ankara</i> : <i>10 / 6 / 1946</i></p> <p style="text-align: center;">İ m z a</p> <p style="text-align: right;"><i>P. İzzet</i> 13</p>				
NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.					
Model : D. 21 (17/5/1946)					

**1946 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1301.1.)**

8 . VI . 1946

C.H.P. Genel Sekreterlik Yüce Katına

Ankara

Adı ve soy adı : Muin Köprülü

Doğum yeri : Vezirköprü

Doğum Tarihi : 1308

Partiye kayıtlı bulunduğu Mahalle)

Ocak adı ile kayıt Numarası)

Değirmenbaşı Ocağı No. 3

Bu günkü iş ve mesleği : Samsun İl Daimî Komisyonu ve C.H.P. İl İdare Kurulu Üyesi.

Meşrutiyet idarede " İttihat ve Terakki'nin " doğuşundan sonuna kadar Vezirköprü İttihat ve Terakki Cemiyetinin Muhabir Mes'ullüğünü (Kaza İdare heyeti Reisliğini) Cumhuriyet İdarede Vezirköprü'de Cumhuriyet Halk Partisi İdare kurulunda ve Reisliğinde dokuz yıl çalıştım. 30.12.1940 yılında Samsun İl İdare kurulu üyeliğine seçilerek ilçe İdare kurulu Başkanlığından ayrıldım ve halen Partide bu ödevle çalışmaktayım.

1939 yılındanberi iki devrede Samsun Genel Meclis Üyeliğine ve daimî Komisyona seçildim. ve beş sene Genel Meclis İkinci Reisliğinde bulundum. Otuz senelik siyasî hayatım içinde İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Cumhuriyet Halk Partisinden başka siyasî cemiyetlere girmedim.

Samsun İli çevresindeki hemşehrilerimin mazharı iltifatına nail olacağımı sanıyorum. Bu itibarla Yüce Partim, tesvip buyursa Samsun Milletvekilliğine aday gösterilmekliğime yüksek müsaadelerini diliyorum.

Partimize olan inan ve bağlılığımı en derin saygılarımla arz ederim.

Samsun İl Daimî Komisyonu ve C.H.P.
İl İdare Kurulu Üyesinden
Muin Köprülü

14

1946 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1301.1.)

C.Halk Partisi Genel Sekreterliği Yüce katına

ANKARA

Özeti: Parti tarafından Samsun
sayıtlavlığı için namzet-
liğimin ifanı hakkında.

Yüksek mektep mezunu ,30 sene bilfiil yargıçlıktan 9 sene önce emekliye ayrılmış,aslen Rizenin İyidere bucağı halkından Süleyman kaptanın oğlu 1289 doğumluyum.Devlet hizmetlerim pek temiz geçtiği Adalet bakanlığındaki bir ihtar bile görmiyen sicillimle şabittir.

Cumhuriyetin teessüsünden evvel ve sonbaki vatanî hizmetlerim yedimdeki belgelerle mäsbet olduğı gibi;maruf bir çok simalarca da bellidir.

Bilhassa şarkta şeyh Said isyanında memur arkadaşlarımla feyizlerimni telkine çalışırken arkadaşım yü zbaşı Ferhadın şahadetile sonuçlanan \$\$\$ suikasıtta da maruz kaldığımı halen Ankarada orçgeneral Mustafa Mığlalı da bilir.Son zamanlar Samsun Ağır Ceza Mahkemesi üyesi iken Samsun Halkevi \$ Sosyal yardım kulu komitesi ve Çocuk Esirgeme kurumu başkanlıklarındaki hizmetlerim bu şübenin merkeze her ay gönderdiği mesai raporları ile de \$ aşıkardır.Bu ulu Türk varlığının bir faydası hâlen de Samsun halk partisi üyesindenim.

Hükümetimin büyük Millet meclisinde üye olarak çalışmak istiyorum. Samsun vilâyetinden intihap olunabilmek kaabiliyetini tahmin ediyorum.4X6 eb'adında son üç kıt'a fotografım bağılı olarak yüksek Cumhuriyet Halk Partisince Samsun için adaylığımın ifân edilmesini sonsuz ve derin bağılılıklarım ile arzeylerim.

Samsunda:Avukat Ali Rıza Karaer

1946 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliğı Adaylığı'na Başvuru
Örneğı
(BCA, 490.10.317.1301.1.)

C . H . P . Genel Sekreterliği Yüksek Katına.

Ankara

Yeni Millet Vekili Seçiminde Tensip Buyurulduğu Takdirde
Samsun İlinden Adaylığımı Koymak Arzusundayım.

Hemşerilerimin Güven Oylarını Kazanacağımı Umuyorum.On İki.
Yıllık Particilik Hayatımda yegâne gayem Partime yararlı Olmak Ve
Muvaffak kılmak emeli teşkil etmiştir.Bu Emel Ve gayeyi Kendime Ta-
kdiri Büyüklerime Bırakır.Üstün saygılarımın Kabulünü Arz Ve Rica .
Ederim.

Nazmi Kiral

Üç Fotoğrafla Kısa hal tercümesi.
İlişik Olarak Sunulmuştur.

N. Kiral

490-01 317/1301/11

1946 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği

(BCA, 490.10.317.1301.1.)

Bafra : 7/6/1946

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreterliğine

Ankara

Adım, soy adım . Necati Bora
İşim . Eczane sahibi, Bafra C.H.P. İlçe İdarekurulu Başkanı
Doğduğum yer ve tarihi . Drama - 1926
Partiye kaydım . Bafra Gazipaşa mahallesi. sene 1930 NO: 121

1930 dan 1936 senesine kadar Halkevi Sosyal yardım kolunda, Hava kurumunda ve spor kulüpleri idare kurulu üyeliklerinde çalıştım. 1936 - 1937 senelerinde Partinin Gazipaşa mahalle ucağı idare kurulunda vazife aldım. 1938 den 1943 senesine kadar İlçe İdare kurulu üyeliğine muntazaman seçildim. Bu müddet zarfında idare kurulunda Muhasip ve ya Kâtip olarak daima faal vazife aldım. 1943 den bugüne kadar üç sene içinde yine fasilasız ilçe idare kurulu Başkanlığına seçildim. Halen bu vazifeyi yapmaktayım. Bu arada iki devre Belediye Meclis üyeliği ile son bir devre İl genel meclisi üyeliğiyaptım.

Parti adına 16 senedenberi aldığım vazifelerde memleket menfaatlarını korumak ve müdafaa etmek yolunda hiç bir hisse tabi olmadan bütün kudretimi kullanarak çalıştım. Bunun böyle olduğuna evvece ve halen vazife almış salâhiyetli Partimiz büyükleri şahidimdir.

Parti işlerinde ve İl genel meclis üyeliği vazifelerinde hüsnü niyetle, müsbet teşebbüs ve muvaffakiyetli çalışmalarım il çevresinde takdir edilmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan il umumi efkârının lehindeki sevgi ve itimatları delayisiyle geniş bir çoğunlukla oylarını vereceklerini şüphesiz gördüğümden lâayık görüldüğüm takdirde Samsun Milletvekilliğine Partimiz adına aday gösterilmekliğime delâlet buyrulmasını arz ederim. Saygılarımla.

Bafra C.H.P. İlçe İdarekurulu
Başkanı
Necati Bora

Necati Bora

1946 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1301.1.)

Baş vekâlet yüce katına

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

ANKARA

Yüksek meclise seçilecek Millet vekillerinden partinin birinci derecede aradığı evsaf Milli mücadeleye iştirâk. yaş haddi veya maluliyet gibi muhik sebeblerle bilfiil iştirâk imkânsızlığı karşısında bu mücadeleye samimi olmakla davamızı benimsemek olduğuna inanıyoruz. Meclis kürsüsünden cihana ve Millete sesini duyuracak bir millet vekilinin bu davamızı kendisine hakikaten mal etmiş inkılapçı ruhu ile tanınmış yüksek şahsiyetleriniz gibi olması Milletimizin iftihar kaynağı olduğunada yine inanıyoruz Samsun Cümhûriyet halk partisinden aday listesine alınan ve yüksek tasvibi-nize arz edilen (Muin köprülü) Milli mücadelemizde tahrirat kâtibi olup durumu ve yaşı itibarile faal hizmetlere layik iken maal, esef bu davadan kaçınmış ve hiç bir sebeble Ordu hizmetine girmemiş ve maaşlı memuriyetinin içinde kalarak O kara günlerimizde erkek ve kadın her Türk vatan müdafaa-sına koşarken Muin köprülü müeccel olmayan memuriyeti altında sıçak yatağında keyf sürmüş ve şimdide evvelce seyirci kaldığı davamızın en büyük mevkii olan Millet vekili olmak sevdasına düşmüştür. bu halin Millet nazaraında tasvip edilmez bir hareket olacağını naciz kafamda yaşadarak zati Devletlerininde yüksek tetkik ve takdirinize Türk milleti namına arz ediyorum.

Burada affınıza magruren bir noktaya daha temas etmek isterimki Muin köprülü Tahrirat kâtipliği zamanında kazamızın I23 pare köylerinden Bekci ve koruculara resmi elbise bedeli olarak toplayup kendisine terk edilen ve binleri aşan bir meblagı yemiş ve bu suretle aleyhinde yapılan tahkikat sabit olmuş yalnız suçla takibat tarihi arasında müruru zaman cari bulduğundan sabit olan bu suçunun sadece hesabını vermemiş ve fakat bütün delilleriyle tomar halindeki evrakı halen Vezir köprü C. savcılığında mevcut bulunmakta olduğunu sonsuz saygılarımla arz eylerim.

Vezir köprü'nün Çayır başı mahallesinden
Mustafa oğlu Tevfik dok

69-

490 01 34714561

26-6-2463/3816

Samsun Milletvekili Adayı Muin Köprülü Hakkında Şikayet
(BCA, 490.01.347.1456.1.)

Samsun Valiliğini n 7/10/946 gün ve
Em.I/2518 sayılı şifre örneği

C: 5/10/946 gün ve Em.Ş.I.54877 sayılı şifreye

1- Karşılama ve uğurlama törenleri hk:

2- Şifre 7/10/946 günü alınmıştır.gelen ve gidenlerin karşılama ve uğurlanmaları hususunda yüksek emirleri vechile muamele yapılabaktır. ilcelere gereken tebliğat yapılmıştır.

3- Bir tesadüf eseri olarak emirlerinizin alındığı gün, uçakla Samsuna gelen demokrat parti lideri Celal Bayar demokrat partililer tarafından yapılan istikbal merasiminde, emirleri vechile hareket olunmuş, kanunsuz bir hal vuku bulmamıştır.

4- Uçak meydanı şehrin dışarısında, hemen yakınında bulunduğu burda zabıtaca lazım gelen tertibat alınmıştır. Bir kısmı civardan parti tarafından daha evvel haber gönderilmek suretile davet olunmuş kimseler, şehirden de ekserisi esnaf, boyacı, kadın ve çocuklardan mürekkep, tahminen 3000 ile 4000 arası halk, uçak alanına peyder pey gitmek suretile, birikmişlerdir. refakatinde demokrat parti mensuplarından Ethem Aktaşla gazeteci Mümtaz Faik Fenik bulunduğu halde uçaktan inen Celâl Bayar, parti tarafından istikbale memur edilen bir kısım parti mensubu tarafından karşılanmış, otomobille şehre gelmişlerdir. yukarıda bahsi geçen halkın, kendisinin bindiği otomobili takip ederek bir kabile halinde şehre gelmeleri düşünülerek ancak kendilerinin rakip olduğu otomobille diğer üç otomobil hareket ettikten sonra diğer vesait, uçak alanının umumi yola geçit verdiği noktada sıraya konduktan sonra küçük gruplar halinde ve vasıla ile hareket ettirilmiş, bu suretle bir kabile halinde şehre girilmesine, nutuk söylenmesine ve yolda tehzürat yapılmasına meydan verilmemiştir. Celal bayar, halen Samsun'dadır. netice ayrıca arz edilecektir.

A slı gibidir.
8/10/946

Balıklı
Saklı
9.12

DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın Samsun Ziyareti
(BCA, 030.10.65.403.4.)

T. C. BAŞBAKANLIK YAZI İŞLERİ VE SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ		ÖZETİ :									
		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ									
Gelen evrakın	Tarihi	3/9/1949									
	No.	23302/51 9810									
Yazan Memur		<p>Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına</p> <p>Samsun Milletvekili Cemil Bilsel'in 2/9/1949 tarihinde öldüğü, İçişleri Bakanlığından alınan 3/9/1949 tarih ve <u>23302/51</u> sayılı tezkerede bildirilmiştir.</p> <p>Teesürle arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Başbakan</p> <p style="text-align: center;">M.Y.E. 6.9.1949</p> <p style="text-align: center;">6-IX-10</p> <p style="text-align: center;">c.9</p>									
Yazı tarihi											
Yazı tarihi											
Beyaz eden											
Beyaz tarihi											
Şifreler											
Dosya No.											
Gidiş No.											
Ekleri											
Sevk tarihi											
Kaydeden											
Not :											
		<table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td>030</td> <td>10</td> <td></td> <td></td> <td>37</td> <td>509</td> <td>7</td> <td>10</td> </tr> </table>		030	10			37	509	7	10
030	10			37	509	7	10				

[No. 0]

Başbakanlık Yazı İşleri Müdürlüğü

Samsun Milletvekili Cemil Bilsel'in Ölümü
(BCA, 030.10.77.509.7.)

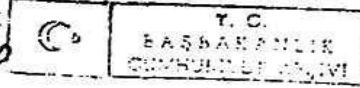
3/9/949

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
İller D. G. M.
S. Ş. M.

Özü : Samsun Milletvekili
Cemil Bilsel'in
Vefatı Hk.

Sayı: 23302-51

9810

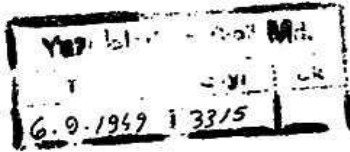
Yüksek Başbakanlığa

Samsun Milletvekili Cemil Bilsel'in 2/9/949 Cuma
günü akşamı evinde vefat ettiği Ankara Valiliğinin 3/9/949
günlü ve Emniyet III92/22589 sayılı iş'arından anlaşılmıştır.
Saygı ile arz ederim.

İçişleri Bakanlığı

D. AKU

Yaz işleri müd.
5/IX/1949

5-9-1949 4/5829

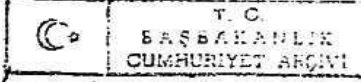
Karşılık yazılacak yazıya, karşılık olduğu yazının gün ve saatine kadar teslim ve tutulması zorunludur.

030	10			77	509	7
-----	----	--	--	----	-----	---

Samsun Milletvekili Cemil Bilsel'in Ölümü
(BCA, 030.10.77.509.7.)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GENEL KATİP
Kanunlar Müdürlüğü

7 IX/1949

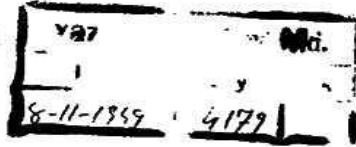
Sayı : 5567 / 3855
İlişki :

Başbakanlığa

15.IX.1949 tarih ve 6/3392 sayılı yazıları karşılığıdır :
Öldüğü bildirilen Samsun Milletvekili Cemil Bilsel'in yerine
Milletvekilleri seçimi kanununa göre bir başkasının seçilmesini
rica ederim .

B.M.M.Başkanı

y.i. Md.
8.11.1949

030	10			77	509	7
-----	----	--	--	----	-----	---

8-11-1949 $\frac{4}{6843}$

6-1

Samsun Milletvekili Cemil Bilsel'in Ölümü
(BCA, 030.10.77.509.7.)

Adı Soyadı : Dr. Cevdet Atasagun		No. 160
Doğum yılı : 1306	Doğum yeri : Bafra	
Ana adı : Selime	Baba adı : İbrahim	
Nufusta kayıtlı olduğu : II Samsun	İlçe Bafra	
Bugünkü işi : İskan Genel Müdürü	Bucak	
Okuma derecesi : Yüksek		
Son diplomasını aldığı okul : İstanbul Tıp Fakültesi		
Ev adresi : Ankara: Atatürk Bulvarı Ali Nazmi Apartmanı No: 14		
Esas mesleği : Tıp		
İhtisası : Meslekî , İçtimai ve idarî		
C. H. Partisine kayıtlı bulunduğu yitli bulunduğu	İl : İstanbul	Kayıt numarası : Hatırımında değil .
	İlçe : Eminönü	Kayıt tarihi : 1925
	Bucak : Bayazıt	Parti teşkilleriindeki görevi : İl, İlçe idare heyetlerinde
	Ocak : Gedikpaşa	Halkevleri teşkilâtında :
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşkilleriinde aldığı görevler	1- Devlet Teşkilâtının meslekî ve idarî bütün hizmetlerinde vazife gördüm. 935 senesindenberi de bugünkü görevimi ifa etmekteyim ve aynı zamanda Kızılay merkezi umumi azasıyım.	
	2- Paris, Roma ve Madritte içtimai hastalıklar üzerinde ve sosyal teşekküller mevzuunda tetkikatta bulundum.	
	3- 925 senesinde Amsterdamda toplanan ve insan haklarına müteallik bulunan Beynelmillel kongreye, 938 senesinde Hükümetimizle Yuğoslavya arasındaki anlaşma komisyonuna hükümet delegesi, 947-948 senelerinde Cenevredeki Birleşmiş Milletler İ.R.O teşkilatı nezdinde Hükümet mümessili olarak bulundum ve anlaşmaları imzaladım.	
	4- Trabluggarp, Balkan, B. Cihan Harbine bilfiil iştirâk ettim.	
	5- İstiklâl H. bağından sonuna kadar Sivasda Amerikan Şark Muavenet heyetleri nezdinde aynı zamanda Hükümet Komiseri sıfatıyla vazife gördüm ve millî orduya iltihak ederek vatanı ödevimi ifa ettim. Parti idare heyetleriyle Halkevlerinde bilfiil çalıştım.	
Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm <u>SAMSUN</u> ilinden üyesi bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın yoklama kuruluma bildirilmesini dilerim.		
Ankara : 14 / 3 / 1950		
I m z a Dr. Atasagun 3		

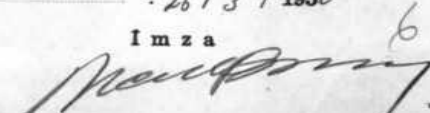
NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

Model : D. 21 (25/2/1950)

1950 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1303.1)

MEVLEY ANKARA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ANKARA

34 No: 13
Ma: 864

Adı Soyadı : Necati Bera		No : 864	
Doğum yılı : 1326	Doğum yeri : Drama		
Ana adı : Zehra	Baba adı : Hilmi		
Nufusta kayıtlı olduğu : Samsun	II	Bafra İlçe	Bucak
Bugünkü işi : C.H.P. İlçe idare kurulu Başkanı			
Okuma derecesi : Rüşdiye			
Son diplomasını aldığı okul :			
Ev adresi : Bafra : Büyük cami Mahallesi			
Esas mesleği : Eczacı			
İhtisası :			
C. H. Partisine kayıtlı bulunduğu yeri	II : Samsun	Kayıt numarası : 121	Partiye kaydına mani icraatları olanlar bu cihetiyle ibaret ederler
	İlçe : Bafra	Kayıt tarihi : 1/1/1929	
	Bucak : Merkez	Parti teşkilleri içindeki görevi :	
	Ocak : Gazipaşa	C.H.P. İlçe idare kurulu Başkanı	
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşkilleri içinde aldığı görevler	Uzun seneler hava kurumu ve çocuk esirgeme kurumu idare heyetlerinde , iki sene C.H.P. ilçe başkanlığında , (8) sene ilçe idare kurulu üyeliğinde ve (9) senedenberi ilçe idare kurulu başkanlığında ve 946 - 947 seneleri büyük kurultay delegeliklerinde ve 947 kurultayının Tüzük komisyonu üyeliğinde ve iki devredebneri Belediye meclis üyeliği ve ticaret odası meclis üyeliğinde ve genel meclis üyeliği ve Bütçe komisyonu başkanlığında ve (3) senedenberi vilayet daimi encümen üyeliğinde , ayrıca vilayet beden terbiyesi istişare heyeti ile Samsun Kültür cemiyeti ve Havacılık kulübü idare kurulları üyeliğinde.		
Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm S A M S U N ilinden üyesi bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın yoklama kuruluna bildirilmesini dilerim.			
: 26 / 3 / 1950			
I m z a 			

NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

Model : D. 21 (25/2/1950)

**1950 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1303.1)**

Adı Soyadı : Hüseyin Bêrk	No. 1263 39 N: 14	
Doğum yılı : 1331	Doğum yeri : Terme	
Ana adı : Hayriye	Baba adı : Mehmet	
Nufusta kayıtlı olduğu : II Samsun	İlce Terme	Bucak -
Bugünkü işi : Samsun Milletvekili		
Okuma derecesi : Orta		
Son diplomasını aldığı okul : Terme Rüşdiyesi		
Ev adresi : Samsun Bağdat caddesi No. 236		

Esas mesleği : **Tüccar**

İhtisası : **Ticarette**

C. H. Partisine ka-
bul edildiği
yılı bulunduğ
yılı bulunduğ

II : **Samsun**

Kayıt numarası : **7**

İlce : **Terme**

Kayıt tarihi : **932**

Bucak :

Parti teşkilleriindeki görevi :

Ocak : **Fenk Mahallesi**

Partiye kaydına mani me-
muriyeti olanlar bu ciheti
içerir ederler

Şimdiye kadar bulunduğ görevler,
gördüğ karşıksız işler, partimiz
teşkilleriinde aldığı görevler

**Termede ticaretle meşgul iken , Parti Reisliği ,
Belediye Reisliği , Meclisi Umumi Azalığı en son
Samsun Milletvekilliği**

Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm **Samsun**
ilinden üyesi bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın
yoklama kuruluma bildirilmesini dilerim.

Samsun **28** / **3** / **195**

İ m z a

A. Bêrk

1950 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1303.1)

Adı Soyadı : <i>Dr Sadi Konuk</i>		No. <i>385</i>	
Doğum yılı : <i>1898</i>		Doğum yeri : <i>İstanbul</i>	
Ana adı : <i>Haver Zehra</i>		Baba adı : <i>Mehmet Rasim</i>	
Nufusta kayıtlı olduğu :	İl : <i>İstanbul</i>	İlçe : <i>Eminönü</i>	Bucak : <i>Alendâr</i>
Bugünkü işi : <i>Samsun Millet Vekili</i>			
Okuma derecesi : <i>Yüksek</i>			
Son diplomasını aldığı okul : <i>İstanbul tıp fakültesi ile Paris tıp fakültesi klinikleri</i>			
Ev adresi : <i>İstanbul Şişli Arpa sınırsokak №10</i>			
Esas mesleği : <i>Tıbbet</i>			
İhtisası : <i>operator Kadın ve Seğür hastalıkları</i>			
C. H. Partisine katıldığı yer	İl : <i>Bursa</i>	Kayıt numarası : <i>11674</i>	Partiye kaydını yaptıran emriyle olanlar bu cihetle işaret ederler
	İlçe : <i>Bursa merkez</i>	Kayıt tarihi : <i>1928 1 Kâşım</i>	
	Bucak : <i>Birinci</i>	Parti teşkillerindeki görevi :	
	Okak : <i>32 - Orhan</i>	<i>B. M. M. E. H. P. grubu üyesi</i>	
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşkillerinde aldığı görevler	<p><i>Yıldırım, Kastamonu, Ankara, Adana hastaneleri operator ve başkumleri ile Bursa B. Seğür kadim H. müteahhidi, İstiklal harbinde Gazi Cephesi Sakıncıhanesi ve H. İ. Akmer H. operatorliklerinde, nazifli bulunduğum illerde tıbbi işleri, Kizilay, Çankırı sığınma kurumları i. H. ve başkumliklerinde, Bursa C. H. P. il başkanlığı dahil bütün kadimlerini J. H. başkanlıklarında 1934 de Bursa Samsun, Ordu, Trabzon mebusu seçilerek Bursa il başkanlığında ve C. H. P. başkanlığında, 1945-46 da Sağlık Bakanlığı tarafından naziflendim, 1946 da Samsun Millet Vekili seçildim.</i></p>		
Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm <i>Samsun</i> ilinden üyesi bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın yoklama kuruluma bildirilmesini dilerim.			
Ankara : 22/3 / 1950			
I m z a			
<i>Dr Sadi Konuk</i>			

NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

Model : D. 21 (25/2/1950)

1950 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru

Örneği

(BCA, 490.10.317.1303.1)

Adı Soyadı : <i>Hüsnü Çakır</i>		No. <i>458</i>	
Doğum yılı : <i>1309</i>	Doğum yeri : <i>Hopa</i>	En yeni 3 Adet FOTOĞRAF	
Ana adı : <i>najife</i>	Baba adı : <i>Mustafa</i>		
Nufusta kayıtlı olduğu : <i>II Çoruh</i>	<i>İlce Hopa</i>		Bucak
Bugünkü işi :			
Okuma derecesi :			
Son diplomasını aldığı okul : <i>Mulkiye mektebi</i>			
Ev adresi : <i>İstanbul Bostancı</i>			
Esas mesleği :			
İhtisası :			
C. H. Partisine kayıtlı bulunduğu ilçe	İl : <i>İstanbul</i>	Kayıt numarası : <i>88</i>	
	İlçe : <i>Galata</i>	Kayıt tarihi : <i>1933</i>	
	Bucak : <i>Çesme meydanı</i>	Parti teşkilleriindeki görevi :	
	Ocak : <i>Çesme meydanı</i>		
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşkilleriinde aldığı görevler			
Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm <i>Samsun</i> ilinden üyesi bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın yoklama kuruluma bildirilmesini dilerim.			
<i>Samsun defterime kaydedi</i>		31/3/1950	
		İ m z a <i>Çakır</i>	

NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.

Model : D. 21 (25/2/1950)

1950 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1303.1)

30

Adı Soyadı : Fahri Engin		No.	
Doğum yılı : 1888		Doğum yeri : Sarıyer-Istanbul	
Ana adı : Emine		Baba adı : Ali Rıza	
Nufusta kayıtlı olduğu : İstanbul İl Sarıyer İlçe Yeniköy Bucak			
Bugünkü işi : Türkiye Emlâk Kredi Bankası İdare Meclisi Başkanı.			
Okuma derecesi : Yüksek Tahsil.			
Son diplomasına aldığı okul : Dz.Harp okulu - İngiltere'de Navigation School.			
Ev adresi : Yenişehir: Fevzi Çakmak sokağı N.40			
Esas mesleği : Denizci. Emekli Amiral.			
İhtisası : Denizci. Deniz Ticareti.			
C. H. Partisine kayıtlı bulunduğu yer	İl : İstanbul	Kayıt numarası :	Partiye kaydına nani memuryeti olanlar bu cihetle işaret ederler
	İlçe : Beyoğlu	Kayıt tarihi : 1939	
	Bucak : Şişli.	Parti teşkillerindeki görevi :	
	Ocak :		
Şimdiye kadar bulunduğu görevler, gördüğü karşılıksız işler, partimiz teşkillerinde aldığı görevler	Balkan harbinde Hamidiye Krovazöründe, Büyük harpde Barbaros zirhlısında, Donanma Komutanı, Harp Filosu Komutanı, Deniz - Harp Akademisi Komutanı, Denizbank Umum Müdürlüğü Müşaviri, Samsun Milletvekili, Ulaştırma Bakanı, Türkiye Emlâk Kredi - Bankası İdare Meclisi azası ve sonra Başkanı.		
Milletvekilliği seçiminde, seçim kabiliyetimi kuvvetli gördüğüm Samsun 9030 ilinden üyesi bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için muracaatımın yoklama kuruluna bildirilmesini dilerim.			
F. Engin : 161311950 İ m z a F. Engin 75			
NOT : Verilecek cevapların kısa, açık ve okunaklı olması rica olunur.			
Model : D. 21 (25/2/1950)			

**1950 Genel Seçimlerinde CHP'den Samsun Milletvekilliği Adaylığı'na Başvuru
Örneği
(BCA, 490.10.317.1303.1)**

Demokrat parti seçim destanı

Müjdeler götürün vatandaşlara
İndi gök yüzünden tanrı fermanı
Dökülen terlere akan yaşlara
Mükafat almanın geldi zamanı

Evvelden
İpi elindeydi bir kaç ipsizin
Saltanat sürdüler düşünmeksizin
Sanki halk davardı onlar çobanı

Meydana çıkınca Enver Niyazi
Birinci istipdat olmuştu mazi
Yıktı ikinciyi rahmetli Gazi
..... varı meydanı

Değişmez kalırsa esas nizamı
Değişmiş ne çıkar devletin namı
Hepsi birbirinin
Yerine şef gelir gitse hakarı

Şahsa vereceksek eğer devleti
Niye ilan ettik cumhuriyeti
Kahraman milletin bunca gayreti
Milleti görmektir kendi sultanı

Millet emrecek vatanda ancak
Milletin dediği kanun olacak
Hükümet bacadır milletseacak
Çeksiz bacanın tütmez dumanı

İktidar partisi bilmem kaç sene
Millet ben im diye çoktu ensene
Vaktidir ey millet bir silkinsene
Görünler uykudan kalkın arsları

Herkes anlasın ki milli irade
Görünür milletin elinde sade
Ne heca ne ağa ne kişizade
Hilesiz seçimdir millet lisarı

Seçim bayramıdır köylü güğünü
Seçimdir milletin en büyük günü
O gün söyleyecek düşündüğünü
Milletin zekası akli vicdanı

Hep o gün içindir güvendiğimiz
Seçeriz kimlerse beğendiğimiz
Çürüğe çıkarsa güvendiğimiz
Yerine koyarız sağlam insanı

Kim el uzatırsa halkın oyuna
Silinmez bir leke olur seyuna
Çamura gömülür beylu beyuna
Ölsede kalsa da namı nişanı

DP'nin 1950 Seçim Destanı
(BCA, 490.01.377.1594.1)

Kim ey sandığına katarsa hiyle
Anılır tarihin lanetleriyle

.....
Kendâne mal etmez kimse nalâhı

Bu iş el ırzına el atmak olur
Yapanlar ya ahmak ya alçak olur
Her türlü tahkire müstahak olur
Her götür karısı kız kızanı

El temmuzda giren günaha
Adamsa e haltı yapmaz bir daha
yaparsa cezası kalmaz sabaha
hakimler boylatır ena zindanı

Tutulmaz vaidler dinledik pek çok
Bir yapar bir yıkar hırğün altı ek
Bizim partimizde yazma bezma yok
Unutmaz ağzından çıkmış elanı

Geçince partimiz için başına
Devam edecektir hak savaşına
Yüce Türk ilinin vatandaşına
Hakkını vermektir ilk armağanı

Hürriyet hakları sağlansın hele
Kederler barışır biter mesele
Bu parti kardeşçe verdi elele
Müslüman musevi hiristiyarı

İşe el keyunca partimiz yarın
Estirle sözünü Celal Bayarın
O gün kurtulacak vatandaşların
Her türlü baskıdan şahsı mekanı

Demokrat dediğin sözünün eri
Ölürde sözünden dönmez e geri
Yeluna girecek orman işleri
Köylünün bunca yıl yeter ziyarı

Köylüden ormanı aldılar haksız
Onu bıraktılar evsiz ecaksız
Çiftçinin bir kısmı kaldı topraksız
Gitti bir kısmının bağı bestanı

Yalnız adliyede olmaz adalet
Her işde adalet hayır delalet
O zaman ertadan kalkar felaket
Vatanın gülistan olur her yanı

Millet gelişirse devlet yükselir
Devlete millete ferahlık gelir
Demokrat partiyle bu iş ~~mükemmelm~~ düzelir
Onunla dertliler bulur dermanı

Kişi kar ediyor bu işde diye
İşi mal etmeyiz devletçiliğe
Hem sermayedara hem de işçiye
Partimiz verecek güven imkanı

67

Bu millet felekten çok cefa gördü
Kara baht başına kaç çerap ördü
950 nin mayıs on dördü
Bahtı hak etmenin tamam zamanı

Bir günde gencaya döner her yara
Ver o gün oyunu demokratlara
Nasıl ak olacak diyersen kara
Başından bir daha oku destanı

DP'nin 1950 Seçim Destanı
(BCA, 490.01.377.1594.1)

Samsun Belediye Başkanları
(28.02.2019 tarihinde saat 14.51'de Samsun Kent Müzesi'nden temin edilmiştir.)

Bafra Belediye Başkanları
(Bafra Efsane Şehir (Medeniyetler Beşiği ve Tarım Merkezi) (2011), Bafra Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Bafra Ofset, Bafra.)

**1931-1935 ve 1938-1950 Yılları Arasında Çarşamba Belediye Başkanı
(13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden
temin edilmiştir.)**

**1950-1952 ve 1953-1954 Yılları Arasında arşamba Belediye Başkanı
(13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te arşamba Belediyesi özüm Merkezi'nden
temin edilmiştir.)**

**1952-1953 Yılları Arasında Çarşamba Belediye Başkanı
(13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden
temin edilmiştir.)**

**1954-1955 Yılları Arasında Çarşamba Belediye Başkanı
(13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden
temin edilmiştir.)**

**1956-1957 ve 1967-1973 Yılları Arasında Çarşamba Belediye Başkanı
(13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden
temin edilmiştir.)**

1959-1960 Yılları Arasında Çarşamba Belediye Başkanı
(13.03.2019 tarihinde saat 16.55'te Çarşamba Belediyesi Çözüm Merkezi'nden
temin edilmiştir.)

**1952-1954 Yılları Arasında Havza Belediye Başkanı
(27.02.2019 tarihinde saat 16.30'da Havza Belediyesi'nden temin edilmiştir.)**

**1954-1958 Yılları Arasında Havza Belediye Başkanı
(27.02.2019 tarihinde saat 16.30'da Havza Belediyesi'nden temin edilmiştir.)**

1958-1962 Yılları Arasında Havza Belediye Başkanı
(27.02.2019 tarihinde saat 16.30'da Havza Belediyesi'nden temin edilmiştir.)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Serkan BULUT

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: Çarşamba - 20.04.1982

Tel: 0506 407 58 15

E- Posta: srknblt-55@hotmail.com

Adres: Derinkuyu Mehmet Ekmekci Anadolu Lisesi
Derinkuyu / Nevşehir

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlkokul	Kumköy İlkokulu	1992
Ortaokul	Atatürk Ortaokulu	1995
Ortaöğretim	Çarşamba Lisesi	1998
Lisans	Dumlupınar Üniversitesi	2003
Tezsiz Yüksek Lisans	19 Mayıs Üniversitesi	2006

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2003-2004	Milli Eğitim Bakanlığı	Ücretli Öğretmen
2006-2007	Milli Eğitim Bakanlığı	Vekil Öğretmen
2007-2019	Milli Eğitim Bakanlığı	Kadrolu Öğretmen

